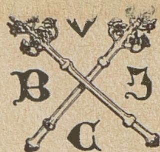
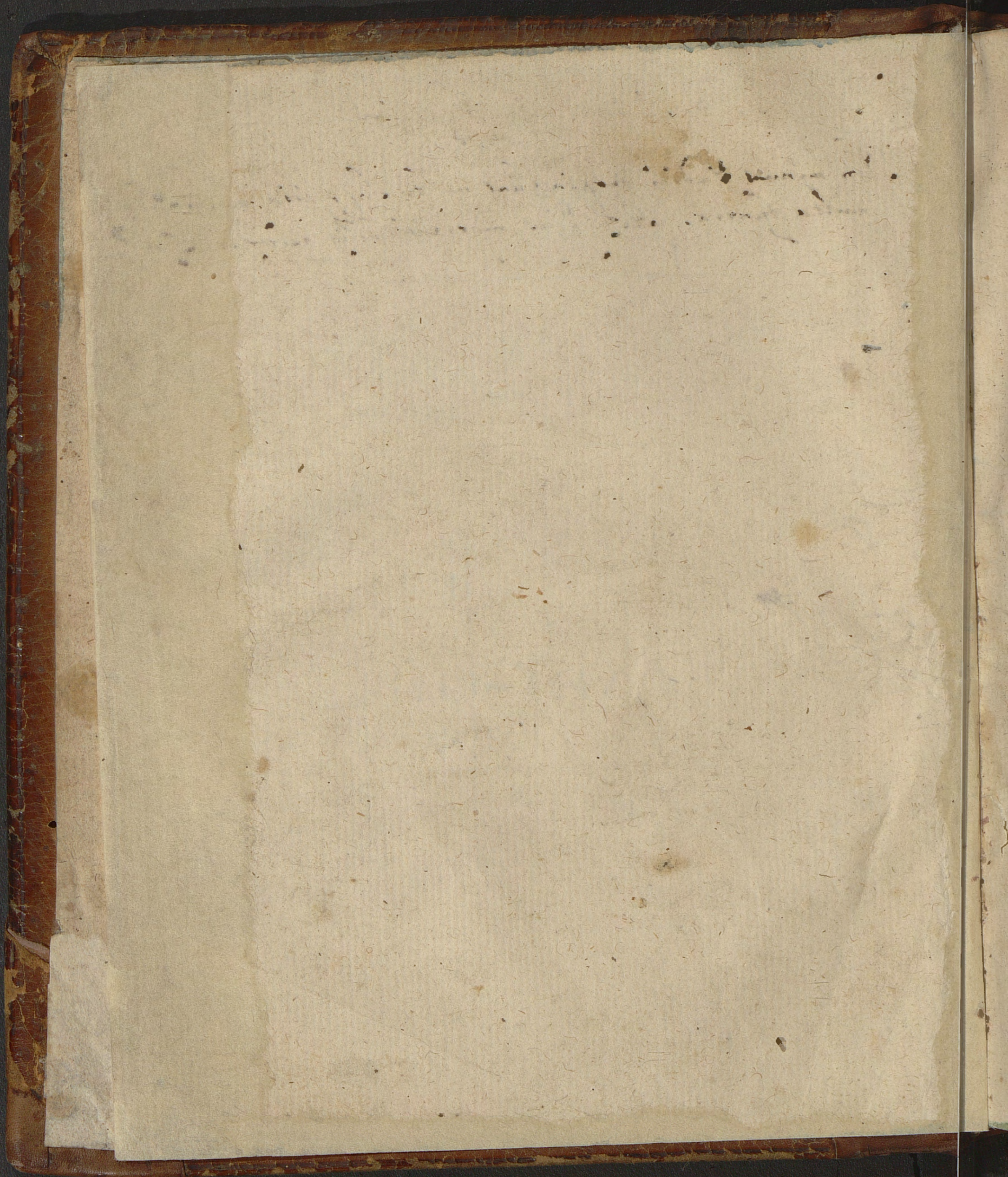

V
B J
C

Qui legitis Flores et humi nascentia fraga.

Non minus Judici turpia sunt multa Supplicia, quam Medico multa funera. Remissius imperanti melius paretur. Sen. L. de Clem. 62

Porzadek

Sadow y spraw Mieyskich Práwá Máydeburskiego: ná wielu mieyscách popráwiony.

Psal. LVII. Recte iudicate filij hominum.
¶ Spráwiedliwie sądzcie Synowie Ludzcy.

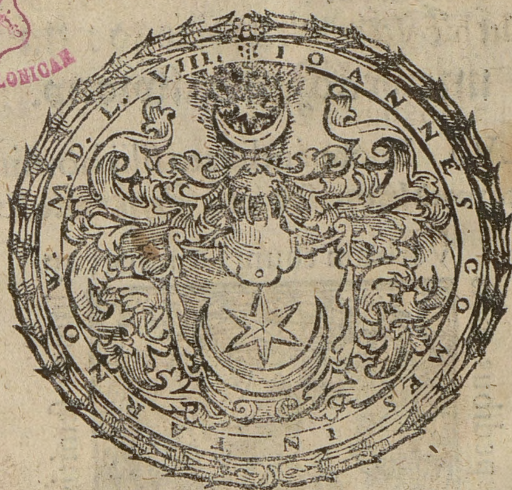

Cum Gratia & Priuilegio Regiæ Maiestatis,
Lazarus Andreæ impressit.

ANno LXII.

DE INSIGNI D. TARNOVIORVM COLLOQVIVM.

ADVENAE & POLONI.

AD. Stella supra Lunam cuiusnam Stēma Poloni
Sanguinis est? de qua dic oriturque domo?
POL. Est Tarnouiacæ gentis: qua gente propago
Nulla magis tali Stemmate digna fuit.

Sic &

Sic & enim radiat, ſic laude refulget in omni,
Inter Sarmaticas ſic rutilaque domos
Iuſtius vt Solem cognatis pingere in armis
Debeat, aut totum pingere Zodiacum.
A. Sed quæ de Stellis hæc eſt? volo cuncta doceri.
P. Neſcio, ſed Martem ſuſpicor eſſe tamen.
A. Vnde putas? *P.* Quia sēp erat bello vtilis, & nūc
Ductorem Patriæ bella gerentis habet.
Contudit hic Valachos, Moſcos confregit, & inde
Iam ſolo hoſtiles Nomine terret opes.
A. Stella polo digna. *P.* O digniſsima, ſed tamē iſto
Nobiſcum maneas in trepidante ſolo.
Nobiſcum maneas, dum ſtellæ & Luna manebūt:
Sarmatiæ tenebris irradiesque tuæ.

CLEMENS
IANITIVS
F.

AD ILLVSTREM VIRVM IOANNEM TARNOVIVM COMITEM, CASTELLANVM GRACOVIEN. &cæt.

ANDREÆ TRICESII.
EPIGRAMMA.

TARnoui LAchici lux ô nitidiſsima Regni,
Hæc quoq; priſca tuę gentis vt arma docēt.
Suſcipis hunc tenuem placida ceu fronte Libellū,
Quem reddit tutum nominis vmbra tui.
Suſcipe ſic etiam ſcriptorem in iura clientis,
Atq; hunc magna tibi dona dediſſe puta.
Illud quod potuit poſtquàm dedit ille, ſupremo
Sic & parua Ioui thura placere ſolent.
Turbida Perſarum ſic Pauperis vnda Monarchæ
Et placuit, magno & munere digna fuit.

Ἀγαθῇ τύχῃ.

Iáſnie

Jasnie Wielmoznemu Pánu / á Pánu Janowi Hrábi ná Tarnowie / Kásztellanowi Krákowskiemu / Naywysszemu Hetmánowi Korony Polskiey: Lubaczowskiemu / Stryyskiemu / rc. Stároście / Pánu memu Miłościwe

Gdy tu Lázarz Andrysowic Impressor / Wielmożny á mnie Miłośćiwy pánie / Drukował Artykuły Práwá Mieyskiego Máydeburskiego po Polsku / Polakom w Rzeczypospolitey (ile ia bacze) bárzo potrzebné y pożyteczné: żądał iest odemnie z niektóremi Przyiaciołmi moimi / ábym ia tymże Polskim Jezykiem przydał ku tym Artykułom / coby sie zdáło bydź napotrzebnieyszég. Ja bacząc moie ktemu niegodność / y zábáwienié ná moim Vrzedzie niemáłé: wymawiałem sie im z te-

go przez niemáły czás : wßákże gdy vśiłowáć nie przestáli / niechcąc śie im potym częstym odmawiánim vprzykrzyć / biorąc też przed śie powinowáctwo Chrześćiáńskie / zá którym / káżdy pátriiéy swéy / y Bliźniemu swoiemu / wedle dáru Bożego powinien bydź pożyteczen : Nápisáłem krotko ten Porządek Sądów Mieyskich / tym zwłasczá / którzy śie Láćińskim Ięzykiem nie wiele báwią / álbo innégo krom swego przyrodzonégo nieumieią. Gdziem z swéy głowy nic nie pisał / iedno com z Láćińskiégo wźiął á z zwyczáiu / iáko mówią / in Praxi będąc / obaczył. Acz niekedy nápominánié czynię / wßákże iáko inné wßystkié rzeczy / ták też y Nápominánia / ná rozsądek w práwie vczonych przypusczam. Ieśli śie kto ozowie / iż té rzeczy lepiéy á dostáteczniéy nápiße / tym mnie nie rozgniewa / y owßem to rad będę widźiał / gdy tą swoią prácą kogo w práwie vczonégo wzbudzę y wyzowę / któryby też práwá Mieyskié Polakom własnym ich Ięzykiem dostátecznie wydał / iáko inné Narody swoim Ięzykiem práwá Boże y Ludzkié nápisáné máią : áby też Polacy y w tym nie vpośledzeni byli. Ten Porządek ia / Wielmożny á Miłośćiwy pánie / ile pan Bóg raczył dáć z łáski swéy / ile mi też czásu od moich

prac ostawało: wypisałem krótko/ rozumieiąc go ku tymto ARTykułom/ y ku zábieżeniu niemałym błedóm/ które sie ná Miásteczkách w postepku práwá dźieią/ bárzo bydź potrzebny: z którego káżdy przeczytawszy/ á potym sie spráwóm v Sądu máluczko przypátrzywszy/ pozna łátwie y náuczy sie/ iákim postepkiem/ y z iákimi Ceremoniámi Sądownémi/ sobie y przyiaćielowi swoiemu/ w dochodzeniu spráwiedliwośći swoiéy przed Vrzedem/ snádnie posłużyć y dóśdź swego może/bez wielkiego á czestégo niezbożnych Prokuratorów tuczenia y łupienia.
Obaczy też Sedźia ná krótce powinowáctwo swoie: iáko sie w spráwách Vrzedowi swoiému ták ná Sądźie iáko kromia Sądu należących/ záchowáć ma. Który też Porządek z támtémi to Artykuły/ Polacy zwłasczá/ którzy Łáćińskiego iezyká nieumieią: y co iest Speculum Saxonum, álbo/ Ius Municipale Maydeburgense niewiedzą: mogą mieć iákoby zá nieiáki Státut práwá Mieyskiégo/ y Porządku Sądów Mieyskich/ którym ia wydał: ácz wzgledem przyczyn wysszéy námienionych/ wszákże też nie mniéy zá tym/ iż mi pan Doktór Stánisław Rozárys/W.W. służebnik/osobliwy móy przyiaćiél/ ktemu chući dodał/ y vpewnił mie w tym/

iżby

iżby to przeciw w. W. nie było / gdybym te pracą swoie w. W. przypisał y Ofiárował. Y tákem v śiebie vważył móy Miłośćiwy Pánie / ábym téy pracéy / iákażkolwiek iest / nikomu innému snádniéy á przystoyniéy nie przypisał / iáko w. W. swoiému Miłośćiwému á Przyrodzonému Pánu. A zwłasczá máiąc inné przyczyny do tego / bedąc z Mieysca tego / ktorégo w. W. Pánem bydź raczysz. A osobliwie / iżem poznał w. W. inter Principes Viros w vmieietnośći Práwá Mieyskiégo / być naprzednieyszégo: przez co ieden zacny Człowiek ták o w. W. w swoich Ksiąszkách nie dawno nápisał: ILLustrisimo ac FOrtisimo Domino IOanne Comite á Tarnow, CAStellano Crac : inter Principes viros, neminē aliū apud nos reperies, in prudentia Iuris nostri, summa cū laude magis versatum. Ktorégo też czuyna praca / nie tylko około zacnych á wiecznie pámietnych Spraw Woiennych / ále też około pilnéy rády w rozmnożeniu Spráwiedliwośći świetéy / y postánowieniu rządu dobrégo / ták w Ziemstwie / iáko w Mieśćiéch / byłá záwżdy / á teraz tym wiecéy iest wszystkim Polakom iáko Słońce świetna. Skąd w. W. Odpláte od Páná Bogá / y chwałe od Ludzi ná potomné czásy nie mnieyszą odnieśie / iedno iáko y z spraw Wo-

ciennych.

iennych. Non minor enim ex rebus vrbanis quàm bellicis comparatur gloria. Y owszem ex rebus vrbanis więtsza / dla tego / iż spráwá Woienna / álbo zwycięztwo nád Nieprzyiacielem otrzymáné / czásu iednego tylko bywa pożyteczné : ále Práwá / obyczáie Spraw ták Ziemskich iáko y Mieyskich / y stánowienié pokoiu pospolitégo / ná wieczné czásy trwa. Acz wiém o tym dobrze / Wielmoż. Miłościwy pánie / iż W. W. żadnéy chwały ztąd niepotrzebuie / wszákże iż zá prácą w Rzeczypospolitéy vżyteczną / chwałá ták muśi iśdź / iáko cień zá Słońcem idźie : & gloria nolentem sequitur, volentem fugit. Tedy to wszytko tak z strony spraw Woiennych / iáko z strony pracéy / którą W. Wielm. y tych czásów nic nie folguiąc Látom swoim / około postánowienia Spráwiedliwośći świetéy / podéymowáć raczyß : káżdy W. W. przyczytáć / y tym sławić ná wieki muśi : páná Bogá Wszechmogącégo o to prosząc / áby W. Wielm. raczył iesczе w dobrym zdrowiu / y w łásce swéy świetéy długo záchowáć / iáko mocną Podporę á pomnożenié Rzeczypospolitéy w Koronie Polskiéy : áby drudzy młodszy iescze sie W. W. spráwam / rozumowi / wymowie / cnocie / świetobliwośći / długo przypátrzyli / á przypátruiąc sie / wzór sobie á kßtałt

w tym wßyſtkim z W. W. bráli. Do ktorychby W. W. iáko łáſkáwy Oyćiec do Dźiatek ſwoich mowić mogł oné słowá / ktoré Aeneas do ſyná ſwego Aßkániuſá mowił:

Diſce puer virtutem ex me, verumque laborem.

A zwłaſczá do Syná ſwego / o ktorégo wychowániu W. W. táką pilnośc z známienitémi nákłády czynić raczył / chowáiąc go ná Dworzéch Krolow Chrześćiáńſkich / że to nam wßyſtkim Polakom te nádźieie czyni / quòd imitabitur Patris veſtigia, iuxta illud Horatianum.

Fortes creantur fortibus & bonis,
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrûm
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Jákoż iuż tego znáki mamy záprawdę niemálé / że to nam wßyſtkim Polakom ieſt ku oſobliwéy poćieße. A ták nie wdawáiąc ſie o tym w dáleką rzecz / Wielmożny á Miłośćiwy pánie / te prácą ſwoię / iákążkolwiek ieſt / przypiſałem ią w. Wiel. rozumieiąc to / iż pod W. W. imieniem ſcześliwiéy ná świátło może wyniśdź / & ab æmulis & obtrectatoribus beſpiecznieyßą bydź: ktorzy tylko cudze prace wedle ſwéy głowy zwykli ßácowáć / á ſwoich żadnych nieokázowáć: iże łátwiéy cudze gánić / niż ſwoie czynić. Y proße

pokornie /

pokornie / aby W. Wielmożn. móy Miłościwy pan / ten máluczki znák méy ku sobie powolności odemnie Służebniká swoiégo nieznáiomégo / raczył wdzięcznie á łáskáwie przyiąć. A mnie też w tych poczcie mieć y záchowáć / którzy rádzi W. Wielm. wiernie y wiecznie służą / y z obrony sie W. Wielm. weselą.

☞ Dan z Krákowá Szesnastégo Dniá Máiá / Roku páńskiégo / 1559.

1673.
30 Nov:

W. Wielmożn.

Powolny á naniższy służebnik.

Bártłomiéy Groicki / ná ten czás Podwóyći Kráków.

PETRVS ROYZIVS MAVREVS, AD LECTOREM.

IVRA fori, & pacis tractare Grohicius artes
Doctus, grande breui Codice clausit opus.
Quo lites agitare docet: nodosq; resoluens,
Legitimum certo tramite pandit iter.
Hunc igitur tibi sume Ducem: qui iura tueri
Vis tua, & ingrato victor abire foro.

DE HOC BARTHOLOMAEI GROHICII FAMILIARIS SVI LIBELLO ANDREAE TRICESII EQVITIS POLONI: CARMEN.

TVRbat vt humanas rerum confusio mentes,
Sic iuuat & dociles debitus ordo facit.
Hinc illi laudem præclaram iure merentur,
Qui studijs tradunt ordine cuncta bonis.
Vtque alios taceam, noster Prilusius inde
Sarmatia in magna nobile nomen habet.
Qui primus Patrias methodo conscribere leges
Cœpit, & arte suo ponere quæque loco.
Hunc quoniam nobis rapuerunt inuidia fata,
Cùm Patriæ studijs plura daturus erat:

Discipuli

Discipuli illius vestigia certa secuti,
Syderibus faustis aggrediuntur idem.
Primus at antè alios hanc Bartholomæus opellam
In lucem prodit Lector amice tibi.
Lector amice tibi, censores ille malignos
Submouet, & rabiem Zoile dire tuam.
Quod rodas alibi quærendum est, ista tenella
Non benè conueniet faucibus esca tuis.
Ciuibus hæc data sunt ciuilibus & benè natis,
In melius siquidem vertere cuncta solent.
Ast inciuiles ad coruos Zoile tecum,
Ordo pacis amans candidus, ire iubet.
Sarmaticas his iudicij qui legibus vrbes,
Posse iuuari omni cum benè parte videt.
Præside Gostinio, Craci qui Prætor in Vrbe est,
Quas tua sedulitas Bartholomæe dedit.
Cuius in officio cùm sis adiutor, eodem,
Crescente ô vtinam tu quoque plura feras.
Teque suum decus agnoscat Ressouia, lucem
Nascenti faustè quæ tibi prima dedit.
Hoc tibi Tricesivs solito candore precatur.
Nec dubita voti postmodo compos eris.
Tu modo peruigili Christo aspirante labore,
Hoc studium pergas continuare tuum.

Die 24. Martij. Anno 1 5 5 9.

Przemowá do Czytelniká/ W ktorey iest opisána Summá tych to kśiąžek.

JEsli bedźiesz czytał/ á nic wszytkoć póydźie w smák/ Láskáwy Czytelniku: nie zárázem łay/ ále pierwéy pilnie czytáiąc rozeznay/ á nieumieszli rozeznáć/od innych co sie z tym rozumieią/ dobrzeli nápisano/ pytay: á ná to pámietay/iž do tego czásu/ áczkolwiek wszyscy Mieszczánie y Wieyski lud w Koronie Polskiéy/ ode dwu set lat y dáley sądzą sie práwem Niemieckim Máydeburskim/ nie był žaden POLak/ ktoryby rozmiłowawszy sie Rzeczypospolitéy/ y spráwiedliwości świetéy: nie litował pracéy/ áby Bráciey swéy Polakom/ Porządek tego Práwá/ własnym ich iezykiem wydał: częścią podobno dla trudności práwá tego/ y wielkiey pracéy: częścią dla niežyczliwości: iž takich wiele iest ludźi/ ktorzy co od Bogá máią/ nie rádźi z miłości Chrześciáńskiéy Bli-

źniemu vżyczáią / iedno zá vkłony bárzo niſki=
mi / y zá dáry wielkimi. A rzecz to byłá záw=
żdy ku piſániu ták Przełożonym iáko y poddá=
nym potrzebna. Abowiém káżdy Sędźia / łá=
twieyſzy ſpráwy rozſądek może dáć / y ćiérpiący
krzywdę / łátwiéy ſie ſpráwiedliwośći ſwéy do=
mówić może / gdźie práwo tym iezykiem ieſt
nápiſáné / które y Sędźia y ſtrony práwuiące ſie
rozumieią. Doświádczy tego káżdy kto ſie bę=
dźie przypátrzał ſpráwam ſądowym / w Miá=
ſteczkách y we Wśiách miedzy Láwniki w prá=
wie nie ćwiczonémi: iż rzadka ſpráwá tą drogą
idźie / iákoby wedle práwá właſnie iśdź miáłá:
iedno iáko ſie Wóytowi / álbo Vrzędnikowi / ál=
bo Prokuratorowi / w głowie vklii / á iáko go
kto dáry lepiéy náchyli / ták ſądźi / y ták ſpráwu=
ie. Winy nieſłuſzné bierze / drze / łupi / dręczy
vbogié ludźi / nieznáiąc práwá / áni żadnégo po=
rządku Sądowégo: y niewiedząc iáką winą
kogo á o co káráć / iáko ſpráwiedliwość od nie=
ſpráwiedliwośći rozeznáć. Co bywa z wielkim
vbliżeniem vbogich ludźi. Ku zábieżeniu te=
dy tákich y innych wiele błędów / które ſie w miá=
ſteczkách zá nieznáiomośćią práwá / y poſtęp=
ków ſądowych dźieią. Nápiſałem ten Porzą=
dek Sądów Mieyſkich: Nie iżbym to o ſobie

rozumiał / álbo snadź dawał / ábym temu dosyć vczynił / álbo vczynić mógł / y owßem to znam / iż tá praca nie iest głowy moiey. Bo wykłádáć Práwá / spisowáć Porządki Sądów / y wypuścić to ná świát / iest wielka rzecz á ważna / iest sie ná co rozmyślić. Ale iżbym ktorego w práwie vczonego Polaká tą moią pracą wyzwał / ktoryby rozgniewawßy sie ná mie / nietylko táki Porządek / ále wßystko Práwo Sáskie Máydeburskie / Polskim iezykiem ku pożytkowi Rzeczypospolitey polskiey / y ku rozmnożeniu sprawiedliwości świetey / dostátniey nápisał y wydał. Jákoż iednák nálazłby tákich niemáło / ktorzyby sie tego ważyć mogli / by chćieli / á Rzeczpospolitą miłowáli. Bo temi czásy zá łáską Bożą / ták sie rozumy rozkrzewiły w Polscze / iż v postronnych Narodow máło ich trzebá żebráć. By też iedno Przełożeni słußnym opátrzeniem ná godne ludzi báczność mieli. Czego záprawdę wielka iest potrzebá : Vt Principes virtutem in tenuis fortunæ hominibus beneficiis exerceant, Officiis colant, & ad pertractãdas eas partes, sine quibus rudis est hominum vita, liberalitate atq. clementia excitent. Wßákże y z tego com ia máło nápisał / ile bacze / káżdy kto przeczyta / á pilnie sie przypátrzy / łátwiey sie swey spráwie-

dliwośći zá wiádomośćią tego Porządku / domowić może. Ktory to Porządek / áby wszystká sprawá tych Kśiążek łatwieysza ku poiećiu y ku pámietániu byłá / rozdzieliłem ná Cztéry częśći. W Piérwszéy / wypisałem o Personách Sądowi przynależących / począwszy od nawysszéy áż do nanizszéy / przyśiegi ich / y powinowáctwá ich: iáki ma bydź Sedźia: iáko sye wszyscy ták ná Vrzedźiéch Mieyskich będący / iáko y Vrzędom poddáni / wedle powinowáctwá swégo záchowáć máią. W Wtoréy / położyłem o rozności Sądow Mieyskich: iáko Sądy gáią: co ná ktorych sadzą / z iákiemi Ceremoniámi / y ktorych czásow Sądy spráwowáné bydź máią. W Trzećiéy / o Postępku Sądowym / ták w Przezyskách Práwnych przećiw stronie / gdy do Sądu pozwána nie stánie: iáko też w spráwách wszystkich / gdy do Sądu stánie. W Przezyskach iż ten Porządek iest: kiedy kto do Sądu pozwány trzy kroć nie stawa / á da sye przezyskáć: tedy iuż álbo wnośi pomocną przyczynę swégo niestánia ná bliski Sąd: álbo go zá onémi przezyski Czeladź Vrzędowa z roskazánia Sędziego Fántuie: álbo sye reczy: álbo ośiádłośćią broni: álbo go do Więźienia biorą: o tym wszystkim masz porządnie wypisano. Gdźie też obaczysz / iákié Przezyski

Argumẽtum tych to kśiąg.

I. Częśći. Summa.

II. Częśći Summá

III. Częśći. Summá.

LEGALe Impedi.

Pignoratio. Fideiussio. DEtentio.

dobre/ iákie nie dobre: wedle których Sędzia ma czynić Exekucyą: wedle których nie ma czynić: y iáko sie też przezyskána stroná ma bronić. W spráwách záśie przeciw stronie / gdy do sądu stánie / iż ten porządek iest: że stroná Obwiniona / niż sie z Powodem przez główna odpowiedź ná żálobe w práwo wda / te lekárstwá práwne ma: álbo Odwlók vżywa / które z práwá otrzyma: álbo sie od sądu wrzuceniem iákiey przyczyny przeciw Persónie / álbo przeciw rzeczy wyymuie: álbo sie domawia tego przed odpowiedzią / ážeby sie iey też Powód przed tymże Sędzim vspráwiedliwił. Potym z Powodem Opráwy czyni. Powód záśie główną żałobe wypuscza. Obwiniony Powodną strone Gwárem wiąże: zá tym odpowiada / á odpowiedźi swéy rozmáitémi Dowody podpiéra. Náostátek / Ortélu strony słucháią: á ieśli sie którey Ortél nie podoba / do wyższégo Sędziégo áppelluie. A gdy iuż Obwiniony práwem będźie przezyskan: Sędzia Exekucyą nád nim czyni. Nákoniec: Nakłádów od niego druga stroná po zwyczieztwie / y po otrzymániu główney rzeczy / żąda: álbo Dobrá iego szperuią / álbo ie Vrzedownie popisuią. O tym wszystkim też masz swoim porządkiem nápisano / co czytáiąc / lepiey zrozumiesz.

Dilationes.
Exceptiones.
Recōuentiō.
Reformationes.
Capitalis propositio.
GVARrenda.
Responsio.
Probationes.
Ortilegium.
Appellatio.
Executio.
Litis Expēsæ
Arestationes.
Inuentarij.

mieſz. Przydałem do téyże Cześci Trzeciéy/ o drzewie Krewnośći: z którégo káżdy poznáć może: kto po kim wedle Mieyſkiégo práwá ſpadek bierze. W Czwartéy cześći: o Kárnośći złoczyńców wedle práwá: o meczeniu ich/ y iáką śmierćią który ma bydź karan. Ten Porządek/ zdał mi ſie bydź bárzo potrzebny/ ku wiádomośći tych/ którzy z tego práwá/ Niemieckim álbo Łáćińſkim iezykiem piſánégo/ wiedźieć niemogą/ ták ná Vrzedźiéch Mieyſkich bedącym ku dobrému rozſądkowi/ iáko y poddánym ku dochodzeniu ſpráwiedliwośći ſwéy ſądownym poſtepkiem/ który winien káżdy wiedźieć/ y práwo vmieć. Bo ſie niewiádomośćią żaden nie wymówi: oprócz pewnych perſon w práwie opiſánych: iáko ſą Niewiáſty: dźieći/ ſzaleni/ etc. & turpe eſt in foro verſanti, Ius ignorare in quo verſatur. A pan Bóg tego chce/ ázeby wſzedy miedzy ludźmi/ á tym wiecéy ná ſądźiéch/ był vczćiwy porządek. Gdźiem też do tego Porządku przypiſował niektóré ſpráwy wedle zwyczáiu Ławniczégo Krák. Cześćią dla tego/ áby y Krákowiánie którzy ieſcze kłopotów práwnych nie ſkuśili: (á day Boże áby ich żaden nieznał/ káżdému tego z práwéy miłośći Chrześćiánſkiéy życzę) ále ieſliby ſie im też przydáło Sądownym poſtepkiem ſpráwie-

Arbor cō ſáguinit. Succeſsiones. IIII. Cześći Summá.

Spe: Sax: Libro iij. Artic: 39.

¶ Pan Bóg chce/ áby we wſzyſtkim był Porządek.

dliwośći dochodźić/ álbo ſye Sądownie bronić: áby ty ſpráwy Sądowné po przeczytániu ich łatwiey rozumieli/ á przypátruiąc ſye im/ y przyſłucháiąc ich/ lepiey ſobie y przyiaćielowi porádźić vmieli/ ták w tych poſtepkách zwyczáynych/ iáko też w tych ktore idą wedle Práwá. Cześćią też ku náśládowániu innym Miáſteczkam/ ieſliby ſye im zdáło: iákoż moim baczenim niewiem by inné Sądowné Láwnicze mieyſce było/ z ktoregoby ſobie inné Miáſtá y Miáſteczká Kßtalt y też Wzor ku náśládowániu mogły bráć/ iáko z Krákowſkiégo/ gdźie ná tych ſpráwách Ludźie mądrzy/ ſtáteczni/ poważni/ w Práwie ćwiczeni śiadáią/ przed ktorymi ſye wielé kroć Rycerſcy ludźie/ y inné zacné oſoby/ á o wielkié rzeczy czeſto ſądzą. Wßákże ia tu mieyſcá żadnégo nie poniżam/ y owßem ná wolą káżdému dáie/ chceli tego wßyſtkiégo com nápiſał vżywáć/ álbo nié: może ſobie káżdy wedle myśli ſwéy poprawić iáko chce/ y porády indźie ßukáć/ y Práwá ſye dokłádáć. Obyczáiow też y Wielkierzow/ ktorych gdźie od dawnych czáſow zá Práwo vżywáią/ nie káże/ áni przećiw nim mowie/ gdyż Wielkierz álbo zwyczay káżdégo Miáſtá/ álbo Powiátu Práwo káźi/ y zá Práwo bywa mian/ kiedy wchodźi w vżywanié. A ták ty coś tego

Spec. Sax. Libro I. Artic. 64.

pierwey

pierwey nie vmiał / ániś o tym co iest Práwo Máydeburſkie nie ſłychał / ániś żadnego porządku Sadow Mieyſkich nie znał: przyymi odemnie zá wdzieczne to krotkie Porządku wypiſánie / iáko ná ten czás ná pretce / przy wielkich prácách Vrzedu moiego bydź mogło. Znáiąc ty máłe początki / snádniey potym ku znáiomośći wietszych przydź możeſz. A ieſli lepiey rozumieſz / nie lituy prácey dla Rzeczypoſpolitey / dla vbogich Ludzi / nie kryy Perły w ziemie / ktorey ći Pan Bog vżyczył / popraw / odłoż ſwoie niepotrzebne zábáwienia álbo krotofile ná máły czás ná ſtronę / nie zayźrzy Bliźniemu ſwey vmieietnośći: nápiſz lepiey y ſzerzey / zoſtáwiſz po ſobie pámiątke wieczną. A powinieneś to vczynić z miłośći Chrześćijáńſkiey ku Bliźniemu / y z rośkazánia Bożego: Bo Pan Bog chce po nas / vt vnuſquisque afferat in Tabernaculum Domini ſecundùm quod habuerit, iuxta benedictionem Domini Dei ſui, quam dederit ei.

Ja / ile mi Pan Bóg raczył vżyczyć Błogoſłáwieńſtwá ſwego / tom wnioſł do Przybytku Páńſkiego / co widźiſz.

☞ Temu co te Kśiążki czytáć będźie: Woyciech Kászotá Frántá dobry Towárzysz/ Rozsądek swóy oznáymuie.

A Prawdá Pánie Sczekulá iże Nosem krzywisz/
Zda mi sie/ że twym máchlérstwem nie ták sie pożywisz.
Bá y ony coś ie łupił z Sąsiádów z swych Grosze/
Będąc vbywáć z innémi Obroki potrosze.
Gdy iuż káżdy y naprostszy tu przeczyta sobie/
To wszystko co Mieyskiéy wiedźieć należy Osobie.
A iáko ma postępowáć w swéy Spráwiedliwośći/
Któréy sie wiec prosty Człowiek bárzo długo pośći.
Gdy Sędźiowie z Sczekulámi poczną Práwem kręćić/
Aby iedno ná obudwu stronách co wymęczyć.
Bo wiec szpetnie niebożątká Kálety strząsáią/
A ktemu ná Kołáćie do śiebie prászáią.
Ony dostoyné Obrońce swéy Spráwiedliwośći/
Nie ieden sie gárniec Winá dáremno wychłośći.
A on vmyślnie y łátwią rzecz zátrudniáć będźie/
Azá tego máło widźim przy káżdym Vrzędźie.
Wyrywáiąc dźiwné práwné Łáćińskié Terminy/
Ale musisz iuż ná stronę pánie Duszko z nimi.
Bo tu Prostak naydźie wszystko iuż Polskim ięzykiem/
Nie będźie sie przed twą mnośćią kłániał hárdym Bikiem.
Przeczći domá krótce sobie y wnet sie náuczy/
Jáko sie w czym ma spráwowáć/ y snádnie vłuczy
W krótki koniec v Sędźiégo swéy spráwiedliwośći/
Chybá żeby ón nie czynił swoiéy powinnośći.
Ale naydźie tu Nań Winę y Kaźń známienitą/
Bowiém táki nawiecéy Rzecz psuie pospolitą.
Bá y ná owé Przechyrki co Práwo nicuią/
Przed któremi by przed Sępy vbodzy dudkuią.
Naydźie Kągániec ná gębę trudno będźie pleśáć/
Albo prosté Niebożaki po swéy woli kęsáć.

A iż tu puśćim ná ſtrone o ktorych to wiemy/
Że z nich pátronów Kśiążeczkam tÿ mieć niebedźiemy.
Ty miły Bráćie który ztąd bedźieß miał pożytek/
Skoro przeczytaß z pilnośćią ten Porządek wßyſtek.
Vkaż te przyſtoyną wdźieczność Piſárzowi temu/
Który ták dobrze poſłużył Spólnému dobrému.
Ieſliże kogo vſłyßyß komuby ſie zdáło/
Że nie wßyſtko doſtátecznie tu ſie nápiſáło.
Proś niech záraz em nie gáni á dla máłey wády/
Niech nie mówi żeby to był Porządek ßkárády.
Bo y máła Brodaweczká twarzy białeygłowie/
Nie oßpáći y nie wádźi nic piekney oſobie.
Bedźieli chćiał bydź vporny / tedy mu day pokóy/
Albo chceßli/ o tym rádßy záráz em z nim rokuy.
Ieſliże vczony/ niech co lepßégo nápiße/
A my dotąd przeſtániemy dobrzy towárzyße
Ná tey powßedniey potráwie/ áże Márcepany
Podkáią nas przez té możné w rozumie ſwym pány.
Aczći to dźiś iuż ná świećie nie bárzo nowiná/
Że máły Dym wylátuie z wielkiégo kominá.
A choć drudzy nic nie piſzą áni też vmieią/
Przedśie ſie z drugiégo prácey vſczypliwie śmieią.
My że wiémy iż to nie czći człeká poczćiwégo/
Iáko ſłußá wdźiecznie prácą przyimuiemy káżdégo.
A teraz winßuiem z ſercá ſwému Bártoßowi/
Pomóż Boże cnotliwému ná wßem człowiekowi.
A ſpraw to w nim przez ſwé Dáry z łáſki ſwéy obfitéy/
By potym w czym wietßym ſłużył Rzeczypoſpolitéy.
Bo to Mátká náßá/ ktemu káżdy ſie cny rodźi/
By iey ſłużył/ y ten w rychle ſnadź w ten cél vgodźi.
A ztąd iego imie zacnie rozſławi ſie wßedźie/
A to iemu tu ná świećie ſkarb natrwálßy bedźie.

Tylkośći pewnéy korzyśći.

BENEDICTVS HERBESTVS NEAPOLITANVS.

IN VERNACVLAM IVRIS MAYDEBVRGEN: DESCRIPTIONEM. BARTH. GROHICII.

Flauius vt fertur populo placuiſſe Latino,
Cùm faſtos certò digerit orbe dies:
Sic quoq; Sauromatis, Grohici, tua cura placebit,
Illuſtras patrio patria Iura ſtylo.

Porządku Sądow Mieyskich Część Pierwsza.

O Prawie / y rożnosci Praw.

Iż każdemu Sądowi przynależy Práwo: przystoyna rzecz iest naprzód wiedzieć / Opisánie práwá / y rożności ieg: áby każdy Sędzia wiedział / iákim práwem ma te sądzić / ktorzy są pod władzą á zwierzchnością iego: áby też poddáni ználi / ktorym práwem máią być sądzeni: y wedle ktoreg práwá / spráwiedliwości swey v zwierzchniego páná álbo v Se-

dźiégo swégo domágáć sie máią. Poniewaž též iásna rzecz iest/ iż rózné stany ludźi/ rózné práwá máią/ y róznémi sie práwy sądzą.

IVris descriptio.

Práwo tedy / iest Náuká ktora wiedźie ku wszelkiéy poczćiwośći / á odwodźi od káždéy niepráwośći / áby przez táką náuke y skutek iéy / zuchwálstwo złych ludźi hámowáné było/ á miedzy dobrémi/ niewinność w bespieczeństwie trwálá.

Summá praw wszitkich

Tey náuki tá Summá iest/ áby káždy poczćiwie žył / bližniégo nie obráźał / káždému co iest iego dał. ¶ Albo práwo ták sie inszym sposobem opisuie : iest Postánowienié spráwiedliwośći od zwierzchniégo páná/ná poddáné swoie/ ku chwale Božéy / ku poczćiwému žyćiu/ á záchowániu pokoiu pospolitégo. Zwierzchni ten to Pan/iest álbo Bóg/álbo Przyrodzenié/ álbo Człowiek. A dla tego práwo iest troiákié: Boże/ Przyrodzoné/ Ludzkié.

Diuiſio Iuris.

Boże práwo iest/ ktore pan Bog sam postánowić raczył / ktoré sie zámyká w Stárym y w Nowym Testámencie. A iáko pan Bóg iest naylepszy / nayświetszy / y naspráwiedliwszy / przed ktorym wszystko Stworzenié

Diuinum Ius.

vpada: Ták też práwo iego iest naylepsze/ nayświetsze/ y nasprawiedliwsze: ktoremu wszystki práwá vstepuią/ y vstepowáć máią/ by też były nadáwnieysze/ zá długim zwyczáiem chowáne: Abowiem wieceyesmy powinni páná BOGA słucháć niż ludzi. A Mądrość tego Swiátá głupstwo iest v Bogá. Actorum v. 1. Corin. iij.

Práwo przyrodzone iest/ do ktorego sámo Przyrodzenie/ bez żadnego czyiego postánowienia wiedzie. To práwo/ nie tylko sámému Człowiekowi włásne iest: ále káżdému żywému stworzeniu/ ktore sie rodzi: iákoż z tego práwa pochodzi złączenie przyrodzone ku rodzeniu sobie podobnégo: z tego wychowánia dzieci. Co też w niemych źwierzetách widzimy bydź/ y inne rzeczy zá sámym przyrodzeniem idące. Naturale

Ludzkie práwo iest/ ktore od ludzi bywa postánowione/ dla záchowánia spólney miłości/ y pokoiu pospolitégo. To práwo iest dwoiákie/ Duchowne y Swietckie. Humanũ Humani Iuris diuisio.

Duchowne/ ktore od Papieżá y od BIskupow dla rządzenia Rzeczy Kościelnych iest vczyniono. Spirituale.

Swietckie/ ktore od Cesárzow y od Seculare.

Królów dla rzeczy Swietckich bywa postánowiono. Tym Personam dwoiákim/ Pan Bóg w Zborze swoim dał/ rózną moc ku rządzeniu y obronie Kośćiołá swego świetégo/ Biskupóm miecz Duchowny/ Słowo Boże/ gladium Spiritus, quod est verbum Dei. Césárzom y Królóm Swietcki. A názywáią té dwá mieczá Mocámi: ábowiém iáko świetckim mieczem Złoczyńce bywáią karáni / ták też Duchownym mieczem obłedliwi do Kośćiołá Chrześćiáńskiégo bywáią przywodzeni.

Secularis Iuris diuisio.

Swietckie Práwo/ iest rozmáite:

Gentium

Przodkiem to które iest wszem narodem pospolité: które Łáćinnicy Gentium zową. Od przyrodzonégo te rózność ma / iże przyrodzoné wszystkim rzeczam żywiącym włásné iest: á to Gentium, tylko sámym ludźióm: iáko służbá ku Pánu Bogu / posłuszeństwo Rodzicóm y Oyczyznie: ábyśmy gwáltu y krzywdy czynić niedopuśćili/ gwáltowi sie sprzećiwiáli. Z tego też práwá zá potrzebámi ludzkimi vrosły Vmowy/ Targi/ rozmáité Contrákty / Kupowánié/ Przedawánié/ Naymy/ towárzystwá/ Jmienia trzymánié/ budowánié/ Walki/ Obroná/ Przymierze/ Poselski pokóy / rozdźielność ludźi / stánowienié Króle-

stwá/ Páństwá/ Gránice/ etcaet.

Ziemskie Práwo iest / ktore ludzie iednégo Królestwá álbo Kráiny / miedzy soba trzymáć postánowili / iáko iest práwo ziemskié Polskié stanowi Rycérskiému dáné : iáko też iest práwo ziemskié Sáskié / ktoré zowa Speculum Saxonum. Prouinciale.

Woienne práwo / iest obyczay stoczenia walki / czynienia Przymiérza / wyśćie przećiw Nieprzyiaćielowi zá znákiem / kárność przewinienia woiennégo / stopnie dostoieństwá / cześć / iáko gdy Koroná álbo Láncuch złoty bywa dány / rozdźielenie nábytégo Státku / wedle stanu person / y wedle pracéy. Militare.

Zakupne práwo / ktore Láćinnicy zowa Feudale, iest gdy Rycérskiému człowiekowi zá woienna służbe bywa dáné iákié Imienié / czásem do żywotá / czásem też do Potomków tegóż pokolenia: tym sposobem / áby własność tego imienia zostálá przy pierwszym własnym pánie. A vżywánié tylko przy tym / którému iest dáné : áby ztad czynił iáka postuge królestwu / álbo iákiemu páństwu / álbo panu onégo Imienia. FEudale, als Máńskié.

Miéyskie práwo iest / ktore kożdc Ciuile.

Miásto sobie ku vżywániu własnému postánowiło/iáko náżywamy Práwo Rzymskié/ Mieyskié/ którégo Rzymiánie vżywáią: iáko też iest Práwo Máydeburskié/ którégo Kraków y insze Miástá w królestwie Polskim vżywáią. To Práwo Máydeburskié (iż sie nieco o nim szérzéy powié) Otto wielki/ Césarz Rzymski/záłożywszy y zbudowawszy Miásto Máydeburg w Sáskiéy ziemi/ Roku od narodzenia Syná Bożégo/ 947. Miesczánom dał wedle ich woléy/ y wedle rády stárszych/ z wiádomością y przyzwoleniém Stolice Papieskiéy: z porządá też Ksiąząt Rzésze Niemieckiéy: cześcią z pospolitégo Práwá Sáskiégo zebráné: cześcią z ich włásnych Vstaw y Wielkiérzów stánowioné. Które práwo potym Kázimiérz wielki/ Król Polski/ z przyzwolenim Rády swoiéy/ y wszystkiégo Królestwá przyiął/ á w Mieściéch y we Wsiách chowáć postánowił/ Roku od Národzenia Chrystusowégo 1356. ku pożytkowi poddánych królestwá sweg. A dla tego nie miáłoby iuż bydź zwáné Mieyskié Máydeburskié: ále IVS Municipale POlonicum, to iest Mieyskié Polskié práwo: gdyż ie sobie iuż Miesczánie w królestwie Polskim máią zá Práwo swoie: y sámi też Máydeburczánie/ wziąwszy od Ottoná Césárzá Rzymskiégo

Origo Iuris Maydeburgeń.

IVs Maydaburgē. Polonis à Cazimiro Rege datum.

Práwo

Práwo to / nie zwáli go práwem Césárskim / áni Ottonowym / ále Máydeburskim: iże go w Máydeburgu vżywáli. A ponieważ go też wszyscy Mieszczánie y wieyski lud w królestwie Polskim mieszkáiący / we wszystkich postepkoch práwnych vżywáią / y wielką cześć ich po Polsku ku spráwiedliwośći Polskiéy iest nápisána / y z Polski do Niemiec Appellácyæ nie idą / áni sie też Polacy Niemców w práwie rádzą: słusznie tedy nie Niemieckim / ále Polskim Mieyskim ma bydź zwano.

¶ Tu też mamy wiedźieć / iże Sáska ziemiá / y Polacy są wolni od práwá pospolitégo Césárskiégo: ábowiém oni máią práwá swoie / Státutá y Przywileie. Sássowie od Césárzá Konstántyná y Károlusá. Polacy od Kázimiérzá wielkiégo / od Włádysłáwá Iágełłá / y od inszych Królów Polskich y Kśiążąt / ná wieki nádáné. A wszákże gdy ná co nie máią práwá pisánégo w Kśięgách práwá Máydeburskiego / ku rozstrzygnieniu spráwy / o ktorą prza iest / y gdźie nie ostawa Przywileiów / vćiekáią sie do Práwá Césárskiégo. Sądzą też czásem wedle zwyczáiu z dawná wźiętégo / álbo wedle podobnéy spráwy / ktora sie przed tym v Sądu toczyłá.

Poloni à Iure Cæsareo cõmuni liberi.

Summá wszystkich Praw wedle Rozdziałụ wyższey opisánego.

- Práwo
  - Boże.
  - Przyrodzoné.
  - Ludzkié.
    - Duchowné.
    - Swieckié.
      - Wszem Narodom pospolité.
      - Ziemskié.
      - Woienné.
      - Zakupné.
      - Mieyskié.

O personách

O Personách Sadowi przynalezacych.

Naprzod:

O Sedziem.

PErsony Sadowi przynależące/ bez których Sad bydź nie może/ té sa: Sedzia/ Powód/ y Stroná obwiniona. Sa też y inné persony/ bez których ácz może bydź sad/ wszákże przydáné ku sadowi/ látwieysza y snádnieysza spráwe/ á dokonánié / sadu czynia: iáko sa Pisárze/ Prokuratorowie/ Swiádkowie/ Podwoyszcy. &c.

Sedzia Tedy / iest persona ktora rozsadek wydawa o iákiéy spráwie / miedzy dwiemá spór wiodacymi : á rzeczony iest z łacińskiego słowá IVdex, iákoby dawáiacy á powiádáiacy Práwo Ludziom spráwiedliwie.
Iure Municipali articulo 18. Glos.

Iáki ma bydź Sedźia.

Sedźia powinien mieć w sobie té cnoty: boiáźń Bożą/ prawdę/ mądrość/ rostropność/ mierność: przećiw wszystkim równą miłość/ Práwá vmieietność/ możność. A ma sądźić bez kwápliwośći/ bez gniewu/ nienawiśći/ miłośći/ przyiáźni/ boiáźni/ dárów: ábowiém dáry záślépiáią oczy Mądrégo człowieká/ y przewracáią spráwiedliwość ludzką. Kczemu iest przykład o iednym Królu Perskim/ który/ gdy sie dowiedźiał: iż ieden Sedźia w Aziéy Zyzánnes/ dla przedárowánia źle sądźił: kazał go zábić/ skórę z niego odrzéć/ y rozbić ią ná mieyscu onégo Sedźiégo zábitégo. Ná które mieysce/ álbo stolec/ wsádźił potym syná iego Otháná/ tym sposobem: áby ná one skórę Oycá swego pátrząc/ wiárował sie pilnie tego/ áby też ná tákowé karánié nie przyszedł. Zámknął té wszytki cnoty Sedźiégo ieden Philozoph we trzech rzeczách/ pisząc ták Láćinskim iezykiem: Tribus rebus Persona boni Iudicis sustinetur: Vt is sit iustus, & prudens, vt si non pecunia, at saltem sit amicis potens, vt is neque propter iniustitiam fallat, neque propter stultitiam erret, neque propter impotentiam coactus metu, Ius deserat, & iniquum decernat.

Descriptio boni Iudicis.

Trzebá też áby Sędźia nietylko té rzeczy w sobie miał / ále też wymowność / státeczność / osoby poważność: ná ktorégoby ludźie / iáko Horácyus powiáda / iáko ná Bogá pátrzyli: á w rostérkách / w swádách / w niezgodách / onégo się iednym weyźrzeniem stráchali. Iáko to Vergilius pieknie opisał témi słowy.

Ac veluti magno in populo cùm ſæpè coörta eſt
Seditio : ſæuitque animis ignobile vulgus. &c
Tum pietate grauem,ac meritis ſi fortè virum quē
Conſpexêre, ſilent, arrectisque auribus aſtant.
Ille regit dictis, animos & pectora mulcet.

Sędźia winien sądźić wedle Práwá.

WSzelki Sędźia powinien vmiéć Práwo / á sądźić wedle pisánégo Práwá: á niekiedy thèż wedle zwyczáiu dawnégo zá Práwo wźietégo. Wyrok álbo skazánié ma wydáć wedle włásności y przyrodzenia spráwy / wédle powieśći stron / y wedle ich wywodów ná sądźie okazánych: nie według swéy włásnéy wiádomośći / álbo sumnienia / choć żeby thèż sumnienié swoié ináczéy miał spráwioné. Abowiém by iuż thego nie wiedźiał iáko Sędźia / ále iáko Bóg. Ma tedy osobliwé sumnienié y wiádomość odłożyć ná

strone / y wedle sądowych spraw sadźić. Abowiém / y pan Christus / ácz wßytko wiedźiał / iáko prawdźiwy BOG / wßákże żadnégo potępić niechćiał / áżby pierwéy słußnémi dowody był pokonány. Speculo Saxonum libro ij. artic: 1. 41. Ale o tym będźie Gadká niżéy.

Przyczyny / prze ktore kto nie może bydź Sędźiem.

TRzy rzeczy są ná przekáźie / áby kto nie był Sędźiem: Przyrodzenié / Práwo / Zeńska pleć. ¶ Z przyrodzenia Sędźiem nie bywa: ktory iest ßalony / ná rozumie zeßły / Mieśiecznik / niemy / ślepy / głuchy / y ktoryby nie doßedł dwudźiestégo y iednégo roku. ¶ Práwo zabrania bydź temu Sędźiem / ktory iest kletym / wywołánym / odszczepieńcem wiáry Krześćijáńskiéy / Zydem / bezecnym / nie z Małżeństwá národzonym: ábowiém wedle Práwá / áni tym ktorzy iáką złośćią álbo ßkárádośćią żywotá są pokaláni: y ktorych niesławá łaczy od zgromádzenia poczćiwych ludźi / vliczki żadnégo Dostoieństwá nie máią bydź otworzoné. ¶ Téż Niewiástá Sędźiem bydź nie może: ábowiém Niewiasty od wßelkich Vrzędow Mieyskich są odłączoné / przeto ná sobie żadnégo Przełożeństwá mieć nie mogą /

áni żedáć / áni się zá kim przyczyniáć / áni przez śię spráwowáć / áni Rzecznikámi bydź.

O Rádzie Mieyskiey.

Ktorzy máią bydź w Ráde obieráni.

DLa pożytku mieyskiego / máią bydź obieráni w Ráde ludźie dobrzy / mądrzy / Lat zupełnych / przynamnieý we dwudźiestu y w piąci lat: w Mieśćie ośiedli: wszákże nie bárzo bogáci / áni też vbodzy / ále śrzedniego stanu: ábowiem bogáci á możni / częstokroć zwykli Rzeczpospolitą vćiskáć / y niszczyć: vbodzy záśie / iáko łáczni / żadnego pożytku nie czynić. Ale śrzedni ktemu są naspośobnieyszy / ktorzy ná swym przestawáiąc / cudzego nie pożądáią / á Pospolitą rzecz nád własną przekłádáią. Iure Muni. art: 44. Glos. Nád to máią bydź z práwego Małżeństwá narodzeni / domá záwżdy mieszkáiący / dobreý sławy / BOgá się boiący / spráwiedliwość y prawdę miłuiący / kłamstwá y złość w nienawiśći máiący. Táiemnic

Arist: iiij. Polyticorum.

Mieyskich nie obiáwiáiący / w słowiéch y w vczynkách stáli / łákomstwem sie brzydzący / dárow nie náśláduiący / mierni / nie piiánice / nie dwuiezyczni / niepochlebcy / nie błaznowie / nie nátretowie / nie cudzołożnicy / nie oni ktorych żony rządzą / nie lichwiarze / nie fałszerze / nie zwádliwi. Abowiém / Zgodą máłe rzeczy mnożą sie / á niezgodą wielkié nisczeią. Téż nie ma bydź ná to obiéran człowiek obcy z inszeg práwá / y komuby było dziewiećdziesiąt lat. Iure Mun. art. eod.

Vrząd Rádziecki y władza.

BVrmistrzá z Rádą Vrząd / ná tym iest / przynamniéy raz w tydzien / álbo ile kroć potrzebá przyniesie / ná Rátusz sie schodzić : o pospolitym dobrym rádzić : Pospolitą rzecz pomnażáć / á szkodam ktoreby ná pospolitą rzecz miáły przyśdź / zábiégáć : spory nowo wsczeté vgádzáć y rozsedzáć : wedle nawyszégo rozumu y baczenia swego opátrowáć : áby drogość iedzenia y picia w Mieście nie byłá. Przekupnie ktorzyby przećiw Rádzieckiému skazániu / álbo pospolitéy vchwale wykraczáli / kárác : ábowiém / snać przez té nawiecéy drogość bywa : przeto ná nié to práwo iest Iure Municipali articulo 44. vstáwioné : Qui Reuenditores contra Statuta Ciuitatis ex-

cesserint, aut Consulum Decreta violauerint, idq; contra illis probatum fuerit, ex parte Ciuitatis demerentur cutem & crines, aut 36. solidis se eliberare poterint: to iest / álbo ie v prągi biią / álbo pienieżną winę 24. groszy przepádáią. Wszák że to bywa ná woléy Burmistrzá coby chciał wziąć: y iest tá vstáwá ná nie wedle práwá / Iure Munic: artic: 19. áby tych rzeczy ktoreby záś mieli przedawáć / dotąd nie kupowáli / póki znák ná Rynku stoi ná to nástáwiony. Nád to / Piekárzow / Rzeźnikow / y Kárczmarzow / máią dogledáć: Miáry káżdé y Wagi niespráwiedliwé: wszelkiégo iedzenia y picia / y Kupiéy wszelkiéy obácząć: áby korce y inné miáry pod Mieyskim znákiem były / ktoré Hetman Mieyski / álbo ten ná ktorégo ten Vrząd osobliwie przynależy / że dwie má z Rády często opátrowáć powinien / przynamniey ná Miesiąc raz. Iure Municipali artic. 19.

☞ Téż ná Vrząd Rádziecki przynależy: rostérkow w Mieściech nié dopuszcząć / śierot y wdow vciśnienia w spráwiedliwości bronić: gry szkodliwych y nie vczciwych / iáko kart / kostek / y innych ktoreby sye niegodziły / zábrániáć y wykorzeniáć. A cobykolwiek ná Rátuszu / w zgromádzeniu / z wiadomością / y z przyzwoleniém stárszych z Pospolstwá vrádzono / y zámkniono

było / stale pod włożoną winą ma bydź chowano. Abowiem co stárszy vczynią / drudzy chowáć powinni.

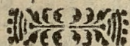
¶ Téż Ráyce powinni ná kożdy rok przed stárszymi y czelnieyszymi z Pospolstwá liczbe czynić ze wszystkich wziętych Dochodów Mieystich.

¶ Ráyce przysięgáią ná kożdy rok / gdy z nowu bywáią obieráni: strzédz poczciwośći / pomnożenia pożytków / y Práwá Mieyskiégo / ták iákoby nalepiéy ználi á mogli / z pomocą y porádą stárszych: nie opuszczáiąc tego / dla miłośći / vprzykrzenia / gniewu / dárów / etc. iáko niżéy opisano: wszyscy iedną przysięgą / podniowszy dwá pálcá ku Słońcu: á Imie swoie káżdy swéy osoby wymieniwszy / y mówiąc témi słowy niżéy nápisánémi. Iure Municipali articulo 44.

Przysięgá Rádziecka.

JA A. B. C. D. Przysięgam PAnu BOgu Wszechmogącemu / y Naiáśnieyszemu PANV nászemu /

Królowi Polskiemu/też wszystkiemu Pospólstwu Miásta tego / być wiernym/ y spráwiedliwość równie wszystkim / ták bogátym iáko vbogim : Sąśiádóm y Gośćióm/ czynić y mnożyć: á niespráwiedliwość tępić y niszczyć. Praw/ Przywileiów/ poczesnośći też Pospolitego pożytku Miástá strzedz y mnożyć / iáko nalepiey bedę vmiał y mógł : Táiemnic Mieyskich nikomu nie ziáwiáć / słowem álbo vczynkiem. Rostérków w mieśćie nie dopuszczáć: śiérot y wdów podług swéy możnośći bronić. A tego niechcę opuśćić / dla przyiáźni/mierziaczki/boiáźni/dárów/ álbo innéy rzeczy. Ták mi Pánie Boże pomagay.

O Woytie.

Woythá Łácinnicy zową ADuocatus, ále nie włáśnie: Abowiém ADuocatus, gdybyś chciał práwie wyłożyć / y wedle Práwá Césárskiégo / nie ieſtći Woyt / ále Patronus ſeu defenſor cauſarum, aut qui conſilio adeſt in aliqua cauſa: tą ieſt / Rzecznik álbo obrońcá. A Woyth / Iudex ſeu Præfectus Iudicij. Przeto y z Niemiec wiele kroć / gdy Woytowie ſwoim imieniem Liſty piſzą: nie kłádą ADuocatus, ále / Iudex iuratus Ciuitatis & cæt. Wſzákże co przez długi czás wchodzi w obyczay to zá winę nie bywa poczytano / iáko w rzeczy / ták też w słowiéch.

Co ná Wóytá przyſtoi nawiecéy báczyć.

WOYT y kążdy inny Sedzia / gdy śiedzi ná sądzie / to ma naprzod báczyć á pilnie rozmyśláć / iże ná Stolcu Bożym śiedzi: áby dobrze á spráwiedliwie sądził / ták bogátego iáko vbogiégo: áby w wysłuchániu obudwu ſtron / ie-

dnákim /

dnákim/ łaskáwym / láćwym / á chutliwym był: nie z gniewu / nie z nienawiśći sądził: ábowiem gdźieby ináczey było/żeby sye álbo w pyche podniosł/ álbo dla łákomstwá á gniewu od Spráwiedliwośći vniosł: Spráwiedliwośći nie czynił: wiedźiec ma zá pewné / iże go Pan Bog wszechmogący czásu dniá ostátecznego srogo zá to sądźić będźie. Speculo Saxonum lib:ij,artic:41. Et Isa: cap: v. Væ, inquit, illis qui iustificant impium propter munus,iusticiam autem iustorum auferunt ab eis. A mimo to/ieśli sye wedle Vrzędu swoiego iáko przystoi nie záchowywa/ á spráwiedliwośći nie czyni:te wine y tu ná sobie odnośi/iż sye stawa krzywoprzyśiężcą / Vrząd tráći / szkodę ćierpiącemu nágradza / y inné zapłáty ná sobie odnośi/ opisáné Iure Municipali articulo 11. Glos: Et Speculo Saxon: lib: ij, artic: 13. Przeto też Woyt gdy bywa obiérány / táką przyśięgę czyni.

Przyśięgá Woytowska.

IA N. przyśięgam PAnu Bogu

Wszechmogącemu/y Naiáśnieyszemu Pánu naszemu/Królowi Polskiemu/ y temu Miástu: Iż chcę wierzen być ná Sądzie moim/y sądzić iednákim obyczáiem/ták bogátego iáko vbogiego/ tak Sąśiádá iako Gośćiá: śierot y wdów/które pożądáią spráwiedliwośći/ brònić chcę/ iáko ia z swégo nawyższégo smysłu mogę báczyć y rozumiéć. A tego opuśćić niechcę/ dla miłośći/ gniewu/ boiáźni/ przyiaćielstwá/ nieprzyiaćielstwá/łáski/przyiáźni/złéywoléy/dárów/pożytków. Ták mi Pánie Boże pómoż/ który też w dzień Sądny mnie y wszystek Swiát sądzić będzieß.

Wóyt ná Sądźie nie náyduie Sentencyéy/áni wynáleźionéy gáni.

SĘdźia wedle Práwá Mieyskiégo ná Sądźie nie ma wynáydowáć Sentencyéy: to iest/ma Przyśiężnikow o Sentencyą pytáć/ ktorzy mu ią potym zmowiwszy sye/máią przez stárszégo opowiedźiéć: á on ią ma wydáć/ ták iáko mu opowiedzą. Speculo Saxo: lib:iij. articulo 30. Iure Municip: articu: 14. Glos. Nápisano támże/ Iż też áni Sentencyéy wynáleźionéy ma gánić. Ale to ták ma być rozumiano/podług wykłádu támże opisánégo: Nie iżby miał ná wszystki Ortéle álbo Sentencye przyzwaláć/ále iż żadnégo człowieká ku szkodźie nie ma przywodźić/áni vćiskáć Ortélmi niesłusznymi/ktoréby były przećiw iego baczeniu y sumnieniu: tedy ma Przyśiężniki vpomionąć/aby sye lepiéy zmowili/álbo ná inny czás wydánié Sentencyéy odłożyli: powiedźiawszy im też zdánié swoié/ ktoré v śiebie vważył/ná then czás gdy sye pierwéy zmawiáli: ábowiém ták wielé idźie o iego sumnienié/iáko inszych ná Sądźie śiedzących: przeto gdy wydawa Sentencyą/ták mowi: Pánowie dáią zá Práwo/y ia z nimi.

O winách Sedziégo/ ktore sye nawiecéy tráfiáią.

NA Sądzie Woyt zá słowne przewinienié / bierze z przewinionégo winy / pieć groszy y szeląg. Iure Municip: arti: 46. Albo iáko iest kedy obyczay wedle pospolitéy vchwaly : trzy grosze y szeląg. Tákze gdy kto pozwány ná Wyłozony álbo potoczny Sąd nie stánie : ilé kroć nie stawa / tylé wine wysszéy opisáną przepada. Abowiém gdy kto ná wielki Burgrábski Sąd nie stánie : cztérdzieści groszy winá ná tákiégo iest opisána: o czym szérzéy masz nizey nápisano przy Burgrábskim Sądzie / zwlasszczá o zbiciu álbo zránieniu kogo pod wywołánym Sądem. Ale gdy iedná stroná álbo iéy Prokurator náiedzie drugą stronę przy Sądzie / słowy nie vczciwymi/ swarliwymi/ niesławe iáką niosącemi/ ná ten czás gdy przą z sobą máią / á Sądby to słyszał: tedy przepada Winę Woytowi y Przysieznikom / iednę tylko : to iest / dwádzieściá groszy y pieć y szeląg. Zá rozkrwáwienié iednégo / winá iest Sedziemu dwádzieściá groszy y pieć y szeląg. Zá sinąránę/pieć groszy y szeląg. Gdy kto skazániu Sądowému dosyć nie vczyni/czásu wedle skazánia zámierzonégo/pieć groszy y szeląg/totiés quotiés.

Tych

¶ Tych Win/ y wszelákich innych Sedźia nie ma odpusczáć dla trzech przyczyn: Pierwsza/ iże winá iest iákoby nieiákié nágrodzenié álbo karánié zá krzywde Boża/ dla wystepku ludzkiégo vstáwioné: áby przez tho gniew Boży był vbłagan. Iure Munic: arti: 54. Wtora/ iż gdyby winá nie byłá braná/ poważność y vczćiwość Sadu niszczáłáby. Trzećia/ áby sye ludźie wystrzégáli od wietszéy szkody. Specu: Saxo: lib: ij. articu: 41. Wszákże też przy karániu pieniężnym/ Sedźia ták wielé ma pámietáć ná miłośierdźie iáko ná spráwiedliwość: zwłaszczá nád vbogim człowiekiem. Nápisano Spec: Saxo:lib: iij,art:64. Mulcta non est remittenda, nisi paupertas hoc ipsum persuaserit. Abowiém wielé ich iest/ co zá okazánim łáski/ y zá łáskáwym vpominánim/ po miernym karániu/ rychléy sye lepsza/ niż zá karánim niemiłośiernym: y owszem co nád soba miłośierdźia nie znáia/ Sedźiégo przeklináia/ y gorszémi sye sstawáia. Bo ták mowia pospolićie: Bym to był wiedźiał/ ábym ták miał wielé dáć/ przyćiagnałbym go był lepiéy/ y przytłukł: ále sye popráwie potym/ odważe ieszcze táka wine. A co wietszégo/ drugi z niemiłośiernégo karánia/ w rospácz przychodźi/ y wielé złégo sobie y innemu myśli. A ták thá spráwá przy karániu/ wielé

zależy

zależy ná rostropności Sędziego.

Sedzia Złoczyńce ná Rekoiémstwá nie ma dáwáć.

SEdziému przy rekoiemstwie to trzebá wiedzieć: áby Złoczyńce ná świeżym vczynku poimánégo/ ktory gárdło zásłużył/ ná Rekoymie nie dawał. Iure Mun: art: 117. dla tego/ iże zá rekoiemstwem Meżoboycá/ iuż karánia ná gárdle vchodźi/ y oná srogość Prawá nád nim vstawa/ tylko Rekoymia Głowe płáći / ieśli Złoczyńcá zbieży: á Sedzia ma tego pilnie przystrzégáć / áby źli byli karáni: zábiégáiąc temu / áby sye złość nie mnożyłá ná świećie: áby Pan Bog gniewáiąc sye ná złośći Ludzkié / nie karał niewinnych przy winnych. Spec. Saxo: lib: 1. arti: 62. Wszákże też támże opisána iest Náuká Sędziemu / gdyby tego Meżoboycy życzył / áby był wolen / iáko sye ma záchowáć / á iáko ma być w tym ostrożny / áby vszedł domniemánia z strony łákomstwá. Ale to y Sędziemu iest rzecz bespieczniey sza / y Pospolstwu vżyteczniey sza / gdy zły człowiek / zá swoy zły vczynek bywa karan. Abowiém tu sye sstawa Bożéy woléy dosyć / kthory każe złégo głádźić z pośrzodku dobrych: sstawa

sie y Prawu pisánému dosyć / które toż roskázuie / przez to sie pokóy pospolity mnoży : y sámemu to Złoczyńcy bywa zdrowiéy / gdy przez to cześné karánié wiecznégo vchodzi. Ira enim omnipotentis Dei mitigatur, cùm hic pro meritis peccator corrigitur. Iure Municipali articulo 17.

SEdzia / kiedy może sądzić ludzi z inszégo Prawá / masz nápisano niżéy w drugiéy cześci / przy Gościnnym sądzie spráwá. Iure Municipali articulo 28.

NA Sedziégo przynależy dáwáć Rzeczniká Biáłym głowam : Ludziom niedołeżnym / śierotóm : y tym którzy od kogo bywáią mocą á gwałtem vćiśnieni. Speculo Saxonum libro 1. articulo 46. Gloss.

SEdzia o dług który ze gry rośćie / nie sądzi : wyiąwszyby kto potym zápłáćić obiecał : Abowiém tu nie száby iuż spráwá álbo spór o dług ze gry / ále z obiecánéy zapłáty. Speculo Saxonum libro iij. articulo 6. Iure Municipali articulo 103. & 104.

O Przysiężnikach.

O Powinowáctwie ich.

Rzysieżnicy ábo Láwnicy są persony ná sądzie siedzące / którzy wysłyszáwszy / á dobrze wyrozumiawszy spráwe obudwu stron / sentencyą Sędziému przez swoie porządne Wotá náyduią / pod tym zwierzchnim kształtem: nie máiąc głowy nákrytey czápką / nie w rękáwicách / w płaszczu / nie zbronią żadną / ná Czczo / siedzęcy. Spec: Saxo: lib. iij. art: 69. Wszákże tych Ceremoniy zwierzchownych nie wszytkich záchowywáią / á w tym nic nie grzeszą: zwłaszczá gdy tych rzeczy gruntownieyszych pilnie przestrzegáią / które sie przez té zwierzchowné znáczą: támże ná mieyscu wyszszey námienionym opisáne / in Glossa: to iest / áby spráwiedliwości nie zákrywáli / złości ludzkiey nie ochyláli: sámi przez wszelkiey nágány żyli: dárów / które spráwiedliwość przewrácáią / y Sędzie záslépiáią / nie bráli: od wystepku / o który

drugiego sadzą / áby wolni byli: bo to pewna / iż złodziéy złodzieiá nie rad sądzi. Nád to / áby sądzili z vprzeymey oycowskiéy miłości / nie z gniewu / nie z nienawiści / nie zá dáry / trzeźwio / z dobrym baczenim / nie kwápliwie. Przeto ich przysięgá táka iest.

Przysięgá Przysięzników.

IA N. przysięgam pánu BOgu Wszechmogącemu / Iż w Sądzie ná ktory iestem wysádzon / sędziemu miástá tego / y wszytkim Ludziom / ták bogácym iáko vbogim / ták Gościom iáko Mieszczánom / chce práwy á spráwiedliwy Ortel náydowáć / y wydáwáć / według nalepszey báczności y rozumu moiego / y Stolcá Przysięzniczego / podług Práwá Máydeburskiego / y

Przywileiow / y Wielkierzow Mieyskich. A tego niechce opuście / dla miłośći / boiázni / gniewu / y inszych rzeczy. Ták mi pánie Boże pomagay / ktory też mnie w dźien Sądny y wszytek Swiát sądźić bedźiesz.

Wiele ma bydź przyśieżnikow.

W Maydeburgu / Jedennaśćie Przyśieżników bywáią obieráni / á Wóyt dwánasty: iákóż wedle Práwá tylo ich ma bydź. Iure Municip: articulo 10. Ktora liczbá / znáczy / Jedennaśćie zwolenników Páná Krystusowych / krom Judaszá / który Páná wydał : á Wóyt dwánasty / znáczy Zbáwićielá nászego / który był głową Zwolenników. ☞ To podobieństwo Sássom zostáwione iest ná pámiątkę wiáry Krześćijáńskiey / skoro sie ná wiárę náwrócili : iże ná Sądźie iedennaśćie Przyśieżników ma bydź / á Wóyt dwánasty. Ale w innych Miásteczkách / nie potrzebá ták wiele Przyśieżników : ábowiem y w Máydeburgu / ieśli sąd ma bydź gáion / dosyć ich

bywa

bywa śiedm álbo przynamniey sześć. A w inszych mieyściech / okromia Máydeburgu / kedy tylko sześć Przyśieżnikow bywa: dosyć iest dla záienia sądu czterey álbo przynamniey trzey: co chowáią z stárego zwyczáiu/ktory iuż zá Práwo máią. Iure Municipali articulo 16.

O Młodszym przyśieżniku.

PRzyśieżnik młodszy: to iest / Nowo obrány / iest spráwcą spraw Przyśieżniczych: przeto záwżdy ma bydź obliczny / y oczekáwáć drugich przyśieżnikow. Iest też iákoby Podskárbi sądowych dochodow / ktorymi sie Przyśieżnicy ná káżde Suche dni dzielą / álbo innych czásow wedle zwyczáiu. Iure Municipali articulo eodem, in Glossa.

O Dochodziech Przyśieżniczych.

DOchody Przyśieżnicze / są opisáne Iure Municip: articu: 11. & 16. Gloss. iáko w Máydeburgu zá káżdym skazánim / káżdemu Przyśieżnikowi od Ortelu płácą po szelągu: á Pisárzowi dwá szelągi. Ius, inquit, Scabinorum istud est, cùm profertur Sententia, quòd cuilibet eorum vnus solidus: Notario verò duo solidi dantur. wszákże w tey mierze wiecey zwyczáiu álbo wła-

snych Vstaw wßedy násladuią / niźli tego opisánia: co iednák nie ma bydź gániono / á zwłaszczá tám gdzie té dochody ták są rozmierzoné / iż káždému wedle pracéy dział idźie: iáko ná wielu mieyscách / ten iest dobry á spráwiedliwy obyczay: Iż cokolwiek płácą v sądu / kłádą przed Przyśiężniki: potym po sądźie / trzeci groß Pisárzowi z onych pieniędzy oddźieláią / iáko więcéy nád wßytki persony sądowé prácuiacému: á ostátkiem sie sámi z Wóytem rownie dźielą. Ktemu Wóyt winy bierze / á nikt inny: iákoż wedle Práwá Wóytowi przynależą / nie komu innému. Bo w Práwie / gdźiekolwiek będźieß czytał o winách / które stroná zá iáki występek przepada / wßedy naydźieß nápisano: Iudici mulctam. A osobliwie Speculo Saxonum libro ij. articulo 41. Iure Municipali articulo 54.

O Pisárzu Mieyskim.

Pisarz iest Personá iáwna / godna: Przysięgą w mieście obwiązána / ku spisowániu spraw Sądo-

wych/ iáśnymi/ własnymi/ nie trudnymi/ y wyrozumnymi słowy.

Przysiegá Pisárska.

JA N. przysiegam Bogu wszechmogącemu/ pánom Ráycom / y wszytkiemu Pospolstwu miástá tego/ w Vrzedzie moim Pisárskim / ná ktory iestem wybran/wiernym być: y táiemnych rad Mieyskich/ktore poznam álbo ktorych mi sie zwierzą / nikomu nie obiáwiáć: Rzeczy te ktore sie przy Sądzie dzieią / wiernie wedlug mego nawysszego rozumu chce nápisáć y czytáć/ ták vbogiemu iáko bogátemu. A tego niechce opuścić / dla miłośći / boiáźni/ nienawiśći/gniewu/przyiáźni/

dárow / y innych rzeczy: Ták mi Pánie Boże pomagay.

Winá zá fáłeszne pisánie.

PIsarz / ktoryby nápisał niesłuszny Zapis álbo List: rękę tráci ktorą go nápisał. A gdźieby zfálszował Kśięgi Mieyskie: zostawa śie bezecnym / y krzywoprzyśiężcą: á bywa karan ogniem. vt in libro 1. Capi: de Mu: Conceff: lib: 10. Wszákże w Práwie Sáskim źiemskim / y Mieyskim Máydeburskim / o iáwnych pisárzoch y ich pisániu / nie iest ták pilne stáránie y dogladánie. Abowiem wszelkie ich pisánia / bywáią vmocnione y potwierdzone Pieczęćią Mieyską álbo Sądową.

TU śie godźi nieco powiedźieć o niedbałośći / ktora iest w wielu Miásteczkach / iże Ráyce z Woytem y z Przysieżniki / Pisárskie mieysce Ludźmi k temu niespráwnemi záśadzáią: iáko Klechámi / álbo opiłymi Furfánty Szkolnymi: nie rozumieiąc co ná Pisárzá zależy / y iáko Spráwy Mieyskie z strony Vrzędu są ważne. Znáią to dobrze Przysieżnicy ná wysszym Prá-

wie zá sądzeni / gdy czásem z Appellácyiéy / które do nich z Miasteczek szła / żadnéy státeczney spráwy wziąć nie mogą / áni czásem baczą gdźie iéy iest początek/gdźie śrzodek/ gdźie dokonánie: iákich dowodów która strona vżywáłá / ná czym swoie rzecz nawiecéy sądźiłá / iáko skazano. A wiele ná tym zależy / gdy sie kto do wyższego Sędźiégo odzywa: trzebá dáć státeczną á zupełną spráwę swéy rzeczy. Tákże w Appellácyiéy / postępek spráwy trzebá spisáć wszystek bácznie á porządnie. Naprzód żałobę/ potym odpowiédź: iáko záś Powód odpowiédź zbijał: iáko skazano: iákich Dowodów która strona vżywáłá: z iákich Ksiąg: od dawnégoli czásu. In summa/ wszytke spráwę od początku áż do końcá. A iesli też co czytano v Sądu z których Ksiąg/ ku téy spráwie / to ná zad po skazániu ma bydź nápisano. A ták wszytke spráwę státecznie nápisáną ze wszytkiémi dowody / trzebá w zupełności odesłáć do wyższégo Práwá / áby żadnéy stronie nic sie nie vblizyło. Czuią sámi Ráyce / Przyśiężnicy / y Mieszczánie ná Miásteczkách / téy niedbáłośći częstko wielkie záwstydzenia / przymówki / y szkody z nie spráwnego pisánia: á wżdy o to niedbáią / iákoby godnégo á státecznégo Pisárzá opátrzenim słusznym przy sobie záchowáli/który gdy

iest godny / vczciwy / státeczny / trzéźwi: okrasą á kleynotem iest mieyskim. Ná Mistrzá szkolnégo ten vrząd wkłádáią / ná którégo dosyć pracéy iest / gdy rząd Kościelny y Szkolny dobrze wiedzie / ćwicząc Dziatki Mieyskié / Naśienié Rzeczypospolitéy / w boiáźni Bożéy / w náukách wyzwolonych / y w innych rzeczách / iego Vrzędowi przystoynych. Przeto / gdźie godny Pisarz być nie może / lepiéy iest áby wszytki spráwy sądowé y Zapisy / wyrozumnym własnym Językiem pisáné były / z powieśći którégo Męża rostropnégo ná Sądźie śiedzącégo. Abowiém z Láćińskiégo niespráwnégo pisánia / wielkié często spory miedzy niebogoboynémi Prokuratormi rostą / gdźie słowo álbo wyrozumienié wątpliwé vłápić mogą / á ná nié iáko Kot ná Mysz dybią / przez co wiele kroć spráwiedliwość tępią y przedłużáią: nie ináczéy iáko łákomy Bárwiérz mogąc rychło vléczyć ráne / gnoi ią / áby zá dłuższym léczeniém / więtszą zapłáte wźiął.

O Prokuratorách.

Rokurator/ iest personá/ która cudzé spráwy/ z poruczenia Páná/ álbo iáko mówią/ Principalá swego/spráwuie.

☞ Prokuratorá może kto vstáwić/ ták we wszystkich swoich spráwách pospolicie/ iáko też w iednéy osobliwie.

Prokuratorski Vrząd/ poczćiwy y potrzebny.

PRokuratorowie/ są bárzo w Rzeczypospolitéy potrzebni/ y Vrząd ich iest vczćiwy: Aby którzy swéy rzeczy spráwowáć/ álbo przy niéy bydź niechcą/ álbo nie mogą/ álbo też sámi spráwić nieumieią: przez insze spráwowáć/ y spráwiedliwośći swéy dochodźić mogli. Przeto są vstáwieni dla pospolitégo pożytku/ Práwu y pospolitému człowiekowi ná posługę: áby przez nie ták Powód iáko y Odpór/ szkód swych przestrzégáli. A są iákoby sądowi Rycérze: abowiém iáko Rycérz waleczny/ pokoiu pospolitégo Mieczem bróni: ták Prokurator/ dowćipem

swoim spráwiedliwość mnoży/ á niespráwiedliwość tłumi. A Rzeczpospolita nie tylko obroną waleczną/ ále też y práwy bywa vmocniona. Poczćiwa tedy rzecz iest/ mieć Vrząd Prokuratorski/ gdy go kto dobrze vżywa/ á spráwiedliwéy rzeczy dopomaga. Iure Municipa: artic: 42. Speculo Saxonum Libro I. Articulo 60. Libro iij. Articulo 14.

KTo sobie Rzecznika iáwnie od Vrzedu vprośi/ iuż sam przed Sądem mówić nie ma: wszákże/ gdyby go Sędźia spytał/ ieśli ná słowá swego Prokuratorá przyzwála/ álbo nie: powinien odpowiedźieć/ álbo ná zmowe y ná poráde odstąpienia v Sędźiego żedáć może/ álbo skazánie nágánić wedle Práwá. Speculo Saxonum Libro I. articulo 62. Prze te przyczyne/ gdy Pan ná słowá swego Rzecznika nie przyzwala/ może ie odmienić/ y nie przyiąć ich przed skazániém. Speculo Saxonum libro iij. articulo 14. Iure Municipali articulo 42.

LVdźióm zacnym á wysokiégo stanu/ przystoyna rzecz iest mieć Prokuratorá swego/ dla vczćiwośći: iże też oni pospolitą rzeczą są zábáwieni/ y dla innych przyczyn w Práwie opisánych. Speculo Saxonum lib: iij, articulo 30.

Zdradliwego Prokuratorá winá.

PRokurator gdyby w spráwie swego Princypałá zdrádliwie postepował / iżeby sie dobrowolnie przewyciężyć dopuścił / álbo przenáięty od kogo / wywiedziawszy sie wszystkich wywodów y obrony Principałá swego / do przeciwnéyby strony przystał / á iego rzeczy bronił / ku szkodzie pierwszégo / páná swego : karánie iego iest / że sie sstawa bezecnym. Speculo Saxonum libro I. articulo 60. Glos. in fine. Przeto Prokuratorowie w Krákowie / tym sposobem ná káżdy Rok przysięgáią / áby tym pilniey powinowáctwo swoie baczyli / á ná nie pámietáli.

Przysiegá Prokuratorska.

IA N. przysiegam pánu Bogu Wszechmogacemu / Iż sądowi chcę być posłuszen w tych rzeczách / w ktorychem wedle práwá powinien : A iże

Vrząd moy Prokuratorski / sczerze / wiernie/ pilnie/ zupełnie/bez odwłok/ nie vmysłem rozmnożenia rosterkow/ spráwowáć chcę. Rzecz ták od Powodney strony/iáko Odporney przyięta/ wedle dowcipu moiego/wedle sumnienia/ y wedle nalepszey rády bronić będę: A poznawszy rádę iedney strony/ drugiey tego nie obiáwię / áni się ku niey skłonię/ále przy pierwszey do skonczenia práwá stać chcę. Listownych dowodow od Principała mego mnie podánych/y porády/y rozmow/ w spráwie mnie zwierzoney/żadnemu nie obiáwię: á zwłasczá stronie przeciwney/ áni Prokuratorowi iey/áni pomocnikom/ słowem/pismem/ vkazániem/áni przez się/áni przez inego: á ku szkodzie Principałá moiego/ niedopusczę się

dobrowolnie przewyciężyć. Y insze wszytki rzeczy chowáć chce/ktore ná dobrego/wiernego Prokuratorá y obronce przynależą. A te° niechce opuścić/ dla miłości/ przyiáźni/ dárow/ zysku/ ábo iákiey inney rzeczy. Ták mi Pánie Boże pomagay.

O Zapłácie Prokuratorskiey.

NApisano Spec: Saxon: lib:I. art: 60. Iże Prokurator zá pracą swoię / ktorą podeymuie w spráwowániu Rzeczy od kogo / słusznie ma mieć zapłáte : iáko y náuczeni w práwie / Rády swéy vżyczáć mogą zá zapłate : abowiém niż sie tego náuczyli/pracą téż około tego nie máłą podieli/ z niemáłym nakłádem. A ták słuszna rzecz iest / áby téż ztąd pożytek mieli. Ale iże tákich Prokuratorów wiele było / (dziś niewiém iesli są) ktorzy niemáiąc boiáźni Bożéy przed oczymá/ wstydu przed ludźmi / miłości ku bliźniemu/

bez wßego miłosierdźia/ od tych od ktorych rzecz mowili/ nie słußną/ nie zárobioną/ á nie zwyczáyną zapłáte bráli. Przeto tákiemu ich łupiezstwu/ Krol Jego Miłość sławney pámieci Zygmunt/ tego Jmienia pierwßy/ vstáwą swoią raczył zábieżeć/ áby Prokuratorowie zá swą prácą/ zámierzoną zapłáte mieli: to iest/ od Szperunku/ od Vstawánia sądow/od Odkłádu sprawy ná inny czás/ po iednym tylko großu. A od spráwy iednego dniá przed sądem/ tylko cztery große. A ták ile dni spráwuie/tyle kroć cztery großé ma wźiąć/nie wiecey. Bo nápisano: Sufficiat vnus grossus, sufficiant grosi quatuor. Zábieżano też y práwem pisánym. Spec: Sax: lib: I. art:60 gdźie nápisano in Glos. Causidici pro vnaquaque causa cētum solidos accipere possunt. Przeto też wiele ludźi/dla ták wielkiego koßtu y nakłádow/ opuszczáli spráwiedliwość swoie/ z wielką ßkodą á krzywdą swoią: to iest/ dla koßtu álbo łupiestwá Prokuratorskiego/ nie Sądowego. Abowiem Nakłády przed práwem/ od Zapisow/ od Skazánia/ od Minut/ y od innych spraw Sądowych/ rowną á pobożną y zámierzoną placą odpráwi. Ale niepobożnemu á niebogoboynému Rzecznikowi/ kiedyś Stá álbo dwu nie obiecał/ á ktemu przez wßytek czás pokiś sie prá-

wowal/ iáko wieprzá nie tuczył/ álbo ſie z nim tym cobyś Práwem wygrał/ rozdzielić ná poly nie obiecał: mowić nie vmiał: niedbále twoie rzecz ſpráwował: Rok chcąc przemieſzkał: ná zmowie z twoim Aduerſarzem przećiw tobie był: dobrowolnie ſie przewyćiężyć dał. Obaczył to ieden Człowiek zacny/ w Práwie Mieyſkim biegły/ á tego ſnadź wſzyſtkiego dobrze świádomy/ ktory w ſwoich Kśiążkách nie dawno o tym nápiſał temi ſłowy: Cauſidicorum, tanta eſt rapacitas, quòd in vna Cauſa, maiora ſunt eorum impendia, quàm quę per omnem litem,apud omnium Iudicum Subſellia inſumuntur. Wſzakże też tu ma bydź bácznośc/ iáko mowią Diſcretia, ná pilnego Rzecznika/ zwłaſzczá gdy mu poruczyſz iaką wielką/trudną/á záwikláną Spráwe: w ktorey ábyć dobrze poſłużył/ muśi twoie Liſty czytać: ćiebie o twoiey rzeczy długo kążącego/ á czáſem też báiącego/ſłucháć/ Práwie piſánego ſie dokłádáć/ nie iedny Kśiegi w Práwie przeglądáć/ od iednego Sędziego do drugiego biegáć/ áby tobie dobrze poſłużył. W tákiey trudney á vplećioney Spráwie/ nie trzebá ſie ogledáć ná Vſtáwe wyſzey námienioną: Abowiem nie wieleby ich nalazł/ coby ſie tobie tákiey pracey około twey Spráwy zá Cztery groſze podieli.

A trzebá też tego przestrzégáć / abyś krom Rzecznikâ / vchodząc słusznego Nakłádu nań / y ná Práwo / więtszéy swoiéy spráwiedliwośći nie vtráćił / nieumieiąc swéy rzeczy sam spráwić / y niewiedząc coby tobie z práwá przyśdź miáło. A rzecz pewna iest / iże sie niemożesz zostáć / iedno przy tym co iest wedle práwá (czego ty nie tráfisz / iesliś sie tego nie vczył) wyiąwszyby gdźie Pánowie álbo Vrzędnicy / y inni Sędźiowie / wiecéy sie z poddánemi gwałtem obchodźili / á ná Dáry álbo ná poczty wiecéy / niż ná Spráwiedliwość pátrzyli : tám y Prokurátor nie pomoże.

O Powodney Personie.

Powodem názywáią tę Persone / która przed Sądem żáluie ná kogo / chcąc go mieć od niego.

KAżdy Powód Winowáyce swego winien szukáć w własnym práwie iego / iáko iest Regula Iuris, Actor sequitur forum Rei.

Powodowi co przynależy obaczáć niż sye wda w Práwo.

NA Powód / czterzy rzeczy należą przeglądáć niż sie wda w práwo/wedle náuki vczonych w práwie. ¶ Pierwsza: iżeby sie z przyiacioły dobrze porádźił y rozmyślił / ieśliby mu byłá rzecz vżyteczna / poczynáć práwem przećiw swému Adwersarzowi/ álbo nie. ¶ Wtóra: áby sie dobrze/ obaczył/ ieśli tego może dowieźdź ná co sie bierze / świádectwem słusznym / álbo Listy Vrzedowémi pod Pieczecią: albo ná ostátek przyśięgą / ieśli iemu przydźie wedle Práwá. ¶ Trzecia: áby sobie świádki zgotował / á pilnie sie wystrzegał / żeby od nich zdrádliwą obietnicą nie był oszukan. ¶ Czwarta: áby pierwéy łáskáwie vpomionął onego / przećiw komu chce czynić / żeby sam z siebie Sprawiedliwość vdźiałał. A gdźieby niechćiał: tedy Powód gdy iuż ma żáłowáć / to téż pilnie

ma rozmyśláć / aby spráwiedliwą rzecz przeciw pozwánému záczynał / áby bliźniego swego w próżne Nakłády / y ku przyśiedze nie wwiódł. Speculo Saxonum libro ij. articulo 41.

Záklętemu powodowi nie winien sye nikt spráwowáć.

POwodowi záklętému / Pozwána strona nie powinná odpowiádáć / ták w Prawie Duchownym iáko y Swietckim / czego Sędźiowie powinni przestrzegáć / áby záklętemu Powodowi nie dopuścili spráwy żadnéy v Sądu / y ná innych mieyscách / gdźie bywa Radá o pospolitéy Rzeczy.

Powod pozwawszy / gdy nie stánie / co tráci.

POwód / gdyby pozwawszy kogo / sam niestánał : Tedy on Rok tráci / ná który pozwał / y Nakłády powinien odłożyć stronie pozwánéy : to iest / gdy stroná pozwana stánie ná Roku / y pilność swoie da zápisáć.

Powód

Powod záwżdy ma bydź gotow.

POwodowi / Odwłoki ku zgotowániu ná swą spráwę nie bywáią dáne: Abowiém powód ná káżdym stopniu práwá / y ná początku / ma bydź z swoią rzeczą gotów / ze wszystkimi dowody swémi ważnémi á gruntownémi.

O Odporney / álbo Pozwáney Personie.

ODporna stroná tá iest / przeciw ktoréy bywa skárgá v Sądu. A tą Łácinskim słowem bywa názywána Rea, nie od winnośći / ále od rzeczy / ktoréy dochodzą ná niéy Sądownie.

Pozwánemu co przystoi báczyć.

POzwánému to nawiecéy przystoi / gdy bedzie obżálowan : áby nie ináczéy iedno iáko Rzecz iest / wedle páná Bogá / wedle Sumnienia dobrégo / prawde zeznał / co żáluiącému winien. Speculo Saxonum libro ij. articulo 41.

Záklety pozwány / może sye bronic práwem.

ODporna stroná záklety / może sie w Práwie bronic : ále pozywáć y swéy krzywdy dochodźić nie może : y winna sie kożdému vspráwiedliwić.

Pozwánemu kiedy Odwłoki nie idą.

ODporowi w niektórych spráwách Odwłoki ná rozmyślenie nie bywáią dáne : iáko gdy iest rzecz máła ; álbo o bićie / á ktemu miedzy vbogiémi personámi / które Sedźia zárázem wysłyszawszy żálobe y odpowiedź / rozsedźić może : Aby ich spráwowánie nie weszło w wielkie Nakłády. Gdy też rzecz iest przećiw podezrzánym Opiekunóm / y w innych Spráwách / opisánych Speculo Saxonum libro ij. articulo 3. Glos.

O Rzemieslnikach / y o posłuſzenſtwie Zwierzchnosci Rádzieckiey.

RZemieslnicy / y wſzyſcy w poſpolitości Mieſczánie / pówinni poſłuſzni bydź zwierzchności Rádzieckiéy / á nie wybiiáć ſie z ich posłuſzeńſtwá: choćby też Miáſto było wolné / y innégo páná nád ſobą wyżſzego mieli / áby ſwoiéy przyśiedze doſyć czynili. Iure Municipali articulo 19. Gloſ. Powinni też w ſwych Cechoch Schadzki miewáć / á ſtárſzé Miſtrze miedzy ſobą obiéráć / ktorzyby mieli moc wyſtepné káráć / y innych Miſtrzów z ſwego Cechu dogledáć: áby fálſz á oſzukánie w niwczym nie było: áby miedzy wſzyſtkiemi ſpráwiedliwa robotá / y pobożné przedawánie

było. Rzeźnicy/ áby wrzedliwégo álbo śkłotégo y którymkolwiek innym obyczáiem niezdrowégo Bydłá nie bili / y nie przedawáli / pod winą wedle pospolitéy Vchwały vłożoną. Y o innych rzeczách powinni pilnie rádźić / ktoréby w poruczeństwie zstrony pożytku Mieyskiégo mieli. A ieśliby który roskázániu swych Stárszych sie przećiwiał / á bárzo spornym y nie vkárnym sie okazał / tákiégo Stárszy máią Rádźie opowiedźieć / którégo potym Ráyce wedle zásługi powinni kárác / y zá wielkośći występku z Rzemiesłá zrzućić. A gdyby potym zrzucony / záśię zá łáską Rádźiecką / y zá przyczyną ich / ná Rzemiesło był przyiet: Rzemiesło bedźie mógł robić/ ále potym żadnégo w Cechu nie może winowáć/ áni do Cechu miedzy Mistrze przychodźić / áni świádkiem bydź / áni vrzedu żadnégo ná sobie mieć. Iure Muni: artic: 44. Wyymuiąc té Cechy z tego porządku / którzy osobliwą Prærogatywą y przywileiem od przodków Jego Kró: M. álbo od którégo zwierzchniégo Páná swego / są nádárzeni y opátrzeni. Té wszystki rzeczy / y inné támże opisáné / áby tym pilniéy były przestrzégáné: Tedy stárszy Mistrzowie wszelkiégo Cechu/ w ten sposób przyśiegáią.

Przysięgá stárszych z Cechow.

My N. N. przyśięgamy Bogu wszechmogącemu / y Pánu naszemu N. Pánom Ráycom: y wszytkiemu Pospolstwu Miástá tego: Iże Cech nász / wiernie á spráwiedliwie rządzić chcemy: Rzemiesłá násze spráwnie robić / y innych Mistrzow Cechu nászego / w robotách pilnie á wiernie doględáć / áby wszytkim pospolicie / iáko bogátemu táko vbogiemu / iednáko á pobożnie robiono y przedawano: żadną nową Vstáwą nikogo nie vciążáiąc: Cudzołostwo káráć: rosterkom zábiegáć / y innych wszelákich występkow á zbytkow zábraniáć. Pánom Ráycom

posłusznymi bydź záwżdy we dnie y w nocy/we wszytkich potrzebách/ktoreby sie ku pożytkowi Mieyskiemu ściągáły: nieposłuszne á nieukaráne im opowiádáć. A co nam z strony Rzeczypospolitey będźie poruczono: pilnie o tym rádźić/y ná to przyzwáláć co wyższe głowy vchwalą. Ták nam pánie Boże pomagay. etcet.

Przysięgá Nowego Mieszczániná/gdy przyymuie Mieyskie Práwo.

IA N. przyśięgam Bogu wszechmogącemu: Iż chcę bydź wierny y posłuszny Rádźie tego Miástá/ná ten czás/y ná potym będący/we dnie y

w nocy. Táiemnic pospolitych/ á nawięcey ktore są Miástu pożyteczne/ nikomu nie ziáwiáć: A ktoby się przećiwił pánom Ráycom / y pospolitemu dobremu/ y spráwiedliwośći/ tákiemu niechce pomágáć / ále go poniżyć/ y tego nie táić: y to wszytko czynić y pełnić: co zależy ku pożytku y rozmnożeniu Miástá. A iesliby kto co niespráwiedliwego o Rádzie mowił/ temu według możnośći moiey chcę się sprzećiwić: á gdziebym się nie mogł sprzećiwić y obronić/ tedy oświádczywszy obiecuię to im powiedzieć.

Ták mi pánie Boże
pomagay.

Przysięgá Sług Mieyskich.

JA N. Przysięgam Pánu Bogu wszechmogącému / Iże Pánom Ráycom Miástá tego / chce bydź wiernym y posłusznym w służbie moiéy ná którą iestem przyiet: to wszystko pilnie sprawowáć y opátrowáć / co mi od ich M. roskazano bedzie. A iesliby m sie iákich táiemnic Mieyskich dowiedział: tych żadnému nie obiáwie. Ale cobym rozumiał przynależeć ku pożytkowi Mieyskiému: ktemu sie záwżdy stáránim moim / ile bede mógł / przykłonić chce: á tego nie przestáne czynić / dla miłości / nienawiści / przyiáźni / álbo dárów. Ták mi Pánie Boże pomagay.

O Podwoyskim.

PODwoyski ma bydź obieran przez Wóytá y Przysiężniki / z Osiádłych Ludzi: Wszákże nie bárzo zacnych / co by miał przynamniey puł Lanu osiádłości. Speculo Saxonum libro iij. Articulo 61.

Porządek przy obieraniu Podwoyskiego.

PODwoyskiego z tą Ceremonią Creuią: Sędzia powiedzie go zá rekę ku mieyscu Sądowemu/ y każe mu śiedźiec przećiw swemu mieyscu ná stołku nákrytym poduszką álbo węzgłowiem/ á położy krzyż ná łonie iego. Speculo Saxon: lib: iij, articulo 56. Potym mu wyda Rótę Przyśięgi iego/ témi słowy.

Przyśiegá Podwoyskiego.

JA N. przyśiegam Bogu wszechmogącému/ Pánom Ráycom/ Wóytowi y Przyśieżnikom/ y wszystkiemu Pospólstwu miástá tego/ ták bogátym iáko vbogim/ ták Mieszczánom iáko Gośćiom: Iże chcę bydź wiernym w służbie moiéy/ gdźie będę posłan: spráwiedliwie Arestowáć: pilnie pozywáć: Prawdźiwie szperunki y pozwy zeznáwáć: á wźiąwszy od iednégo ná Pozew/ od przećiwnéy strony nań nie bráć: vczćiwośći sądu przestrzegáć/ y w innych posługách memu vrzędowi przystoynych/ wierzen bydź. Ták mi Pánie Boże pomagay.

☞ A gdźieby w którym Mieśćie wiecéy sług

Woytowskich było/ z ktorychby był ieden stárszy/ á zacnieysze postugi ná sobie nosił: tedy przysięgá iego ma bydź táka.

Przysięgá przedniey szego Sługi Woytowskiego.

JA N. Przysięgam BOgu wszechmogącemu/ iże Pánu Woytowi y Pánom Przysiężnikom/ chcę bydź posłuszny y wierny w służbie moiey: gdźie będę postan z vrzedu moiego/ spráwiedliwie Areszowáć/ pilnie Pozwy listowne oddáwáć/ prawdźiwie szperunki y Pozwy zeznáwáć. A wźiąwszy od iedney strony ná odniesienie Pozwu/ od przećiwney strony nie bráć: vczćiwośći sądu przestrzegáć. A ieslibym kogo obaczył v sądu nie obyczáynie/ nie vczćiwie/ á nie wedle Práwá/ y iákimkolwiek obyczáiem/ nie przystoynie się záchowuiącego/ ták przećiw stronie/ iáko przećiw sądowi: ná tákiego chcę instygowáć zárázem przed sądem. Wszytki Vrzędowe dochody/ y winy wszytki/ spráwiedliwie y pilnie wypominác/ y spełná Sędźiemu oddáwáć/ á żadnému nic nie przeglądáć/ zá żadną przyiáźnią/ álbo dárem. Y w innych posługách á spráwách/ vrzędowi moiemu przystoynych/ chcę wiernym bydź. Ták mi Pánie Boże pomagay.

PO przyśiedze/ nakaže mu Sedzia przez Wyrok/ pokóy pospolity: abowiém wedle Práwá/ Podwoyski nie ma z bronią chodzić. A tám iuž bedzie miał moc z rozkazánia Sedziégo pozywáć/ áresztowáć/ y inne rzeczy podług swéy przyśiegi czynić/ kromia wszelkiégo przenágábánia. A gdyby go kto obráźił słowem álbo reką: nágrodzenié iemu ma bydź we dwóy naśób wietszé/ niž innému. A ieśliby go kto zabił/ zapłátá též zá głowe we dwóy naśób wietsza/ niž zá inną persone/ wedle stanu iego. Speculo Saxon: lib: 1. articulo 8. Pokóy Podwoyskiego.

O świádectwie Podwoyskiego.

PODwoyski swym świádectwem stoi zá dwu świádków: zá iednégo z strony śiebie/ á zá drugiégo z strony vrzedu swégo. A to sie rozumié/ gdźie ma bydź spráwá iáka wywiedziona świádectwem śiedmi meżów: ále gdźie dwiemá álbo trzemi/ zá iednégo wažy. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Podwoyski co powinien mieć w sobie.

PODwoyski chceli bydź mian práwie zá po-

ſtá Bożégo/iáko ieſt w Práwie opiſány/ ma mieć w ſobie trzy rzeczy. ¶ Naprzód / áby złoczyńców nie karał áni dręczył z nienawiśći / ále tylko z miłośći ſpráwiedliwośći. ¶ Wtóre / aby to czynił ná poſługę bliźniégo ſwégo / przećiw którému on złoczyńcá wyſtąpił. ¶ Trzećié / áby to czynił dla Bogá/ to ieſt/ áby przez one pomſtę/ gniew Boży był vbłagan : áby też zá onym karánim/ wyſtępni więtſzégo ſię karánia wyſtrzegáli. Speculo Saxon : lib : iij. articulo 56.

O Kácie.

KATH/Persona nád złoczyńcą ſpráwiedliwość ſkutkiem okázuiąca : áczkolwiek imię práwie v wſzyſtkich Ludźi ná ſobie nienawiſné nieśie : dla tego / iż vrząd iego zda ſię bydź lekki / ſproſny/ okrutny/ á krwáwy. A wſzákże vczynkiem ſwoim / ná ſumnieniu nic nie grzeſzy / áni przed Swiátem / áni przed Bogiem / który ieſt początkiem wſzyſtkiéy ſpráwiedliwośći. Abowiém co czyni / wſzyſtko zá ſkazánim ſpráwiedliwośći / nie zá zą-

dzámi swémi czyni / y owszem wedle Páwłá S. iest sługą Bożym / sługą spráwiedliwośći / y vrząd iego iest bárzo potrzebny. Abowiém nicby po práwie pisánym ná złodzieie: nic ná cudzołożniki: nic ná zbóyce: nic ná mężobóyce: nic ná inné złoczyńce / by nie było tego / ktoryby nád nimi to práwo skutkiem wypełniał. Frustra enim Leges feruntur , si desint qui administrent & exequantur. Przeto z strony téy potrzeby / Kát iest y ma bydź w obronie Królewskiéy / y innych Przełożonych / áby mu dla tákiéy (iáko mówią) sprośnośći vrzedu iego / żaden gwałtu nie czynił. Pisze Iodocus Damuder; w Książkách in Praxi rerum criminalium. ¶ Vrząd iego ná tym iest / áby exekucyą czynił nád złoczyńcą / wedle przewinienia rozmáitym karániém / y rózną śmiercią. Które karánia Przełożeni wynáyduią / y skázuią ná złoczyńce wedle práwá: Aby sie złość nie mnożyłá ná świećie / ábo sie drudzy kárnośćią ich / ná to pátrząc bali: wedle Pismá świetégo: Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. ¶ Ale iż Kátowie / Opráwcy / Ceklarze / w wielkiéy nienawiśći y zelżywośći v ludzi bywáią: to nie przychodzi y przychodzić nie ma z strony ich vrzedu: ále ztąd iż vrzedu swego źle vżywáią: nie z miłośći bli-

źniégo/ nie z żalem/ nie z lutowániém/ zá czymby mogli mieć przyiaźń ludzką / iże sie z złoczyńcámi nie ináczéy iedno iáko z innémi bestyámi obchodzą/ biiąc/ posiykuiąc / tárgáiąc nielutościwie / morduiąc niezwyczáynie / odzieraiąc : ieszcze to sobie poczytáiąc zá chwałe / gdy tyráństwo nád człowiekiem / który też iest stworzeniém Bożym/ okázuią : iżby tylko chuci á żądzy swéy / nie rozumowi álbo spráwiedliwości / dosyć vczynili. Z strony tedy vrzędu swoiégo / Kat gdyż przed świátem áni przed Bogiem nic nie grzészy/ zelżywości nie ma żadnéy / y z Kościoła Chrześciáńskiégo dla tego nie ma bydź wyrzucon / ále ku świątościam y innym obrzedóm Kościelnym ma bydź przypuszczon.

O Żydziech.

Żydom ktore rzeczy są z Práwá zábronione.

Ydóm te rzeczy są z Práwá zábronioné. Naprzód / iż żáden Chrześciánin nie ma z nimi ieść áni pić. 2. Żadnégo vrzędu

nie máią mieć / ná ktorymby nád Krześćijány mieli bydź przełożeni. 3. Lékárstwá nie máią bydź od nich bráné. 4. w Wielki Piątek nie máią z domów wychodźić / áni okien mieć otwártych. 5. Krześćijániná nie máią mieć zá sługę. 6. Szkół y Bożnic nowych nie zákłádáć. 7. Nie máią też z żadną bronią chodźić / á to ná ich pohánbienie / iże oni z swoią máietnośćią są pod mocą Krześćijánów. Speculo Saxon: libro iij. artic: 2.

NApisano támże o Duchownych / iáko się máią záchowáć / chcąli bydź miáni v ludźi w powinowátey vczćiwośći: iże też z bronią nie máią chodźić: szat kosztownych: ostróg pozłoćistych nie nośić: do Kárczmy nie chodźić: z cudzémi żonámi nie mieszkáć: gry nie pátrzáć: około łowów się nie báwić: iástrząbów / ogárów / nie chowáć / y innych rzeczy nieprzystoynych się wiárowáć: które ia tu opuszczam / áby kto nie mniémiał / żebym Duchowné álbo vczyć / álbo z niewiernémi Zydy zlecząć miał / co mnie nieprzystoi / iedno mieć ie we wszelákiey powinowátey vczćiwośći / iáko nápisano: Qui benè præsunt, duplici honore sunt digni. A ná drugim mieyscu: Quàm speciosi pedes euãgelizantium pacem, &c. A zwłaszczá gdy tu tylko tá iest intencya moiá /

abym krótko wypisał o personách Mieyskiemu sądowi przynależących/ począwszy od nawyższéy áż do nanizszéy. Acżkolwiek téż Zydowie nie są pod Mieyską władzą/ wszákże iż w práwie Mieyskim o nich/ społem też y o Duchownych nápisano: chciałem y to ná krótce tu przypomnieć.

Sposob pokonánia Zydá w Swiádectwie.

ZYD gdyby miał pokonáć świádectwem Chrześcianiná/ to ma vczynić ze dwiemá Chrześciány/ y z iednym Zydem. A Chrześciánin Zydá/ z iednym Chrześciáninem y z iednym Zydem/ Specu: Saxon: libro & articulo eodem.

Przyśiegá Zydowska.

ROtá przyśiegi Zydowskiéy/ wedle niektórych náuki/ Tá iest:

☞ Jáko mi ten winę dáie/ iżebym iemu w tym N. krzywdę vdziałał: tego nie iestem winien. Tak mi pánie Boże pomagay/ który stworzył Niebo/ Ziemię/ ziołá y inné rzeczy/ ná Niebie/ ná Powietrzu/ w Morzu/ ná Ziemi/ y móy Zydowski Zakon vstáwił.

NIektórzy mienią / iże Żydowie máią przysiege czynić ná Księgách Moyżészowych / przed ich Bóżnicą / stoiąc bosémi nogámi / trzymáiąc láncuch álbo wrzeciądz / którym drzwi v Bóżnice záwieráią / tą Rotą.

☞ Ták iáko mi wine dáie / iżebym miał być winien vczynku tego / álbo był dłużen: tego nie iestem dłużen. Ták mi Boże pomagay / który Niebo y Ziemie / y wszystki inné rzeczy stworzył. A iesli niespráwiedliwie przysięgam / áby mie Pan BOG zátrácił / który w Korabiu ośmioro ludzi czásu Potopu záchował. A ieslim iest fałszywy wtéy przysiedze moiéy: áby mie PAN Bóg zágubił / który Sodome y Gomorę piekielnym ogniem spalił: áby mie P. Bóg pohánbił / który z Moizeszem ze Krzá ognistégo mówił. A ieslim w tym iest niespráwiedliwy: áby mie P. Bóg zátrácił / który Moyzeszowi Zakon dał / y pálcámi własnémi ná Tablicách kámiennych nápisał. Aby mie Pan Bóg zágubił / który Fáráoná w Czérwonym Morzu stárł / y Żydy do ziemie obfituiącéy Miodem y mlékiém przewiódł. A iesli niespráwiedliwie przysięge mówie: áby mie Pan Bóg stłumił / który Czterdzieści Lat ná Puszczy Żydy kármił. Aby mie ná

Pátrz drugiéy przysiegi Fol. XCiiij. niżéy.

ostátek do Piekłá z ciáłem y z duszą posłał / ná wieczné potepienié. Iure Municipali articulo 139. Wszákże tu w téy Rocie opisáney przyśiegi / kázdą iedne cząstke álbo dwie może bráć / y rozumiéć zá cáłą przyśiege: z wymienieniém rzeczy / o którą ma bydź przyśiegá / Glos. ibidem.

O zastáwnych y o przedánych rzeczách krádźionych Zydowi.

Zyd gdźieby Kielichy / Kśiegi / álbo iákié vbiory Kośćielné kupił / álbo iemu były zástáwioné / á nie mógłby istcá mieć: tedy ma bydź osądzon iáko złodźiéy. Wszákże Zydowie rzeczy krádźioné / ále nie Kośćielné / mogą kupowáć / y pieniedzy swych zá nie dánych nie trácą: á to dla tego / áby rzeczy krádźioné / mogły bydź łatwiéy náleźioné. Speculo Saxonum libro iij. articulo 7. Nápisano támże: iż rzeczy Kośćielné z pewnych przyczyn mogą bydź przedáné / ále nie Zydóm: to iest / gdźieby potrzebá vkázowáłá ná wykupienié y wyzwolenié niewolników / záchowánié á podpomożenié ludźi vbogich.

A Ieśliby Zyd inné rzeczy nie Kośćielné kupił / álbo mu były zástáwioné nie skryćie / choćby

były kradzione / summy swoiey nie traci / gdy tego samotrzec dowiedzie przysięgą / iż to kupił / albo iż mu zástáwiono w tey summie / o ktorey powiáda. A gdzieby świádkow coby z nim przysięgli nie mogł mieć / summę traci. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

MIedzy Zydem á Chrześciáninem / żadne Małżeństwo bydź nie może: A iesliby się złączyli w Małżeństwo / nie ináczey máią bydź sądzeni / iedno iáko w cudzołoztwie mieszkáiący.

ZYD Chrześciáninà ná swoię Sekte náwrácáć nie ma: A gdzieby náwrácał / ma bydź Mieczem karan.

ZYD A y Odszczepieńcá Wiáry Chrześciáńskiey / káżdy w káżdey spráwie / bliższy iest pokonáć świádectwem.

ZYD / Pogánin / Heretyk / Chrześciáninà o cudzą krzywdę nie może winowáć / ále o swoie ktorą sam ćierpi / skárżyć może.

IEsliby Zyd swoie rzeczy własne z Fánty czyiemi sobie zástáwionemi / przez ogień / albo przez gwałt iáki vtrácił / álboby mu ie vkrá-

dziono / á Krześćijánin by go o swoie rzeczy zastáwné gábał / chcąc ie wykupić: tedy Zyd z strony Fántów / Przyśięgą bywa wolen.

☞ Státut Koronny.

Státut o Zebrakách.

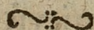
Iż około Zebraków w Miásteczkách / ná dobrym rządźie bárzo schodźi / á wielé sie pod tym żebráczym płaszczem / złodźieystwá y innégo łotrostwá zákrywa: przypisałem ná ostátek téy częśći ten Státut o Zebrakách: ktory iest / áby żebracy w Mieśćiech / w Miásteczkách / y we Wśiách / pod pewną liczbą / á pod znákiém Plebánim / álbo Rádźieckim chodźili. A ktorzyby byli krom znáku / ći máią bydź Stárośćie wydáni / á obroceni ná robotę Zamkową. Wszákże ktorzy by robić nie mogli: tym Przełożeni mieyscá onégo mogą dáć świádeczné Listy zá ktorémi by mogli bespieczniey bez znáków indźie Iálmużny prośić.

Ioan: Albert' Petric. 1496

❖

Porządku

Sądow Mieyskich Część Wtora.

O Rożnosci Sądow Mieyskich/ á Naprzod

O Burgrábskim wielkim Sądzie.

W Mieyskim Prawie są rożné Sądy: iest inny Sąd wielki Burgrábski/ inny Wyłożony/ inny potoczny álbo potrzebny.

BVrgrábſki wielki ſąd / trzy kroć do Roku bywa. Pierwſzy / w dźień świetey Agáty. Drugi / trzećiego dniá po ś. Janie Krzćićielu. Trzeći / w Oktawe ś. Marćiná. A ieśliby ktory z tych to ſądow przypadł ná dźień świety / tedy on ſąd iuż ginie. Ju: M. art: 45. Tákowe ſądy nawyſzy ſedźia w Máydeburgu ſpráwuie: ále w Krakowie y we Lwowie / ná mieyſcu Burgrábie wedle ſtárego zwyczáiu / Burmiſtrz śiada / álbo ieden z Rády / ktorym Burmiſtrz záſádźi mieyſce ſwe: á ná mieyſcu Szoltyſá Woyt / bez ktorego Burgrabiá żadnego ſądu mieć nie może.

Wywołánie wielkiego Sądu.

TEn Sąd / przed tym niżli bywa / dwie Niedźieli przez Podwoyſkiego iáwnie ma bydź wywołan.

Pozywánie ná Wielki Sąd.

NA ten Sąd / Pozew przynamniey przed trzema dnioma vprzedźić ma / przez ſługe Vrzedowego / z námienienim ſądu tego. Ale ná inſze ſądy / Pozew może bydź tegoż dniá kiedy

Sąd iest / wszakże przed tym niżli Prawo śiedźie. (:) (:)

Gáienie wielkiego Sądu.

TEn sąd / ták bywa gáiony. Naprzód Burgrábiá spyta Szołtysá / ieśli czás iest zágáić sąd ? Co gdy Szołtys odpowie / iż czás iest. Spyta potym / ieśli pokóy sądowi przykázáć ma / y inne rzeczy które z Prawa máią bydź przykazáne ? Odpowie Szołtys / iż ma pokóy przykázáć wedle Prawá. A ták Burgrábiá zágái sąd / y przykaże pokóy temi słowy mówiąc: Gdyż mi z Prawá nákazáno iest / iż czás zágáić sąd wielki Burgrábski / y przykázáć té rzeczy / które wedle Prawá przykazáné bydź máią. Tedy ia przodkiem mocą Páná Bogá wszechmogącégo / potym mocą Oświeconégo Páná nászégo / Królá Jego Mił: y Rády iego / mocą Burgrábską y Szołtyśią / mocą Pánów Przyśiężników / y wszystkiego Pospólstwá / gáie wam Sąd Wielki: y przykázuie pokóy Páná Bogá wszechmogącégo / pokóy Naiáśnieyszégo Páná nászégo / Królá Jego M. Ten pokóy iesliby kto nieuczćiwym słowem / álbo którą inną krzywdą nárušył / przećiw drugiému w spráwie iego: ál-

bo iesliby popędliwémi słowy przeciw vczciwości Sądu co rzékł: tákowy pieniężną winą karan będźie. A iesliby groźną álbo zbroyną ręką wystąpił/ tedy iáko Pan Bóg y Práwo nákaże. Potym obróciwszy sie do Przyśiężniká młodszégo/ miánuiąc go imieniem włásnym rzecze: Pánie N. ieslim wedle biegu Práwá zágáił Sąd/ y pokóy przykazał/ który w tym to Sądźie káżdy chowáć ma/ álbo co iest wedle Práwá? Y będźie mu skazano/ iże Sąd iest dobrze zágáiony/ y wedle Práwá pokóy przykazány.

☞ Niewiém z kąd weszło w obyczay w wielu Miásteczkách/ iże Przyśiężnicy/ ták ten Sąd wielki/ iáko y inné Sądy/ schyliwszy sie wszyscy zá stołem/ poszeptem gáią/ iż żaden tego nie słyszy. A ná niektórych też mieyscách/ ácz głosem ále nie wyrozumnym iezykiem: co záprawdę rzecz iest nie bárzo przystoyna. Abowiém nierozumnym Jezykiem do ludu mówić/ nic innégo nie iest/ iedno próżno słowá ná wiátr pusczáć/ á práwie sie błaznem vkázowáć. Dla tego
1. Corint. 14 y ś. Páweł powiáda/ Jeslibym ia niewiádomémi Jezyki mówił/ á prostacyby przyszli/ izali nie rzeką/ iż ten száleie? Et si incertam vocem tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? Przez to też wiele kroć sądowi ná powinowátéy vczciwości

wośći ſchodźi / gdy drugi nie ſłyſząc / álbo też nierozumieiąc tego gáienia / łatwie wyſtąpi ſłowem y vczynkiem. Acz káżdému ſądowi / y káżdéy zwierzchnośći / króm gáienia / vczćiwość przyſtoi czynić: wſzákże té śrzodki ku poważnośći y vczćiwośći ſądowéy dźiwnie káżdégo pobudzáią. Przetoby przyſtało / nie poſzeptem ále głoſem / y wyrozumnym wſzem Iezykiem to ſpráwowáć / iáko v Niemców po Niemiecku / ták v Polaków po Polſku / dla poſpolitégo człowieká / á nie wſtydźić ſie ſwégo Iezyká / y owſzem ji ozdabiáć / im nawieccy bydź może.

Obwieſczenie Poſpolſtwu Sądu wielkiego.

SDR iuż ták ſąd Burgrábſki bedźie zágáiony / potym ſługá Vrzedowy z roſkázánia Burgrábie / Szołtyſá / y Przyśieżników / wedle zwyczáiu Miáſtá Krákowá / opowie głoſem wſzyſtkiému Poſpolſtwu / iże ná tym ſądźie ſpráwy / które ſie ná Wyłożonych y potrzebnych ſądźiech poczeły / á ná dźiśieyſzy dźień przypádły / mieyſcá nie máią / y ſądzoné nie bedą: ſpráwy też po vmárłéy rece / ſpráwy o mnieyſzą ſumme niż czterdźieśći groſzy / ſpráwy o nieuczćiwość álbo z háńbienia / ſpráwy żadnégo z Przyśieżników ná

ten czás ná ſądźie śiedzących. A potym káżdy w ſpráwách ſwoich / záchowawſzy zwyczáyną vczćiwość ſądu tego / poſtepowáć może. Iure Municip: articulo 16.

Pánie Wóyćie ſprzyiay mowić.

☞ Ieſt zwyczay dobry / y ma bydź pilnie przeſtrzegány / iż przed tym ſądem / niż kto pocznie ſwoie rzecz ſpráwowáć / przodkiem bierze dozwolenie od Burgrábie y od Szoltyſá / áby mógł to mówić / coby ſpráwnie mówić miał / y ná innych ſądźiech: przodkiem mówi / Pánie Wóyćie ſprzyiay mówić. Albo iáko indźiey ieſt obyczay / Pánie Wóyćie dopuść ſpráwy. ꝛc. Tákże ná tym ſądźie / y ná káżdym innym / nie godźi ſie żadnému ſpráwę máiącému / gdy ią zácznie z ſtroną / od ſądu odchodźić / krom dozwolenia Sędźiégo. A gdy otrzyma dozwolenie ku odſtąpieniu / potym przyſtąpiwſzy / niż ſwoie rzecz ſpráwowáć pocznie / dźiekuie Sędźiemu zá ono dozwolenie. Mówię / ieſt to obyczay dobry / y pilnie ma bydź przeſtrzegány: Abowiém zá tą Przemową wyſſzéy námienioną / y zá tym porządkiem / bywa záchowána vczćiwość ſądu / iż ieden drugiému nie przerywa ſpráwy / káżdy bywa ſtátecznie wyſłuchan / wołánie niepotrzebné bywa hámowáné / gdy żadnému nie godźi ſie mówić / krom dozwolenia Sędźiégo / káżdy

sobie poważnie/ vczciwie/ á státecznie poczyna/ nie ináczéy/ iáko przed Sądem Bożym : Abowiém káżdy sędźia ná mieyscu Bożym śiedźi/ á dla tego ma bydź názywan Pánem. Iure Municip : articulo 8. Specu : Saxon : lib : iij. artic : 52. A iesliby też którégo Prokuratorá álbo strone/ dla iákiégo przewinienia skarano winą/ Tedy sie mu to ostánie wedle iego sámégo osądzenia/ gdyż sobie tego tylko żądał sprzyiáć mówić/ coby sprawnégo było. A ták téy Ceremoniiey sądu Mieyskiégo/ żaden niéma bydź przećiwny. Abowiém ná ktorych sądźiéch tego nie vżywáią/ to iest/ gdźie wszytkim wolno rázem mówić/ káżdy baczyć może/ iáka tám vczćiwość/ iáka poważność : wszytkim to iest iáwno/ iż czásem przed wielkimi á niepotrzebnémi tumulty/ Sędźia niewie kogo piérwéy słucháć ma/ gdy wszyscy rázem wołáią/ieden zdawam in contumacia, drugi in lucro, in euasione, zdawam/ nie zdawam/ pusczam/ nie dopusczam : Pánie Sędźia godźi sie/ nie godźi sie. Y drugiégoby ták mogli zmyć bez ługu/ gdy przed tymi tumulty nie bedźie słyszał gdy go przywoływáią. Które tumulty áby w Mieyskich sądźiéch nie były/ przeto té porządki záchowywáią. Sąd przodkiem gáią mocą Bożą/ mocą Królá Jego Mil.

y przez Dekret pokóy / y wſzeláką vczćiwość przykázuią / y winámi ná to vłożonémi karzą káždégo / ktoby ſie nieuczćiwie á nieporządnie ták iáko ſie godźi ſpráwowáł: kczemu ieſt oſobliwie Inſtigator Officij.

Powáżność wielkiego Sądu.

POwáżność tego Sądu táka ieſt / Iże ná nim ſtronie Pozwáney / żadna odwłoká / żadnym obyczáiem nie bywa dána: ále okrom wſzelkiey rzeczy wymyśloney / ná żałobie ſtrony ſkárżącey / obwiniony zárázem póki Sąd trwa / odpowiádáć / to ieſt / znáć álbo przeć powinien / o co będzie obwinion: ieſliby znał / tedy zapłátá do záchodu Słońcá ma bydź ſkazána: á ieſliżeby przał / przyśięgá ná trzeći dźień bywa przyſądzoná / álbo ná bliſki Szołtyśi Sąd / iáko kędy ieſt obyczay.

Spráwy Wielkiego Sądu.

WSzytki krzywdy álbo wyſtepki / którychby ſie kto dopuścił / czternaście dni przed tym niż táki Sąd przypádnie / oſobliwie záſtepowánia ná drogách / naiechánia ná dom / gwałty Pánieńſkie / Burgrábia ſądźi. Wſzákże to

rozumieć mamy / wedle zwyczaiu rozmáitych Miast. Abowiem w Krákowie y we Lwowie/ gwalty Wóyt z Przyśieżniki zwykl sądźić. Ná tym też Sądźie bywáią Zapisy/ przedawánia/ y wzdawánia Imienia stoiącego / zeznánie długów/ vgody/ y inné contrákty. Nád to/ ná tym Sądźie Wielkim/ w máłych Miásteczkách/ y ná Wśiách / bywa bádánie (co zową Rugiem) o záchowániu obyczáiów y występków káżdégo Mieszczániná / álbo też Wieyskiégo ludu / gdźie występni iáwnie bywáią karáni / iesliby kto iáwnie przećiw Bożému Przykazániu / álbo Vstáwóm kościołá Chrześciáńskiégo wystąpił. A gdy by występny okazał sie nie vkaránym / bywa z Pospólstwá wyłączon / iako párszywa Owcá: áby potym swym złym żyćiém / inszych w Mieśćie álbo we Wśi przemieszkawáiących/ niezgorszył. A iesliby sie łátwi ku karániu okázował / vpokorzáiąc sie y vniżáiąc / tedy łáskáwszym karániém/ to iest/ ná pieniądzoch/ álbo śiedzenim/ ma bydź karan. ¶ Rug.

☞ Przy tym Sądźie / oprócz tego Rugu / snadzby też nie wádźiło / y dobrze przystało/ áby przy obliczności wszystkiégo Pospólstwá / Przywileie Mieyskié co potrzebnieysze/ o których przynależy wszystkiému Pospolstwu wiedźieć / przez

Piſárzá / wyrozumnym wßem Jezykiem / były czytáné: żeby Mieſzcżánie wiedząc ie / tym pilniey ich przeſtrzégáli / y wedle nich ſie záchowywáli. Abowiem przytrafiá ſie wedle przygód y gwałtów w Mieśćiech / które by wedle przywileiów mogły bydź ſłußnie hámowáné / y inné porządki / mogłyby pilniey wedle przywileiów bydź przeſtrzégáné. Ale gdy ie tylko Przełożeni przy ſobie máią / á inßym ich nie oznáymuią / przetóż y poſpolity człowiek / nie záchowuie ſie wedle nich: A ztądże też wiec bywa / iż Ab ingratis tolluntur beneficia. Bo to ieſt nieiákie okazánie niewdźięczności / y iákoby wzgárdzenie / gdy kto przywileiu / álbo iákiego Dobrodźieyſtwá nádánégo ſobie od páná ſwego nie vżywa.

Czás czekánia káżdego Sądu.

WSzyſcy ludźie iednégo práwá / iáko mówią / pod iednym Dzwónem / nie dáléy máią Sądu czekáć / iedno od wſchodu Słońcá áż do Południá: przyczyná tego ieſt / Iż káżdy Sąd trzeźwo ma bydź ſpráwowan. Speculo Saxonum libro iij. articulo 61.

Zdánie Wielkiego Sądu.

GDy iuż Burgrábiá ma wstáć z mieysca Sądu swego / zda w moc Sądy wszystki Woytowi y Przyśieżnikóm / przez Imie Bogá Oycá / y Syná / y Duchá świetego. Potym Szołtyśi Sąd bywa po Burgrábskim we dwu Niedźiél. Iure Municipali articulo 45.

O Szołtysim Sądzie.

SZołtys álbo Woyt / też trzy Sądy do Roku miéwa : Z których piérwszy wedle zwyczáiu Miástá Krákowá / bywa w Piątek po trzech Królech. Drugi / w Piątek po Przewodnéy Niedźieli. Trzeći / w Piątek názáiutrz po Bożym ćiele. A po tákowych Sądźiéch Wielkich swoich / Woyt z Przyśieżniki / spráwuie Sądy swoie przez dwie Niedźieli. A iesliby sąd iego ná który dźień świety przypadł / tedy názáiutrz álbo ná trzeći dźień może bydź przełożon. Iure Municipa: articulo 47. A té Sądy pospolićie zową Wyłożonémi / o których niżéy masz máło szérzéy pisano.

O Winách Burgrábskiego y Szołtyśiego Sądu.

Winá Burgrábi/ gdy kto wystąpi przećiw vczćiwośći Sądowéy słowem/ álbo zá iákié nieposłuszeństwo/ iest opisána wedle práwá. Iure Municipa: articulo 46. Et Speculo Saxonum libro iij. articulo 64. Sześćdziesiąt szelągów/ ktoré wedle dawnégo zwyczáiu Láwniczégo Sądu Krákowskiégo/ licząc káżdy szeląg po dwunaśćie pieniedzy/ vczynią groszy czterdzieśći. A Szołtyśia Winá zá tákież przewinienié/ ośm szelągów: ktoré tymże ráchunkiem/ vczynią pieć groszy y szeląg.

Winá Burgrábska wedle práwá/ ma bydź płácona w sześć Niedźiél: wszákże przewiniony/ może ią rychléy odpráwić/ ieśli chce: Ale po sześći Niedzielách/ przedłużyć nie może/ wyiąwszyby to było ná łásce Sedziégo.

W Krákowie tákże/ Burgrábska Winá wedle Moderáciiéy/ gdy kto pozwány ná Wielki Sąd nie stánie/ álbo sie czego nieuczćiwégo v sądu dopuśći/ álbo po wywołániu Są-

du tego / przez dwu Niedzielny czás / komu krwáwą ránę záda / ták Mężczyznie iáko Białéy głowie / iest zá káżdé tákié przewinienie po czterdzieśći groszy. Z których Win / Burgrábiá pierwszą ná swą stronę bierze / Láwnicy w spólny dział wtórą / á Szołtys wszystki inné ile ich będźie. Ale krom tego czásu wywołánia wielkiego Sądu / gdy kto kogo ráni / bądź Mężczyznę / bądź też Białągłowę: Wóyt bierze groszy dwádźieśćiá y pięć y szeląg. A zá proste zekrwáwienie / które vłomnośći álbo oszpecenia nie ponośi / tylko pięć groszy y szeląg.

Wszákże około tákich ran / w Práwie pospolitym szérzéy iest opisano / á bárzo potrzebnie: Bo iáko są rozmáite rány / iedné szkodliwé / drugié nie szkodliwé: á tráfiáią się też rozmáitego stanu ludźiom / czásem zacnieyszym / czásem podleyszym: Ták też rozmáita iest winá zá nié opisána / y rozmáité stronie nágrodzenié / co zową Wargieltem. Jáko / ktoby komu ránę zádał w głowę / w twarz / ná oczu / ná vszu / ná rękách / w nogi / którymkolwiek obyczáiem / bądź ćiętą / bądź sztychem / bądź pchnieniém / bądź tłuczenim: zá tákié rány szkodliwé / które ślepotę álbo chromotę / álbo iáką inną vłómność á oszpe-

Winá zá rány szkodliwé / y Wargielt.

cenié cielesné przynoszą / Sedziému ma bydź płácono szesćdziesiąt szelągom / á stronie obrázoney połowice Wargieltu / który z cáłégo poznasz : ábowiém cáły Wargielt wedle vczonych w práwie / czyni dwádziesćiá złotych Ryńskich w monecie / które przychodzą ku wadze dwudziestu złotych Polskich ná Monete. Ale zá proste zekrwáwienié / które zadney vłomnośći nie nieśie / zá śiné rány / zá guz / gdy mieysce od vderzenia spuchnie : Nád to / gdyby kto komu lez / álbo inné nieuczćiwé słowo zádał / álbo włosy z głowy álbo z brody wyrwał : Tu stronie obrázoney płáći szelągów trzydzieśći / które wedle ráchunku námienionégo / czynią groszy dwádziesćiá / á Sedziému ośm szelągów / które czynią groszy pieć y szeląg. Spec: Saxon: libro ij. articulo 16. Tákie odpráwienia Wargieltów / rozumieią sie z strony Męzczyzny : ábowiém Białychgłów Wargielt / wszedy wedle práwá iest połowicą mnieyszy niz Męzczyzny. A gdyby kto kogo obráził nie z przygody / ále z chući á ze złośći / ten nietylko Wargielt námieniony stronie powinien opráwić / ále téz y lékárstwá Bárwierzowi zápłáćić. Nád to / obrázonému zámieszkánié y szkody / które by mu ztąd vrosły / nágrodźić winien / wedle rozeznánia á szácunku Sedziégo. Co y práwem

Cáły Wargielt.

Winá zá rány szkodliwé / y Wargielt.

Winá o nieuczćiwość.

Winá zá obrázenié ze złośći.

wem Bożym iest opátrzono: Jáko gdyby kto iákiemu Rzemieślnikowi dobremu / álbo Pisárzowi / álbo Málárzowi rekę vćiął / którą on sobie żywność zárabiał: powinien iest ránnemu póki będzie żyw / ná káżdy rok tyle płáćić / ile on robotą swoią y dowćipem ná káżdy rok mógł nábyć. Wszákże ránny pierwey ma przysiądz / iáko ták wiele mógł zárábiáć. Co wszytko zależy ná rostropności Sędziego / który sie ma w tákowych rzeczách dokłádáć Práwá pisánego / gdzieby co w pospolitey vchwale álbo w moderáciiey miánowićie opisano nie było. Jáko o rozmáitym Wargielcie wedle ludzi różnego stanu nápisano / Speculo Saxon: libro iij. artic: 45. lib: ij. artic. 16. y ná innych mieyscách. Bo Sędzia powinien to wiedźieć / á pilnie tego przestrzegáć / áby żadnego áni więtszą áni mnieyszą winą nie karał / iedno iáko w Práwie nápisano. Czego ia tu teraz niewypisuię wszystkiego / folguiąc częśćią krótkiemu pisániu / częśćią trudnośćią Vrzędu mo- iégo. ¶ Jesliby sie też przydáło / iżby kto miał wiele ran zádánych / tylko zá iedne ráne nawiętszą / połowicá Wargieltu obráżonému idźie / á Sędźiemu groszy czterdźieśći. Abowiém gdyby cztéry álbo pieć ran miał opłácáć / káżdą ránę połowicą Wargieltu / przenosiłoby to cały

Exod: 21.

Wargielt : to iest / zapláte człowieká zábitégo.

☞ Té pieniężné karánia / y nágrodzenia stronie obrażonéy / dla tego są wynálezioné dowcipem ludzkim / áby pokóy pospolity był záchowan / áby ieden drugiégo nie obrażał. Ale ten dowćip iest nád Práwo Boże / które każe áby káżdy trácił ząb zá ząb / oko zá oko / reke zá reke / gárdło zá gárdło. By tu práwo Boże záchowano / odrzućiwszy ludzkié Vstáwy ná strone / byłby wietszy pokóy / nie byłyby ták wielkié bitwy / rosterki / mordowánia / niezgody / iakié widźimy. A zá tą przyczyną wiele kroć / iż gdy komu łátwie o pieniądze / waży sie drugiégo zá ledá krzywdą vbić / zabić / krew przeláć / y w innym łotrostwie swéy woléy dosyć vczynić.

O Wyłożonym Sądzie.

Włożony Sąd / to iest / który bywa czásów wedle práwá zamierzonych : á idzie swoim postepkiem záwżdy przez dwie niedźieli / poczawszy od swoich czásów

z Práwá álbo téż z zwyczáiu którégo Miástá vłożonych. Jáko wedle zwyczáiu Miástá Krákowá / piérwszy Wyłożony Sąd / w piérwszy Piątek po trzech Królach: Tákże idzie záwżdy przez dwie Niedzieli / áż do Niedziele Stárégo Mięsopustu / ilé dwu Niedziél ostawa. Potym w piérwszy Piątek po Przewodnéy Niedzieli / áż do Niedziele którą zową Krzyżową. Potym názáiutrz po Bożym Ciele / áż do Niedziele Adwentowéy. Ná niektórych mieyscách do Swiętéy Málgorzety. A potym w Piątek po Swiętym Bártłomieiu / áż do Adwentu. A ieśli z tych to Sądów Wyłożonych który przypádnie ná dzień świety / tedy bywa przełożon ná inny dzień. Jeśli téż którégo Wyłożonégo sądu zaymie álbo zaydzie dwu niedzielny czás / który bywa przed káżdym Wielkim Sądem od wywołánia / iáko iest wyszéy opisano: tám iuż Wyłożony Sąd dla wielkiégo Sądu Burgrábskiégo ginie / áż potym w swoię kłóbę po drugich dwu Niedzielach wpádnie/od piérwszégo Piątku który będzie po wielkim sądzie: á to ma bydź rozumiano ták / ieśli nie zágrodzą drógi czásy wyszéy námienioné: iáko Niedzielá Stárégo Zapustu / Niedzielá Krzyżowa / Niedzielá Adwentowa. Bo té Niedziele czynią wolności od Sądów /

Czás Wyłożonych sądów / wedle zwyczáiu Miástá Krákowá.

áż do czásów Sądóm wyższéy náznáczonych.

Czemu zową Wyłożonym.

¶ Zá długim zwyczáiem przyszło/ iż ten Sąd zową Wyłożonym / iákoby ná pewné á nieomylné czásy vłożonym/ á prawie zámierzonym: nie ináczéy / iáko w Ziemskim Polskim Práwie Sądy / które zową Roki / pewnych czásów wedle Státutu opisánych bywáią/áby ná tych Sądźiech káždy spraw swych pilnował/á żaden sie niewiádomością niewymawiał. A dlá lepszéy pewnośći y więtszéy wiádomośći/Tedy ná táki Sąd Wyłożony/ trzy kroć tegóż dniá poránu dzwonią.

Pozywánie ná Wyłożony Sąd.

NA ten Sąd / może pozwáć tegóż dniá ktorégo ma bydź obchodzon : wszákże przedtym niż będźie zágáion. Abowiém gdy iuż Sąd zágáią/ Pozew nic nie waży.

Gáienie Sądu Wyłożonego.

SAd Wyłożony / tymże obyczáiem przez Wóytá iáko y Burgrábski bywa gáiony: Abowiém gdy iuż Láwnicy ná Sądźie záśiedą/ Tedy Wóyt zwykł pytáć Stárszégo Przyśieżniká : Gdyż dźiśia iest dźień Wyłożonégo Sądu / ieśli czás iest zágáić Sąd? Co gdy mu będźie skázano / tedy postąpi dáléy tymże oby-

czáiem/iáko wyszey nápisano przy Burgrábskim Sądzie. A iesliby Sąd był nie w ten dźień/ który iest Wyłożonému Sądowi náznáczony/ ále z potrzeby/ (który Sąd pospolicie zową potocznym álbo potrzebnym) Tedy Sędźia inny postępek będzie chował. Abowiem ták ma pytáć: Gdyż wedle potrzeby żądáią Sądu/ mali bydź Sąd zágáion? A Stárszy Przyśieżnik ſkáże/ iże ma bydź zágáion. Dáley Sędźia záchowa sie w zágáieniu ná tym Sądzie/iáko wyszey iest opisano. Iure Munic. artic. 16. Specu. Sax. libro iij. articulo 61. A ma Sądy gáić pod tymi okolicznośćiámi: ná mieyscu bespiecznym/ iáwnym/ nie pokątnym/ ktemu obránym/ ráno/ gdy Słońce wznidźie/ trzeźwo/ nie w dźień Swięty. A powinien iest ná Sądźie śiedźieć do Południá/ dáley nic.

Spráwy wyłożonego Sądu.

NA Wyłożonych Sądźiech/ bywáią sądzoné spráwy wszelkié/ ták té które sie śiągáią ná persone/ iáko y té które ná rzecz/ ták vczćiwé/ iáko y sromotné: to iest/ około dźiedźictwá/ dárów/ spadków/ długów/ krzywd/ złoczyństwá/ targi/ vmowy/ obwiązánia około wszel-

kich rzeczy ruchomych y nieruchomych / Zdawánia Dziedzictwá / Zapiſy Dárów / y wſzelkich obowiązków : á oſobliwie / Zdawánie Imienia ſtoiącego. :..:

Obyczay Zdawánia Imienia ſtoiącego.

PRzy tym ſądzie / chowáią zwykłą Ceremonyą / opiſáną Iure Municipali articulo 20. Iż gdy kto przedawa Imienie ze wſzytkim Práwem ſwoim / iáko ſam trzymał / á zeznawa to iáwnie przed Sądem : Tedy Sędzia potwierdzáiąc ono kupno / bierze czapke od tego który przedáie / á kłádzie ią ná głowe tego który ono Imienie kupnie. Albo iáko indzie ieſt obyczay / zieloną rózge kupuiącému w reke dáie / opowiedáiąc naprzód głoſem on odſkepek témi ſłowy : Pan N. zdawa Dóm / Włáſność / álbo Dziedzictwo ſwoie / ná tym á ná tym mieyſcu leżącé / ze wſzytkim Práwem / Páńſtwem / Dochody wſzyſtki / Pánu N. w tychże Gránicách / iáko ſam do tego czáſu miał y trzymał / y iáko nań po śmierci tego N. przypádło / álbo iáko doſtał od tego N. A ták z vrzedu moiego / wedle práwá / tákié kupno vtwierdzam / y vmocniam / y opowiádam

Czapká.

Zielona rózgá.

wßyſtkim iáſnie to zdanié/ po pierwßé/ po wtó-ré/ po trzecié/ po czwarté mimo práwo. Przeto pytam ná práwie/ kto tu kolwiek teraz ieſt v Sądu/ á milczy/ nic ſie temu nie ſprzećiwia/ ácz potym ná wieczné czáſy milczeć niema?

Potym ſtárßy Przyśiężnik ták ſkaże: Gdyż tu ci ktorzy v Sądu ſą obliczni milczą/ á Sentencyą y Ortél ſłyßąc/ przedánié álbo dar widząc/ nic ſie nie ſprzećiwiáią/ dla tego ſłußnie ná potomné czáſy milczeć máią wedle Práwá. Potym Sedźia włoży czapke ná kupuiącégo/ iáko wyßéy powiedźiano/ y tym znákiem ono Kupno/ dar/ álbo odſtepek/ vtwierdźi y vmocni. A gdy ſie to iuż ſſtánie/ (ácz tego w Krákowie nie chowáią/ ále ieſt w Práwie opiſano) potym kupuiący ono Jmienié/ będźie żądał aby mu było dano wwiązánié w nié/ co mu bedźie przez wyrok nákazano. A ták Sedźia z Przyśiężniki póydźie do Dómu onégo kedy ma bydź wwiązánié/ y rzecze kupuiącému (który bedźie ná ten czás ſtał przed Dómem) wźiąwßy go zá reke/ témi słowy: Potwierdzáiąc ten dar álbo zdánié/ które ſie tobie dźiś v Sądu ſſtáło/ w to Jmienié álbo dźiedźictwo ćiebie wwiezuie/ y w rece zá właſność tobie podáie/ wedle ſkazánia ſądownégo. Które wwiązánié potym bedźie w Kśie-

gi Sądowé zápisano. ¶ Té wzdánia / iáko y gáienié Sądów / przystoi áby były właśnym wyrozumnym wszem Językiem spráwowáne: ábowiém iáko się kto ma będąc v Sądu onému wzdániu álbo odstępkowi przećiwić / choćby go dolegáło / gdy Sędźia nie rozumnym Językiem do Ludźi przysłucháiących táko mówi: Kto teraz milczy / áby wiecznie milczał: To pewna / iż milczeć muśi / gdy niewié co mówią: Y samby Sędźia milczał / gdyby do niego nierozumnym Językiem mówiono.

Obroná tego obyczáiu przy Zdániu Imienia.

Ta Ceremonia około zdawánia Imienia / wzietá iest z Stárádawnégo zwyczáiu / który był chowán miedzy Ludem Izráelskim. Nápisano w Kśięgách Ruth / Iż gdy ieden drugiému Práwá swégo odstępował / áby ono odstąpienié álbo zdánié moc wźięło / tedy ten który przedawał Imienié / zzuwał bót álbo trzewik z nogi swoiéy / y dawał go kupuiącému / przed dźieśiąćmi Mężmi Stárszymi onégo miástá / pod którégo Iurisdicyą było Imienié. A to było świádectwo wzdánia Imienia w Ludu Izráelskim /

Ruth. iiij.

¶ Obyczay stárégo zakonu zdawánia Imienia.

skim /

ſkim / o czym kto chce może ſzérzéy w Księgách wyſzéy námienionych czytáć. V nas / ácz w tym ieſt nieiáka odmiáná / wſzákże to ſnadź żadnégo nie obráźi / gdy mu miáſto bótá czapke ná głowe włożą / álbo rózge źieloną w reke podádzą. Nápiſano téż Iure Mu: art: 20. Iż tá około zdánia Ceremonia ztąd poſzłá / gdy Enoch ſyn Káimów zbudował był miáſto / y poſtánowił to / áby żaden nikomu nic nie brał / coby właſną pracą nábytégo miał. A ieſliby kto chćiał co przedáć / álbo iákim obyczáiem ſwoie Imienié od śiebie oddálić / tego téż nie mógł vczynić / áżby od páná ſwégo znák przyzwolenia przynióſł / to ieſt Groſz / ná którym był wybit obraz Królewſki / przez co on przedawáiący znáczył / iż to z wolą páná ſwégo czynił / y poſłuſzeńſtwo przećiw niemu tym vkázował. ¶ Przeto té porządki máią bydź chowáné / niedbáiąc nic ná ony / którym wiec nieiáko wádzą: Abowiém tych to czáſem obrażą / którzy niedoczytáli / á zá iáką przyczyną co poſtánowiono / pilnie ſie nieprzypátrzyli.

Iure Munic. articulo 8.

¶ Wielebym rzeczy mógł okázáć / które z Práwá Bożégo grunt máią: ále folguiąc krotkiému piſániu opuſczam. Wſzákże ieſcze iedno przywiodę / około dawnośći / co Łáćinnicy zową Præſcriptio, téż z Práwá Bożégo. Nápiſano

Leuit: 25. Præſcriptio. in Lib. Leuit. Ktoby przedał Dóm w Mieśćie/ może go odkupić póki rok nie przeminie. A ieſli w rok nie odkupi / tedy on kupiec będźie trzymał Imienie y potomkowie iego wiecznie.

Przyczyny prze ktore Rodźicy mogą Dźieci wydźiedźiczyć z Imienia.

PRzyczyny prze które Oyćiec Syná z Imienia wydźiedźiczyć może / te ſą. ¶ Pierwſza / Jeſliby Rodźicóm ſwoim iáki gwałt álbo krzywdę vczynił / álbo ie bił / álbo w wielką ſzkodę iákim oſkárżeniem/ábo dóbr rozpraſzánim przypráwił. ¶ Druga/ Jeſliby ie o gárdło winowáł z vczynku iákiego/ któryby nie był przećiw Królowi/ álbo Poſpolitey rzeczy. ¶ Trzećia/ Jeſliby z niecnotliwémi ludźmi / z Błazny / z Koſtérámi obcował / á w tym długo trwał. ¶ Czwarta / Jeſliby ſie około Czárnokśieżkiey náuki / álbo Czárów obierał. ¶ Piąta/ Jeſliby Rodźice otruć chćiał. ¶ Szóſtá/ Jeſliby z Mácochą ſwoią / álbo z Miłośnicą Oycowſką rzecz miał. ¶ Siódma/ Jeſliby Oycá w niewoli będącégo / Rękoiemſtwem álbo Długiem ná ſwą perſonę przyiętym / ileby mógł / nie wyzwalał:

wſzakże

wszákże to tylo o Mężczyznie ma bydź rozumiano. ¶ Osma/ Jesliby Rodzicowi swemu zábraniał Córy álbo Wneczki wydáć zá Mąż/ wedle możności iego. A Córá iesliby też zá wolą Oycowską nie chćiálá iśdź zá Mąż/ áleby sie vdálá ná Frije/ też może bydź wydziedziczoná. ¶ Dziewiąta/ Jesliby o Oycu ná rozumie zeszłym prácéy niemiał. ¶ Dziesiąta/ Jesliby Odsczépieńcem Wiáry Chrześćiáńskiéy był. ¶ Jedenasta/ Jesliby gwałtem Imienie zá żywotá Oycowskiégo pośiadł. Spec: Saxon: libr: j. articulo 17.

O Potocznym Sądzie.

Potoczne Sądy o ruchome Imienie.

POtoczny Sąd/ álbo iáko zową potrzebny/ iest ten/ który okrom vłożonych pewnych dni/ ná żądánie czyie/ o Imienie ruchome bywa: gdyby iáka potrzebá do tego przyćiskálá: to iest/ álbo niemoc/ álbo stárość/ álbo rychła spráwiedliwość/ álbo co innégo tákiégo. Tež w osobnym Dómu

niemocnégo / ku vczynieniu Testámentu. A ku tákiému potocznému Sądowi / dosyć iest dwá álbo trzey Przyśiężników z Wóytem / ieśli ich ná ten czás nie może bydź wiecéy. Przed którym sądem / rzeczy spráwowáné máią bydź tákowéy mocy / iákoby sie przed Gáionym Wyłożonym Sądem działy. Wyiąwszy spráwy około Imienia stoiącégo / które tylko przed Gáionym Wyłożonym Sądem máią bydź spráwowáné / ná zwykłym á wszystkim wiádomym / niepokątnym mieyscu. A wszákże gdyby ná innym odmiennym mieyscu miał bydź sąd / to może bydź / ále ták / iżeby to Sędzia piérwéy opowiedział przez Podwoyskiégo iáwnie / z námienienim przyczyny / dla któréyby to przemienienié mieyscá ku sądowi było. Iure Municipali articulo 10. in fine Glossę. Et Spec: Saxon: lib. iij. artic: 61.

PRzy potocznym Sądźie pozywánié / gáienié Sądu / y zachowánié wszelákiéy vczćiwośći / tákże ma bydź rozumiano / iáko y przy Wyłożonym Sądźie / wysszéy opisánym.

Spráwy Potocznégo Sądu.

SPráwy tego Sądu / są pospolićie o ruchomé Imienié: wszákże y o stoiącé Imienié mogą bydź ná tym Sądźie Zapisy / przedánia /

obowiązánia / vgody / y inné Contrákty / iáko y przed Wyłożonym Sądem: okróm Wzdania / któré tylko ná Wyłożonym Sądźie ma bydź.

O Gościnnym Sądzie.

Gośćiem kto ma bydź rozumiány.

GOśćiem v Sądu ten iest / który ták dáleko mieszkánié ma / iż iednego dniá do sądu przyśdź nie może. A ieśliby mu strona wiáry w tym nie dáłá / by miał bydź Gośćiem / tedy tego będźie powinien przyśięgą dowieźdź / y iáko ták dáleko mieszkánie ma / iż iednego dniá do sądu przyśdź niemógł. Iure Mun: art: 46.

Ná Gośćinny Sąd / Sędźia záwżdy ma bydź gotow.

GDY Mieszczánin ná Gośćiá / álbo Gość ná Mieszczániná / o Dług álbo inné rzeczy żałowáć ma: Sędźia káżdégo dniá ku Są-

dowi powinien bydź gotów: á ku swemu Są-dowi/ dosyć ma trzech Przysiężników/ ieśli ich więcey nie może bydź. Zapłátá Gośćinnym Práwem/ ma bydź skázowána do trzećiego dniá.

Zapłátá Gośćinnȳ Práwem.

Gośćie przed obcym Sędziem nie-winni odpowiádáć.

GDy obiedwie stronie są Gośćmi/ nie po-winni przed Sędziem inszey Iurisdicyiey/ to iest/ inszego Práwá/ odpowiádáć. A to ták ma bydź rozumiano/ ieśli obwiniony ták iest o-śiádły w swym Práwie/ żeby sie oná ośiádłość ták dáleko wynośiłá/ iáko iest Dług/ o ktory iest obżáłowan. Iure Mun. artic. 68. Wszákże Po-zwány y od obcego Sędziego powinien stánąć/ wedle Reguł Práwnych/ In Ius vocati eant, Foro te para. A stánąwszy/ do swego Práwá wy-iąć/ albo słuszną przyczynę powiedźieć/ przecz by nie winien odpowiádáć.

Gość przed obcym Sędziem winien odpowiádáć z pewnych przyczyn.

POzwány w inszym Práwie powinien od-powiádáć z pewnych przyczyn. Naprzod/

Jesliby Imienie miał w onym prawie/ tedy ile z strony imienia winien odpowiadać. ¶ Wtóre/ Jesliby tám co wystąpił/ támże ma być karan/ wedle pospolitey przypowieści: Gdzie kto zgrzeszy/ tám pokutuie. ¶ Trzecie/ Gdzie kto hándel wiedzie/ álbo sie zádłuży/ y płácić zápisze. ¶ Czwarte/ Gdzie kto skárży/ tám też stronie pozwáney/ iesliby od niey o co był obwinion/ ma odpowiádáć: co w Práwie zową/ per modum reconuentionis. Iure Municip: articulo 28. Spec: Saxon: libro I. arti: 61. libro iij. arti: 79. Lib. 3. art. 25

Winá/ kto Sąsiádá swego niepotrzebnie pociąga w inszym Práwie.

Osiádły Kupiec/ gdyby od Sąsiádá swego ná drodze był hámowány/ á przyzwány do obcego Sędziego o Dług/ á on pozwány wybiłby sie słusznemi przyczynámi do práwá swego: Tedy temu pozwánemu/ gdyby przed włásnym Sędziem o to czynił/ ma być nagrodzoná szkodá y lekkość od onego/ przez którego był ná drodze niepotrzebnie gábány álbo Arestowány. Którey rzeczy ten to pozwány ma mieć świádectwo od obcego sędziego/ do swego sędziego/ przez List otworzysty/ álbo Minutę oney sprá-

wy / którąby okazał właśnému Sędziému przeciw stronie / ieśliby téy lekkości przała. Iure Municipali articulo 68.

O Gorącym Práwie.

GOrące Práwo iest / ktore wszelkiégo czásu / y w Swięto / y czásów záwieszonych od Práw bywa / gdy iáki Złoczyńcá ná iásnym á świeżym Złoczyństwie / iáko mówią / in manuali & recenti facto, będzie vłápiony / ták iżby mu szło o gárdło / iáko ná złodzieystwie / ná łupiestwie / ná morderstwie / ná mężobóystwie / ná gwałceniu Pánieńskim / ná zápaleniu domów / álbo przy iákim kolwiek innym zgwałceniu pokoiu pospolitégo / bądź ręką / mieczem / ogniem / y którymkolwiek innym obyczáiem. Iure Municip: articu: 114. & 115. Miedzy złoczyństwo téż poczytáią / kiedy kto rzecz kradzioną ma w swoim schowániu / do którégo sam nośi klucz / wyiąwszyby rzecz krádziona ták máła byłá / iżeby oknem mogłá bydź wrzuconá. Wszákże y około wielkich rzeczy náyduie sie / iż

nie kożdy to złodźiey v kogo rzecz kradźiona nayda/ chociaby tak wielka była/ iżby oknem niemogła bydź wrzucona. Bo ma za sobą taki wiele obrón wedle Prawa/ iako napisano Jure Munic. artic. 92. y 135. Spec. Sax. lib. ij. art. 36.

Nie kożdy złodźiey/ v kogo kradźiona rzecz nayda.

GOrącé Prawo / gdy kogo za świeżą poymaią / zwłaszcza na Mężoboystwie a na Gwałćie/ trwa cztery a dwadźieśćia godźin. A gdy minie Gorącé Prawo / tedy (oprócz słuszney przyczyny / iżby na ten czas przećiw takiému nie możono postępić) o gardło iuż takiému nie idźie / ale płaćić a dosyć czynić ma Wargieltem w prawie opisanym/ wedle stanu.

Sposob odwodu y pokonánia ná Gorącym Prawie.

NA tym Sądźie / Złoczyńca na świeżym vczynku poymany / zarazem bywa sądzon. A iesli będźie pokonany przez powodną strone Swiadectwem śiedmi Mężów / albo sie sam przed Sądem zezna / zarazem na gardle bywa karan co zasłużył. Iure Municip: arti: 36. Specu: Saxon: lib: I. artic: 70. 66. lib. ij. arti: 10. Ale bedźieli taki człowiek nie na świeżym złoczyństwie

wźięty / ná którego ſkárgá o złoczyńſtwo przed tym nie przychodźiłá / y nic tákowégo nie było nań ſłycháć: tedy on ieſt bliſzy ſam ſie odwiéśdź przyśiegą / niżliby go żáluiący miał pokonáć. Iure Municip. artic: 76. Ale kiedyby ſkazano / iż obwiniony bliżſzy ſie odwiéźdź przyśiegą / gdy żáłobá wyſzłá gołémi ſłowy / żadnym dowodem nie potwierdzonémi: á ten to obwiniony / czáſu náznáczonégo nie oddałby przyśiegi: tedy żáluiącému Wargielt przepada / á Sedźiému Wine / dáléy nic. Iure Munic. art: 91. in Gloſſa.

Własność Goręcego Práwá.

Tego Sądu / Trzy ſą własnośći przy Złoczyńcy. ¶ Pierwſza / iże poimány zá gorącá / nie może bydź dan ná Rekoiemſtwo: Rok inny iemu niema bydź náznáczony / ále zárázem ma bydź ſądzón / y wnet ieſli będźie pokonány / ma bydź ſkaran / co záſłużył wedle práwá: á niewinny / zárázem ma bydź wolno puſczon. Spec: Saxon: lib: I. artic: 55. & 66. Iure Munic: artic: 27. ¶ Wtóra / iże poimány nie może przéć ſwoiégo vczynku: ábowiem powodna ſtroná bliżſza ieſt go pokonáć / iáko wyżſzéy o tym. ¶ Trzecia / iże którékolwiek ſkazánie przeciw niemu wynidźie / tego nie może nágánić / áni od niego áppellowáć.

Speculo Saxonum lib: ij. arti: 12. A tu wedle tych własności / Złoczyńcy to prawo bywa Gorące: bo mu wiec w natezszy mróz bywa gorąco.

Sedźia / gdyby niebył na ten czas domá / á przytráfiłaby sie táka spráwá o złoczyństwo / tedy Mieszczánie álbo Wieyscy ludźie / wedle swego widzenia obieráią Sedźiégo / którégo łácinnicy zową Grograuius. Ale pospolicie stárszy przysieżnik wóytowskié mieysce wszedy záśiada.

O Powołániu Mężobóyce.

WOwołánie / iest Sentencya álbo skazánie Sedźiégo / wydáne ná kogo / dla nieposłuszeństwá álbo wystepku iakiégo. Iure Municipali articulo 5. Glos.

Sposob powołánia Mężoboyce.

POwołánie zbiegłégo Mężobóyce ná świeżym vczynku / iáko Łácinnicy mówią / in recenti facto, ták bywa. Przed Gáynym Sądem / przyiaciel nablisszy / ázwłascza Mężczyzná / człowieká zámordowánégo / obżałowawszy

Mężobóyce przez swego Prokuratorá / o zámordowánie przyiaćielá swoiégo: bedźie żądał naprzód / áby mu slugá z Vrzedu był przydan / ku przywołániu Mężobóyce / co go dóydźie przez sądowny wyrok. Slugá tedy z Vrzedu przydány / póydźie naprzód ná ono mieysce gdźie sie zámordowánié sstáło / y przywoła mężobóyce głosem wielkim / miánuiąc go własnym Jmieniem y przezwiskiém / áby stánął do práwá przećiw temu N. A gdy go iuż ták po pierwsze przywoła / wróći sie do Sądu / y zezna ono przywołánié / które zá pytániém Prokuratorá bedźie potwierdzoné przez sądowny wyrok. Potym Prokurator bedźie sie ná mężobóyce przypowiádał / żáluiąc nań o zámordowánié człowieká niewinnégo. Drugą raz slugá tákże iako pierwéy z Vrzedu ná żądánié Prokuratorá przydány / przywoła mężobóyce w pośrzód drógi / miedzy mieyscem Sądowym / á miedzy onym gdźie sie zámordowánié sstáło: przywoła tákże v ćiáłá trzeći raz / y czwarty nád práwo v Sądu / zeznawáiąc zá káżdym rázem przywołánié. Táka spráwá przywołánia / przypowiádánia / y obżałowánia / bedźie przez cáłą godźine. A gdy ták iuż trzy rázy y czwarty mimo práwo / przywołány mężobóycá nie stánie / Prokurator ná dochodzeniu godźi-

ny ták będźie pytał: Ponieważ tu ten N. przywołány po pierwszé/ po wtóré / po trzećié / po czwarté mimo práwo / obżáłowány o táki mord / nie stánął/ácz niema bydź poniżono práwo iego? Zátym Wóyt z Przysiężniki powstawszy/ y podniósszy káżdy práwą rękę/ á spuśćiwszy dwá pálcá ná dół/skaże go ná vpad/ y poniży práwo iego/ ták mówiąc / á zá Wóytem też wszyscy Przysiężnicy mówić będą / powtarzáiąc trzy kroć z nowu słowá niżey nápisáné / z wymienieniem mężobóyce / włásnym imieniem y przezwiskiem.

Gdyż tu N. obżáłowány przed Sądem o zámordowánié tego N. przywołány po pierwszé / po wtóré / po trzećié / po czwarté mimo práwo / nie stánął áni przez sie / áni przez swego mocnégo człowieká. Przeto o tákowy mórd vpadł iest w swéy rzeczy/ y práwo iego poniżamy/ Zónę iego skázuiemy bydź Wdową/ Dźiatki śierotámi / y bierzemy od niego práwo iego: á dáiemy go w moc nieprzyiaćielom iego / dotąd póki ku swemu práwu nie przydźie. Gdyż tu ⁊c. Sententcya tego Powołánia.

Formá Zapisu tego Powołánia.

Coram hoc Iudicio comparens personaliter laboriosus ADAM N. ingenui olim ABEL N. nuper interfecti parens, quęstus est aduersus CAY-

mum N. & eius complices. Quia ille præfatũ Abel miserabiliter, nullam penitùs ob causam trucidauit, de viuoq; mortuum fecit, postulans vt ex sententia Iudicij daretur illi Præco, eum ipsum CAYMVM vocaturus, vt coram IVDICIO comparens sese de eiusmodi insinuatione purget: cui per Iuridicam sententiam datus est Præco iuratus N. cuius publicis vociferationibus ipse homicida, secundùm Iuris obseruantiam vt se Iudicio sistat, vocatus & accersitus est. Primùm in loco, quo homicidium patratum est. Secundò in medio viæ. Tertiò circa cadauer feretro impositum. Quartò ex superabundanti, coram Iudicio. Qvi quidem CAYm, cùm solenni more aduociferatus, neq; per semetipsum, neq; per plenipotentem comparuisset. Supranominatus Adam aduersus eũ proposuit, quòd prędictum Abelem nullam penitus ob causam immaniter trucidasset, & ex viuo mortuum fecisset. Itaq; postulabat per sententiam decerni, ex quo idem homicida toties ad purgandum vocatus non cõparet, vt in causa commissę cędis condẽnaretur. DECRETVM EST: Quandoquidem Adam aduersus CAYMVM proposuit, quòd prædictum ABELEM miserabiliter trucidasset. Qui quidem CAYM per Præconem iuratum ad iustificandum sese aduociferatus, neque per se, neque per suum

plenipotentem comparuit. Proinde ob patratum homicidium per Sententiam condemnatus est, succubuitq; in hac causa commissæ cædis de forma Iuris. Deinde per Iudicem & Scabinos consueta Iuris Teutonici Maydeburgeñ. solennitate & vigore banitus & proscriptus est. Cuius vxor pronunciata est vidua, & liberi orphani, ipse etiam alienatus est ab amicis, & traditus hostium arbitrio atque voluntati, donec purgando sese, Ius suum recuperauerit, & ad pristinũ restitutus fuerit.

Obroná tego Porządku w Powołániu.

Acżkolwiek przećiw tákiému Porządkowi Powołánia niektórzy mówią y piszą / powiádáiąc ie bydź máléy ważnośći: dla tego / iże Mężobóycá powołány / nie bywa oblicznie pozywan trzy kroć / tylko przywoływan / obyczáiem wyższéy opisánym. Y biorą sobie ná pomoc Práwo pisáné / z textu Speculo Saxonum libro I. articulo 67. gdźie ták iest nápisano: Qui tribus Edictis citatus, in causa quę mortem vel membri amisionem inferat, proscribi poterit.

Które práwo nie ináczéy rozumieią / iedno o oblicznym pozywániu. Ale ći wszyscy nie dobrze sie tu podobno wszystkim słowóm w tym Prá-

wie przypátrzyli / w których miánowićie wyrázono obyczay pozywánia / gdy położono / tribus Edictis citatus: gdźie ſie nie okázuie áby oblicznie miał bydź pozywan/ ále per Edictum.

¶ Pozywánié rozmáité.

Abowiém w káżdym prawie rozmáity ieſt obyczay pozywánia. Naprzód / gdy perſonę nieośiádłą álbo práwem przekonáną biorą. Wtóré/gdy Sędźia ſłudze ſwemu roſkázuie kogo pozwáć vſtnie. Trzećié / przez liſtowny Pozew. Czwarté / przez przylepienié Liſtownégo Mándatu / ná drzwiách zbiegłégo człowieká / álbo ná Ratuſzu / álbo ná innym iákim iáwnym mieyſcu / z którégoby to ku wiádomości zbiegłégo rychléy przyśdź mogło. Który Pozew / vczeni w práwie zową per Edictum: á bywa poſpolićie ná perſonę zbiegłą / która nie ma mieſzkánia ſwégo / álbo ſie kryie / ták iż iéy ná obliczny Pozew trudno doſtáć. Piąté/ bywa przez iáwné przywołánié / co zową per proclama. A ták / gdy w práwie wyſſzey námienionym ſtoi: Qui tribus Edictis citatus non comparuerit, dáie znáć áby Mężobóycá był pozwan przez przylepienié mándatu Sędźiégo ná iákim mieyſcu iáwnym.

¶ A iże w Krákowie mężobóycá tym obyczáiem nie bywa pozywan per Edictum, iedno przez przywołánié: toć ſie wſzyſtko wśćiąga ku

temuż

temuż práwu námienionému: dla tego / iż pozew per proclama, może bydź záwżdy zá tákimi przyczynámi / zá którémi bywa pozew per Edictum. Co iest opiſano in Legibus, á wſpomina Robert. in libello, qui inſcribitur, Lumen Aduocatorum, De Citationibus. Quòd in omnibus caſibus, in quibus Lex permittit fieri Citationem per Edictum, in illis etiam Citatio fieri poteſt per proclama. A w téy mierze ieſcze ſłuszniéy y pewniéy przez przywołánié: bo gdy nie káżdy vmié czytáć / rychléy ſie to zbieglégo może donieść / kiedy głos wołáiącégo ſługi przychodźi w vszy y tych ludźi co czytáć nieumieią. Przeto ten poſtepek pozywánia mężobóyce przez przywołánié / ieſt wedle práwá / zwłaſczá gdy ten kto kogo zámorduie / záwżdy ſie práwá chroni / y ná obliczny pozem go niedoſtánie. Z którégo porządku powołánia y ten nie máły pożytek przychodźi w poſpólſtwie / iż drudzy pilnie przyſłucháiąc tákiégo ogrómnégo powołánia / zá boiáźnią bedą ſie tym czuyniéy wyſtrzégáć piiáńſtwá / łotroſtwá / przymówek / roſterków / zwad / y innych wiele przyczyn / przez które do mężobóyſtwá wiele kroć łátwie ſie drógá podáie. Oderunt enim peccare mali formidine pœnę. A w tym ſie pokóy poſpolity mnoży. Ponieważ téż iednák y on

Pożytek tákiégo Powołánia.

Mężobóycá który sie krije álbo zbieży / iuż przez zbieżenie swoie nie máły dał znák do tego / że iest onégo Mężobóystwá winien / álbo iáką przyczynę do niego dał / gdy sie iuż chróni Sądu / wątpiąc o swéy spráwiedliwości. Et Reipub: maximè intereſt, ne ſcelera maneant impunita. Którym znákiem zbieżenia / P. Bóg ieſcze od ſtworzenia świátá / wßyſtki Mężobóycé pod perſoną Kaymową náznáczył / mówiąc: Przeklęty ieſteś ná świećie / ziemiá ſie otworzyłá / y przyięłá krew Brátá twego z rąk twoich / kiedy bedźieß ſpráwowáł ziemię / nie da tobie Owoców ſwoich / bedźieß ſie błąkał / y bedźieß vćiekał. A ták gdy ſie Mężobóycá krije / álbo zbieży / á zbieżenie y tułánie / znák ieſt Mężobóyſtwá: ſłußnie go iuż iákoby zá winnégo / ták przez przywołánie pozywáią y powoływáią. Gdyż téż to powołánie nic mu ßkodźić nie może / ieśli máiąc Liſt Glèytowy / álbo ſobie od Sędźiégo ziednawßy pokóy poſpolity / okaże potym niewinność ſwoię / y vſpráwiedliwi ſie káżdému wedle práwá / ktobykolwiek nań o to Mężobóyſtwo ſoldrowáł. Abowiém téż w powołániu pod tym oblikiem ſkázuią. Dáiemy go w moc Nieprzyiaćielom iego / y poniżamy go póki ku práwu ſwému nie przyidźie. Przeto téż opiſány ieſt porządek / iáko

Geneſis 4.

sie kto ma od powołánia wyzwolić / ieśli będzie nie słusznie powołány. Abowiém sie to tráfia / iż y Powód czásem niesłusznie kogo winuie / y świádkowie niespráwiedliwie świádczą. Spec: Sax: lib: ij. arti: 4. Iure Munic: artic: 113.

Powołány/ktorym porządkiem przychodzi ku Práwu swemu.

POwołány / tym porządkiém przychodźi ku Práwu swoiému. Ziednawszy sobie Gléyt / álbo pospolity pokóy od Sędziégo / áby bespiecznie krom wszelkiégo przenágabánia niewinność swoie okazał / stánie przed Zágáionym Sądem / y będzie sie opowiádał / iż tu iáwnie przed Sądem gotów sie vspráwiedliwić / y niewinność swoie vkázáć / nietylko temu kto go dał o to N. mordowánié powołáć / ále y káżdému ktoby kolwiek go o to N. Mężobóystwo winował. A ták naprzód okaże List Gléytowy / ieśli ji ma / okaże też powołánié: będzie potym żądał sługi z Vrzędu ku przywołániu onégo kto go dał powołáć / ieśli go ná pozew obliczny nie może mieć / y wszystkich innych da przywoływáć / ktòrzyby nań chćieli fołdrowáć. Sługá tedy sądownym wyrokiém przydány / przywoła go ná

onym mieyſcu gdźie ſie zámordowánie ſstáło / opowiádáiąc to głoſem / iż ten N. ktory był po- wołány / ſtoi przed ſądem / gotów ſie vſpráwie- dliwić káżdému / ktobykolwiek chćiał przećiw niemu czynić / o zámordowánie nieboſczyká N. Obwoła też y Gléyt iego: potym ſie wróći do ſądu ku zeznániu onégo przywołánia. Vczyni ták ſługá z Vrzędu przydány drugi raz w po- śrzód drógi / vczyni trzeci raz gdźie ćiáło ſtało / y czwarty raz v ſądu. A ten ktory ſie ſpráwuie / bedźie ſie opowiádał przed ſądem przez cáłą go- dźinę / iż ſie gotów káżdému vſpráwiedliwić. A gdy żaden przećiw niemu foldrowáć nie bedźie / przedśie v ſądu vkaże niewinność ſwoie przy- ſięgą álbo innémi dowody / z ktorémi ſie był ná- gotował. Nád to rekoiemſtwo poſtáwi ośiádłé ludźi / tym ſpoſobem / ieſliby ſie kto przećiw niemu ozwał o tóż Mężobóyſtwo / ná trzech ſądźiéch potym bliſko bedących / áby był gotów odpowiá- dáć wedle Práwá / iáko nápiſano Ju: N. ar. 113. Potym Przyśiężnicy powſtáną z Wóytem / y ká- żdy podniózſzy dwá pálcá práwéy reki wzgórę / iáko nápiſano támże: Quòd Iudex cum verbis & digitis eundem abſoluet, ták powołánégo przy- wróca ku práwu ſwému / y podwyſzą práwo iego / mówiąc trzy kroć zá Wóytem ſłowá po-

Spec. Sax. Libro iij. Articulo 17.

wołániu przećiwné. Gdyż tu ten N. stánąwszy przed sądem / okazał wedle práwá niewinność swoie / chcąc sie káżdému spráwić o zámordowánégo N. którégo przyiaciele przywołáni po pierwszé / po wtóré / po trzećié / po czwarté mimo práwo / áni przez sie / áni przez mocnégo człowieká nie stáneli. Przeto tego N. przywracamy ku práwu swému / y powyszszamy práwo iego / bierzemy go z rąk nieprzyiaciół iego / y dáiemy go przyiacielom iego.

Potym ná bliskich trzech sądźiéch / które bywáią przez dwie Niedzieli / zá Rekoiemstwem wyszszéy námienionym / będźie sie oświadczał iáwnié / iż o to Mężobóystwo ktobykolwiek go winował / gotów káżdému odpowiádáć / y káżdému sie vspráwiedliwić: y będźie sobie dawał tákowé oświádczenié zápisowáć. A gdy sie żaden ná tych trzech sądźiéch przećiw niemu nie ozowie / tám iuż ma bydź wolny skazan przez sądowny wyrok / zupełnie / dostátecznie / wolny od wszelákiégo nágabánia / ták dobry / y w téyże poczćiwośći / iáko pierwéy był przed powołániém.

Inna drogá ku wyzwoleniu z powolánia.

POwolány kto bedźie / á chce by to poczćiwośći iego nie ſzkodźiło / dwoiá drógá ieſt ku temu. Piérwſza / ziednáć ſie przez przyiaćielá ſwego z témi / którzyby nań mieli foldrowáć. Druga / bydź wolen z ſtrony ſądu. A tu ták poſtąpi / Pozowie ſtrone foldruiacą / która ná to ma bydź piérwéy vmówioná y ziednaná / áby nie ſtáneła: á gdy pozwány nie ſtánie / tedy od oney ſpráwy iuż vpada / á powołány z ſtrony ſędźiégo bywa wolen: pozwány tylko Sędźiému winę przepada / którą powołány rad zań zápłáći. O tym ſzérzéy czytay Speculo Saxonum Libro iij. Articulo 18. Gloſ.

Trwáiący w Powołániu Rok y ſześć Niedźiel / co ćierpi.

W Powołániu / ktoby Rok y ſześć Niedźiel trwał / Imienie iego ná Królá álbo ná dźiedźicznégo páná przychodźi / á ſam iuż y wolnośći / y práwo / y poczćiwość / y gárdło tráći. Spec: Saxon: lib. j. articulo 38. Iure Muni: artic: 5. articu: 68. & 71. Ieſli przećiw niemu potym práwie bedźie poſtąpiono / gdy powód ná to inſtyguie / álbo ſedźia / wyſzſzému ſedźiému ná Inſtygacyą ſtrony to powolánié oznaymi. Speculo

Saxon: libro j. articulo: 71. Wszakże też to bywa ná łásce zwierzchniego páná / iże powołány po czáśie námienionym/może być przywrócony ku práwu swoiemu / y wyzwolić sie od onego powołánia. Spec: Saxon: libro iij. arti: 17. in Glossa. Ale to iuż poczciwośći iego będźie szkodźiło / przeto / iż ono powołánie ták długo ćierpiał / á nie wyzwolił sie z niego: bo tym vkazał wzgárde przećiw Królowi / álbo swému Sędźiému zwierzchniemu / iż ták długo w tym leżał / tylko w zdrowiu swoim iuż będźie bespieczen. Speculo Saxon: libro j. articulo 38.

Dźiedźicy powołánego / iáko Imienia dochodzą / iesli będźie wźięto ná Królá.

POwołánego Imienié / iesliby ná Królá było wźięté / Dźiedźicy powołánego ták go dóyśdź mogą / gdy póki Rok y sześć Niedźiel nie wynidźie przyśiega v Królá iże oni oycowskiégo vczynku / áni rádą / áni żadną inną pomocą / nie są winni. A iesliby tego Rok y sześć Niedźiel vczynić omieszkáli / dźiedźictwo trácą: wyiąwszy by sie słuszną iáką przyczyną záłożyli / dla któréy tego ták długo ćierpieli: któréy przyczyny

powinni też dowieźdź. Napisano Speculo Saxonum libro I. articulo 38.

Powołánému żaden niepowinien ná Sądzie odpowiádáć / álbo sie vspráwiedliwiáć ná żadné żáloby : ále powolány káżdému sie vspráwiedliwić powinien. Speculo Saxonum libro iij. articulo 16. Iure Munic: artic: 4.

O záwieszonych Dni od Práw/ ktore zową Feriae.

Feriae.

Dni w które żadné Sądy nie idą / są troiákie. Naprzód / Swietá ku chwale Bożéy od Kościołá vstáwioné. Drugié/ które bywáią z roskazánia królewskiégo / álbo którégo zwierzchniégo páná / ku pospolitému rádowániu : to iest / gdy sie Królowi Syn narodźi / gdy Żóne póymie / gdy go Koronuią / álbo gdy nád Nieprzyiaćielem zwyćieztwo otrzyma. Trzećié/które bywáią vstáwioné czásu żniwá / áby káżdy przez żadnégo przeszkodzenia / vrodzay który mu pan Bóg dał / z polá spráwił / áby sobie z látá gotował / czegoby źimie pożywał. Wszákże y tego czásu / strony które nie odwłóczną spráwiedliwość chcą mieć / mogą sie sądźić z spólnégo zezwolenia.

Té dni wßyſtki wyßßéy opiſáné / od praw wolné / dla tego ſą vſtáwioné / áby ludźie od kłopotów práwnych ſobie ſpoczyneli / á ku potrzebóm dußnym / ku vżytkóm téż ćieleſnym / iáko ku robocie / y nábywániu máiętnośći ſie ſkłonili. Wßákże gdźieby byłá pilna potrzebá / iáko ſą Teſtámenty / y inßé chorych ludźi ſpráwy y potrzeby / świéże złoczyńſtwá: tedy ná tákowé dni od praw záwießoné / Sędźia nie ma mieć żadnégo baczenia / ále y w dźién świety ná ſąd ma bydź gotów. Abowiém w vczynkách miłośiernych / y w potrzebách wielkich / niema bydź tá różność dni chowána. A gdźieby iáka ſądowa ſpráwá / kromia potrzeby wyßßéy námienionych / w té dni záwießoné byłá / tá nic nieważy / áni ſkazánié / ieſliby iákié záßło.

Speculo Saxonum lib: ij. articulo 10.

Porządku

Porządku

Sadow mieyskich Częsc Trzecia. O Postępku Sadownym/ á Naprzod

O Pozwie.

O Pozwie/ áczem w wtorey Częśći nieco dotknął/ przy obronie powołánia zbiegłégo mężobóyce: ále iż Pozew wszelkiégo Sadownégo postępku iest gruntem/ á ná słusznym pozywániu wiele zależy. Zdało sie zá rzecz potrzebną/ ábym tu przed Postępkiem Sadownym o Pozwie niéco szérzéy przypisał/ co iest Pozew/ y iáko w káżdym Práwie iest rozmáity Pozew/ y co w Pozwie nawięcéy trzebá báczyć.

Opisánié Pozwu.

POzew tedy / iest wezwánié persony wedle Práwá / przez przysięgłégo sługę Mieyskié-go / przed oblicznośc Sędziégo.

O rożnośći Pozwow.

CITACIO Verbalis.

POzew / vczeni w Práwie opisuią bydź pię-cioráki. ¶ Naprzód vstny álbo słowny / kiedy Sędźia roskaże słudze swemu Vrzędowé-mu / áby stronie náznáczył czás (który zową Ro-kiem) stánąć przed sie náprzećiw komu.

Citatio literalis.

¶ Drugi iest Listowny / gdy Sędźia poruczy słudze / áby Pozew nápisány stronie oddał. Táki Pozew ná Ludźi ná mieyscu mieszkáiącé nie iest z potrzeby : ábowiém to iest ná woli Sędźiégo / kázáć pozwáć żywym głosem / álbo pismem / o-krom pewnych przypadków / w których Listow-ny Pozew iest potrzebny / zwłaszczá gdy iáka iest osobá zacna / choćia téż tuteczna. Jáko ná nié-których mieyscách dla vczćiwośći / wedle Przy-wileiów / álbo Wielkierzów / álbo téż zwyczáiu dawnégo / Ráyce / Ludźie Rycérskiégo Stanu / którzy pod Mieyską władzą Imienié máią / Li-stownym Pozwem pod Pieczęcią Wóytowską / przez sługę Mieyskiégo / ták bywáią pozywáni. Nobilis vel Famate N. dignemini coram Iudicio

noſtro Ciuili N. quod feria N. ante meridiem celebrabitur, comparere: ad inſtantiam Famati N. Datum N. Anno N. Die N. Sub Sigillo Aduocati Ciuilis, Ciuitatis N.

¶ Jeſliby też ná ten czás ſtrony/ która ma być pozwána/ nie było w Mieście/ álbo w tym Powiecie/ álbo w Króleſtwie: Tedy Wóyt dáie Woźnému Ziemſkiému przysiegłému/ moc ku pozywániu tákowym Liſtownym Pozwem/ álbo innym/ iáko kedy zwyczay y potrzebá niesie.

S. G. Wóyt przysiegły Miáſtá N. oznáymuie tym to piſánim káżdému/ komu to przynależy wiedźieć: Iże ná żądánie tego N. dałem y dawam zupełną moc N. Woźnému Ziemſkiému przysiegłému/ vkázycielowi Liſtu tego/ aby on ná mieyſcu ſługi mego Vrzedowégo pozwał oblicznie Szláchetnégo N. náprzećiw wyſzéy námienionému N. który nań chce żałowáć przed Sądem náſzym Mieyſkim/ o dług N. álbo o Dźiedźictwo N. tu pod náſzym Práwem Mieyſkim leżącé/ aby ſtánął przez sie/ álbo przez ſwégo mocnégo człowieká/ przed Sądem náſzym/ który bedźie w ten dźień N. po Swietym N. bliſki przed Południem/ ná mieyſcu zwykłym Sądowym. Aby ná żałobe iego wedle Práwá náſzégo odpowiadał: o tym wiedząc/ gdźieby

nie stánął / iże przeciw iemu będźie postąpiono / co iest wedle Práwá. Ná ktorey rzeczy lepsza wiáre y świádectwo / Pieczęć Vrzędu mego iest przyciśniona. Dat. N. Anno N. Die N.

Citatio per Edictum.

¶ Trzeći Pozew bywa ná kształt Mándatu Sędźiego / ktory Pozew vczeni w Práwie per Edictum zową: á bywa ná ten czás / kiedy kto nie może bydź pozwan / áni oblicznie / áni listownym Pozwem / kiedy sie kto kryje / mieszkania swégo niéma / álbo kiedy mieysce ná ktorym przemieszkawa iest niebespieczné / kiedy też są Aduersarze nieznáiomi / álbo persona zbiegła. Ná tákiégo Pozew ná kształt Mándatu nápisány / z wyrażenim Roku ná dźień dwudźiesty álbo trzydźiesty wedle woléy Sędźiégo / ma bydź przybit przy obliczności dwu álbo trzech Swiádków / ná Rátuszu álbo ná drzwiách onégo / ktory ma bydź pozwan / ieśli dóm ma / álbo ná Bránie / álbo ná iákim innym mieyscu / z ktorégoby to ku wiádomości strony rychléy przydź mogło. Táki Pozew iáko długo ma stać przybity / ná woléy iest Sędźiégo: á dosyć ná tym / kiedy sługá przyśiegły zezná / Iże ij przybił ná tym á ná tym mieyscu / choć nie zezna iako długo przybity trwał.

Citatio per proclama.

¶ Czwarty Pozew bywa przez przywołánié / co vczeni w Práwie zową per proclama, kiedy

Podwóyſki wielkim á wyrozumnym głoſem ná Rynku albo ná Vlicy przywoływa kogo / áby do Sądu ſtánął. A táki Pozew może bydź zá tymiż przyczynámi / zá którémi Pozew bywa per Edictum. Téż w ten czás kiedy kto dziedzictwo zmárłégo przyiaćiélá przyiete / záś dla długów wielkich / ták ſpełná iáko przyiął puśćić chce: tám Creditorowie / iże ich poſpolićie wiele bywa táiemnych / máią bydź tákim przywołánim pozwáni z námienienim Roku we trzy Mieśiące. Kiedy téż máią kogo wwiezowáć w imienié śierotki / który lat y obrony żadnéy niema / y przyiaćiele iego ſą nieznáiomi: tám máią bydź wſzyſcy iego krewni przywołánim przypozwáni / áby ſtáneli ku obronié śieroty / ieſliby ſie onému Wwiązániu czym przećiwić mogli. Ale té rzeczy z ſtrony śierot záleżą ná opátrznośći Rádzieckiéy / którzy ſą ſupremi omnium orphanorum tutores.

¶ Piąty Pozew ieſt / kiedy perſone imuią: táki Pozew z wiádomośćią á z dozwolenim Sedziégo w ten czás bywa / kiedy kto ieſt nieośiádły / nieposłuſzny / álbo dłużnik w zbieżeniu podezrzány / á w płacéy nie pewny. O czym Sedzia ma mieć doſtáteczną ſpráwe. A to ſie rozumié w ſpráwách które nie náruſzáią vczćiwośći / co zową in Ciuilibus. Ale w ſpráwách o złoczyńſtwo /

Citatio perſonalis, ſiue realis.

które zową Criminales, Sędzia nie oglądaiąc się ná przyczyny námienioné / záwżdy persone ma roskázáć wziąć do więzienia.

W Listownym Pozwie co trzebá baczyć.

Listownégo Pozwu / té są okoliczności gruntowné / które trzebá Powodowi pilnie báczyć / áby ná Pozwie były wyrázoné. Imię y przezwisko onégo kogo pozywáią / przećiw komu / o co / gdźie / ná który dźień. A iżby przez się álbo przez włásnégo Prokuratorá / álbo mocnégo człowieká stánął.

W káżdym Pozwie co napotrzebnieyszego báczyć.

W Káżdym Pozwie trzy są rzeczy które napotrzebniéy máią bydź obaczáné. Iedná z strony Sędziégo / A druga z strony sługi Vrzędowégo. Z strony Sędziégo / áby pozywánié było zá dozwolenim iego. Wszakże to ná wiele mieyscách wedle pospolitégo zwyczáiu / w Mieyskich Sprawách chowáią / iże przyśiegli słudzy / którym wiárá bywa daná / mogą pozy-

wáć ná żądánie tylko strony / krom dozwolenia Sędziego. Z strony sługi dwie rzeczy: Jedná / áby pozwał: Druga / áby Pozwánie záwżdy v Ksiąg zeznał. Abowiem Contumacia pozwánego / nie może sie innym obyczáiem słuszna okázáć / iedno z tákiego wyznánia zápisánego w księgách. A ztądże też iesli Sędzia skázuie co przeciw niepostusznému / zá nieposłuszeństwem iego / pierwéy niżliby sługá Pozew zeznał / tedy y skazánie ono / y wszystek postepek nic nie wáżą / iesli pierwéy nie bedzie zeznánia Pozwu Sługi przysieglego. Które zeznánie może bydź przed sámym tylko pisárzem w niebytności sędziego. A ták te dwie rzeczy z strony sługi / w káżdym Pozwie są ták potrzebne / iż y skázánie / y postepek / y przezyski bez nich bywáią niczemne: wyiąwszyby strony bez pozwu dobrowolnie sie Sędziemu ná rozsądek dáły.

Obyczay Pozywánia.

JEsli kto kogo Pozywáć chce / potrzebá iest / áby ten obyczay záchowáł. Naprzód / ma idź do Sędziego żedáć áby sługi dożyczył ná pozwánie swego Winowáyce: a Sędzia ma spytáć / o coby go miał pozwáć: on powie / o dług / albo o ktorą inną krzywdę. Sędzia potym oba-

czywszy persone/ która ma bydź pozwána/ ieśli iest pod władzą iego/ dopuści mu Pozwu przez sługę Vrzedowégo. A ieśliby sie strony zá tym zgodźiły/ máią przydź do Sędźiégo/ y podźiekowáć/ opowiádáiąc zgode: bo gdy ták vczynią/ iuż Sędźiému żadnéy winy nie przepádną. Iure Municip: articulo 47. Glos.

Czás Pozywánia.

POzywánié/ ma bydź miedzy wschodem á zachodem Słońcá/ w domu tego który ma bydź pozwan/ álbo ná iákim mieyscu słusznym: nie w dźień świety/ nie w nocy/ nie w Kośćiele/ nie ná Cmyntarzu/ nie ná Królewskim pálacu/ nie ná weselu/ nie w łáźni/ nie w domu nierządnym.

Pozwánego winá gdy do Sądu nie stánie.

POzwány gdyby do Sądu nie stánął/ winę Sędźiemu przepada/ pieć groszy y szeląg/ álbo iáko kedy Vchwałá pospolita nieśie/ Spec: Saxon: lib: ij. artic: 6. Y ku odpowiedźi nie bywa przypuszczon/ áż té winy y nakłády stronie Powodnéy odłoży/ wedle ráchunku Se-

dźiégo

dźiego álbo Pisárskiego. Speculo Saxonum, Libro I. Articulo 67.

Nieposłuszeństwo Pozwánego rozmáite.

NIEposłuszeństwo Pozwánego / nietylko sie w ten czás rozumie / kiedy Pozwány do Práwá nie stánie / ále y w ten czás / gdy stánawszy nie opowiáda sie: áni ná żałobe odpowiáda. Kiedy też odstąpi od Sądu / bez dozwolenia. Kiedy sie kryie áby go nie pozwano. Kiedy wedle skazánia Sędźiego stronie nie vczyni dosyć.

Karánia Niepostusznego.

KAránia Pozwánego / zá rozmáité nieposłuszeństwá / té są w práwie opisáné. Winy Sędziemu odpráwienié. Nakłádów Powodowi odłożenie. Wedle przezyskow fántowánié. W imienie wwiązánié. Z ziemie wywołánié.

Postępek Prawa przeciw Pozwanemu/ gdy do Sądu nie stawa.

JEsliby Pozwany na pierwszym roku do Sądu nie stanął: Powod przypowiadaiąc sie nań przed Sądem póki Prawo siedzi: wstanie przeciw iemu pierwszy Sądowny Rok/ na którym da zápisáć contumácyą/ to iest/ nieposłuszeństwo Pozwánego/ z námienieniem długu álbo inney rzeczy/ o którąby nań żałował/ gdyby stanął/ y koszt oney rzeczy/ z wyznániem też sługi przysięgłego Vrzędowego/ iże go pozwał oblicznie. Potym Powód da go pozwáć ku wtóremu bliskiemu Sądowi/ á iesliby nie stanął/ tedy tymże sposobem powód wstánie rok przeciw iemu/ y da zápisáć contumácyą iego o rzecz w pierwszey Contumáciiey námienioną/ z wyznániem też sługi Vrzędowego/ iż go pozwał. Tymże obyczáiem trzeci raz ma vczynić. Specu: Saxonum libro I. articulo 67.

☞ Jest ná niektórych mieyscách zwyczay zá práwo wźięty/ iż gdy kto raz będźie oblicznie pozwan/ nie trzebá go drugi raz y trzeći oblicznie pozywáć/ tylko w mieszkániu iego przed Czeládźią to opowiedźieć przez sługę Vrzędowégo/ áby do práwá stánął. A słusznie to bywa: ábowiem złégo dłużniká raz oblicznie pozwánégo/ ná drugi y trzeći obliczny pozew mógłby nigdy nie wyszpiegowáć/ gdyby śie iuż chronił vchodząc ná śie przezyskow ábo przewodu práwá/ wedle troiákiégo pozwánia oblicznégo. Acz niektórzy przećiw tákiému opowiádániu mówią y piszą: ále nie máią zbytnie o co vćiążáć/ ponieważ iednák káżdy wedle práwá wszelkiégo/ powinien do Sędźiégo ná iedno wezwánie álbo roskazánie stánąć. A ieśli śie kto sądźi ná práwie pisánym/ iż reus ma bydź ter citatus, powiádáiąc/ iżby nie było w práwie pisánym nigdźie denunciatus: niechay ten weyrzy w Glozę Spec: Saxonum Libro ij. Articulo 14. tám obaczy iż śie ná tym bárzo myli.

Opowiádánia miásto pozywánia słuszné.

Ieśliby tedy pozwány trzeći raz nie stánął/ potym ná żądánie powodu/ po czytániu z Kśiąg tákiégo troygá iego niepostuszeństwá/ Sędźia go skaże ná vpad: záchowawszy mu iesczę po czwarté wnieśienié pomocnéy rzeczy/ to iest/

Pomocné rzeczy.

przyczyny słuszney dla ktorey nie stánął kiedy go pozywano: co zową LEGAle Impedimentum. ktorey przyczyny / iesli nie wniesie ná bliski Sąd we dwu Niedzielach: tedy Powod da to sobie zápisáć. Potym ná innym Sądzie ná żądánie iego gdy sie ták iuż z Xiąg okaże / iże pozwány pomocney rzeczy / iáko mu było záchowano nie wniosł: tákowego Sędzia skaże ná fántowánié / to iest / aby iuż pozwány w tym Dlugu o ktory ták iest przezyskan / był fántowan y ciążan przez Sługi Vrzedowé. A gdzieby Fántu nie wydał / to iest / iákiey rzeczy / ktoraby Dlug przezyskány ważyłá / y ośiádłośćiby nie vkazał / aby był do Vrzedu wzięt / y záchowan ták długo / ażby Powodowi w przezyskánym Dlugu dosyć vczynił. Spec: Saxo: lib: iij. art: 39.

Fántowánié.

Zátrzymánié.

Exekucya z przezyskow rozna wedle roznych żáłob.

Táki Przewod Práwá / gdy iuż ná kogo wynidźie / Sędźia ná żądánie Powodu obaczywszy iesli przezyski dobré / będźie winien Powodowi spráwiedliwość vczynić z Pozwánego / wziąwszy z niego winy: zá kożdé nieposłuszeństwo po piąći groszy y po szelągu / álbo iáko iest kedy obyczay / wedle pospolitey vchwały. Spec: Saxo: lib: iij. articulo 39.

Iesliby skárgá byłá trzy kroć o Imienié stoiącé / á pozwány nie stánąłby / tedy Powodowi ma

bydź przysądzono wwiązánié w iego Imienié/ które Powód będźie trzymał rok y ſześć niedźiel: á nie ma bydź z niego ruſzón/ ażeby był prawem o to pociągnion/ choćby ie téż zá nieſłuſznym obżałowániem pośiadł. Pótym Dłużnik przez on czás może odeprzéć własność swoie y otrzymáć: zápłáciwſzy Powodowi dług y Nakłády práwá. Speculo Saxonum libro I. articulo 70.

Ale ieſliby byłá táka żałobá/ któraby ſie miáłá śćiągáć ná gárdło pozwánégo: tám pozwány nie ma bydź z ſámégo nie ſtawánia oſądzon/ ażeby ſie w vczynku ſwoim álbo wyznał/ álbo ſłuſznym dowodem był pokonan. A ztądże téż choćiaby Złodźiey ná kogo zeznawał złoczyńſtwo/ y śmierćiąby to ſwoią potwiérdzał: tedy ten ná kogo zeznawa/ bliſſy ſie odwieść przyśięgą: wyiąwſzyby iákié inné znáki były do tego. Speculo Saxonum libro iij. articulo 39.

O Pomocney rzeczy w Práwie/ co zową Legále Impedimentum.

LEGALE Impedimentum, w práwie zową/

słuszną iáką przyczyne / którą sie pozwány może wymówić / przecz ná Roku náznáczonym nie stánął / álbo sądownému skazániu dosyć nie vczynił. Té przyczyny są pospolicie cztéry w práwie opisáné. 1. Niemoc ták ciężka / prze którąby do práwá przyśdź niemógł. 2. Więzienié. 3. Pielgrzymowánié / ieśliby nie był przed tym zápozwány. 4. Wypráwá Woienna. W tych przyczynách / y inné sie słuszné zámykáią / prze któré pozwány stánąć nie może: iáko iest wylanié wód gdy przebydź niemoże: álbo gdy koniá stráci / álbo ná kupiectwie w innych ziemiách będzie. Ieśliżeby tedy która z tákich przyczyn záßłá: iuż pozwány ná tym nic nie będzie ßkodował / gdy nie stánie: á táką przyczyne ná bliski sąd / po chorobie swoiéy / álbo po wyßciu z więzienia / álbo po pielgrzymowániu / álbo po odpráwie Woiennéy / przypozwawßy strone oznaymi / y wedle práwá (Iesli Powód powieści iego wiáry nie da) Przyśięgą onéy przyczyny potwiérdźi. A gdźieby przekáze swoie przez posłá oznaymił / tedy y poseł powieści swéy powinien przyśięgą popráwić / będźieli powód po nim tego żądał / áby przyśiągł iáko iego pan ták bárzo chóry iest / iż do sądu przyśdź nie może. Abowiém to ná woli iégo iest / komu w tym wiáry nie chce dáć:

Rzeczy pomocné.

iesli postowi / zárázem odda przysiege : á iesli pozwánému/ tedy czásu wysszéy námienionégo/ post cessationem causæ ad primum IVdicialem terminum : to iest / ná bliski sąd po vstániu onéy przyczyny / która mu ná przekázie byłá / iż do sądu ná czás wedle pozwu náznáczony nie stánął/ á to przypozwawszy strone. Spec: Saxon: lib: ij. arti: 7. Iure Munic: articulo 47. A iesliby strony powodnéy / która ná nim práwo przewodziłá/ niemógł dostáć ná pozwánié/ ku wnieśieniu rzeczy pomocnéy. To sługá Wóytowski ma v Xiąg zeznáć / á zeznánié iego ma bydź zápisáné/ aby to było Vrzedowi iáwno.

O Fántowániu.

FAnt / iest rzecz ktorą sye Dłużnik Wierzyćielowi swému w Dlugu broni / gdy czym innym płáćić nie ma. A zową ii téż Zakładem.

SLudzy Vrzedowi / żadnégo Dłużniká fántowáć áni ćiążáć nie máią / áże práwem

przezyskánégo y skazánégo ná Fántowánié / z wiadomośćią á z dozwoleniém Sędźiégo. Spec: Saxon: lib: I. arti: 53. Et lib: iij. artic: 56.

Sposob dochodzenia Długu ná przezyskánym Dłużniku.

JSćiec / álbo Wierzyćiel / którégo Láćinnicy CREDitorzową / Długu swego dochodźić ma przodkiém ná ruchómych rzeczách Dłużnikowych / potym ná stoiącym Imieniu iego. A gdźieby Imienia stoiącégo y ruchomégo nie było / tedy ná persone Dłużniká / który ma bydź przez Vrząd ták długo záchowan / áż Powodowi w Długu wedle przezysków dosyć vczyni / álbo go Powód wolno puśći. Iure Municip: articulo 27. Może też Jśćiec Dłużniká swego ná iáką robotę ieśli chce przyiąć / á coby zárobił / to iemu ná Dług ma wyrážić. Specu: Saxo: libro iij. artic: 39. A ieśliby Dłużnik iákié rzeczy podlé miásto zapłáty dawał / á Powódby rozumiał o nim / iżby co lepszégo miał: może Dłużniká ná to przywieźdź / áby przyśiągł / iáko nie ma srébrá / złotá / gotowych pieniędzy / álbo innégo lepszégo Fántu / którymby Dług mógł záplácić.

Czás odkupienia Fántu.

Dłużnik gdy sie Istcowi Fántem bróni w długu: ma czás z Práwá ßeść niedźiél ku odkupieniu Fántu swégo: á iesli go w ßeść niedźiél nie odkupi: iuż Jśćiec (gdy dłużnikowi wedle Práwá będźie opowiádał v Sądu trzy kroć w onych ßeść niedźielách / záwżdy wedwu niedźiél / po sobie idących / áby Fánt wykupił / álbo dług płáćił) może táki Fánt przedáć pod świádomem dobrych ludźi / wedle oßácowánia tych którzy sie ná tym znáią. A gdźieby on Fánt wynosił sie koßtem nád dług / ostátek Dłużnikowi ma wróćić. A iesliby też Fántu ku opłáceniu długu nie ostawáło: Jśćiec ostátká ná personie ma ßukáć. Czego wßystkiégo Powód ma sie v Sądu domówić / áby mu to było nákazano przez Sądowny wyrok. Speculo Saxonum lib. I. Articulo 70. Wßákże iesli Pozwány dopuśći Istcowi Fánt / którym sie iemu w płáceniu długu bróni / przedáć: może ßeśći niedźiél ku przedániu nie czekáć.

Fántu Jśćiec dłużnikowi nie płáći / gdy mu z przygody zginie.

FAntu przyiętégo od dłużniká kto dobrze strzeże/ ták pilnie iáko swéy włásnéy rzeczy/ á potym by mu ij vkrádziono/ álbo mu iáko z przygody zginął: iuż go płáćić nie powinien/ áni dźiedźicy iego: gdy tego dowiedźie przyśięgą/ iż mu ij vkrádziono/ álbo mu zginął/ y strzégł go ták pilno iáko swégo własnégo. A to prze tę przyczynę/ iż Fánt dla pożytku obudwu stron bywa: bo go Dłużnik dáie áby mu pieniedzy wierzono/ á Jśćiec ij też bierze/ áby w swoim długu był pewien y bespieczen. Speculo Saxonum libro ij. articulo 60.

KTo komu swé rzeczy pożyczy/ á tenby zás sobie pożyczoną innému zástáwił: Tedy ten czyiá iest/ nie v innégo iéy ma szukáć/ iedno v tego komu iéy zwierzył: wyiąwszy by mu one rzecz vkrádźiono/ tedy sie iéy może iąć v kogo ią zástánie. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

WJerzyćiel/ Fánt winien Dłużnikowi táki wróćić/ iáki od niego przyiął/ nie nákázony/ álbo koszt iego zápłáćić. Speculo Saxonum libro iij. articulo 5.

KOń álbo inné zwierzę w Fánćie dáné/ ieśliby zdechło/ tedy ten kto ie przyiął/ nie będźie go winien płáćić/ iesli tego iáko Práwo nie-

śie dowiedźie/iż sie to bez winy iego/ y bez żadné-
go oszukánia sstáło. Wszákże summe w którey
ono źwiérze zastáwné miał / tráći: wyiąwszy by
inną vmowę około tego z Dłużnikiem miał.
Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Czás ku zápłáćie Długow.

Dłużnik/ktory zezna dług: zápłátá bywa ská-
zowána. Naprzód / do dwu niedźiel: á ie-
sli we dwu niedźielach nie vczyni dosyć / tedy do
Tegodniá: potym do Trzećiégo dniá: potym do
Dwu dniu: ná ostátek do słońcá záchodu. A ile
kroć skazániu Sądowému dosyć nie vczyni / tyle
kroć Sedźiému zwykłą wine przepada. A gdźie-
by y Sędźiému winy / y długu Wierzycielowi
swoiému zá fántowánim nie odpráwił/ ániby o-
śiadłośći / áni Rekoymi miał: iuż kedykolwiek
może bydź poiman. Iure Municip: artic: 93. W-
szákże to poczćiwośći iego nic nie bedźie szkodźi-
ło / gdy zá niedostátkiem rekoiemstwá bedźie do
więźienia wźiet. Iure Municipali articulo 27.

Dług/ rozmáitym sie obyczáiem rozumie.

Dłużnikiem kto bywa / z wiela obyczáiow.

Naprzód: gdy v kogo co pożyczy: gdy zá kogo ręczy: gdy co kupi: gdy obieca zá kogo dług płáćić. Abowiém to iest rzecz przyrodzona y vczćiwa / obietnice dobrą wypełnić. Kiedy też Dłużnik da ná sie Szultbryff / álbo sie Sądownie zápiße. Iure Municipali, Articulo eodem.

O Rekoiemstwie.

Rekoymie są dwoiácy. Iedni / co zá kogo przed Sądem ręczą / ták w spráwách vczćiwych iáko też hániebnych / w których / obwinionému idzie o gárdło. A tácy nie mogą sie od Rekoiemstwá wyzwolić / ále powinni zá strone wyręczoną tylą summe płáćić / iáko ręczyli. Drudzy są: co nie przed sądem ręczą: á ći iesli sie Rekoiemstwá záprzą / mogą przyśięgą z niego wynidź / gdzieby ná nie dowodu nie było. Speculo Saxonum lib: iij. articulo 9. Et Iure Municipali art: 27. & 117.

Náuki Rekoymiom opisáne w Práwie.

Náuki

NAuki Rekóymióm té ſą opiſané w Práwie. ¶ Piérwſza: Iże Powód / álbo Creditor, który wierzył długu: powinien piérwéy ſzukáć y winowáć ſwégo dłużniká / ieſli go może ná Pozew doſtáć / niż Rekóymiégo. Fideiuſſor enim moleſtari non debet, quàm diù principalis haberi poterit. A gdźieby dłużniká nie mógł doſtáć / á w Króleſtwie go nie było: tedy Rekóymia ma czás ku poſtáwieniu iego / ośmnaśćie niedźiél: á ieſli ieſt w Króleſtwie / ſześć niedźiél. ¶ Wtóra: Wierzyćiél ná ſwégo dłużniká dobrá / nie piérwéy ſie ma tárgáć y imowáć ſie ich / ażby piérwéy przećiw Rekóymiému Práwem czynił.

¶ Trzećia: Jeſliby dłużnik pieniądze obiecał á niemiałby ich / ále ma dobrá ſtoiącé álbo ruchomé / tedy innémi dobrámi ma czynić zapłátę: á przez to bywa wolen. ¶ Czwarta: Jeſli Rekóymiéy ieſt więcéy / którzy ſpólną reką ręczyli / który kolwiekby z nich dług zápłácił / wſzyſtki inné wyzwala: wſzákże przećiw drugim którzy z nim ręczyli / záchowawſzy ſobie przećiw niém Akcyią / może czynić co ná ich część przyidźie. ¶ Piąta: Wierzyćiél który ſwégo dłużniká zakład ma / nie może Rekóymi gábáć / ażby im on zakład oddał.

¶ Szóſta: Jeſli miedzy Creditorem á Dłużni-

kiem odmienilby sie Contrákt / y odnowil króm przyzwolenia Rekoymiégo / tedy przez to odnowienié / Rekoymia od Rekoiemstwá bywa wolen. Speculo Saxon: lib: iij. artic: 9. Iure Municipali artic: 31. & 117. ¶ Siodma: Po śmierci Rekoymiégo / brzemię Rekoiemstwá spada ná Dziedzicá iego. Wszákże to Spec: Saxon; lib: 1. Articu: 6. in Glos. ták miárkowano: iż sie to ma rozumiéć / ieśli zmárlému Rekoymiemu były dáné pieniądze w depozyt od onégo zá kogo ręczył: álbo ieśli przećiw zmárlému Rekoymiemu o tákié Rekoiemstwo czyniono.

Rekoymia przećiw temu zá ktorego ręczył / może czynić z pewnych przyczyn.

Rekoymia przećiw Dłużnikowi zá ktorégo ręczył / w té czásy może czynić o ręczony dług. Naprzód: Jeśli od dawnégo czásu iest dłużen. 2. Jeśli maiętność swoie vtraca. 3. Jeśli Rekoymia skazan iest / áby płaćił Credytorowi. 4. Jeśli ná początku rekoiemstwá táka zmowá byłá / áby go wyzwolił z rekoiemstwá / gdyby w nim wiecéy niechćiał bydź. In Sum: Ray.

O Rękoiemstwie w Sprawách vczciwych y sániebnych.

Rękoiemstwo w spráwách vczćiwych Mieyskich / ćięższe iest niżli w haniebnych: gdzie komu idzie o gárdło: prze te przyczynę / iże w spráwách które czći nie nárußáią / Rękoymia muśi wßystki brzemioná Dłużnikowé ná śie przyiąć. Ale w spráwách o gárdło: zápłáćiwßy Powodowi głowę wedle opisánia Práwá / co zową Wargieltem: iuż Rękoymia od wßystkiéy spráwy bywa wolen: y owßem / gdzie rękoiemstwo zaydzie / iuż oná srogość Práwá nád Rękoymiém vstawa / która sie nád mężobóycą wśćiągáć miáłá. Przeto tu Sędzia bárzo ma bydź ostrożny / áby przez tákie Rękoiemstwá źli ludzie karánia nie vchodzili. Speculo Saxon: lib: 1. artic: 65. Iure Munic: art: 31. Abowiém y złoczyńcé ná świeżym złoczyństwie poimáni / ná Rękoiemstwo nie máią bydź dáni. Iure Municip: artic: 117.

Rękoiemstwo spolney reki.

Gdy ich wiele zá iednégo ręczą spólną ręką / á iednego z nich Pozową: tedy Pozwány muśi wßystek dług płáćić. Wßákże to

ták ma bydź rozumiano: ieśliże Towárzyßé iego spólem ręczący/ álbo nie záplácili/ álbo Creditor nie może ich dostáć: ábowiém/ ieśli ich może dostáć/ káżdy musi swoie część płácić. Speculo Saxonum lib: iij. art: 85. Iure Munic: artic: 31.

Rękoiemstwo zá dłużniká zmárłego.

IEśli kto zá Dłużniká obwinionégo/ á iescze w długu nie przekonánégo ręczył/ á w tymby on dłużnik vmárł: tedy rękoymia od rękoiemstwá bywa wolen/ ieśli okaże iż Dłużnik vmárł. Speculo Saxonum lib: iij. art: 10.

Obroná Rękoymiego po zmárłym Dłużniku.

Rękoymiemu/ ná ktorégo brzemioná Dłużnikowé spadáią/ godźi sie vżywáć wßystkich obron Práwá/ y wßytkich odmów/ odporów/ ktorych miał vżywáć Dłużnik/ by był nie zmárł. Iure Municipali artic: 34. Glos.

KTórzy máią Ośiádłość/ nie powinni w Spráwách swych żadnégo Rękoiemstwá stronie stáwiáć. Speculo Saxonum lib: ij. arti: 5.

Rekoiemstwo ku przyśiedze zá zmárłego dłużniká.

Rekoymia który zá dłużniká reczył ku oddániu przyśiegi / á on dłużnik nie oddawszy przyśiegi zmárłby / powinien iest przyśiegę wypełnić / álbo Rekoymia álbo dziedzic zmárłégo dłużniká. Ale iż ku zbáwieniu nie iest rzecz bespieczna przyśiegáć komu o rzeczách niewiádomych / dla tego opisány iest kształt przyśiegi Spec: Saxon: lib. iij. articu: 11. iáko Rekoymia ma przyśiądz á iáko Dziedzic. Rekoymia ták przyśieże: iże ia wierzę / że nieboszczyk tákiég długu Powodowi nie iest dłużen. A Dziedzicy: iż my o tym długu nic niewiémy. A gdzieby Rekoymia dla obráżenia Sumnienia swégo przyśiegi niechćiał podiąć / tedy bywa skazan w onym długu / którégo záśie od dziedziców zmárłégo będzie szukał tyle ileby przysądzono.

O Więzieniu.

Więzienié iest dwoiákié / iedno gdy kiedy kogo do ciemnice wsádzą / álbo w pęto okowáią. Drugié kiedy kto wi-

nowáyce swego zá suknią álbo ktorym innym obyczáiem trzyma/ áby mu nie vćiekł. Speculo Saxonum libro ij. articulo 34.

POwód ktory da kogo do więzienia/powinien iest odpowiádáć wszystkim ktorzyby kolwiek o Więźnia mowić y wyzwolić go chcieli. Specu: Saxo: lib: & artic: eodem.

WJęzień wypuszczony z więzienia / gdy iáką vgode z stroną vczyni dobrowolnie okolo rzeczy o ktorą śiedźiał : powinien one vgode pełnić. Bo vgodá táka moc ma iáko y dekret/ od ktorégo nie áppelluią/ chocby też był nie słuszny á niespráwiedliwy. A gdźieby iáką vgode zá przymuszeniem vczynił/ obiecuiąc pewną Summe : tákiey vgody niepowinien trzymáć/ ieśli przyśięże iż te vmowe vczynił zá boiáźnią więzienia y zá przymuszenim. Promiſſa enim & Iuramenta contra Iuris ordinem facta, tenere non oportet. Spec: Saxo: lib: iij. artic: 41.

Sędźiego winá gdy Więźien vćiecze z więźienia.

JEśliby kto ná czyie instygácyą dan był do

kaźni pospolitéy / z pomocą prawá / ná obżałowánie o dług álbo o iáką inną rzecz któraby nie wiodłá ná gárdło / á Więzieńby z więzienia vćiekł: Sedźia obwiniony o to / będźie wolen gdy sam przyśięże iż Więzień bez iego winy álbo iákiéy przyczyny vćiekł. Ale ieśliby dan był do więzienia o złoczyństwo / zá którymby więźniowi szło o gárdło / tám Sedźia przyśięgą nie może bydź wolen: Ale powinien to będźie onému / który go dał do więzienia / nágrodźić cáłym wárgieltem / ieśli więźniowi szło o gárdło: á ieśli szło o rękę / tedy połowicą wargieltu / á przedśie przyśiądz muśi / iż bez winy iego Więzień vćiekł / gdźieby mu stroná w tym wiáry nie dáłá. Iure Municipali articulo 17.

Postępek Práwá przeciw stronie pozwáney gdy do Sądu stánie.

Powód ná pierwszym roku póki Práwo śiedźi / przestrzégszy sobie Opráwy / dowody / y główną żáłobę: powinien iest pozwánému dobrowol- Iure Munic: arti: 23.

nie ziáwić o co go pozwał / które dobrowolné ziáwienié pozwány może ieśli chce zárázem zá główną żałobę przyiąć / y odpowiádáć álbo żedáć odwłóki do drugiégo Sądu przez dwie niedźieli / ku ziednániu sobie Rzecznirá / co go ma doydź wedle Práwá. A gdy wynidą dwie Niedźieli / tedy pozwány przez sie álbo Prokuratorá swégo / vdźiáławszy Opráwy wedle práwá / ma słucháć główney żáłoby / którą stroná powodna vczyniwszy tákże opráwy / wyda z potrzebnymi dowody swoimi / potwierdzáiąc przez nié żáłobę swoię pierwszą / álbo dobrowolné ziáwienié pierwéy vczynioné / da stronie odporney zá główną żáłobę / którą pozwány wysłyszawszy / może iescze chceli sobie wziąć do dwu Niedźiel ná odpowiedź. Abowiém podług Práwá Sáskiégo Niemieckiégo / odwłoká stronie Pozwáney bywa daná ku odpowiedźi tylko ad bina proxima Iudicia, to iest do cztérech Niedźiel / ná ziednánie Prokuratorá y ná odpowiedź. Spec: Saxon : lib : ij. articu : 2. A wedle Práwá Césárskiégo dwádźieśćiá dni. Przyczyná tego iest / iż Powód dosyć długi czás miał ku rozmyślániu ná żáłobę / Tákże też trzebá pozwáney stronie czásu ku rozmyśleniu ná odpowiedź. Quod enim licet Actori, licet & Reo. Może też zárázem po-

zwány chcieli od Powodu żedáć Gwaru / który iemu winien Powód po żáło bie vczynić. A gdy Powód Gwar vczyni / iuż ſtroná odporna dálſzéy odwłóki mieć nie może / ále zárázem przeſtrzégſzy ſobie dowody / świádectwá / y wſzyſtki rzeczy pomocné / bedzie winien ná żałobe odpowiádáć. A té odwłóki máią ſie rozumieć w ſpráwách vczćiwych / gdzie rzecz idzie o dług / o Jmienie / co zową in Ciuilibus, Ale w ſpráwách które zową Criminales, gdzieby komu ſzło o gárdło / zwłaſzczá in recenti facto, żadné odwłóki niebywáią dáné / zárázem póki práwo śiedzi ná żálobe winien odpowiádáć.

☞ W Krákowie ten ieſt z dawnégo zwyczáiu w odwłókách wzięty poſtepek / iże pozwány ná pierwſzym Roku wyſłyſzawſzy dobrowolné ziáwienié / bierze ſobie do dwu niedźiél ná Rzecznika / co mu przez wyrok bywa dano. Potym po czytániu z Kśiąg Spráwy / iáko było dano ná Rzecznika / do drugich dwu niedźiél ná zmowe. A gdy drugié dwie niedźieli wynidą / Opráwy ſobie czynią obiedwie Stronie po czytániu z Kśiąg onéy ſpráwy / iáko było dano ná zmowe. Po Opráwách támże zárázem Powód wedle pierwſzéy żáłoby którą z Kśiąg da czytáć / w dobrey woli ziáwi y popráwić może ieſli co ma.

Dylácye podług zwyczáiu Miáſtá Kráko-

Dylácya ná Prokuratorá.

Dilácya ná zmowe.

Dilácya po opráwách.

Co wysłyszawszy pozwány / iescze do dwu niedźiel sobie bierze ná zmowę po opráwách. A gdy té trzećie dwie niedźieli wynidą / powód główną żálobę czyni / to iest onégo dobrowolnégo ziáwienia / które golémi słowy ná początku vczynił / potwierdza Vrzędowémi listy / świádectwy / y inszémi dowody / które ku swéy rzeczy nalepszé może mieć. A wysłyszawszy główną żálobę pozwána stroná / iescze czás do dwu niedźiel otrzymawa ná odpowiedź: dálszé odwłoki iuż nie idą. Wszákże pozwány ná káżdym tákim stopniu / może odpowiádáć y swoię rzecz skończyć iesli chce. A dla tego powód ná káżdym Terminie bywa álbo ma bydź z swoią rzeczą y z dowody gotów / áby mu stroná odpowiedna gwarem nie záskoczyłá.

Główna żáłobá.

Dylácya po główney żálobie.

¶ Ten postępek ácz ták dálece nie iest wedle Práwá / wszákże ile bacze zá wielkimi potrzebámi á zá ważnémi spráwámi w wiedźión iest w obyczay. Abowiem w Krákowie iáko w przednieyszym Mieśćie w Królestwie Polskim / miedzy zacnémi osobámi / y o wielkié rzeczy bywáią tákié spráwy / ná które stroná obwiniona / przez táki czás iescze sie ledwie może zgotowáć / gdy sobie dowody z inszégo Królestwá / Páństwá / z innych Miast / z wielkimi nakłády y trudno-

ściámi iednáć muśi. Który postępek y vboższych Person máło obraża. Abowiém tym czásem nie przychodząc do skończenia Práwá / mogą się strony poiednáć / pogroziwszy sobie máło Práwem y nakłádem práwnym. Bo vporni Litygántowie ták sobie często mówią : Chceć się práwá zemną / dam ći go dostátek / odważyłem ná ćie Sto złotych / nie vstąpieć kroku. Rzecze druga stroná : Y ia go tobie dam dostátek / odważyłem ná ćie dwie / nieustąpieć ná piądź / náuczymy się práwá. Ale táki spór rzadko ku dobrému przychodzi. Lepsza bywa zgodá bez nakłádów / trudnośći / zámieszkánia : Quoniam dubius est semper euentus litis. Bo niewiedźieć komu pá dnie cetno / komu licho / y iáko się długo powlecze práwo : iákóż czásem y do dwudźiestu lat się powlecze / niż ku skończeniu przyidźie. A ták w tych dylácyách mnieyszych / strony rozmyśláiąc to sobie á pilnie vważáiąc / mogą się zgodźić / y ieden drugiému nieco vstąpić.

¶ Té odwłoki wyszéy ták wedle Práwá iáko y wedle zwyczáiu Miástá Krakowá opisáné / záchowywáią się tylko miedzy Sąśiády á nie miedzy gośćmi. Acżkolwiek y miedzy gośćmi tyle téż idźie odwłók / ále przez trzeći dźień / nie przez dwie niedźieli. A áppellácya do wyższego

Práwá miedzy Gośćmi dziewiątego dniá. O czym będzie niżey przy Appellácyách.

O wybiciu rozmáitym / ktorym się pozwány stánąwszy do Práwá może od spráwy Sądowey wyiąć / iáko Łácinnicy zową / Exceptiones.

alias odpor / wyiećié / odmowá.

EXCEPTIO, to się Polskim ięzykiem rozumie / odpor ábo przyczyná iáka słuszna / prze ktorey żądánie álbo wtoczenie przećiw Personie / może się kto wybić od spráwy Sądowey. A przynależy Exceptya stronie pozwáney / iáko replica to iest odpor ná Exceptyą stronie powodney. Spec: Saxonum libro iij. articulo 16.

Excepcye Práwem Mieyskim wszystkie máią być ná iednym roku żądáné / ile ich kto ma. Abowiem po odpowiedzi ná żálobę vczynioney / iuż mieyscá niemáią / wszákże niekto-

y po odpowiedzi mieysce máią / iáko gdy iest Powód klety/ álbo Prokurator fálszywy. etc.

O dwoiákim Wybiciu.

EXcepcya iest dwoiáka / Jedná / która odwłacza tylko spráwe ná inny słuszny czás wedle Práwá / iáko gdy sobie kto bierze Fryst do Prokuratorá/ álbo ná odpowiedź: ten Łácinnicy zową Dilatoriam exceptionem. Druga iest/ która gási y niszczy spráwe / iáko gdy ná cie żáłuie o pewny Dług / á ty mi okázuiesz y dowodzisz iżeś mi sie vspráwiedliwił / álboś mi przysiegą wyszedł/ iuż moie żáłobe przeciw sobie niszczysz: te Łácinnicy zową Peremptoriam exceptionem.

Exceptio dilatoria.

Exceptio peremptoria.

Wybicie z strony Powodu.

PRzeciw Powodowi té są Excepcye / przez których żądánie / odporna stroná może mu nie odpowiádáć / áni sie z nim w rzecz wdáć. Jesli iest wywołány / iesli bezecny / iesli klety/ iesli dziecie / álbo sierotá bez Opiekuná / iesli márnotrawcá / którému dla łotróstwá odięté są dobrá ku száfowániu / iesli iest szalony / głuchy / niemy / bez Spráwce á Rzedziciela swoiégo / iesli Niewiástá bez Mężá / álbo Opiekuná swoiégo.

Wybicie z strony Prokurátorá.

PRokurator ten rzeczy spráwowáć nie może / ktory iest klety / ná poczćiwośći iáką zmázą náruszony / młodszy niż 21. Lat / ieśli iest Ksiądz / Mnich / ieśli szalony / ieśli o iáki hánie=bny vczynek obwiniony / ieśli od Páná swoiego nie ma słuszney Plenipotencyiey álbo poruczeń=stwá / iáko sie godzi wedle Práwá: ieśli go v Pregi bito / ieśli wiáry niechowa / ieśli kogo zdrá=dził. Ktorzy są názwáni iednym Láćińskim sło=wem / Iure priuati, podług wykłádu Spec: Saxo: libro iij. articulo 16. Glos.

Wybicie z strony Sędziego.

Sedzić niemoże ieśli iest podeyrzány / klety / wywołány / krzywoprzysieżcá / iáką niesłá=wą zmázány / głuchy / szalony / od dostoieństwá dla iákiey szkárádośći oddalony / Hæretyk / Zyd / niewiástá / nieprzyiaciel od Adwersarza iáką przy iáźnią / namową / naymem / boiáźnią / obietnicą / nákázony / ieśli krewny / ieśli niema Páná Bogá przed oczymá / ieśli brákuie personámi. etc.

Wybicie z strony Iurisdyctiiey.

Pozwány /

POzwány / iesli nie iest pod władzą onéy zwiérzchności Mieyskiéy / gdźie iest pozwan / może sie wyiąć do Práwá swégo: iáko iest Ksiądz / Mnich / Rycérski człowiek / Student/oprócz przyczyn wyszéy opisánych przy Gośćinnym Sądźie.

Wybicie z strony Mocy.

PLENIpotencya ták odbić może / iesli iest niedostáteczna / iesli wobec we wszytkich spráwách vczyniona / á rzecz osobliwéy mocy ktemu potrzebuie / iesli sie też wśćiąga ku iednéy cześći spráwy / nie ku wszytkiéy. Jesli tylko podána iest ku czynieniu przećiw komu / á nie ku bronieniu: iáko mówią Láćinnicy/ad agendum, non ad defendendum: álbo iesli moc iest odietá komu przez Principalá / álbo sam Plenipotent moc dobrowolnie spr[illegible]

Wybićie z strony Pozwu.

POzew ták zbić może/iesli iest ná mieysce niebespieczné/morem záráżoné/ iesli w świeto pozwano / iesli ná dźień świety Rok náznáczono / iesli w Łáźni / w Kośćiele / ná Cmyntarzu/ ná Krolewskim Pálacu. etc.

Wybicie z strony Swiádkow / iest niżey miedzy Sądownymi Dowody nápisáné.

Skutek tych Wybicia ábo Odporow.

SKutek y pożytek tych wszykich Odporów ten iest / Iże káżdy przez nié może swą spráwe odwléc / álbo sie vwiárowáć Persony Sedziego / á zwierzchności iego / álbo odpedzić od Akciiéy / Prokuratorá / Powód / Swiádká / álbo Akciią od Powodu przeciw sobie żądáną zágáśić / iáko iest Exceptio peremptoria. Spec: Saxo lib: iij. articulo 16.

Litis contestatio.

O Zágruntowániu spráwy przed Sądem / co Łácinnicy zową Litis Contestatio.

LItis CONtestatio, iest główney rzeczy gruntowné wtoczenie przed Sąd od obudwu stron / przez żałobe y odpowiedź. Narratio enim cum contradictione faciunt Litis Contestationem. Spec: Saxon: lib: ij. artic: 2.

Co to iest wdáć sie w Práwo.

GDy kto wysłyszawszy żalobe/przeciw niéy vczyni odpowiedź/ iuż sie wdawa w Prawo/ iako zowa Litem contestatur, approbuiąc y dawáiąc mieysce Zwierzchności Sedziégo nád soba/ od którégo sie iuż wyymowáć nie może. Nam per Litis contestationem Reus subijcitur Iudici. Wszákże w téy mierze/ nie ledá odpór strony odpowiednéy zá odpowiédź ma bydź poczytány/ ále ten tylko który iest práwie ná żalobe vczyniony. Abowiém póki sie kto odpowiedzia zbrania przez iáki odpór/ iesczeć nie odpowiáda. Quàm diu me non debere respondere defendo, tàm diu non respondeo. Ná przykład: Gdy ná mie żaluieß o Dlug/ á ia powiádam iżesmy obádwá innégo Práwá/ á żadam bydź odeslan do swégo Sedziégo/ tu iescze nie iest odpowiédź/ ále zbraniánié odpowiedzi. Spec: Saxon: lib: ij. art: 9. & lib: iij. art: 30. Ale kiedy ták mówie/ iżem ten dlug winien albo niewinien/ iuż práwa iest ná żalobe odpowiédź/ przez którą onému Sedziému ná rozsadek sie poddawam. A ták w téy mierze/ pozwány kiedy sie niechce z powodem wdáć w Práwo/ ma pilno báczyć co ma mówić/ áby mowá iego nie bylá poczytána zá gruntowną odpowiédź ná żalobe. Bo práwa odpowiedzia ná żalobe/ pozwány iuż sie wdawa w rzecz/ y

ápprobuie nád sobą zwierzchność onego Sedziego / przed ktorym sie sądzi / y oná spráwá spada po nim ná iego Dziedzice / iż muszą ná mieyscu iego odpowiádáć. Per litis enim contestationem perpetuatur actio, fitq; transitoria ad hæredes.

GDy sie kto v Sądu ná swéy powieści omyli / iże nie z vmysłu rzecze / może sie popráwić bez szkody swéy. Spec: Saxon: lib: j. artic: 61.

KTO poczyna odpowiádáć / á spráwá by sie nie skończyłá / ále ná inny czás byłáby odłożoná: ieśli ná on czás z odkłádu przypádły pozwána strona niestánie / iuż iáko pokonána vpada w swéy rzeczy. Spec: Saxon: lib: 2. artic: 9.

O spolnym obudwu stron vspráwiedliwieniu przed iednym Sedziem / co Łáćinnicy zową Reconuentio.

RECOnuentio sie rozumie / gdy Stroná odpowiedna wysłyszawszy żálobe / żąda

przed odpowiedzią swoią/áby sie mu też Powód vspráwiedliwił w tym o coby go potym winił.

Postepek około spolnego vspráwiedliwienia.

W Téy spráwie o spólnym vspráwiedliwieniu/ podług Práwá Mieyskiégo táki postepek iést: Gdy ná mie kto żálnie/ y przykażą mi odpowiádáć : tedy przed odpowiádánim bede pytał/ ácz mi sie też Powód niéma vspráwiedliwić o cobym go obwinił. Skaże Sedzia iże sie bedzie powinien vspráwiedliwić. A ták gdy iuż Obwiniony spráwi sie Powodowi/ y bedźie wolen od niego/ támże też może ná Powodną stronę żáłowáć. Spec : Saxon : lib : j. art : 61.

Wszákże w pewnych spráwách támże opisánych/ spólné vspráwiedliwienié nie bywa przed iednym Sedziem/ zwlasczá w spráwách Duchownych/ o wiáre/ o dźieśieciny/o podawánia Beneficiy/ o Małżeństwo. &c.

PErsony Duchowné/ iáko Kśieża/ Mnichy/ ieśli przed Práwem Swieckim ná kogo żáłuią/ támże też obwinionému powinni odpowiádáć/ o coby ná nié żáłowáł/ krom rzeczy

wyższey námienionych / Práwu Duchownému właśnie przynależących. Spec: Sax: lib: j. art: 61.

Rekoiemstwo w spolnym vspráwiedliwieniu.

ODporna stroná wysłyszawszy żałobe / może żedáć od Powodu / który nie iest osiádły Rekoiemstwá / o to áby mu sie też vspráwiedliwił / o coby mu winien dał / y o nakłády áby mu ie zápłácił / gdźieby Práwem nic ná nim niewygrał. Powód też może żedáć Rekoiemstwá od obwinionéy strony nieośiádłéy / o dostánie Práwá / o nakłády / y o dosyćuczynienie rzeczy osądzonéy. Spec: Saxon: lib: 1. art: 61. & lib: iij. art: 13.

O Opráwách.

OPráwy zową / przestrzeżenie w Práwie obudwu stron / ták Powodnéy iáko Odpornéy. Powodnéy przed głowną żáłobą / Odpornéy przed głowną odpowiedźią. Które Opráwy / obiedwie stronie

mogą sobie vczynić ná iednym Roku iesli chcą / tym sposobem.

¶ Naprzód / Prokurator Powodnéy strony będzie pytał ná prawie. Acz iego Principalá oprawy nie máią dóydź / álbo co iest wedle práwá. Skaże mu Sędźia ták: Gdyż Prokurator strony Powodnéy / w czás y w godźinę żąda sobie Opraw wspráwie swoiéy potrzebnych / tedy go máią dóydź wedle Práwá. A ták Prokurator Powodnéy strony po piérwszé to sobie opráwi / iesliby rzeczy swego páná do końcá słusznie á vżytecznie (czego Boże vchoway) przewiéźdź nie mógł / áby on przez wtórégo / trzeciégo / czwartégo / y tyle ileby było potrzebá / Prokuratorá álbo téż sam przez śie / zá porádzeniém y lepszą spráwą rzecz swoię dokończyć / y ku skutkowi przywiéźdź mógł. Skaże Sędźia / iże co Prokurator strony Powodnéy wedle biegu Práwá nászégo Mieyskiégo Máydeburskiégo / sobie opráwia y przestrzéga / to go ma dóydź wedle Práwá.

Opráwy popiérwszé

¶ Wtóré / tenże Prokurator przestrzeże y opráwi sobie / áby wedle swéy potrzeby / mogł miéć słusżné odwłoki ku okazániu dowodow swoich / ná odstąpienié / ná porádzenié / przestrzeże świádectwá żywych Ludźi / Aktá / Listy Królewskié / vczćiwéy Rády / Gáynégo Sądu / y wszelkiégo

Opráwy powtóré.

Vrzedu/ ták tego iáko innégo Królestwá y Páństwá/ Reyestra/ Chyrográfá/ y wszystki inné dowody/ iákimkolwiek obyczaiem ku swey spráwie przynależącé. A gdy to sobie wczás y w godzine przestrzeże / będzie pytał ná práwie. Aczby tego on y Principal iego otrzymáć nie miał / albo co by było ná práwie. Skaże mu Sędzia / iako iest wysszey opisano.

¶ Opráwy potrzecié.

¶ Trzecié/ tenże Prokurator opráwi y przestrzeże sobie/ iesliby co nowégo álbo trudnégo od strony w odpowiedzi vsłyszał / aby mógł mieć Fryst álbo czás ná zmowę / ná porádzenié / do dwu Niedziel z swym Principałem. Co też przez skazánié Sędziego otrzyma. Tymże obyczáiem stroná odporna álbo iéy Prokurator Opráwy sobie vczyni/ áby go też to wszytko doszło / co stronę Powodną iesliby co nowégo przed żałobą y po żałobie vsłyszał / áby mógł mieć ná porádzenie do dwu Niedziél / y inné wszytkié rzeczy w Opráwách Powodu opisánych.

W zápisániu tákich Opraw / Pisárze wielé kroć sie niepotrzebnie báwią/gdy ty wszytki przestrzezenia wypisuią. Ale dosyć iest ná tym / gdy ták zápisze: DECRetum est parti Actorę, omnes reformationes, iuxta cursum Iuris Teutonici MAYdeburgeñ, permitteñ esse de forma Iuris.

Decretum est quoq; parti respondenti. &c. Abowiém iuż zá tym skazánim / krótko sie wszystko zámknie / co ktorey stronie iest potrzebá / wedle biegu Prawá Máydeburskiégo. A iże Opráwy máią bydź czynioné / nápisano Iure Municipa. articulo 23. Glos. quæstione prima de Gerada.

Po Opráwách stroná Odporna / álbo główney żáłoby słucháć ma / álbo dobrowolné ziáwienie zá głowną żałobe przyiąć. Co vczyniwszy / może od Powodu żedáć Gwaru / iesli chce.

O Gwarze.

GWar / iest nie iákie wedle Práwá Rekoiemstwo álbo zástąpienie / ná żądánié pozwáney strony / od Powodu vczynioné / dla vwiárowánia iákiey szkody y trudnosci.

Gwar iáko bywa czynion.

GWar tym sposobem bywa czyniony. Prokurator pozwáney strony / wysłyszawszy dobrowolné ziáwienié / álbo głowną żałobe / be-

dzie pytał ná Práwie témi słowy: Gdyż iuż móy Principał dobrowolné ziáwienie od powodnéy strony przyymuie/ zá głowną żálobę/ pytam ná Práwie. Acz powód Gwaru niema podnieść/ álbo co iest ná práwie? Skaże Sędzia/ Iże Powód ma podnieść Gwar wedle práwá.

Dáléy stroná Odpowiedna pyta/ iáko rychło ma táki Gwar podnieść? Skaże Sędzia/ Iże póki práwo śiedzi. Spyta potym/ iáko wedle práwá táki Gwar ma podnieść? Skaże Sędzia/ Iże známieniem pálcá/ to iest/ podniózszy pálec wielki práwéy ręki/ vwiniony w rękaw/ ták iżby go było dobrze widáć. Powód tedy vczyniwszy Gwar/ spyta ná práwie/ iesli go dobrze á spráwnie vczynił? Skaże Sędzia/ Iż dobrze vczynił. Będzie pytał náostátek/ iesli czás iest spuśćić Gwar? Skaże Sędzia/ Iże czás iest spuśćić wedle práwá.

Białagłowá iesli iest Powodem/ tymże sposobem Gwar vczyni/ ále przez Opiekuná z práwá potwierdzonego. Spec. Sax. lib. j. arti. 46.

☞ Zá długim vżywániem weszło w obyczay/ iże Gwar podnieśieniem pálcá wielkiego/ vwinawszy go w rękaw czynią: Co się wiele ludźióm pátrzáiącym ná to zda bydź nieiákim szyderstwem/ iákoby dudká zá wiechą vkázował.

Abowiém y wiele mieyscóm o Gwarze w prawie opisánym / gdy sie kto pilnie przypátrzy / obaczy iż sie wiecéy ściągáią ku obiecániu Gwaru / niżli ku tákiému podnaszániu: To iest / áby stroná Powodna / miásto tákiégo podniesienia Gwaru / podániém reki Sedziému / obiecáłá stronie pozwánéy Gwar / známionuiąc przez to podánié reki / iż chce chowáć té wszytki rzeczy / dla których Gwar iest vstáwion / y co známionuie.

Co známionuie Gwar.

Skutki gwaru trzy

Skutek Gwaru ten iest / iż kto ji vczyni / iuż wiecéy swéy żáloby nie może popráwowáć áni odmieniáć. 1. Już żadnych dowodów ku potwierdzeniu żáłoby swoiéy nie może dáć czytáć / które mu było wolno przed Gwarem vkázowáć / wyiąwszy té których przed Gwarem ku podpárciu żáloby vżywał / może po Gwarze ku replikóm vkázowáć. 2. Náostátek pozwáną stronę / iesliby ią kto inny o tęż rzecz potym gábał / o którą on żálował / zástepowáć bedzie powinien / y inné skutki Gwaru czynić / opisáné Speculo Saxonum libro j. articulo 63. & libro ij. articulo 15. Iure Municipali, articulo 35. & 41. 3.

Obreczenie Gwaru wymyślone.

Są niektórzy PROKuratorowie / którzy od ſtrony pozwáney ſpráwuiąc rzecz / żądáią od Powodu / áby obrzeczył Gwar / gdy go vczyni / co ieſt od nich wymyślono nie wedle Práwá: ále złym vmyſłem / áby Strone Powodną od ſpráwy ſwéy odegnáli. Abowiem tym obyczáiem vbogiégo Człowieká / gdy niema ktoby zań Gwar obrzeczył / łatwie od ſpráwy iego odżenie. To tedy ponieważ ieſt z wielkim vbliżenim ſpráwiedliwośći / á nie według Práwá / niema bydź dopuſczono / áni w obyczay w wodzono.

O Odpowiedzi.

Odpowiedna ſtroná ma pilnie báczyć / áby ſwéy niewinnośći y ſpráwiedliwośći / mądrze / z dobrym rozmyślenim / y z dobrą porádą broniłá: áby ſie głupią ſwoią odpowiedzią nie záwiodłá. A dla tego beſpieczniéy ieſt mieć Rzecznyká ſpráwnégo / á ktemu cnotliwégo. Abowiém przez ſwoie niebáczną odpowiédź / łatwie może w błąd wpáść / y ku ſzkodźie ſie przywieść. Sp. Sa. lib. j. ar. 62

Odpowiedź dwoiáka.

Odpowiédź po żałobie iest dwoiáka. ¶ Jedna / gdy sie pozwány zbrania áby nie odpowiadał: á to w ten czás bywa / kiedy przećiw Powodowi odporna / iż iest powołány / álbo klety / álbo Sierotá bez Opiekuná / álbo iż ná dźień świety od niego iest pozwány / álbo iż oná spráwá byłá przed tym v Sądu / y skończyłá sie / przez Wyrok álbo przez vgode / álbo iż sie rzecz toczy pod tym Sedźiem / pod którégo władzą stroná odpowiedna nie iest / álbo kiedy Powód nań żáluie iezykiém którégo ón nie rozumié: ábowiém Sądownie żaden niema bydź przymuszón ku odpowiedźi / ážby dobrze wyrozumiał co mu zádáią / y o co nań żáluią. Wszákże Powód może innym iezykiém żálowáć / á pozwány też innym odpowiádáć / w ten czás gdy sie obádwá rozumieią / álbo przez sie / álbo przez swoie Rzeczniki. Spec. Sax. lib. iij. art. 71. Y zá innymi odpory / wyszéy przy mieyscu o Wybiciu opisánymi / z których gdy pozwány iedne álbo wiecéy ma / może sie obronić áby nie odpowiádał. *Responsio per exceptiones.*

¶ Druga iest Odpowiédź / gdy kto práwie á gruntownie ná żálobe odpowiáda / przez co sie iuż z Powodem w rzecz wdawa / iáko mówią / *Responsio ad propositiones.*

Litem contestatur. Spec. Sax. lib. iij. art. 30.

KTo pocznie ná záłobe odpowiádáć / á sprá- wá sie nie skończy / ále bedzie ná inny czás odłożoná / potymby ná dzień z odkłádu przypá- dły nie stánął / tedy iuż ten to który począł odpo- wiádáć / ma bydź zá przekonánego skazan. Specu. Saxon. lib. ij. arti. 9. ále wyszéy o tym.

ODpowiedney stronie práwo záwżdy iest przy- chylnieysze niż Powodowi. Iure Municipali articulo 35. & 38. Glos. A ztądże iesliby kto był o złoczyństwo poiman / á nie ná świeżym v- czynku / iáko mówią / nie zá gorącá / tedy obwi- niony bliższy iest sie odwiéźdź / niżby go kto miał pokonáć. Ius enim fauorabilius est ad conseruan- dum, quàm ad condemnandum. Iure Munici- pali Articulo 32.

O Dowodziech / ktoremi strony swoie rzecz v Sądu twierdzą.

DOwód przeciw Stronie ná Sądzie / bywa rozmáitym obyczáiem / przez

świádki/ przez włásné strony obwinionéy zeznánié/ przez Vrzedowé listy/ przez przyśiege.

O Swiádkoch.

¶ Dowód I.

SWiádek/iest Personá pozwána/ która świádectwo prawdy wydawa ná sądźie pod przyśięgą. ¶ Káżdy świádkiem bedźie/ którégo słusżna przyczyná od tego nie odwiedźie.

Przyczyny prze ktore kto nie może świádczyć.

PRzyczyny od Swiádectwá odwodzące/ té są. ¶ Naprzód/ látá z strony młodośći/ ktoby był młodszy niż czternaśćie lat/ ná wydánié świádectwá niéma bydź przypuszczon. A to sie ma rozumieć w spráwách vczćiwych/ o Dług álbo o Jmienié. Ale w spráwách hániebnych/ gdźie idźie komu o cześć álbo o gárdło/ żaden świádectwá wydáć nie może/ któryby był młodszy niż dwádźieśćiá lat. ¶ A z strony stárośći/ ktoby miał śiedmdźieśiąt lat/ świadczyć nie-

Młody.

Stáry.

Sługá. ¶ Niewiásta. ¶ Bezecni ⁊c. ¶ Vbodzy Lotrowie.

może. ¶ Sługá też zá pánem świádczyć nie=ma/ dla tego/ iże zá boiáźnią páná swego/ często=kroć prawdy zámilczeć muśi. ¶ Niewiásty też świádczyć nie mogą: ábowiem ony są odmienné w słowiech/ á świádectwá rózné wydawáią/ á żadna ich spráwá Sądowna bez Opiekuná nie iest ważna. Iáko też przeciw temu/ świádectwem nie mogą bydź pokonáné: bo ony nieumieią sie szkody vwiárowáć/ y Práwá vmieć nie są powinny. Spec: Saxon: lib: j. art: 46. Wyiąwszyby w spráwie o Mężobóystwo/ albo iesli by co przeciw Rzeczypospolitéy która broilá: tedy Swiádkámi może bydź pokonána. Może sie też odwieśdź śiedmią świádków obwiniona o złoczyństwo/ iesliby byłá dána ná Rekoiemstwo. Iure Mun: art: 22. 91. Spec: Sax: lib: j. art: 21.

¶ Bezecni/ krzywoprzyśiężcé/ złodźieie/ łotrowie/ których v Pregi bito/ álbo sie od tego odkupili: łupieżcé/ świetokupcy/ zdraycé/ błaznowie/ mężobóycé/ wywołánie do roku y do sześći Niedźiel ćierpiący/ świádkowie przenaieći/ y pospolićie którzy iáką szkárádośćią żyćia są pomázáni/ ábowiem hániebnym ludźiom/ wszytki vczćiwé spráwy bywáią zábronioné. ¶ Też nie świádczy vbogi sprośny/ to iest/ którzyby był kostérá/ pijánicá/ nierządny/ dla tego/ iże táki bywa

podeyźrzá=

podezrzány / by nie był przenáiety. ¶ Zydowie / Pogáni / Odszczepieńcy / niemogą bydź świádkámi przećiw Krześćijánóm: á iesliby sie przydáło iżeby Zyd miał świádczyć przećiw Krześćijáninowi / to ma vczynić ze dwiemá Krześćijány y z iednym Zydem: á Krześćijánin przećiw Zydowi może świádczyć z iednym Krześćijáninem / iáko iest wysszéy o tym. A ktoby Swiádkowi iáką niegodność ku świádczeniu zádał / tákiéy ma zárázem dowodzić. Spec: Sax: lib: j. art: 51. glos. Zydowie. etc.

Czás wiedźienia Swiádkow.

SWiádki kożdy wieśdź ma wdawszy sie iuż w Práwo: wszákże gdźieby tego była słuszna przyczyná / może ie przed tym wieśdź: iáko gdyby sie bał aby Swiádek nie zmárł / álbo iesli stáry / iesli chory / álbo sie ná Woyne gotuie: y dla innych przyczyn / o których pisze Alcyatus. A komu skażą dowód ná świádki / bedźie miał sześć Niedźiel ku wiedźieniu ich. Może ie téż zárázem wieśdź iesli chce. Iure Municip: artic: 75. A gdyby ná Roku náznáczonym zámieszkał ich wieśdź / vpada w swéy rzeczy / y Sedźiemu winę przepada / dla swégo kłamstwá / iż tego nie dowiódł ná co sie brał. Spec: Sax: lib: j. artic: 53.

Wszákże może sie záłożyć pomocną rzeczą / ktoréy będzie powinien potwierdzić przysięgą / iesli mu strona wiáry w tym nie da. To vczyniwszy / otrzymawa iescze dwie Niedzieli ku wiedzieniu Swiádków: dálszéy odwłoki iuż mieć nie może. Iure Municip : articulo 32.

Wiele ma bydź Swiádkow.

W Káżdéy spráwie / dosyć iest mieć dwu álbo trzech Swiádków / wedle Pismá S. IN ore duorum vel trium, stat omne verum testimonium. Wszákże w pewnych spráwách wedle Práwá / potrzebá iest wiecéy : iáko o spráwách hániebnych / w spráwách po vmárłéy rece / Spec : Sax : lib : j. artic : 6. trzebá śiedmi Swiádków. A świádectwem iednégo żaden nie bywa pokonan / wedle pospolitéy powieśći: Vox vnius, vox nullius. Wszákże w spráwách ktore nie niosą wielkiéy szkody / y iednemu Swiádkowi wiárá bywa daná : iáko Pásterzowi / około szkody ktoraby sie przez bydle w stádzie sstáłá : ábowiém częstokroć sam przy páśieniu bywa. Speculo Saxonum lib : ij. articulo 54.

Obyczay wiedzienia Swiádkow.

KTo tedy chce wiéśdź Swiádki / ma ié pozwáć / y strone przeciw ktoréy Swiádki wiedzie / áby tego przysłuchálá. A gdy iuż ná Roku stáną / Powód opowiedziawszy ié / będzie żądał / áby byli do Koła ku mieyscu Sadowému wpuszczeni y wysłucháni. Potym Swiádkowie / káżdy z osobná ku wysłucháníu / przykłádem Dánielá Prorokà / ma bydź przypuszczan / á niż pocznie świádczyć / tedy ná roskazánié Sędziégo / álbo Stárszégo Przyśieżniká / przyśieże témi słowy: Ja N. Przyśiegam Pánu Bogu / wszytkę prawdę powiedziéć w téy spráwie / która iest miedzy tymi N. N. stronámi: á téy prawdy niechce táić / dla przyiáźni / nienawiśći / dárów. Ták mi Boże pomagay. Albo miásto tákowéy przyśiegi / iáko w Krákowie ten iest obyczay / z roskazánia Stárszégo Przyśieżniká / podnieśie dwá pálcá y záś spuśći: Potym Stárszy Przyśieżnik rzecze Swiádkowi / záchowawszy vczćiwość káżdému wedle stanu iego: Pod tą przyśięgą którąś vczynił ku P. Bogu / y ku Vrzędowi / ábyś w tym prawdę zeznał / o co iesteś pozwan: y inné nápominánié może vczynić / wedle swéy rostropnośći / wiodąc go ktemu / áby prawdę zeznał wedle Páná Bogá y sumnienia swégo. Po tá-

Dan: 13.

Przyśięgá świádków

kim vpominániu / Swiádek będźie powiádał / á Pisarz ma pilnie spisowáć wszytki słowá iego. A gdy się iuż wszyscy Swiádkowie odpráwią / Pisarz ná żądánie Powodu / będźie zárázem iáwnie czytał ich świádectwá.

O Pytániu / przy słuchániu Swiádkow.

PRzy słuchániu Swiádków / niektórzy ten obyczay chowáią / co też iest wedle Práwá / Speculo Saxonum lib : ij. artic : 22. Iż Sędźia pyta od Swiádków / mieyscá / czásu / godźiny / kiedy się tá spráwá dźiáłá o ktorey świádczy / ieśli też to sam widźiał / álbo o tym słyszał / y innych okoliczności / ktore stroná Powodna Sędźiemu potáiemnie dáie ná kártcie spisáne / wedle żáłoby á potrzeby swey : co Łácinnicy zową Interrogatoria. Ale ten obyczay nie wszedy chowáią / iuż ná tym Sędźia y stroná przestawa / kiedy świádek obowiązány przyśięgą / świádczy wedle sumnienia swego / to co nalepiey wie w oney spráwie. Wszákże ná długą powieść Swiadkow / Sędźia niema się oględáć / ále rzeczy tylko gruntownieysze obaczáć / á ku spráwie / o ktorą prza idźie / pilnie á bácznie stosowáć. Pisze Alcyatus.

Interrogatoria circa Examen TESTIVM.

Odmowy przeciw Swiádectwu.

ODmowy w świádectwie / mogą bydź ná przećiw tym Personam / które są wyższéy opisáné : miedzy które / téż poczytáią Mnichá / Księdzá / y Niewiásty / iże świádczyć nie mogą / wszákże w pewnych tráfunkách świádczą : iáko gdy rzecz iest o dziecieciu / iesli iest krzczoné / iesli sie żywo národziło / álbo nié. Speculo Saxon : lib : j. articulo 33.

Ktore świádectwo bywa ważne.

SWiádkowie iesli sie w powieśći swéy zgadzáią / tákie ich świádectwo bywa ważné / á żadnéy odmowy niémász przećiw niemu. A gdyby sobie w rzeczy przećiwni byli / żadnému wiárá nie bywa daná.

SWiádek / iesli sam sobie w swéy mowie iest przećiwny / álbo w iednym prawdę powié / á w drugim nieprawdę / tákowy bywa od Sądu odłączon.

POwieść Swiádków wątpliwa / záwżdy przez tego przećiw komu świádectwo iest wiedziono / ma bydź wykládána. Abowiém kto

czego dowodzi / ma iásnie á otworzyście bez żadnéy wątpliwośći dowodźić: gdźieby ináczéy było / tedy on Dowód trudny á wątpliwy / nic nie waży. Spec: Saxon: lib: j. artic: 15. Glos.

O świádectwie Dłużniká przećiw Credytorowi.

DLużnik / gdy mieni iże Dług swemu Wierzyćielowi zápłáćił / ma tego dowieśdź sámotrzeć ze dwiemá Swiádki / ktorzy przy zapłáćie byli. Spec: Saxon: lib: ij. artic: 6.

JAkim Dowodem Powód náprzećiw obwinionéy stronie Długu álbo innéy swéy żáłoby podpiéra: Tákowym odwodem / obwiniony przać Długu bronić sie ma. Ná przykład przećiw obligácijéy Vrzednie zápisánéy / Quitem Vrzednie zápisánym / przećiw Chyrográffowi / Quitem własnéy reki / álbo też Vrzednym. Przećiw Swiádkom / świádectwem tyle person ile ich Powód miał. A gdźieby tego obwiniony nie okazał / tedy wedle Dowodu Powodowégo w swéy rzeczy vpada. Ale przećiw tákiemu porządkowi Práwá / témi czásy dłużnikowi o dług Chyrográffem zápisány przyśiege sámotrzećiemu

dopuszczáią. Zkąd przychodzi / iże Chyrográffy máléy wagi bywáią / nád które ku Dowodowi niewiém możeli bydź co ważnieyszégo. A złégo sumnienia Dłużnikowi / nic nie łátwiéy iedno zapłáte mienić / ná przyśiege sie bráć / powiádáć iż zádzierżány Chyrograff / á ku swéy przyśiedze dwu chłopu / álbo ile potrzebá / sobie ziednáć y przenáiąc / którzy áni ná Bogá / áni ná swé sumnienié nie bacząc / tylko propter mammona iniquitatis / z nim krzywoprzyśiegáią. Acz niektórzy powiádáią / iże z tákimi chłopy ku przyśiedze dobrze iest / gdy Credytorowie częstokroć wziąwszy zapłáte wedle Chyrográffu od Dłużniká swego / Chyrográff v śiebie zátrzymawáią. Ale tá potrzebá / v tákich Krzywoprzyśiężców niechay mieysce ma. Wszákże Dłużnik który ták niedbáły iest / iże zápłáciwszy dług / zapłáty swéy od Credytorá Quitu nie bierze: gdyby raz álbo dwá tákową niedbáłość z swą szkodą odniósł / byłby potym w swéy spráwie czuynieyszy. Abowiém co iest łátwiéy iáko Quit nápisáć: á ku zápłáceniu żadnégo przystoynieyszégo dowodu nie iest przeciw Chyrográffowi / iáko Quit / álbo własną reką / álbo Vrzednie nápisány. Powiáda Justinianus: Nihil tam naturale est / quam eodem genere quodq. dissoluere / quo colligatum est.

Dowód przeciw Chyrográffowi niesłuszny.

Naiemni świádkowie.

Dowód przeciw Chyrográffowi słuszny.

z ktorey Sentenciiéy Iustyniano: okázuie się/ iże dowód zapłáty przeciw Chyrográffowi nie przez świádki/ ále przez Quit ma bydź. Ale to mędrszych rozsądkowi niechay będzie zostáwiono.

GDy Powód golémi słowy żáłuie/ obwiniony z żáłoby iego Przyśięgą sye swoią wybiie.

O Wyznániu Pozwánego.

Dowód 2. przeciw stronie.

Wyznánie / iest pewna á iásna odpowiédź / álbo zezwolenié strony Odpowiedney/ ná żáłobę strony Powodnéy / przed włásnym Sędźiém vczynioné.

SKutek zeznánia ná Sądźie ten iest / iże odporna stroná / gdy zeznánié vczyni / iuż Powód od potwierdzenia swéy żáłoby bywa wolen. Vbi enim adest Rei confessio, non est necessaria Actoris probatio.

Obwiniony z zeznánia swoiégo / iuż bywa mian zá przekonánégo. Spe. Sax. lib. ij. art. 18. & 22. Glos. Confessus pro victo habetur. Propria Rei Confeßio.

Złoczyńcá / gdy swóy zły vczynek zezna / ma bydź wedle przewinienia skazan: wszákże to zeznánie / gdy sie wściąga ku karániu ná gárdle / ma bydź nie poniewolné / nie mekámi wydławioné / ále dobrowolné przed Sadem. Wyiawszyby przed mekámi były inné pewné licá / álbo znáki onégo złoczyństwá zeznánégo. Spec. Sax. lib. ij. art. 18. O czym iest w czwartéy cześci szérzéy.

Wyznánie kiedy nie iest ważne.

Zeznánia té nie są ważné. ¶ Naprzód / Gdy sierotá króm Opiekuná zeznawa: ábowiém sierotá wedle lat niewié co czyni. Kto téż zeznawa zá boiáźnią śmierći álbo mąk / wyiąwszyby w onym zeznániu trwał. ¶ Item / Kto zá sobą ku swému pożytkowi zeznawa. Szalonégo zeznánie téż nic nieważy. ¶ Item / Z omylności iákiéy vczynioné / á ztądże czásem przed skazániém może bydź odmienioné. ¶ Item / Obwiniony o Cudzołoztwo / gdy iest przez przyrodnych narzedów ktemu / zeznánie iego nic nie-

waży. ¶ Item / Zeznánié któréby było przeciw práwu.

O Liściech.

℘ Dowód z przeciw stronie.

LIst / iest pisánie Vrzędowé ku wywiedzieniu á potwierdzeniu iákiéy sprawy vczynioné. Tákowé Listy Láćinnicy zową czworákim nazwiskiém / Instrumenta / Documenta / Munimenta / Probationes: dla tego / iże stroná przez nie w spráwie swéy bywa náuczoná / vpewnióná / y przećiw swoiému Aduersarzowi obronna.

O Jáwnych y Osobliwych Liśćiech.

¶ Listy dwoiákié.

¶ Jáwny.

Listy są dwoiákié / Jáwné y Osobliwé. ¶ Jáwny List iest / który ręką Jáwnégo pisarzá bywa nápisány / álbo podpisány / álbo pieczęćią Vrzędową zápieczętowány. Który też pod Imieniem Sędziégo bywa widymowány / to iest przepisány. Nád to / który v Sądu przy Aktách bywa pisány. Który też ma w sobie podpisánié trzech álbo dwu świádków / choćby

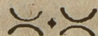
od osobliwéy persony był nápisány. W téy liczbie poczytáią Księgi z Mieyskiéy Cáncelláriiéy / vkazáné zá wyznániém Sedziégo álbo pisárzá / iż mieyskié są. Téż káżdé pisánié / ktoremu wedle zwyczáiu mieyscá bywa wierzono / zá iáwné bywa poczytano.

¶ Osobliwy zásie List iest / ktory od osobliwéy persony / nie Jáwnégo Pisárzá reką bywa pisány: iáko iest Chyrograff / Ausczug / to iest / wypis z Reyestru. List własnéy reki do kogo pisány / ktory názywáią Misśiwą. Jáwnému Listowi bywa wiárá daná / ále ták / iesli sie ná nim fałsz iáki nie okaże. A ztądże Listy gdy do Sądu bywáią przyniesioné / pilnie máią bydź obaczoné y czytáné / iesli tám co niémász wyskrobánégo / álbo miedzy liniiámi pisánégo. A iesliby literá ná mieyscu szkodliwym byłá odnowioná / ktoraby iákié podeyzrzenié przynosiłá / táki List ma bydź odrzucon. Spec. Sax. lib. ij. art. 42. Osobliwému téż Listowi dáią wiárę w ten czás / gdy bywa vkazány przećiw onému ktory ji pisał / á nie przy sie pisánia swego: ábowiém kto sie przy / iż nie iest pismo iego / táki ma przysiądz sámotrzeć iż ono pismo nie iest iego / áni Pieczeć iego / áni kiedy było: gdy to vczyni / bedźie wolen. Specu. Saxo. lib. 1. arti. 15. glos. in fine. Wszákże wedle

¶ Osobliwé.

¶ Podeyzrzenia Listów Jáwnych.

¶ Kto sie przy reki własnéy.

práwá Duchownégo y Césárskiégo / táki bywa pokonány przez świádki / y przez przyrownánié Liter.

O Pieczeciách.

Pieczeći dwoiákié.

NIeczeći są dwoiákie: Jedne ważné / ktoré do Listu przyłożoné potwiérdzáią wszelką spráwe: iáko są Pieczeći Krolewskié / Mieysckié / y wszelkich person ná Vrzedzie będących / w spráwách ktoré sie przed ich Sądem toczą. Drugié nieważné / ktoré żadnéy rzeczy wiecznéy potwiérdzáć niemogą; iáko są Pieczeći osobliwych Person.

PIeczeć / troiákim obyczáiem bywa nágániona. ¶ Naprzód / Jesli Napis ná niéy iest práwie zágłádzony. ¶ Wtoré / Jesli Pieczeć nárzezána álbo nałamána. ¶ Trzećié / Jesli nikomu nieznaioma. Speculo Saxon: Libro ij. Articulo 42. Et Sum: Ray.

O Przysiedze.

WPrzyśięgá / komu iest náKázána / ma ią vczynić wedle sumnienia dobrégo/áby iáko w sercu rozumié / ták vsty wyznał: z dobrym rozmyślenim / z dobrą bácznośćią / spráwiedliwie: áby nie obráźił przodkiem páná Bogá/biorąc Imie iego nádáremno/ potym bliźniégo swoiégo / vszkádzáiąc go niespráwiedliwą przyśięgą ná máiętnośći iego / ná ostátek sumnienia swego / potepiáiąc sam śiebie. Ma ná ten czás mieć ná dobréy bácznośći Przykazánié Boże: Nie bierz ná dáremno Imienia Bożégo. Abowiém kto bierze ná dáremno Imie Boże / á swego fałszu nim potwiérdza/ pewna á nie omylna rzecz iest/ iż pomsty od Bogá nie vydźie. Nápisano w Zakonie Bożym: Non habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. A mimo to/ wedle práwá/ Krzywoprzyśiężcá sstawa sie bezecnym / á ku świádectwu / y ku żadnému Dostoieństwu nie bywa przypusczon. Speculo Saxonum Libro ij. Articulo II.

Dowód 4.

Exod. 20.

Przyśięgá iáko ma bydź oddána.

PRzyśiegá / wedle żáłoby ma bydź oddána. Iure Munic: art. 98. ¶ Ná przykład / Jesli kto o Dziedzictwo iest obwinion / ták przyśieże: Iże Dziedzictwo o ktore iestem obwinion / mam od tego N. kupione / álbo dárowáne / álbo z Spadku Oyczystego dostąpione / etc. ¶ A iesli o Mężobóystwo / tedy táka rotą przyśieże: Jákom iest obwinion przez tego N. iżebym przyiaćielá iego / álbo Brátá N. zábił / álbo ránił / tego vczynku nie iestem winien. Ták mi pánie Boże pomagay.

Przyśięgá świádkow twierdzących Głowną przyśięgę.

Compurgatorũ iuramentũ.

PRzyśiegá Swádków / ktorzy drugiego Przyśięgę potwierdzáć chcą: ktorych Łáćinnicy zową Compurgatores / tákowa ma bydź: Przyśiegá ktorą vczynił ten N. około dárowneg Jmienia / álbo zádánego sobie mężobóystwá N. iest prawdziwa y spráwiedliwa. Ták mi pánie Boże pomagay. Dla tego ći spółem przyśięgáiący máią bydź tákowi / ktorzyby dobrze ználi tego zá ktorym przyśiegáią / y záchowánia iego dobrze byli świádomi / áby táką przyśięgą swoią / páná Bogá / y sumnienia swego nie obráźili.

Specu: Saxon: lib: j. arti: 39. Nie z onych licz-
by/ którzy snaść zá kuffel piwá / á zá pare groszy /
przyśięgliby iż Bogá niémász ná niebie / nie roz-
ważáiąc sobie co iest przyśięgá / á iáko Pan Bóg
Krzywoprzyśiężce srodze záwżdy karał / y karze.
O czym dosyć świádczą Historye / ták Pismá
świetégo/ iáko y świetckié.

Przyśięgá Pomocnikow.

PRzyśięgá onych których winuią / Iżeby
mieli dáć przyczyne złégo vczynku / táka
bywa: Iáko mie winuią / iżebym ia ku temu me-
żobóystwu rády y pomocy dodawał / y miałbym
o tym wiedźieć / tego nie iestem winien. Ták mi
Pánie Boże pomagay. A oni zás którzy z nim
przyśięgáią / ták będą mówić: Przyśięgá którą
ten vczynił / iże nie był ku pomocy temu mężo-
bóystwu / iest spráwiedliwa y prawdźiwa.
Tákowé wszytki Przyśięgi/ máią bydź wedle ská-
zánia/ wedle żáłoby / odmieniwszy rzeczy Perso-
ny/ co ma bydź odmieniono.

O Przyśiedze / ná Roku nie oddáney.

IE Sliby kto Przyśięgi / sobie o cokolwiek

przed sądem przysądzoney / ná Roku náznáczonym nie oddał: táki iuż w długu / álbo w inney rzeczy / o którą był obwinion / y w winie Sędziemu vpada / iesliby sie iáką pomocną przyczyną wedle práwá nie obronił / przecz ná Roku przysiegi oddáć nie stánął. A gdzieby obwiniona strona gotowa byłá przysiądz / czásu náznáczonego / ná mieyscu zwyczáynym sądownym / á Powódby przysiegi nie przyimował / álbo przytym nie był / iuż obwiniona strona od przysiegi bywa wolná / y od Długu / y od wszystkiey rzeczy / o którą byłá obżáłowána. Speculo Saxonum libro ij. articulo ii.

Czás oddánia Przysiegi.

Czás oddánia przysiegi / trwa do południá w dźień ku przysiedze nákazány. Przeto strona która ma czynić przysiege / pilnowáć tego ma do południá / ná mieyscu zwykłym gdźie przysiegi oddawáią. A gdyby strona która ma przysłucháć przysiegi nie stánełá: tedy da pilność swoie zápisáć / á strony przeciwney niepilność. Tymże sposobem druga strona która ma przysiegi przysłucháć vczyni / gdyby oná która ma przysiądz nie stánełá.

Postępek przy oddániu Przyśiegi/ gdy obiedwie stronie stáną.

JEsli ná Roku Przyśiedze náznáczonym obiedwie stronie stáną / ták Powodna iáko Obwiniona: Prokurator strony ktora ma oddáć przyśięgę / ták rzecze: Pánie Sędźia/ wedle dźiśieyszego Roku / ten stoi N. gotów przyśięgę vczynić / y żąda áby mu rotá nákazáney przyśięgi byłá rozpowiedźianá: y pyta ná práwie / ácz to ma bydź? Skaże Sędźia iż to ma bydź. Potym Dekret z kśiąg ábo z minuty będźie czytány/ y rotá przyśięgi przez Pisárzá ma bydź rozpowiedźianá. Dáley będźie pytał Prokurator / ácz iego Principałowi niema bydź dopuszczono przestrzedź te wszystkie rzeczy / ktore przy tákiey spráwie máią bydź przestrzeżone: á zwłaszczá iesliby przyśięgi wedle biegu práwá zárázem wypráwić niemogł / ile kroć sie może popráwić? Skaże Sędźia / iesli stroną iest pánieńska płeć / iże sie może popráwić / ile iey będźie potrzebá. A iesli Męzczyzná / tedy do trzećiego rázu: ktory gdyby powtore y potrzećie przyśięgi nie wypełnił / y słusznie nie oddał / iuż dáley słow swych popráwowáć niemoże / á zá káżdym przyśięgi powtorzeniem/

rzenim / Sedziému winę przepádnie. Dáley bedzie pytał Prokurator / iáko do znáku męki Páńskiéy / Principał iego ku oddániu Przysiegi przystąpić ma? Skaże Sedzia / Iż pokleknawszy. Spyta iescze / ácz iuż czás położyć pálce ná znáku męki Páńskiéy? Skaże Sedzia / Iże czás. Tu mamy wiedzieć / Iż iesli Męszczyzná przysięgę przed Sądem vczynić ma / słusznie może pálce ná Krzyżu położyć / y zdiąć bez dozwolenia Sedziégo: á przez to nic nie vtraca / y Sedziému winy nie przepada. Iure Munic: artic: 97. Dáley Prokurator będzie pytał / iesli iuż czás przysięgę oddáć? Skaże Sedzia / iż czás. Przytym Prokurator téy strony która ma przysięgáć / gdy iuż ták ku przysiedze będzie spráwioná / może słusznie bez winy prosbę vczynić do strony przysięgi przysłucháiącéy / áby iego Principałowi przysięgá byłá odpuszczoná. Która iesli z przyzwoleniem Sedziégo będzie odpuszczoná: tedy iuż stroná będzie wolna od tego / o co byłá obwinioná / y winy Sedziému nie będzie winná dáć. A iesli przysięgá bez przyzwolenia Sedziégo będzie odpuszczoná / (abowiém snadź Sedzia rzecze / możesz odpuścić przysięgę práwu mému nie szkodząc) tedy Sedziému winę da. Iure Municipali articulo 98.

Iesliby

¶ Jesliby zás stroná przyśiegi odpuśćić niechćiáłá / będźie ią powinien vczynić wedle Dekretu y żáłoby / iáko iest wyszey opisano. A wypełniwszy słusznie przyśięgę / będźie Prokurator pytał ná prawie : ácz iuż słusznie y wedle biegu práwá przyśięgá iest wypełniona? Skaże Sędźia / iż słusznie y wedle práwá. Dáley będźie pytał / ácz iuż czás z znáku męki páńskiey pálce zdiąć? Skaże Sędźia / iż czás. Potym będźie pytał / ácz iuż czás wstáć? Skaże / iż czás. Ná ostátek spyta / iesli iuż o tę rzecz o ktorą był od strony obwinion / ma mieć iákie vćierpienie? Skaże Sędźia : Gdyż o to N. w swey odpowiedźi mienił iż tego nie winien / y przyśięgę iemu przysądzoną wedle práwá oddał / dla tego ma bydź wolen od spráwy tákowey / y żadnego dáley o tę rzecz vćierpienia nie ma mieć wedle práwá.

☞ Ten postępek około przyśiąg / ná wielu mieyscách iest ábrogowány / á ná wielu go też przestrzegáią / á ile ia bacżę / dobrze to czynią. Abowiem te Ceremoniæ / ktore śię tu dźieią przez pytánia y skázowánia / mogą drugiego sumnienie zmiękczyć / ku skrusze przywieźdź / y od przyśięgi odwieźdź / ktore iednák nigdy nie bywáią bez obráżenia Máiestatu Bożego z iedney strony /

álbo téy która wiedźie ná przyśięgę / iż źle wie-dźie / álbo téy która przyśięże / iże źle przyśięże. Chowáią w innych stronách więtsze przy tym Ceremoniæ : iáko gdy kto ma przyśiądz / prowá-dzą go ná Rynek / álbo ná pole / do znáku męki páńskiéy / idźie przy nim Kápłan / rozważáiąc mu co iest przyśięgá / iáko pan Bóg Krzywoprzy-śięzce karze / niosą przed nim znák męki páńskiéy / dzwonią we wszystki Dzwóny / áby ták przed o-blicznośćią wiele ludźi przyśiągł / ná iákim miey-scu wzgórę wydánym / áby był widźian od wszy-stkich ludźi. Co śie iesćze bárzo rzadko przy-tráfia / muśi bydź spór o wielką rzecz / iżby śie tá-ka przyśięgá tráfić miáłá : nie ták iáko tu ná wie-lu mieyscách w Polsce / ták śie té przyśięgi spo-spolitowáły / iż rzadki tydźień / którégoby nie-były. Abowiemby też wiele kroć nie zá przy-czyną álbo zá námową niebogoboynych Proku-ratorów / którzy chcąc y myto więtsze od Prin-cypałá swoiego otrzymáć / y nákłády ná przezy-skáney stronie pozyskáć / wiodą stronę swoię ná przyśięgę / nie máiąc więcéy ná swoim ięzyku przedáynym / iedno to : Przyśiąż / nic to nie iest / iákobyś Paciérz zmówił. Iustè iurare, est Deum orare. Nie rozważáiąc namniéy / iesli spráwie-dliwie ma przyśiądz álbo nie. ¶ Pisze Pierius

Valerius / Iż na niektórych mieyscach / á zwłasczá w Inflantćiech był ten sposób przyśiegi / Iż ten który miał przyśięgáć / muśiał rozpalone żelázo / wyięte z pośrzód węgla gorąiącego w rece bráć / y ták sie przed Sędźiem / y przed stroną żáłuiącą vkázáć. Ieśliżeby od onego żelázá namnieý nie był obrážon / iuż sie sstawa wolnym iáko niewinny. A gdźieby onego żelázá rozpalonego w rece wźiąć niechćiał / iuż w onym o co go winowano vpadał / y był mian zá winnego y przekonánego. A iże tá przyśiegá nie byłá ku zdrowiu bespieczna : tedy ten który miał przyśięgáć / przyprawiał sie ktemu przed tym posty / spowiedźią / przyięćiem świątośći Ciáłá y Krwie páńskiéy. A v nas gdy kto przyśięgáć ma / nic innego niémász iedno Prokurator spyta : Może kleknąć? może. Może dwá pálcá położyć? może. Może wstáć? może. Przeszedł? przeszedł. Wolen? wolen. Tákże drugi bywa wolen / iże vbogiego człowieká z Máietności wyprzyśięga. Záprawdę by też ten obyczay około przyśiąg tu w Polscze chowano / o którym powiedźiałem wysszéy : mniemáiąc drugi ázeby go wiecznie w pole álbo ná Rynek wiedźiono / zkądby sie nigdy nie wróćił / iednákoby sie ich wiele vchodząc gniewu Bożego / záchowáiąc Sumnienie

Lib. 4 o. Hieroglificorum.

dobre.

dobrze. A w zgodzie / w miłości Chrześciańskiéy mieszkáliby / wiáruiąc sie trudności / y Nakłádów / zámieszkánia / nie prágnąłby ieden drugiégo Máietności / nie wieleby było bogaczów z przysiąg / káżdyby ná swym skromnie przestał / z poczciwością á z dobrym Sumnieniém / co mu pan Bóg dał. Bo Sálomon powiáda: Melius est pugillus cum requie, quàm plena vtraq; manus cũ labore & afflictione. Wszakże to przełożonych opátrzności niechay będzie poruczono.

O Wolności Przyśięgáiącego.

W Prawie / gdy ieden drugiému zdawa przysiegę / iuż nie może dáléy przećiw niemu czynić w onéy spráwie / ieśliby przyśiągł. Przyczyná tego iest / iże przez przyśiegę ostał sie wolen. ¶ Nie może też powód przećiw niemu czynić o krzywoprzyśięstwo / ábowiém tá iuż spráwá nie iemu przynależy / ále pánu BOGV który zna sercá ludzkié / to ma bydź poruczono. Spec: Saxon: lib. ij. artic: 34. lib: I. art. 18.

Gdzie sye przyśięgą odwieźdź niemoże.

O Wszystki krzywdy ná które Dowód iest /

żaden nie może Przyśięgą odéyźdź. Ale gdźieby nie było żadnégo dowodu / tedy obwiniony rychléy śie może odwieść Przyśięgą / niżby go Powód miał pokonáć: przyczyná tego iest / iż Práwo przychylnieysze iest stronie obwinionéy / niż Powodnéy. Jus fauorabilius est Reo / quam Actori. Speculo Saxon. lib. j. artic. 18. Glos.

PRzyśięgę Plenipotentowi od Páná swégo spráwuiącemu przysądzoną / Pan á nie Plenipotent ią oddáć powinien. Spec. Saxon. lib. ij. artic. 42. A gdy téż bywa Niewieśćie Przyśięgá przysądzona / nie Opiekun iéy przez którégo spráwuie / ále sámá przyśiądź ma. Przą / odpowiédź / żáłobá iéy ma bydź przez Opiekuná. Speculo Saxon. libro j. articulo 46.

NA Przyśięgę żaden śie niema bráć / áż gdźieby inných dowodów nie ostawáło: Speculo Saxon. lib. j. artic. 18. to iest / gdźieby niemógł mieć Swiádków / álbo Vrzedownych Listów pod Pieczęćią / álbo Kśiąg Vrzędowych / y innych ważnych dowodów / którym bywa wiárá dána.

Przyśięgá Żydowska/ nápisána w Kronice Czeskiey/ z Práwá Iustyniana Cesárzá.

ŻYD káżdy ma przyśięgáć sámowtór. Ten który będźie przyśięgał/ ma stać bossymi nogámi/ tylko w koszuli/ ná świniéy skórze nowo odártéy: á drugi Żyd będźie stał ná ziemi przećiwko iemu/ twiérdząc iego przyśięgę.

Rotá tego ktory będźie przyśięgał.

NAkom iest obwinion od tego N. o Máiętność iego/ o Kleynoty/ o Száty/ iáko on twiérdźi przećiw mnie w swoiéy żałobie/ ábych ié k sobie przyiął/ álbo ié miał/ y o nich wiedźiał. Przyśięgam Pánu Bogu/ który stworzył niebo y źiemię/ y wszytki rzeczy które w nich są. Przyśięgam przez wszytki Imioná iego święte/ które nápisał Moyzesz służebnik iego. Przyśięgam przez pięćiory Kśięgi Moyzeszowe/ w których iest nápisáne Dźiesięćioro Przykazánie iego/ które sam Bóg práwą ręką napisał/ á mnie niespráwiedliwie przyśięgáć zákazał: iże ia téy Máiętnośći niemam/ áni Kleynotów/ áni Szat/ iżem

ich áni od tego N. áni od żadnégo innégo (ták iáko mie winnie) ku sobie nie przyiął / ánim tego miał / áni mam / áni o tym wiém. Ták mi pomoży Bóg który iest początkiem y dokończenim / którego Imie Adonay.

Potym drugi Zyd przeciw niemu stoiąc / ták ma mowic.

N. Jákoś przyśiege vczynił / że tego N. máietnośći / szat / kleynotów N. niémasz / ániś miał / ániś iéy k sobie od niego / áni od kogo innégo nie przyiął / áni w swych skrzyniách / y w gmáchách / áni w swoiéy ziemi nie chował / áni żadna czeladź twoiá. Jesliześ spráwiedliwie przyśiągł / ták tobie Pánie Boże pomoż / ten który stworzył z niczego niebo y ziemie / góry y przepáśći / powietrza y wody / drzewá / liścia / y trawe / y ćiebie. A ieśli niespráwiedliwie á krzywie przyśiegasz / day Pánie Boże tobie zá Błogosłáwieństwo przeklectwo / áby twoiá modlitwá która iest w Kśiegách Táffrkássym nápisána / tobie nieużyteczna byłá / áby ná cie żadna miłość Boża nie przyszłá / ábyś vsechł iáko Góry Gelboe / które przeklął Dawid / ná których zábit iest Sául y trzey synowie iego : áby ná cie przyszedł Mál-

Przeklectwo stráśliwé / zá przysiege niesprawiedliwą.

chimelech / áby ná ćie przestąpił Trąd Náámánów / iáko ná sługe Elizeuszowego Gezy: áby ná ćie przyszłá Iszkopá ná twą żone / y ná twe dźieci / y ná twóy wszystek ród.

Jeslize niespráwiedliwie przyśiegasz / day Bóg áby ná ćie spádłá śiárká / smołá / y ogień páłáiący / iáko spadáłá ná Sodome dźiewiec dni y dźiewiec nocy: áby ćie spalił ogień / iáko Nádábá y Abiu / iáko piecdźieśiąt Meżów ná Modlitwe Eliaszá Prorokâ: áby źiemiá twéy niespráwiedliwéy przyśiegi nie zniosłá / ále ćiebie iáko Datáná y Abyroná żywégo pożárłá.

Jeslize niespráwiedliwie przyśiegasz / day pan Bóg áby twoie dźieci / y przyiaćiele twoi / y naród wszystek twóy / nie przyszli miedzy Dźiedźictwo Abráhámowé / á ty ábyś nigdy nie przyszedł do Jeruzalem: á Moyzesz w przyszłym żywoćie áby tobie nie dał pożywáć Szerabárá á Leuiáthám. Ták tobie pomoż pan Bóg wieczny / którégo Jmie święté Adonay. Amen.

O Ortelu.

Ortél / Sentencya / Skazánié / zá iedne rzecz iest / gdy Sedźia wysłyszawszy obu-

dwu stron żałobe / y odpowiedź / y wywody / wyda Wyrok / ktorym iednego czyni wolnym / á drugiego winnym. Spec: Saxon. lib: j. artic: 62. A ma wydáć Wyrok zá temi okolicznośćiámi / przed południem / śiedząc / náczczo / nie w dźień świety / záchowawszy przy tym porządek práwá / przy obecności obudwu stron / wedle żałoby y odpowiedźi stron / á nie wedle swey wiádomośći. Speculo Saxo. libro iij. articulo 69. Okoliczność Ortelu.

Sedźia ieśli ma sądźić wedle swey wiádomośći.

RZeczono iest / Iż Sedźia ma sądźić wedle obudwu stron Wywodow.) Bywa tu gadká miedzy wielemi / ieśli Sedźia ma sądźić wedle swey wiádomośći / czyli z powieśći á wywodu stron. Náprzykład: Winuią kogo o Mężobóystwo / á Sedźia wie człowieká być niewinnego / á obwiniony ná żałobe nic nie odpowiáda / zá ktorym milczeniem zda sie iż ná obżałowánie przyzwala. Aczkolwiek tu rozumieią ich wiele / iżeby Sedźia wiecey miał sądźić wedle swoiey pewney wiádomośći / niżli z wątpliwey stron powieśći: áby sie nie zdał być Piłatem / ktory fałszywie Zbáwićielá naszego wydał /

wiedząc / iáko pismo świádczy / iż go Żydowie z nienawiści wydáli. Wßákże więcéy ich ták zámykáią y rozumieią bydź rzecz bespiecznieyßą / áby Sędzia sądził wedle powieści stron / y wedle wywodów. Abowiém w ten czás Sędzia iest persóná iáwna / któremu z włásnéy persony nie przynależy w onéy spráwie nic wiedźieć / y owßem gdyby z włásnéy wiádomości sądził / mógł by sie omylić / y stronam wiele vbliżyć / mnimáiąc áby o tym dobrą á pewną wiádomość miał. Spec : Saxon : lib : ij. artic : 41. Ale Sędzia który ma przed oczymá Páná Bogá / który prawdę y spráwiedliwość świętą miłuie / pámiętáiąc ná to / iż go też Pan Bóg w dźień sądny będźie sądził : iesliby miał co wątpliwégo / y swemu sumnieniu przeciwnégo / tedy dla lepßégo vznánia prawdy / spráwę one ná inny czás odłoży / zwłaszczá gdźie idźie rzecz o zágubienie człowieká / non ex recenti facto, zá którégo Pan Krystus żywot swóy ták iáko y zá onégo Sędźiégo wydał.

¶ Rzeczono iest wyßéy / Iż sentencya ma bydź wydána przy oblicznośći stron.) Abowiém gdyby powód nie stánął ku wydániu Sentenciiey / stroná Odporna da mu Contumácyą / to iest / iego nieposłußeństwo zápisáć / dla którégo

iuż Powód muśi znowu pozwać strone będźieli chćiał/ zápłáćiwszy iey pierwey Nakłady Práwne. A gdyby obwiniony nie stanął ku wydániu Sentenciiey/ vpada w tym o co nań żałowano: á to dla tego/ iż iuż vczynił odpowiedź. Spec: Saxon: lib: ij. artic: 9. Abowiem iesliby odpowiedźi strona iescze nie vczyniłá/ Powód ią będźie przezyskawał dáley wedle Práwá/ iáko wyszey nápisano.

Strony w czym vpadáią / gdy ktora ku słuchániu Ortelu nie stánie.

¶ Rzeczono też/ wysłyszawszy obiedwie stronie.) Jest ktemu przykład piekny o Krolu Alexándrze/ ktory ile kroć sie przydáło/ iżby Powód ná Sądźie rzecz swoie powiedał w niebytnośći oney strony ná ktorą żáłuie/ iednym go tylko vchem zwykł słucháć/ á drugie reką zátuláć/ dáiąc przez to znáć/ iże drugie vcho ku słuchániu drugiey strony chował. Co przynależy ná dobrego Przełożonego/ á spráwiedliwego Sędźiego. Dał tu przykład Krol Alexander wszytkim Sędźiom/ aby obiedwie stronie ku wysłuchániu rownie przypuszczáli. Jákoż v Atheńczykow Sędźiowie obráni/ ná to nawiecey przyśiegáli/ podług Práwá pisánego sądźić/ á obiedwie stronie zárowno słucháć. Mogą sie tu obáczyć ći Przełożeni/ ktorzy vbogiego człowieká z prostey tylko czyiey powieśći/ á z swey nienawiśći/ álbo

Sędźiemu przystoi obiedwie stronie słucháć.

z vporu / wnet zdádzą do wiezienia / wnet mówią: Biegay wskok po tego Chłopá / á prosto z nim do Rábatá.

Roznośći Ortelow.

ORtél álbo Sententia iest dwoiáka. ¶ Jedná / która bywa wydána nie o głowną rzecz / o którą żáluią / ále sie przytoczy z przypádłéy gadki / która od Prokuratorów bywa wrzucona miedzy początek á dokonánie spráwy / iáko około Mocy / Odwłók / Opraw / Gwaru / Odmów / ec. Táką Sentencyą Láćinnicy zową Interlocutoriã aut accessoriã. ¶ Druga Sentencya iest / która bywa z żáłoby á práwéy odpowiedzi wydána: która iuż w sobie zámyka wolność iednéy strony / á drugiéy winność á vpad. Táką Sentencyą zową Láćinnicy Diffinitiua.

Accessoria Sententia.

Diffinitiua Sententia.

O Appellácyách.

Appellacio / zową odezwánié od obćiężliwégo skazánia niszégo Sedziégo / do wysszég / dla popráwienia tegó / coby od nisszé-

go prze nieumiejetność/ albo nieopátrzność/ álbo też iáki vpór/ było opuſczono/ z vbliżenim iedney ſtrony.

Czás Appellácijey.

OD Sentencijey obćiążliwey / zárázem ma bydź áppellowano do wyſzégo Sedźiégo / podlug porządku Prawá. A od ktorey Sentencijey zárázem póki Práwo śiedźi nie áppelluią / tá przychodźi w rzecz oſądzoną / y czyni Práwo miedzy ſtronámi. Spec. Saxon. lib. ij. artic. 6. Jure Munic. artic. 10. 11. & 13. Aczkolwiek to Práwo wielém nieiáko ieſt obćiążliwé / gdy ieden bez rozmyślenia / bez rády przyiaćielſkiéy / y tych co ſie w Práwie rozumieią / zárázem ma áppellowáć / zwłaſzczá ten ktory ieſt ták niedowćipny / iż áni rzeczy onéy ſentencijéy / áni słów zárázem nie póymie. Wſzákże iż to ieſt wedle Práwá / ták muśi bydź trzymano. Przeto według Práwá Céſárſkiego / dozwolono dźieśięć dni ku áppellowániu / y ktemu ieſliby co przed pierwſzym Sedźiem było opuſczono / mogą obiedwie ſtronie przed wyſzymi Sedźiámi / od ktorych ſie iuż nie godźi áppellowáć / dołożyć y okázáć.

Od ſentencijéy zárázem ma bydź áppellowano.

Do kąd ma bydź porządnie Appellowano.

APpellácya w Królestwie Polskim z Miast y z miásteczek / ná Práwie Niemieckim zá=sádzonych / przodkiem idzie do Práwá Wyższégo ná Zamku Krákowskim záłożonégo / przez Ká=zimierzá Wielkiégo / świętéy pámięci Królá Pol=skiégo. A od Práwá Wyższégo / iuż do naywyż=szégo Sędziégo / do Máiestatu Królewskiégo / álbo do Commissarzów sześć Miast / ná to v=przywileiowánych: Iure Munic. articu. 11. in Glos. márg. którzy ku rostrzygnieniu tákowych Appellácyy / trzy kroć sie schodzą ná Ratusz Krák. do Roku / ná Grómnice / ná S. Stáni=sław Máiá / y ná S. Michał / po dwu z Rády z tych Miast / z Krakowá / z Sączá / z Kázimié=rzá / z Bochnie / z Wieliczki / z Ilkuszá.

Ale w Rusi / z Miast y z Miásteczek áppelluią do Rádziec Lwowskich / dla tego / iż we wszyt=kiéy Ruskiéy Ziemi / Lwów iest Miásto naprze=dnieysze y nagłównieysze. A słusznie to bywá / Bo y wedle Práwá / któréby Miásto w któréy Prowinciiéy było główniéysze y przednieysze / to ma bydź głową Praw / innym Miásteczkóm y

Wsiam

Wsiam. Jure Municip. articulo 11. et 12. Glos. A zás od Rádziec Lwowskich / do Práwá Wyższégo Máydeburskiégo Zamku Krákowskiégo / á potym do Máiestatu Królewskiégo / álbo do Commissarzów sześci Miast.

Czás ku wypráwieniu Appellácyiey.

Ku wypráwieniu á skończeniu Appellácyiey która idzie ná Wyższé Práwo / dálszy dzień iest sześć Niedziél / licząc ten czás od tego dniá / w który sie sstánie Appellácya. Jure Municip. art. 11. Spec. Sáx. lib. j. art. 2. et lib. ij. art. 12. A zásie od Sentencyiey Wyższégo Práwá / do Commissarzów sześci Miast wyższey miánowánych / skłádáią czás v Wyższego Práwá / ná pierwsze ich zeszćie ná Ratusz Krákowski / wedle opisánia wyższégo. A ieśli do Królá / tedy w sześć Niedziél: co ma bydź rozumiano / gdyby był w Ziemi: abowiém gdy nie iest w Ziemi / tedy w ośmnaście Niedziel.

Dálszy dzień wypráwienia Appellácyiey.

Ale práwem Gośćinnym ku wypráwieniu Appellácyiey do Wyższégo práwá / czás iest dziewięć dni: od Sentencyiey Wyższego Práwá do Królá / tákże dziewięć dni / ieśli iest w Ziemi: á ieśli

Appellácya gośćinnym práwem.

nie iest w Ziemi / tedy troiá dziewieć dni.

Jesli od káždey Sentenciiey ma bydź áppellowano.

KAždy który sie rozumié bydź iákim niespráwiedliwym skazániém obciążony / w káždey spráwie od káždégo vciążenia może áppellowáć. ij. q. 6. c. Omnis oppressus. Wszákże tu Sędziowie máią pilnie przestrzégáć / áby niepotrzebnych áppelláciy nie dopuszczali / á zwłaszczá tám / gdźie Sentencya iest Accessorya : to iest / nie o głowną rzecz iescze wydana. Bo drugi będźie áppellował / nie dla iákiéy obćiężliwośći / iedno iżby vbogiému człowiekowi z vporu swego / á z dostátku pieniędzy / spráwiedliwość przedłużał : á przez ten czás niż sie skończy spráwá / pożytków sie z Jmienia názobał. A snadźby tu Powód nie bárzo sumnienia swego obráźił / gdyby in friuolis Appellationibus / (mówię / gdźie iáwna rzecz iest / iż sie kto do Wyższégo Sędźiégo niepotrzebnie odzywa) stronie áppelluiącéy niechciał w tym wiáry dáć / iáko dla obciążliwośći / álbo dla vbliżenia swéy spráwiedliwośći / á nie dla przewłóczenia tylko áppelluie / áby ná to przyśiągł. Przez to by sie zábiégáło

Appelluiąca stroná / ma przyśiądz / iáko nie dla przewłaczánia áppelluie.

niepotrze=

niepotrzebnému przewłaczániu spráwiedliwości ludzkiéy. Co téż iest wedle Práwá Feu: c.70. Et Speculo Saxon: libro ij. articulo 12.

Obyczay Appellowánia.

PO wydániu Sentenciiéy / strona która sie rozumie być obćiążona / będźie sobie żądáłá od Sędźiégo dozwolenia ná odstąpienié / y ná porádzenié / iesli ma od onéy Sentenciiéy áppellowáć / álbo nié. A gdźieby odstąpiwszy nie wróćiłá sie tedy Powód da iéy przywołáć trzy kroć / áżeby przystąpiłá do Práwá / przyimuieli Sentencyą álbo nié. Iesliby sie nie wróćiłá póki Práwo śiedźi / tedy oná Sentencya przychodźi w rzecz osądzona / y czyni Práwo miedzy stronámi. A iesliby sie ku áppellowániu wróćiłá / ták iéy Prokurator w áppellowániu postąpi: Pánie Sędźia / Principal móy przodkiem dźiekuie zá dozwolenié ku odstąpieniu / y ku porádzeniu / Sentencya tá widźi sie mu bydź obćiążliwa / nie przyimuie iéy zá Práwo / y zákłáda sie pieniądzmi do Komory Jego Król. Mił. ćiągnąć sie tám gdźie sie spráwnie ćiągnąć ma: y pyta ná Práwie / ácz go Appellácya y dálszy dźień niema doyśdź. Co mu Sędźia nákaże. Speculo Saxon: lib. ij. artic: 12. Jure Munic.

Postępek przy áppellowániu.

articulo 74. Potym stroná áppelluiąca położy przed Sąd Kope / álbo (iáko iest kedy obyczay) trzy złoté / z których w skrzynce Przyśiężniczéy zostáią pieć y dwádzieśćiá Groszy / á z tych potym Przyśieżnicy biorą Groszy dwádzieśćiá w spólny dźiał którzy przy áppelláciiéy byli / á Wóyt pieć : to iest / ieśli potwierdzą ich Sentencyą ná Wyszym Práwie : ábowiém ieśli nie potwierdzą / tedy stronie która áppellowáłá / té pieć y dwádzieśćiá Groszy wracáią. Insze pieniądze od trzech Złotych / obrácáią część ná Pisárzá / część do Wyszégo Práwá / cześć Słudze który Rotuł odnośi / iáko kedy zwyczay nieśie. Może też sobie stroná áppelluiąca przestrzédz / ieśliby się z Appellácyą rychley niż sześć Niedźiél wyiedą mogłá zgotowáć / áby ią mogłá odpráwić. Co mu Sedźia przez Sentencyą nákaże / iż może vczynić / przypozwawszy strone wedle Práwá. Potym Przyśieżnicy / spisány przez Pisárzá wszystek postepek oney Spráwy / odeszlą wczás do Wyszégo Práwá przez Postá swego / ze wszystkimi dowody których obiedwie stronie vżywáły / nic nie opuszcząiąc / á to zápieczetowawszy w swóy List ná cáłym Arkuszu ták nápisány / ieśli chcą po Łácinie.

FAMatis & prudentibus DOMINIS, Aduocato Prouinciali, & SCABinis Iuris supremi TEVtonici MAYDEBurgeñ CAStri CRACO: Amicis charissimis & honorandis.

Prudentes ac honorati Domini, amici charissimi ac honorañ: Salutem & omnem fœlicitatem cum omni gratificandi studio. Habita est coram Iudicio nostro actio inter N. ab vna, & inter N. partibus ab altera, occasione N. Deinde Sententiam nostrã, quam inter partes pronunciauimus, prædictus N. pro Iure non suscepit, verùm ad Ius supremum Teutonicum Castri Crac. D. vestrarum appellauit, id quod ex processu causę, quem præsentibus inclusum transmittimus, D. vestræ rectius cognoscent. Proinde D. vestras rogamus, vt nos de Sententia sua secundum Iuris formam velint reddere certiores. Dat. N. à prolatione Sententiæ, Feria &c.

Scabini Ciuitatis N.

Otworzenie Rotułu przynieśionego od Wyższego Práwá.

Rotuł od Wyższego Práwá / ná dálszym dniu przynieśiony / nie indźie ma bydź otworzony / iedno ná mieyscu Sądownym Przyśieżniczym / przy obeczności obudwu stron.

Postepek strony ktora ná dálszym dniu z áppellácyiey stánie przeciw tey ktora niestánie.

A iesliby tá stroná ktora áppellowálá nie stánelá ná dálszym dniu / y Rotuluby nie wniosłá: tedy druga stroná da swoie pilnosć zápisáć. Potym ná drugim bliskim Sądzie bedzie pytáć / ácz ono skazánie / od ktorego stroná appellowáłá / á Appellácyiey swoiey nie kończyłá / niema w swey mocy zostáć: Skaże Sedzia / Iż iuż ma w swey mocy zostáć / y wnisdz w rzecz osądzoną. Wszákże iesliby sie iáka pomocna przyczyna wymowiłá / przecz Appellácyiey ná dálszym dniu nie odpráwiáłá / nic ná tym nie tráci. Specu. Saxon: libro ij. articulo 12. Glos.

A gdyby stroná áppelluiąc stánełá / á przeciwney by strony nie było / tedy tá áppelluiąca / da tákże pilnosć swoie zápisáć / y da przypozywáć strone przeciwną po wtore / y po trzecie / ku otworzeniu Rotulu. A gdzieby przeciwna stroná ták po wtore / y po trzecie przypozwána niestánełá / y po czwarte pomocney przyczyny niestánia nie wniosłá: iuż Sentencya Wyzszego Práwá ma bydz otworzona y czytána. Ktora iesli bedzie ku szkodzie strony v Sądu bedącey / á ku pożytkowi oney ktorey nie bedzie: tedy tá ktora nie stawáłá / Práwo swoie tráci / dla swey niewdzięcznosci. Iure Munic. artic. 11.

A iesliby obiedwie stronie stánely / tedy ná zá-

dánie ich/ z rozkazánia Sędziego/ Rotul ma bydź przez Pisárzá Mieyskiégo otworzon / y Sentencya iáwnie czytána przed Sądem. Od ktoréy iesli żadna stroná nie áppelluie / wnidzie w rzecz osądzoną/ y vczyni Práwo miedzy stronámi. A iesliby ten przeciw komu iest wydána / rozumiał bydź sobie obciążliwą / y chciał od niéy áppellowáć/ táko bedzie postepował: Pánie Sędzia / Sentencya Wyższégo Práwá / widzi mi sie ku méy spráwiedliwości bydź obciążliwa / któréy zá Práwo nie przyimuie / ále od niéy áppelluie do Królá Jego Miłości/ (álbo) do Commissarzów sześci Miast / tám gdzie spráwnie áppellowáć mam / pytáiąc ná Práwie / ácz mie to nie ma dóyśdź? Skaże mu Sędzia/ Iż go to dóyśdź ma. Skaże też ná pytánie iego / Iż táka Appellácyia odpráwić ma/ ná piérwszą sessią Commissarzów sześci Miast. Tám zásie Przysieżnicy zápieczetowawszy tákże iáko y piérwéy / wszytek postepek spráwy onéy / z Sentencyą Práwá Wyższég / stronie áppelluiącéy oddádzą/ záprawiwszy w swóy List táko nápisány / iesli do Królá póydzie Appellácya.

SERENISSIMO ac INVICTISSIMO PRINCIPI & DOMINO, Domino SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIÆ, Magno DVCI

Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazouiæ, Samogitiæ, &c. DOMINO & *Hæredi, Domino clementissimo.*

SERenissime ac inuictissime REX Domine, Domine clementissime, post humillimorum obsequiorum nostrorum ac subiectionis nostrę accuratam commendationem. Cùm causa inter Famatum N. ab vna, & inter N. partibus ex altera, occasione mille florenorum, per Appellationem ad examen Iuris supremi Teutonici Maydeburgeñ Castri Crac: deuoluta, ac tandem in termino diei vlterioris sex septimanarũ eiusdem Iuris supremi sententia coram Iudicio nostro lecta fuisset. Eandem prædictus N. grauatum se esse asserens, pro Iure nõ suscepit, verum ad Sacram Maiestatem V. R. appellauit. Cui Appellationi nos deffereñ eandem causam ad audientiam V. S. M. R. tanquã ad Dominum nostrum clementiss. & Iudicem superiorem, cum præsentibus Literis nostris, & Rotulo totius eiusdem causę, in vtroq; iudicio agitatę, remisimus. His nos gratię S. M. V. R. humillimè commendamus. In præmissorum fidem Sigillo nostro pręseñ roborauimus. Actum & Datũ N. Die. Anno. &cę.

Eiusdem S. M. V. R.

Humillimi Subditi, & obsequentiss. Seruitores,

Scabiui Ciuitatis N.

☞ A ieśli do Commissarzów sześci Miast póydzie Appellácya/ ták list będzie nápisány.

SPEctabilibus DOMINIS sex Ciuitatum CONSVLIBVS, COMMISSARIIS PRIVILegiatis, Dominis & Amicis obseruañ.

Spectabiles Domini, Amici charissimi & honorañ: Salutem ac felicitatem. Cùm causa inter N. ab vna,& inter N. partibus ab altera,occasione N. per Appellationem ad Ius supremum Teutonicum MAYDEBurgeñ Castri Craco: esset deuoluta, ac tandem in termino diei vlterioris sex septimanarũ eiusdem Iuris supremi sententia coram Iudicio nostro lecta fuisset, confirmans Sententiam nostram. Eam prædictus N. grauatum se esse asserens,pro iure non suscepit, verùm ab ea ad D. vestras vtpote Priuilegiatos Commissarios sex Ciuitatum appellauit. Cui quidem appellationi,nos vt par est deffereñ: eam ipsam causam,vnà cum Rotulo, ad Tribunal D. vestrarum remisimus. Quas feliciter valere exoptamus. Dat. Die. Anno. &cę.

Scabini Ciuitatis N.

Pod Appellácyą nic nie ma bydź znawiano.

Appellácya póki sie nie skończy / póty w spráwie oney nic nie ma bydź przez Sedźiego poczynano / áni przez strone znawiano. Speculo Saxon: libro ij. articulo 12. et 13. Et Iure Municipali articulo 17.

Od ktorych Sedziow Appellácya nie idźie / á w ktorych spráwách.

Appellowáć żaden niemoże od Dekretu Krolewskiego / od Dekretu Commissarzów sześci Miast / od Sentenciiey Jednaczów / które sobie strony z spólnego zezwolenia biorą. W spráwách też hániebnych / gdźieby komu szło o gárdło / to iest / ten złoczyńcá ná którego iest złoczyństwo iáwne mężobóystwá / cudzołoztwá / gwałtu / mordérstwá / y innego którego hániebnego vczynku / któryby złoczyńcá był pokonány iásnémi dowody / álboby ná świeżym złoczyństwie był poimány / álbo sie sam wyznał / tákowy áppellowáć niemoże / ále zárázem nád tákim Exekucya wedle zasługi ma bydź vczynioná. L. Obseruare. C. Quorum Appell. in hæc verba: Ne quis homicidarum / veneficorum / maleficorum / adulterorum / itemq. eorum / qui manifestam vi-

olentiam commiserunt/ argumentis conuictus/ Testibus superatus / voce etiam propria vicium scelusq. confessus/ audiatur appellans/ etć. Ale ná kogoby nie było nigdy nic tákiégo słychano / zá coby miał bydź godźien karánia ná gárdle / álboby nie był poimán ná świéżym złoczyństwie / álbo dowodu nań słusznégo nie było / tákowy może sie bráć do wyższégo Sedźiégo / y nie ma mu to bydź broniono wedle práwá. L. Eos. C. de Appel. & Consult. & eodem titu. L. Si quis. Abowiém iesli w tych spráwách máłych / które są o iáki Dług / álbo o troche Jmienia / godźi sie áppellowáć: á czemuby sie też tám nie godźiło / gdźie idźie o gárdło vbogiému człowiekowi / zá którégo Bóg Oyćiec Niebieski / Syná swégo iednorodzonégo Páná nászégo JEzu Chrystá / ná okrutną śmierć rownie wydał / iáko zá nabogátszégo. Wszákże przez ten czás niż sie skończy Appellácya / ma bydź w więźieniu trzyman.

W spráwie o gárdło kiedy może bydź áppellácya.

Przeto Sędźia w tákowych spráwách nie ma sie ná człowieká skwápiáć / iáko ieden nadobnie vpomina / De Officio Principis témi słowy pisząc:

Sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox.
Indoleat, quoties cogitur esse ferox.

SKazánie Jednáckié nie iest ważné / iesli nie

bedźie pod zakladem wydáné. Speculo Saxon: libro ij. articulo 11. Glos.

O Exekuciiey rzeczy osądzoney.

Exekucya / iest vczynienié spráwiedliwośći Powodowi nád stroną obwinioną / wedle osądzonéy rzeczy / álbo wedle práwá pisánégo / áby ono práwo álbo skazánié swóy skutek wźieło przez Slugi Vrzedowé z roskazánia Sedźiégo. Abowiém káždé skazánié y káždé Práwo bywa próžné / ktoré skutku swoiégo nie weźmie. Frustra enim feruntur Leges / frustra Decreta / si debitum non consequuntur executionis effectum. A dla tego Sedźia ma pilnie przestrzégáć / áby przewrotni ludźie ládá iákiéy przyczyny wrzuceniém / drógi do tego nie zágradzáli / žeby Powodowi spráwiedliwość wedle skazánia nie miálá bydź vczynioná.

Sposob Exekuciiey.

Srzodki / ktoremi przekonány Práwem / ku

dosyć vczynieniu ma bydź przywiedzion / te są. Winá pieniężna / Fántowánie / w Imienie wwiązánie / Rekoiemstwo: ná ostátek gdzieby przekonány Práwem / rostkazániu Sedziego dobrowolnie nie był posłuszen / álbo sie sługóm Vrzedowym sprzećiwiał: tedy zbroyną reką á gwałtem ma bydź do więzienia wźiet / y tám póty záchowan / á żeby osądzoney rzeczy dosyć vczynił. Wszákże stroná / choć iest Práwem przekonána / ma bydź obsyłána ku dosyć vczynieniu / zwłasczá która nie iest zbiegła / áby sobie zá iákie vbliżenie á zá ćiężkość nie poczytáłá / gdyby sie czym przećiw onému skazániu záłożyć á sczyćić mogłá. Bo iednák może bydź wiele przyczyn / które Sedziego od Exekuciiey skazánia mogą odwieźdź. Iáko gdyby stroná obwiniona vkazáłá vgode / o też rzecz o którą skazánie wyszło / álbo gdyby dowiodłá zápłácenie długu / álbo iesliby Dłużnik wolał gotowémi pieniądzmi dobrowolnie zápłáćić / niż sobie lekkość przez Ceklarze z roskazánia Sedziego dáć czynić. Bo to iuż bywa lekkość nie máła / gdy kogo odchodźić nie każą / gdy Ceklarze kogo obstąpią / á potym go niepoczćiwie do więzienia prowádzą / gdźie wiec drugiému duszno bywa / gdy świátłá máło widźi / á bacy około niego latáią / żáby skaczą / táko sie

Rzeczy od exekuciiey odwodzące.

wiec nie dobrze wyśpi / y w głowie dziwne sie mu Sny roią / zwłasczá gdy komu rzeką: Non exibis hinc / donec reddideris ad minimum quadrantem. :⸫:

Porządek Exekuciiey rzeczy osądzoney.

W Sprawie / ktora sie ná Persone wściąga o dług / o obietnice / álbo o ktorą inną rzecz / przynależy ná Sedziego / áby przekonánego Práwem naprzod vpomionał / żeby skazániu dosyć czynił. ¶ A iesliby gotowych pieniedzy niemiał / tedy pierwszy stopień ku płaceniu iest / ruchoma Maietność / miedzy ktorą naczynie ku spráwiániu roley przynależące / niema bydź poczytáne: bo tego Dłużnik wierzycielowi nie powinien wedle Práwá w Fáncie wydáwáć. Zwyczay też niesie / Iż Dłużnik / pierwey niż sie pocznie ruchomym Fántem wyzwáláć / Przysiege czyni / iż niema złotá / srebrá / gotowych pieniedzy. ¶ Wtory stopień iest ku płaceniu / Imienie stoiące / iáko Role / Domy / etc. w ktore wierzyciel zá skazániem Sądownym / przez Vrząd ma bydź wwiązan. Iure Munic: artic: 27. & 29. ¶ Trzeci stopień iest / odkazánie v kogo Długow iásnych /

Stopnie w płáceniu długu.

Ruchome imienie.

Stoiące Imienie.

Długi.

pewnych /

pewnych / á istotnych / które téż miásto Fántu wedle práwá máią bydź poczytáne. ¶ Czwarty stopień iest: iż Dłużnik Wierzyćielowi od Sędźiego w moc bywa podan wedle Práwá: ále tego zwyczay nie nieśie / áni nośić ma / dla tego: iż téż wedle Práwá żadnému sie nie godźi mieć osobliwégo więźienia ná Dłużniká: y przećiw Práwu iest: áby kto będąc wolen / miał bydź niewolnikiem. ¶ Ostátni stopień iest / więźienie Persony / gdy niémáß Imienia áni ruchomégo / áni stoiącégo / áni Długów pewnych ku zapłáćie / áni Rękoiemstwá.

Więźienie Persony.

¶ Iesliby tedy Dłużnik Fánty ruchomé w długu dał: té máią bydź przez Sędźiégo / álbo przez té ludźi którzy sie ná nich znáią / oßácowáné: zwłasczá gdy są Fánty w rozmáitych á Cudzoźiemskich Towároch. Iure Municipali articulo 27. Speculo Saxonum libro I. Articulo 70.

¶ Strácenié Fántu.

FAntu / Wierzyćiél powinien táko pilnie strzédz y chowáć / iáko swéy własnéy rzeczy. Wßákże gdźieby Wierzyćielowi zginął z przygody / álbo mu ji vkrádźiono / álbo zgorzał / tedy Dłużnik ná tym ßkoduie: á on komu był dan / nie powinien zá to odpowiádáć. Ale przedśię przyśiądz ma / iż sie to bez winy y bez przy-

czyny iego ostało. Speculo Saxo: libro iij, artic: 5.

O Fáncie/ z ktorego Roczny pożytek idźie.

W Fáncie/ kto trzyma Imienié stoiącé: iáko Folwárki/ Winnice/ y inné Imienié/ z ktorégoby ná káżdy Rok pewny pożytek brał/ tám Wierzyćiel ony pożytki ná głowną Summe wyrażáć ma: á gdy głowną Summe wybierze: iuż Imienie Dłużnikomi wolno puśćić powinien. Libro I, ij, C. De Pig: act. Ale dźiśieyszych czásów/ łákomstwo ták sie w Ludźi wkorzeniło/ iż żaden Wierzyćiel vżytku/ by go też w dwóy y w tróy nasób nád głowną Summe wybrał/ nie wyraża ná poczet głowney Summy: ná co sobie iescze Dłużniká mocno vwiąże/ rozmáitémi Condycyámi/ Vmowámi/ Zápisy dźiwnémi á nieznośnémi. Dokłáda tego miánowićie w Zápiśie tymi słowy: Non defalcando vsum, fructum, ad summam principalem.

O Fáncie/ z ktorego pożytek nie idźie.

Fant ieśli pożytku nie nieśie/ z ktorégoby Wierzyćielowi mogło sie dosyć ostáć w długu: iuż w téy mierze Wierzyćielowi ma bydź dan/

który Fánt Wierzyćiel zá Rekoiemstwem ma ná iáwnym mieyscu / trzy kroć przez dwie Niedźieli ku przedániu okázowáć: opowiádáiąc ſtronie káždym rázem przez ſługe Vrzedowégo / ieśliby Fánt ſwóy odkupić chćiáłá: á potym Opowiádániu / ieśliby Dłužnik Fántu ſwégo niechćiał wykupić: iuž Wierzyćiel táki Fánt može przedáć temu ktoby ii lepiéy zápłáćił / oszácowány przez Sędźiégo / álbo przez Ludźi którzy ſie ná tym znáią. A ieśliby kupcá ná Fánt nie było: iuž Sędźia po onych ßeśći Niedźielách Wierzyćielowi Fánt ku otrzymániu przyſądźi ná poczet doſyć vczynienia. A gdźieby onégo Fántu ku opłáceniu nie ſtawáło: ma dáléy Perſone fántowáć. O czym też maß wyßßey przy Fántowániu nápiſano / Folio Lxv.

O Nakłádoch Práwnych.

Strona Práwem przekonána / powinna zápłáćić Nakłády Práwné / ſtronie / która ſwoie rzecz pozyſkuie Práwem / wedle poſpolitéy Reguły Práwnéy: Victus victori

in expensis litis condemnatur. A to dla tego/ áby vporni ludźie powśćiągáli się od niepotrzebnych swarów y kłopotów: á żeby ludźióm niewinnym trudności nie zádawáli/ á w Nakłády prózne/ y ku zámieszkániu swoiégo obeszćia nie przywodźili. ¶ A tu naprzód tá stroná która o Nakłády pozywa/ ma okázáć przed Sądem/ iáko Pozwáną stronę piérwéy Práwem przewyćiężylá w główney rzeczy. Co Sędźia pilnie ma báczyć iesli ták iest.

Płácenie Nakłádow wedle Práwá.

¶ Dowód/ ná nakłády práwne przyśięgá.

NA wszystki Nakłády/ Dowód wedle Práwá/ iest Przyśięgá téy strony która o nie żáluie. L. Properandum C. de IVdiciis. Wszákże Sędźia piérwéy ié ma spráwiedliwie oszácowáć/ względem Person y téy spráwy o którą się práwo toczylo. Potym stroná szukáiąca Nakłádów: popráwi tego przyśięgą/ iáko nie mniéy ná práwo nálożylá/ niż przez Sędźiego iest oszácowano y moderowano. Ile tedy Nakłádów stroná szukáiąca ich poprzyśięże/ tyle stroná Obwiniona powinná ie zápláćić. Ale tu pospolićie nie wiecéy száciuą Nakłádów/ iedno té które się w Vrzedowych Kśięgách náyduią: to iest/ od

Zwyczáyny ráchunek nakłádów.

Pozwów / od Skazánia / od Zapisow / od Wypisow / od Oświádczenia / od Dekretów y Mándatów krolewskich / od Appellowánia : co nie wielką Summę czyni. A od tego co vbogi człowiek kłóśáiąc często zá Dworem / náłoży ná Porádniki swoie w prawie / ná Prokuratory / co w drodze strawi / nic w szácunek nie kłádą / ná który koszt nawięcey wynidzie. Bo nakłády Sadowe y Pisárskie / równą płacą odpráwi : ále Prokuratorowi w którym ná schyłku cnoty / á ná vbogie ludzi nic niemász báczności : iáko mu ná pierwszym potkániu nie vkażesz pary Dukatów / gárncá Winá z dobrym Łosośiem ná obiad nie pośleszz : ledwie ztobą słowo przemówi. A póki sie práwniesz / iesli nie będzie widział częstey poczty / podárzenia / częstowánia : bárzo zlenieie w twey spráwie y zgłupieie : iesli w nim nie będzie dobywał Rozumu częstémi Złotémi / Talermi / Kleynoty / Kunámi / Lisámi / y innémi poczćiwémi vpominki. Przetoby około Nakłádów lepiey násládowáć vczonych w Práwie / ktorzy opisáli / áby Powód Nakłady swé po oszácowániu Sędziego poprzyśięgał. Wszákże to Przełożonych rostropnieyszey báczności niechay będzie poruczono. Aczkolwiekby podobno ten sposób był ćiężki temu kto ma Nakłády płáćić /

 áleby

áleby sie potym drugi náuczył / iże sie lepiey kázdému dobrowolnie / niż poniewolnie vspráwiedliwić / á dáć co czyié iest / bez trudnośći / bez Práwá. Chceß sie nie przywodźić w Nakłády / nie wydźiérayże nikomu / płáć coś komu winien / vczyń sam z śiebie spráwiedliwość / nie prágni cudzégo. Jáko Pismo Swieté vpomina: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicē diligatis. & cæt.

O Szperunkách.

¶ Areſt.

Szperunk / álbo Areſt / ieſt Zapowiédź Persony álbo Dóbr iéy / vczyniona przez ſługe Vrzedowégo / z roſkazánia onego Sedźiégo / pod którégo władzą Persona y rzecz iéy ieſt / áby zápowiedné rzeczy ták długo były w pokoiu / áż do rozſtrzygnienia Práwem z Areſtatorem żáluiacym.

Szperunk / Iż miedzy ludźmi nienawiśdź mnoży / y nieiáko lekkość wyrządza: nie ma bydź ládá dla przyczyny przez Sedźiégo dopuſczon: poniewaž ſie godźi miedzy ludźmi

miłość mnożyć / a niemiłość tępić.

Szperunk ná Osiádłe ludzi nie ma bydź.

Szperunk przodkiem ma bydź ná Rzecz: potym ná Persone. Ale y Persony poważné / á osiádłé nie máią bydź Szperunkámi vciążáné / áni dobrá ich: czego Sędzia ma pilnie przestrzégáć. Persony zásię nieosiádłé / lekkié / iáko są Gracze / Kostérowie / Piiánice / Márnotráwcy / y ktorychby dobrá długu nie wynosiły / máią bydź Arestowáné y dobrá ich. Wszákże téż pierwéy dobrá ieśli są / potym Personá.

Szperunk ná Ziemiáńskie Poddáne nie ma bydź.

Szperunku Sędzia Mieyski nie ma dopusczáć w Mieściech y w Miásteczkách ná Ziemiáńskie poddáné / áni ich Pozywáć / áni hámowáć / o żadny dług / iákimkolwiek obyczáiem winny / chociaby téż w Księgách Mieyskich był zápisány / álbo nie zápisány. Ale komu iest krzywdá od czyiégo Poddánégo / ma go szukáć ná Dziedźinie iego / y támże po nim spráwiedliwo-

ści zedać v iego Páná: ináczey ktoryby Mieszczánin czynił: przepada ßeść Grzywien pieniedzy: połowicę stronie / á połowicę Stárośćie: iáko to iest opátrzono Státutem Koronnym/ Alberti Regis, in Anno 1496.

Náuká/ gdy sye kto imuie Koniá/ y innych rzeczy.

Imuie sie kto Koniá / álbo inney rzeczy sobie vkrádźioney / álbo zgubioney : ma sie naprzod dobrze przypátrzyć y obáczyć / ieśli iest iego : potym sie iąć Vrzedownie / z wiádomośćią y z dozwoleniem Sedźiego wedle Prawá. Abowiem/ gdyby sie rzeczy iął iáko swoiey / á tegoby nie dowiodł: Winę Sedźiemu przepada. O tym sobie ßerzey czytay / Speculo Saxonum, Libro ij. Articulo 36.

Imowáć sie ieden ma tych rzeczy / ktore w sobie rożność máią : iáko bydle / ßátá / y inne tym podobne. Ale w ktorychby rożnośći nie było / tych sie imowáć niemoże : iáko pieniedzy/ o ktorych pospolićie mowią / iż licá nie máią. Libro eodem, Articulo eodem.

Obroná temu v kogo sye imą rzeczy.

Broná tego v kogo sie imą Koniá / albo inney iákiey rzeczy / tá iest: álbo powie żem to kupił / iże mi dárowano / iżem pożyczył. A ták sie ná Jstcá bedzie brał / którego winien miánowáć / y stáwić ná czás z Práwá sobie náznáczony. A iesli go nie stáwi czásu z Práwá náznáczonego / rzecz tráci / y winę Sedziému przepada. Albo powie / iżem sam vchował to źwierze / sam te rzecz vrobił. A tego bedzie blisszy dowieźdź przysiega / iáko Dzierżawcá oney rzeczy. Specu: Saxon: lib. I. artic: 15. Iure Munic: artic: 132.

☞ Rzecz krádziona / dawnościa nigdy nie ginie. Speculo Saxon: lib: ij. artic: 36.

Postepek około Arestowánia Koniá.

ZApowiáda kto Koniá czyiego w swym dlugu: iesli ten którego iest Koń / do trzeciego dniá nie bedzie o to czynił / strony nie przypozowie / áby sie iey spráwił: tedy Arestator przed Sedziém to opowie / y bedzie żądał: gdyż Koń iest rzecz sámá siebie trawiaca / to iest / wiecey może strawić niż sam kosztuie / á zapowiedzi trzeci dzień przeszedł / áby mu Koń był przysądzon ku

In seruandis equis crescẽs expensa.

przedániu / pod świádomém dobrych ludźi / ná tym sie znáiących / stronie to opowiedziawszy. A ileby długu swego ná Koniu nie doiał / áby ná personie szukał. Co Arestatorá ma dóyśdź przez Sądowny Wyrok.

ARestuie kto Dłużnikowi swému pieniądze álbo iáki státek v kogo / á Dłużnik záśie gdy pozywa Arestatorá trzy kroć / ku wyzwoleniu swego státku z zapowiedźi / chcąc sie mu vspráwiedliwić: á pozwány nie bedźie stawał. Tedy státek áreStowány ma bydź z Arestu wolny.

☞ Krákowiánie máią swóy Wielkierz około czynienia Arestów: ná dobrá zmárłégo Dłużniká / y zbiegłégo Dłużniká: y iáko Arestator Sądy ostrzégáć ma. Jákiégo záśie długu iákim porządkiem / ná dobrách zmárłégo Dłużniká dóydźie / choćiaby Dźieći onégo zmárłégo lat niemiały: á iákiégo nie dóydźie áż Dźieći do rostropnych lat dóydą. O tym kto chce wiedźieć / á komu iest tego potrzebá / może sie támże z Polskiégo y z Láćińskiégo Wielkierzá dostáteczne náuczyć / gdźie o tym iest szeroko pisano.

ZApowiedź Vrzędna / powinien káżdy przyiąć zá roskazániém Sędźiégo / ná swego Go-

ściá/ komornika/ y którégokolwiek dłużniká/ nád którym ma władzą iákąkolwiek w domu swoim. A gdźieby nie przyiął/ skłáda mu sługá Vrzędowy Rok ná pewny czás do Práwá od Arestatorá/ áby przed Sędźiém powiedźiał/ przécz ná roskazánié iego Zapowiedźi nie przyiął. W którey przyczynie/ ieśli mu Arestator wiáry nie da/ powinien tego będźie popráwić przyśięgą.

Areśt káżdy przyiąć winien.

O pierwośći Areśtu.

SZAdká bywa miedzy Areśtatormi z tąd. Vczyni kto pierwszy Areśt ná dobrá swego Dłużniká zgołá/ nie máiąc długu swego żadnym Zapisem obligowánégo: vczyni też potym drugi/ máiąc dług Chyrográffem álbo iákim innym Vrzedowym dowodem opisány/ kto z tych przodkiem dochodźi długu z dóbr áreśtowánych/ czyli ten wtóry Areśtator zá pierwośćią długu swego/ czyli pierwszy Areśtator zá pierwośćią Areśtu swego? Odpo: Iże pośledni Areśtator zá pierwośćią swego długu/ y zá lepszośćią práwá swego pierwey. Abowiem Zapowiedź nic Práwá nie przydáie nikomu/ iedno tylko czyni pohámowánié skárbu czyiégo/ á żeby był w pokoiu do rostrzygnienia Práwem/ kto ma lepszé

práwo. A iż sie wiec po śmierći Dlużniká vganiáią do Areſtu chcąc mieć przodek: to dla tego bywa / iż iednák czáſem y zá pierwośćią Areſtu doſtawa drugi dlugu przed drugimi Areſtatormi / w ten czás gdy inſzy Areſtatorowie zápiſánego pierwey dlugu iákim dowodem nie okażą.

Kráwcowi gdy ſukno vkrádną / przećiw komu Pan ma czynić.

DA kto do Kráwcá robić Suknie / á przytráfi ſie / iż Złodziey vkrádnie ſukno / y będzie poyman z Suknem: kto ma foldrowáć ná Złodzieiá? Kráwiec czyli Pan onego ſukná / álbo przećiw komu ma Pan czynić? Odpo: Ná woli ieſt tego ktorego ieſt Sukno / czynić chceli przećiw Kráwcowi ktoremu Sukno dał y zwierzył / chceli przećiw Złodzieiowi o złodzieyſtwo. Wſzákże to Práwo ták ſie miárkuie: ieſli Kráwiec Sukno záplaci Pánu / tedy Kráwcowi przynależy ſpráwá przećiw Złodzieiowi: á ieſli nie záplaci / tedy Pánu ktorego ieſt Sukno. Speculo Saxon: libro ij. articulo 60: Gloſ.

O Inwentarzoch.

INwentarz / iest Vrzędne popisánie Rzeczy náleżionych ná Dziedzictwie / álbo w mieszkániu zmárłégo / álbo też Dłużniká / zá pewnym przewodem Práwá choć nie zmárłégo/vczyniony przez Dziedzicá/ álbo Opiekuny Dzieci które lat nie máią.

Kto ma czynić Inwentarz.

OPIekun przyrodzony / powinien vczynić Inwentarz / y viśćić śierotóm ich dobrá / áby im tego nie vtrácił: y owszem nie może sie wdáwáć w opiekę póki Inwentarzá nie vczyni: Speculo Saxon: lib: I. articu: 23. chybá w rzeczách które odwłoki nie ćierpią. Speculo Saxon: libro I. artic: 11. Glos. Ale ći Opiekunowie które Oyćiec vstáwi mimo przyrodzone swoie dźiećiam swoim/ ći nie powinni Inwentarzá czynić: iż/nie sámi sie w to wdawáią / ále ie Oyćiec vstáwił / y wierzył im tego: á ták spráwá Opieki wszystká / ná ich wierze należy.

Czás ku czynieniu Inwentarzá.

Dziedzic / powinien vczynić INwentarz/

Czás ku czynieniu Inwentarzá.

Trzydziestégo dniá po śmierci zmárłégo / álbo trzydziestégo dniá od tego czásu / ktoregoby sie poznał bydź Dziedzicem : piszą niektórzy/iże dźiesiątégo dniá : wszákże może rychléy / y owszem im rychléy vczyni / tym lepszéy sławy y domniemánia będzie v ludźi : zwłasczá v przyiaciół zmárłégo / w vczynieniu zupełnégo á spráwiedliwégo Inwentarzá. Speculo Saxon: libro I. articu: 6.

Niedbáłość około Inwentarzá.

☞ Tuby przystało ná té którzy sie opiekáią śierotámi / zábiegáć y rádźić pilnie około tego / áby pieniądze gotowé / y wszystki rzeczy ruchómé po śmierći zmárłégo zostáłé / zupełnie á spráwiedliwie były popisáne. Abowiém drugi / niż záczęnie Inwentarz czynić / połowicę indźie wynieść może / ku wielkiéy szkodźie y vbliżeniu vbogim śierotóm : ponieważ Vrząd nic innégo nie może pisáć / iedno co vkáżą. A przedśię iednák Opiekun álbo Dziedźic / záwżdy sobie ma zá słuszną obrónę przećiw śierotóm y Credytorom (gdy mu w czym wiáry nie dáią) przez to / iż vczynił Vrzędowny Inwentarz : á ono snadź tym Inwentarzem pan Opiekun dobrze opiekł y ożegł vbogié śieroty / álbo dźiedźic oszukał Credytory. A niewiém by tákich wiele nie nálazł / co tylko Opiek szukáią / z nich żywą / á bárzo ich prágną / chodząc dóm od dómu / á pilnie przeglądáiąc gdźie

którá

która bábá iuż głową trzęsie / á drżąc sie nápiia. A ták przystałoby ná te którzy sie zową y są supremi omnium orphanorum tutores, w to weźrzeć y rádźić / ażeby spráwiedliwie Inwentarze były czynioné. Którymby to sposobem miáło bydź / iż káżdému wolno powiedźieć Widzenie swoie / gdyby go spytano / ia co rozumiém / powiém.

Tym sposobem / gdyby záráżem po śmierći zmárłégo / po którym Inwentarz ma bydź czynio ny / rzeczy były Urzędownie zámknioné y zápieczetowáné áż do popisowánia : ktemu ten co dáie spisowáć / zwłaszczá ná któregoby było tákié domniemánie / áby piérwéy przysiągł Urzędowi / iáko spráwiedliwie wszystki rzeczy dáie popisowáć : á iáko o tym niewié nic / áby co ná strone odeszło / álbo przez kogo wyniesiono było. Wszákóż to tym którym przystoi około tego rádźić / niechay będźie poruczono : Ja tylko chćiał krótko vpomionąć / iż to iest w Pospolitéy rzeczy wielka szkodá / niespráwiedliwé Inwentarze / przez co vbogié Siéroty często wiele szkoduią / iż rzadko ku swému przychodzą : zwłaszczá gdy ktemu páni Wienna / niespráwiedliwym á wiele kroć poprzyśiężonym Wiánem ostátek zágárnie.

Pożytek Inwentarzá.

POżytek Inwentarzá ten iest: Iż Dziedzic który go vczyni / nie może bydź vćiążón w płáceniu długów zmárłégo / iedno póki ostawa dóbr iego. A gdźieby Inwentarzá Opiekun nie vczynił / tedy Dziedzic bliższy iest przećiw iemu przyśiądz / iż ták wiele było iáko żáłuie. Speculo Saxon: lib: I. articu: 11. Glos. ¶ A iesliby kto żáłował ná Dziedzicá / iże wiecéy dóbr zostáło / niżli zeznał álbo popisał / á tegoby nań dowiedźiono: tedy dwoiáko dług zmárłego płáćić powinien. Speculo Saxonum libro I. articulo 6. Iure Municipali Articulo 26.

OPiekunowi ten iest pożytek Inwentarzá / iż śierotóm gdy dorostą lat nie powinien sie wiecéy vspráwiedliwić z rzeczy nálezionych / iedno wedle Spisánia Vrzędowégo Inwentarzá: á iákie dobrá ná ten czás wźiął kiedy Opiekę przyiął / tákie powinien wróćić. Iure Municipali Articulo 26.

O Drzewie Krewności.

Krewność / iest powinowáctwo iednéy Persony ku drugiéy / gdy iedná rodźi sie od drugiéy / álbo dwie od iednéy. A názywáią Krewność / od społeczności y iedności krwie / iże Persony które sobie są krewné / máią miedzy sobą spólną krew / gdy sie z iednéy krwie rodzą: iáko też Łácinnicy zową Consanguinitas, quasi sanguinis vnitas. A ztądże też Bekárci / wedle práwá Mieyskiego máią krewné / ále po Wrzećienie / nie po Mieczu: to iest / krewné z strony Mátki / nie z strony Oycá. Abowiém gdy Bekárci nie máią Oycá pewnégo / y tákiégo iákiégoby sie godźiło mieć: przeto też Krewnych po oycu nie máią.

Krewni.

¶ Bekárći nie máią Oycá.

☞ Drzéwo Krewnośći / iest wymálowánié / Drzewu przyrodzonému podobné / máiącé w sobie Pień y Rózgi: to iest / początek rodzáiu / Liniie proste y pobocznie / rozmáitémi stopniámi rozdźielné / w których Persony rozmáitą krewnośćią są spoioné. ☞ Pień tu rozumiéy / te Persone od któréy Krewni poszli. ☞ Stopień rozumiéy liczbe / iáko która Personá dáleko iest

¶ Wyrozumienié Drzewá Krewnośći.

od drugiey/ miedzy którėmi bywa pytánie: iáko gdy spytáią: W którym stopniu iest Prawnek od Dziádá? powiesz/ iż w Czwartym. Bo od Dziádá/ ten idzie Rząd Person: Dziad/Oyćiec/Syn/ Wnek/ Práwnek. Abowiem w Liniiey prostey/ ile iest Person o których bywa gadká aż do ostátniey/ tyle iest stopniów/ odiąwszy iedne persone.

☞ Liniia prostá/ która w tym Drzewie Krewnośći widźisz/ poczawszy od wierzchu od persony Prápradźiádá/ aż ná dół do persony Práprawneká. Tá sie ná dwoie dźieli. ¶ Jedná iest Person wzgórę idących Przodków nászych/ ták Mężczyzny iáko y białey płći/ co Láćinnicy zową Ascendentium, od którychmy poszli/ iáko są: Oyćiec/ Mátká. (Ascendētium.)

Dziad/ to iest mego Oycá álbo Mátki Oyćiec. (PATER. MATER. AVVS.)

Bábá / to iest mego Oycá álbo Mátki Mátká. (AVIA.)

Prádźiad/ iest mego Dziádá álbo Báby Oyćiec. (Proauus.)

Przedbabá/iest mego Dziádá álbo Báby Mátká. (Proauia.)

Práprádźiad / iest mego Prádźiádá álbo Przedbáby Oyćiec. (Abauus.)

Práprábábá / iest mego Prádźiádá álbo Przedbáby Mátká. (Abauia.)

¶ Po Práprádźiadu Polacy inym Osobam wyszey idącym nie máią imion / názywáią ie pospolićie Oycámi álbo Stárszemi. Ale Láćinnicy

máią / Atauus atauia, Tritauus tritauia, dáley też nic. Tákże dálsze Osoby názywáią pospolitym słowem / Maiores nostri, Progenitores nostri.

☞ Druga Liniia prosta / iest person ná dół idących / ták Mężczyzny iáko y białey płci: które Łácinnicy zową Descendentium, które od nas pochodzą: iáko są / Syn / Córá. Descendentium

Wnek / który sie rodzi od mego Syná álbo od Dziewki. FILIVS. FILIA. Nepos.

Wneczká / która sie rodzi tákże od mego Syná álbo od Dziewki. Neptis.

Práwnek / który sie rodzi od mego Wneká álbo od Wneczki. Pronepos.

Práwneczká / która sie tákże rodzi od mego Wneká álbo Wneczki. Proneptis.

Prápráwnek / Prápráwneczká / które sie rodzą od mego Práwneka álbo Práwneczki. Abnepos Abneptis

¶ Po Prápráwneku Polacy inym Osobam ná dół idącym nie máią przezwisk / názywáią ie pospolicie / Dzieci: Łácinnicy máią / Atnepos atneptis, Trinepos trineptis. Dálsze też pospolicie názywáią / Minores, Posteri.

☞ Liniia poboczniá / ma w sobie Persony / które áni sie od nas rodzą / áni my od nich / ále od iedney krwie známi pochodzą: które łácinnicy zową Collaterales, aut Transuersales; ták z prá- Collateralium.

wéy strony po mieczu / iáko z lewéy po Wrzeciénie: iáko są ☞ Z Práwéy strony: Brát / Siostrá. Stryy / to iest Oyców brát. Y Wuy / to iest Mátczyn brát.

Frater. Soror. Patruus.

Ciotká / iest Oycowá álbo Mátczyná Siostrá. Acz ty obiedwie Persónie / iednym Polskim słowem Ciotká zową / ále Láćinnicy różność w tym máią: bo śiostrę Oycowę Amitam, á śiostrę Mátczynę Materteram názywáią.

Amita.

Stáry Stryy / iest mégo Dźiádá Brát. Y Stáry Wuy / iest méy Báby Brát.

Patruus. magnus.

Stára Ciotká / iest mégo dźiádá y moiéy Báby Siostrá.

Amita magna. (us.

Stárszy Stryy / iest mégo Prádźiádá Brát.

Propatru

Stárszá Ciotká / iest mégo Prádźiádá Siostrá: co drudzy zową Przestryiec / Przeciotká.

Proamita

Stryczni Bráćia álbo Siostry / którzy sie rodzą odedwu Brátów.

Frẽs sorores'q; Patrueles.

Ciotecźóni Bráćia álbo Siostry / którzy sie rodzą odedwu Siostr.

Amitimi et Amitiæ

Synowiec / iest Syn od mégo Brátá.

Nepos ex fratre.

Synowicá / iest Córá od mégo Brátá.

Neptis ex frẽ soror.

☞ Z Lewéy strony: Siostrá.

Wuy / to iest Mátczyn Brat.

Auũcul⁹

Ciotká / to iest Mátczyná Siostrá.

Matertera.

Stáry Wuy / to iest stáréy Mátki Brát.

Auũcul⁹ magnus.

Stára

Stára Ciotká/ iest stárey Mátki Siostrá. Materte-ra magna

Stárszy Wuy/ álbo Przedwieć/ iest Brát Przedbábin. Stársza Ciotká / álbo Przedćiotká / iest Siostrá Przedbabiná. Proaũcul' Promatertera.

Ciotczoni Bráćia y Siostry/ od obudwu śióstr. Cõsobrini Consobrinæque.

Synowiec/ Syn od Siostry. Nepos ex Sorore.

Synowicá/ Dziéwká od Siostry. Nepos ex Fratre.

☞ Liniia Poboczniá/iest téż dwoiáka:iedná iest rownych Person w Stopnioch/á druga nierównych. ¶ Równa Poprzécznych Liniia iest / gdy persony o ktorych bywa gadká ná równym stopniu / są od spólnégo Pniá / to iest od Rodzicá: iáko iest Brátów Wnek/ Siestrzyná Wneczká.

¶ Nierówna Poprzécznych Liniia iest / gdy persony o ktorych bywa pytánie / ná nierównym Stopniu są / od spólnégo Rodzicá: to iest / Brátów Práwnek/ á Siestrzyná Wneczká.

Porządek Spadkow.

KV Spadkowi / po vmárłym ktory Testámentu nie vczynił/iest czworáki Stopien. ¶ Ná pierwszym stopniu są Dzieći. ¶ Ná wtorym Rodzicy. ¶ Ná trzećim Persony poboczné / o ktorych powiedziano wyszey. ¶ Ná czwartym / Mąż z Zoną / ktorzy po sobie Spadek biorą / gdy niemász áni Rodziców / áni

Dzieci áni Bráciey / áni Siostr / y innych ná dół y wzgórę y poprzek idących. ¶ Ná ostátek / ieśli tych wszystkich ná czterech stopniách okazánych niemász / tedy Spadek álbo Imienie zmárłego / przynależy do skárbu królewskiego.

Descen-
dentium
succeßio

☞ Wszyscy tedy ktorzy idą ná dół / iáko są / Syn / Dziewká / Wnek Wneczká / Práwnek Práwneczká / ták Męzkiego iáko Zeńskiego plemienia: ktorzyby z tych po zmárłym bliższy byli / spadek zá rowno biorą przed temi wszystkimi Personámi / ktore idą wzgórę / y przed pobocznémi. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 3. & 17. Et lib: iij. artic: 76. Gloss: lib: ij. artic: 23. Et Iure Municip: articulo 3. in Gloss. A ztądże sie okázuie / iż Synowie y Corki po śmierci Rodzicow swoich / wszystkiego Imienia rowny dział biorą / y z rownégo sie działu weselą. Wyiąwszyby z nich niektorzy odpráwieni byli / ktorzy / ieśliby rowny dział z nieodpráwionémi chcieli bráć / tedy pierwey to powinni pod Przysięgą położyć co wźięli / tóż będą ku działowi przypuszczeni. Chybá iż nie odpráwieni mogliby dowieźdź Swiádkámi / iże sie wyrzekli z dobr Oyczystych y Máćierzystych. A czego odpráwieni nie winni ku działowi kłáśdź / nápisano Speculo Saxon: lib: 1. articu: 10. 13. Iure Municip: artic: 57. Jáko gdy kto po Zenie we-

zmie/ álboby co spráwionego/ álbo dárowánego od Rodziców zá dobrego ich zdrowia miał / iáko Konie/ Zbroie/ Száty y inne rzeczy: ieśliby też co wysłużył/ álbo ná woynie zyskał. Tákże Dziewká/ co iey iest od Rodziców dano ku iey ochedozności / w szátách / w sprzecie domowym / tego niepowinná kłáść: álbo co też wysłuży.

☞ Ná teyże Liniiey prostey / Person ná dół idących / Persony które są ná bliższym stopniu od zmárłego / biorą Spadek przed temi którzy są ná dálszym stopniu. Wyiąwszyby Rodzicy tych to którzy są ná wtórym stopniu / zmárli á nieodprawieni byli : tedy oni ná mieyscu Rodziców swoich zmárłych / biorą Spadek po Dziádu / y po Bábie / z drugimi Dziedzicmi / tyle ile Rodzicy ich mieli bráć gdyby byli żywi. Speculo Saxo: libro I. artic: 17. Co Łácinnicy zową / Iure repre-sentatiuo : Quòd Nepotes representant personam Parentum, in Successione post Auum vel Auiam in linea recta. Które Práwo tylko idzie miedzy tymi personámi/ co są ná prostey Liniiey.

¶ A ieśliby kto zmárł/ á Synówby też nie było/ álbo Dziewek / áleby miał Wneki álbo Wneczki: tedy Wnekowie y Wneczki / tymże sposobem biorą Spadek przed tymi co idą wzgórę / y przed Pobocznémi.

Ascendẽtium succesio.

¶ A gdy niemász dźieci álbo Wnekow/ y innych ná dół idących: tedy Spadek przychodźi ná bliższą Persone miedzy tymi co wzgórę idą/ tym sposobem: Gdyby kto zostáwił Oycá/ tedy Oyciec bierze Spadek y przed Mátką/ y przed innymi wszystkimi Górnymi y Pobocznymi. Tákże też gdyby Oycá nie było/ Mátká bierze przed inszymi wszystkimi Wzgórę y Poprzek idącymi. Specu: Saxon: lib: I, Artic: 17. Ale wedle Práwá Césárskiégo/ Oyćiec/ Mátká/ z Bráćią y z Siostrámi/ zmarłégo Syná Spadek zárówno biorą. A ták póki Person ná Dół y Wzgórę idących sstawa/ póty Poboczné Persony bywáią wyłączoné wedle Práwá.

Collateraliũ succesio.

¶ A gdy Synów y Rodźiców y innych Krewnych ná Dół y Wzgórę idących niemász: Tedy Spadek przychodźi ná Poboczné Persony/ któréby sie w Stopnióch okazáły bydź bliższé po zmárłym/ o którégo Dźiedźictwo idźie. Speculo Saxon: libro I, Artic: 3. Qui se in proximiore gradu, huic de cuius hæreditate agitur probauerit, præfertur ei, qui vlteriorem obtinet gradum. Miedzy którymi to Pobocznymi/ bliższy są Bráćia y Siostry/ y ich Dźieci.

☞ A tu trzebá wiedźiéć/ Iże Bráćia y Siostry/ ktorzy są iednégo Oycá y iednéy Mátki/

które Láćinnicy zowią/ integri fratres, & integræ sorores, bliższy są ku wszelkiému Spadkowi nád Bráćią y Siostry od iednéy Mátki á od innégo Oycá/ albo od iednégo Oycá/ á inney Mátki/ które zową/medij fratres, mediæ sorores. A gdźie by záśie dźieci zmárłégo Brátá álbo Siostry/ którzy są iednych rodźiców/ zostáli: tedy spulbráćią álbo spulsiostrámi/ zárówné Spadek z niemi biorą. Specu: Saxon: lib: ij. artic: 20.

¶ Po Bráciéy záśie y po Siostrách iednych Rodźiców/ y po ich dźiećioch/ bywáią przypuszczeni ná Dźiedźictwo dźieci od iednéy Mátki/ álbo od iednégo Oycá: których záśie dźieci bliższé są ku spadkowi nád Stryie y nád Wuie.

¶ A gdy niémász Bráciéy/ Siostr y ich dźieći álbo Wnuków: tedy po Spadek przychodzą inszy którzy byli ná bliższym stopniu/ iáko są Stryiowie/ Wuiowie/ Ciotki/ ich Synowie/ Wnuki/ Wneczki. A którzyby ná iednym stopniu bliższym społem náleźieni byli/ á tegoby dowiedli: równy dźiedźictwá dźiał biorą/ wedle Textu Speculo Saxon: lib: I. cap: 17. z Niemieckiégo ták iásnie wyczérpnionégo: Non extantibus, neque fratribus, neque sororibus, omnes qui se in vno cognationis gradu esse probauerint, æquam hæreditatis portionem percipiunt.

Mariti & vxoris succesio.

¶ Potym gdy tych wszystkich Krewnych wyszey namienionych nie bedzie / tedy Mąż z Żoną po sobie spadek biorą. A iżby po sobie mogli słusznie brać / potrzeba iest / aby było miedzy nimi práwe á słuszné Małżeństwo / wedle Kościoła Chrześciáńskiégo złączoné / któreby trwáło áż do śmierci: ábowiém gdzieby rozwód záiszedł / tákowy Spadek mieyscá nie ma.

Fisci succesio vltima.

¶ A gdy niémász Przyiaciół y Żony / tedy spadek przynależy do skárbu Królewskiégo / który iuż iest ostátecznym Dziedzicem. Iure Municipali, articulo 59.

Sacerdotū & Monachorum succesio.

KSiądz ieśliby vmárł krom Testámentu / á dobrá po nim zostáły z dochodów Kościelnych nábyté / spadek po nim nie indzie iedno do Kościołá przynależy. A ieśliby oné dobrá były z iego Oyczyzny / álbo po którym Przyiacielu przypádłé / álbo robotą iego włásną / álbo Rzemiestem nábyté: tedy ná Przyiaciele przypadáią. Co ma bydź rozumiano o tych Kśiedzoch / które zową Swietckimi / nie o Mnichoch. Abowiém iáko Mnich z Brácią nie dziedziczy / ták też po Mnichu żaden spadku nie bierze. Bo Mniszy wyrzekli sie świátá / y są vmárli świátu: á vmárlyć żaden spadku nie bierze / iedno żywy.

Mniszy nie dziedziczą.

Wyiąwszyby którzy w Dziećińſtwie z przymuszenia /

ßenia / albo z iákiego przyludzenia / álbo z namó- wy do Kláßtorá wstąpili : bo ci mogą wyniśdź: á ták Dziedźictwá nie trácą. Speculo Saxonum lib. I. articulo 25. & lib: ij. articulo 22. Wßákże w tey mierze zacnym y vczonym w Práwie ludźióm/ nie zda śie bydź zá słußną rzecz/ áby Mnißy Dziedźictwá po swym Krewnym nie mieli bráć : mieniąc / Jeśliże Niewiástá która śie niepoczćiwie rządźi/ dla swey niepoczćiwośći Dziedźictwá nie tráći : á czemuby Mnich który śie ná służbę Bożą vda / tráćić miał? Tum quòd Statuta Laicorum, non ligant Ecclesiasticas Personas. A podpieráią tego Práwem Duchownym y Césárskim.

Mnißi/kie dy dziedźictwá nie trácą.

¶ W dochodzeniu á otrzymániu Dziedźictwá / niemáß áni też ma bydź żadney rożnośći miedzy Mężczyzną á żeńskim plemieniem : ábowiem iáko ku rozmnożeniu Rodzáiu obudwu Pan Bóg stworzył : ták też práwo w bliskośći imienia czyni ie rowne : oprócz Gierády á Hergewetu. Bo Gieráde / to iest / sprzęt y vbiór niewieśći / wedle práwá (ácz niesłußnie gdy śie kto przypátrzy) blizßá po zmárłey Niewieśćie bierze. A Hergewet / to iest / Zbroie / blizßy po zmárłym Mężu. Powiedźiałem iże niesłußnie / to z tego przykłádu káżdy obaczyć może. Vmrze która bogáta

Gierádá

Hergewet.

biała głowá / ktorey máietność wszystká práwie w teyto Gieradźie / w Bryndách kosztownych zależy / zostáwi Syná iednego álbo dwu / ktorzy by słusznie á spráwiedliwie Máietność Mátki swey wszytke po śmierći iey mieli bráć : tu wedle Práwá Máydeburskiego / nie własni Synowie biorą / ále biała głowá / ktoraby byłá oney zmárłey krewna bliższa / choć będźie dobrze dálsza / ná trzećim y ná czwartym stopniu / niż Syn własny. Tu w tey mierze iest wielka niespráwiedliwość / á nieznośne okrućieństwo nád własnymi Dźiedźicmi / gdy ná to pátrzą / á práwie im to co ich iest własnego z rąk wydźieráią. Przeto Krákowiánie tákowe Práwo o Gieradźie (ktore też tu masz ná dole przypisáne) częśćią miárkowáli / częśćią ábrogowáli / ktorych przykłádu by inne Miástá náśládowáły / vmnieyszyłoby sie kłopotow / á wielkiego zákrwáwienia miedzy Przyiacioły. Dobrzeby tedy áby to Práwo w pospolitośći ták stało / áby Mężczyzná z białą głową spadek wszystkich rzeczy rowno po Przyiaćielu bráli. Aby iáko nie wszedy wiedzą co iest Gierádá / co iest Hergewet / tákże rzecz z nieznáiomośćią názwisków zginełá / á z gruntu zgłádzoná byłá / áby bez tego bráłowánia Hergewetu y Gierady / bliskość w stoiącey y ruchomey

Práwo niesłuszne o Gieradźie.

máietności równo bráli. Obaczáią té trudności y nieſpráwiedliwości wiele przyiaciół / którzy máią przed oczymá Páná Bogá / á zgode miłuią: y wiele ich naydzie / którzy bez tego brákowánia Gierady / równo ſie wßytkim cokolwiek ieſt dzielą cicho / bez kłopotów / ták / iż Wóyt o tym nie wzwie.

KIedy Zoná którégokolwiek Mieſczániná z świátá zeydzie / zoſtáwiwßy dzieci / Syná álbo Dziéwke / iednégo álbo wiecéy: tedy wßyſtek Grat y Sczebrzuch / którymkolwiek imieniém może bydź miánowány / ná żadnégo inßégo / iedno ná meżá y dzieci iéy (którégokolwiek ſtanu bedą) ma przyſłußeć / wßyſtki inßé téy vmárłéy Przyiaćiele / Sioſtry / y bliżßé oddaláiąc. A po śmierci tychto dzieci / to wßyſtko iáko ieſt wedle Práwá przy Oycu ma zoſtáć. ¶ A ieſli Zoná vmrze nie zoſtáwiwßy płodu: tedy to wßyſtko co ku Gieradzie należy y przyſłußé / co oná w dóm do Meża wnioſłá / á tych rzeczy czáſu żywotá od śiebie nie oddaliłá / álbo dawnością czáſu ſie nie ſkáziły / to Sieſtrze iéy álbo bliżßéy przyrodzonéy / przez meżá iéy ma bydź wydano. Domowy Sczebrzuch / we złocie / we śrébrze / Kléynotách / Pieniądzách gotowych / y wßyſtki

inné rzeczy od máłá do wiela / coby ku Gierádźie nie przysłuszáły / przy Mężu téy vmárłéy máią zostáć : o które żadnego nágábánia od iéy bliskich nie ma mieć. Ale to po swéy woli obróći gdźie chce / nikomu liczby nieczyniąc z tego.

¶ To też ostrzégáiąc / że Siostrá tá álbo przyrodzona / która tákową Gierádę będźie bráć chćiáłá / Mężowi téy to vmárłéy z tákowych rzeczy / ma zostáwić co Práwo obmawia : to iest / łoże vsłáné / y inné rzeczy w práwie opisáné.

Item / Té rzeczy wszystki / które Mąż żenie przed ślubem álbo po ślubie kiedykolwiek ku poczćiwośći iéy spráwił / we złoćie / srébrze / száćiéch / kleynotách / vpominkách / y wszystkich innych rzeczy / żadnych nie wyymuiąc / to nie ma bydź miedzy Gierádą policzono : ále po śmierći Żeninéy Mąż to wszystko przy sobie záchowáć ma / iáko swé własné : á żadnemu nie ma bydź zá to powinien odpowiádáć. ¶ A iesliby sie przydáło / żeby Mąż piérwéy vmárł niżli Żoná / choćia zostáną álbo nie zostáną Dźieći : Gierádá álbo też sprzet wszystek który z sobą Żóná wniosłá / y to co iéy Mąż przed ślubem y po ślubie dał / kupił / spráwił / we złoćie / srébrze / kleynoćiéch / w száćiéch / y w innych rzeczách / które ktemu należą :

przy zostáley Wdowie máią zostáć / y po swéy woli može ie obrócić/ etc.

O Przyiaciołoch po Małżeństwie.

Przyiacioły po Małżeństwie Láćinnicy zową Affines, ták po Męžu iáko y po Zenie: ztąd/ iž/ dwá dómy/ to iest/ dwá rózné rodzáie w iedno przyiacielstwo iákoby ku iednému końcowi/ zá onym małżeństwem sie schodzą / áž do Czwartégo pokolenia. A tu trzebá wiedzieć/ iže przyiaciele méy Zony á moi przyiaciele/ nie są sobie przyiaciele ztrony mégo Małżeństwá/ to iest/ nie są Affines iáko Láćinnicy zową: tylko przyiaciele méy žony/ mnie są przyiaciele po małżeństwie: tákže též moi przyiaciele / są méy Zenie przyiacielmi z strony Małżeństwá. A ztądže to iest / iže Oyćiec y Syn iednéy Fámiliiéy/ mogą poiąć w małżeństwo mátke y córe iéy drugiego rodzáiu: tákže dwá brácia mogą poiąć dwie śiestrze. Ale mąž z przyiaciół žony swéy/ niemože žony poiąć/ áž do czwartég pokolenia. Affines.

kolenia.

kolenia. Tákże też Niewiastá / nie może bráć Mężá z Przyiaciół Mężowych áż do czwartégo pokolenia.

Imioná przyiaciół po Małżeństwie.

Maritus. VXOR.	☞ Mąż z Zoną / są gruntem Przyiacielstwá po Małżeństwie.
Socer. Socrus.	Swiekier / iest żony méy oyciec. Ale dziś pospolicie Oycem zową wedle zwyczáiu / á nie Swiekrem: tákże Swiekrá méy Zony Mátká.
Gener.	Zięć / méy dziewki mąż.
Nurus.	Cyeść / Syná mégo Zoná.
Leuir.	Dziewierz / iest Brát Mężów.
Fratria.	Jatrew / Zoná mego Brátá: zową też Brátową.
Glos.	Swieść / Siostrá Mężowá.
Sororius.	Swak / iest Siestrzyn Mąż.
Priuign'.	Páśierb / Syn méy żony od pierwszégo mężá / álbo syn mego mężá od pierwszéy żony.
Priuigna.	Páśierbicá / Dziewká méy żony od innego mężá.
Vitricus.	Oyczym / Mąż wtóry moiéy mátki.
Nouerca.	Mácochá / iest żoná Oycowá wtóra dzieciom od pierwszéy żony.
Sponsus.	Oblubieniec / Nowożenia / Pan młody.
Sponsa.	Oblubienicá / Páni młoda.
Paranymphus.	Dziewosłąb.

Porządku Sądow Mieyskich.

Część Czwarta.

O Kárnośći Złoczyncow/ á naprzod o Męczeniu ich.

Porządek około Męczenia Złoczyncow.

S Práwe około męczenia y rozmáitey śmierci rożnych Złoczyńcow Ludźie w Práwie náuczeni/ bárzo szeroce á potrzebnie nápiśáli/ nie bez przyczyny. Abo-

wiém gdźie idźie o zdrowie vbogiégo człowie-
ká/ zá którégo iednorodzony Syn Boży dał śie v-
meczyć: tám trzebá nawietszéy náuki / y nawiet-
szégo porządku á pilnośći / áby człowiek bez lutośći
Sedźiégo/ bez bácznośći/ bez dobrégo rozsąd-
ku/ iáko inna bestya nie zginął. W czym zápra-
wde w Miástách/ w Miásteczkách/ máły iest
porządek/ wietszy snadź tám gdźie śie spráwá to-
czy o troche zgniłéy máietnośći/ niż tám gdźie
vbogiégo człowieká ćiáło szárpáią / tárgáią/ ćią-
gną/ pieką/ meczą: wielekroć tylko przy oblicznośći
iednégo álbo dwu opiłych Ceklarzów / gdźie
rzadko bywa człowiek poważny á báczny / któ-
ryby wielkość á potrzebe meki wyrozumiał: któ-
ryby też persone y znáki ku wydániu ná meke ro-
zeznał/ y spráwiedliwośći w tym dożrzał. Sam
przy tym okrutny Kat / á ieden álbo dwá opili
Ceklarze bywáią: z których potym wyznánia /
człowiek bywa ná śmierć skazan. Té rzeczy po-
trzebuią pilnégo wypisánia. Ale iże vmysliłem
potym osobné kśiążki o tym pisáć: tu ná ten czás
coby śie potrzebnieyszégo bydź zdáło / ná koniec
krotko przypiszę.

Co trzebá báczyć przed meczenim Złoczyncow.

PRzed meczenim Złoczyńców/ té rzeczy trzebá pilnie báczyć. ¶ Naprzód / áby żaden w Kátowskié rece ná meke nie był zdány/ áżby były pewné á dostáteczné przećiw niemu znaki złoczyństwá / á dowody nieiákié. Abowiém meká / áczkolwiek ku wybádániu prawdy bywa przydána / wszákże rzecz iest ku zdániu ná śmierć nie pewna / krechka / y Sedziemu ku zbáwieniu niebespieczna : gdy niektórzy Złoczyńce ták są twárdégo przyrodzenia / iże ná nich nic nie wymeczy: á drudzy záśie są ták miekkiégo á niećierpliwégo przyrodzenia / iż wolą ládá co powiádáć/ niż okrutné meki ćierpieć. A z tąd bywa/ iże ich wiele niewinnych powoływáią. Nápisał to y Augustyn S. Vbi non sunt præsumptiones, semiplenæ probationes, certa indicia, non est inducenda quæstio.

¶ Druga / áby złoczyńcá ná meke nie łatwie áni skwápliwie od Sedźiégo był zdawan / by téż y znaki krému przywodźiły: iedno w ten czás / gdźieby inszym lżéyszym sposobem / to iest / łaskáwym vpominánim álbo pytánim / prawdá niemogłá sie okázáć : gdźie téż są iáwné dowody przećiw złoczyńcy / álbo sie sam dobrowolnié zna / álbo znáć krom meki obiecnie / tám meki

Kiedy złodźiéy ma bydź meczon.

nie trzebá: oprócz żeby ná co innego zá dostátecznymi znáki á nieiákimi dowody był podezrzány/ czegoby dobrowolnie znáć niechćiał/ álbo towárzystwá nie powiedźiał.

¶ Trzećié/ á żeby złoczyńcá/ ktoryby iuż ná śmierć miał bydź wydan/ tóż zeznał po mece ná záiutrz przed zgromádzenim wszystkiéy Rády/ dobrowolnie z roskazánia á łáskáwégo pytánia Sedźiégo/ co ná mece zeznawał: ábowiém przez to bywa potwiérdzoné wyznánié wymeczoné. A ztądże Testáment Złoczyńce zá poruczenim Burmistrzá támże v Rády táko przez Pisárzá bywa pisány/ y v Gáynégo Sądu iáwnie czytány/ tym kształtem: Iż ten N. rodem z N. stánąwszy przed námi dobrowolnie zeznał/ Iż vkradł/ wydárł/ wyłupił/ zábił/ spalił/ etcœt. y z tym idźie ná Sąd Boży/ ktorégo Práwu wáżnému poruczamy.

W dźień Swiety godźi sie zdáć ná meke.

JAwni Złoczyńce/ y w dźień Swiety mogą bydź ná meke wedle Práwá dáni/ y w dźień Wielkonocny/ y Bożégo Národzenia: dla tego/ áby sie Lotrowskié rády y zdrády długo

nie táiły / przez których niepoznánié / mogłoby się zstáć wielkié á szkodliwé zámieszkánié ku zábieżeniu wielkim niepokoióm / szkodam / niebeśpiecznośćiam / záchowániu zdrowia ludzkiégo / y pokoiu pospolitégo. C. De Feriis. L. Prouinciarum Præsides.

Złodźiéy / gdyby kogo powołał / y śmierćią swoią zápieczętował : tedy powołány może sie odwiéśdź swoią przyśiegą: oprócz żeby nań był iáki inny dowód álbo świadectwo. Speculo Saxon: lib: iij. articulo 39.

Znáki ku zdániu ná mękę ktore są pewne.

ZNáki / zá którymiby złoczyńcá miał bydź zdan ná męki / nie są opisáné / ktoréby były pewné á dostáteczné. Ale té záleżą ná vznániu / ná woli y ná sumnieniu mądrégo á rostropnégo Sędźiégo. Wszákże tá wola / rozeznánié y sumnienié Sędźiégo tákié ma bydź / któréby było Práwu á spráwiedliwośći przystoyné. Abowiém ináczéy nicby nie ważyło.

☞ Nápisał Iodocus Damuderius w Kśiążkách de Praxi rerum Criminalium, z Práwá Cé-

 sárskiégo

śárſkiego przykłády / z których może ſie náuczyć / które znáki ſą dáleko od męczenia odwodzące / á które bliſko ku męce wiodące / które nablizey.

Znáki mężobóyſtwá.

Dáleki znák ieſt / gdy ták mówią: Słycháć iż zábił. Bliżſzy ieſt znák / gdy mówią: Ten był wielkim á wiecznym nieprzyiacielem zábitego często go zábić groził / czeſto mu odpowiádał. Wſzakże y te znáki ieſcze nie ſą tákie / zá którymi by kto miał bydź zdan ná męki. Nabliżſzy y napewnieyſzy znák ieſt / gdy táko mówią: Tego widziano gdy z gáiu wyſkoczył gdzie ciáło zábitego leżáło / ten miał miecz goły w ręku: gdy go vźrzano / zbladnął / do Klaſztorá vćiekał. Tákowe nabliżſze znáki / dwiemá godnymi á niepodezrzánymi Swiádki potwierdzone / ſą doſtáteczne wiodące ku męce / y owſzem iednym Swiádkiem potwierdzone ták godnym / ná którégoby namnieyſza mákulá podeźrzenia nie byłá / zwłaſczá gdy ták świádczy / iż go widział kiedy ránił. Tákże o Złodzieiu może bydź rozumiano / gdy mówią:

Znáki złodzieyſtwá.

Podezrzány to Młynarz / vbogi ieſt / rad ſie w drogie ſzáty vbiera / ták wiele nie zárobi: te znáki ſą dálekie. Bliżſze / gdy v kogo widzą rzecz kradzioną. Nabliżſze / y nadoſtátecznieyſze / gdy go widzą z kradzioną rzeczą vćiekáiącégo / z mieyſcá gdzie rzecz vkrádziono.

Na Cudzołostwo / ten znak iest daleki: gdy powiádáią / iż sie rádzi widzą / iż sie miłuią. Bliższy / gdy kto chodzi do cudzéy żony w dóm / kiedy męża domá niémaſz. Nabliższy á pewny / kiedy go z cudzą żoną ná iednym łożu záſtáną. ¶ Znáki Cudzołoſtwá.

¶ Vćiekánié iáſnie dowiedzioné / pewny znák ieſt winnośći / zwłaſczá tám gdy kto ieſcze nie obwiniony / iedno tylko iż ieſt powieść o nim / zá dotknienim ſumnienia / boiąc ſie vćieka. Vćiekánié złoczyńce.

¶ Wsádzony do kaźni / opátrzony dobrze / gdyby ſie wyłamał / á do Kośćiołá vćiekał / álbo ná inné beśpieczné mieyſcá / ku záchowániu zdrowia ſwégo / znák ieſt pewny ku zdániu ná męki.

¶ Osławiony o iákié złoczyńſtwo / gdyby ſie przed kim zeznał tám kędy ná ſtronie / nie v Sądu: á tákowé zeznánié byłoby iednym godnym Swiadkiem potwiérdzoné / tákowy podáie do śiebie znák nie máły ku męce. Zeznánié złoczyńce nie przed Sądem.

¶ Sámá goła powieść / nie ieſt znák pewny ku zdániu ná męke: quia fama eſt res fragilis & pernicioſa, oprócz tego / gdyby byłá mocna / gwałtowna / á nieodmienna. ¶ Sławá.

Mowá odmienna. Klamstwo. Boiaźń.

¶ Odmienność mowy/ klamstwo/ boiaźń/ záiakánie/ drżenie/ są znáki/ nieiáką drógę ku mece podáiące/ które ná Sedziego przynależy pilnie obáczáć y terminowáć/ áby mu potym nie było zádano: iż nie słusznie człowieká zdał ná męki. Boby to musiał męczonému nágrádzáć/ gdyby okazał swoie niewinność. Tákie wszystki znáki iáko wyszéy námieniono/ záleżą ná báczným á rostropnym vznániu Sedziego: áby wielkośći wystepu/ tráfunki/ rozmáitośći znáków/ y inné okoliczności dobrze á pilnie obaczał/ áby też miał báczność ná stan Persony. Abowiém ináczéy ma bydź męczon młody/ á ináczéy stáry: ináczéy mdły/ ináczéy duży: ináczéy kochánek/ ináczéy nie kochánek: ináczéy Szláchćić/ ináczéy Mieszczánin/ ináczéy Chłop. A ná koniec/ Sedzia ták sie w ten czás przećiw człowiekowi ma stáwić/ áby sie wiecéy widźiał bydź łáskáwym Sedziem/ niż okrutnikiem: pámietáiąc iż też człowiek iest.

¶ Różność mąk/ wedle rozności person.

Persony od męki wolne.

ŻAden/ ná którego są pewné dowody á znáki/ nie może bydź wolen od męki/ iedno ten/ którego Práwo pisáné czyni wolnym: iáko są

Dokto-

Doktorowie/ Rycerze/ Przełożeni ná wielkie dostoieństwá / Vrzednicy ludźi wielkich stanów / y Vrzędnicy Mieyscy póki są ná Vrzędźie : Principum Officiarij, Ciuitatum Rectores, Officiorum suorum durante tempore. Młodszy niż czternaście lát / ktorzy v Pręgi miotłámi máią bydź karáni : Stárzy / ná pámięci y ná rozumie zeszli : Niewiásty brzemienne / ážby po porodzeniu moc wźięły. Wszákże są tákie występy / zá ktorymi áni persony przerzeczone od męki bywáią wolne : iáko iest występ przećiw Królowi / przećiw Pospolitey rzeczy : co zową łáćinnicy / crimen læsæ Maiestatis : to iest / gdy się kto co tákiego dopuśći / coby było przećiw Królowi y bespieczeństwu iego : gdy naprzećiw skáźie ábo vpadku mieyskiemu co broi : gdy ku nieprzyiaćielowi się skłoni : gdy Nieprzyiaćielowi zbroią / pieniądzmi / rádą / y ktorymkolwiek inszym sposobem przećiw swému Pánu dopomaga : gdy poddáné / źiemie ktemu przywodźi / áby były Królowi przećiwné : gdy rostérk w mieśćie czyni / áby ktory przełożony był zábit : y inné tym podobné. Też nie czyni nikogo wolnym od męki / wydánie á zdrádźiectwo Oyczyzny swéy : podánie miast / zamków Nieprzyiaćielóm / ktożkolwiekby był tákim.

Crimen læsæ Maiestatis.

O rozmáitych mękách.

WYższey námieniony Author / wypisał o rozmáitych mękách / ktore Złoczyńcóm bywáią zádawáne / więcey z wymysłow sędziow niebácznych / á z okrucieństwá Kátowskiego / niż wedle práwá: iáko / wodą / octem / lanim wrzącego oleiu w gárdło / smárowánim śiárką / smołą gorąiącą / słoniną / głodem / prágnienim wielkim / przyłożeniem ná pępek myszy / śierszeni / álbo iákich innych iádowitych chrobakow nákrytych bánką / á żeby ták gdyby wynidź nie mogli / ciáło ćierpiącego dręczyli: iáko też gdy Złoczyńce ku łáwie przywiążą / nogi iego słoną wodą námáżą / potym koze przywiodą / ktora rádá sol iada / áby pięty onego złoczyńce lizáłá: ktory bol powiádáią bydź okrutny / bez obráżenia cielesnego. Opisuie támże niektore męki wedle Práwá miánowićie / przez ćiągnienie powrozmi / gdy nágo Złoczyńcá (wszákże wstyd przyrodzony máiąc nakryty) ná weższey łáwie niż ciáło iest / bywa pod pache przez piersi przywiązan / potym wielkie pálce v nog bywáią związáne / á powroz od nich około ośi v kolá okręcą / áby ták obrácánim kolá ciáło złoczyńce ku wypowiedźieniu prawdy było ćiągniono. Niektorym też / ktorzy

ná męki máią bydź dáni / pierwey wßystki włosy brzytwą ogolą / dla opátrzenia / áby iákich kunßtownych pomocy we włośiech nie miał: według Czarnokśięstwá / álbo Czárów innych / zá ktoremi wiec żadney męki nieczuią. Przydáie ná ostátek swoie widzenie: áby złoczyńcá przed innemi mękámi naprzód był bit miotłámi / mieniąc / że zá doświádczenim przez tákie karánie / rychley złoczyńcá powie swoie przewinienie / niż zá mękámi wyßey opisánemi. In Summá / áby tákie męki były żądáne / żeby ciało było bez obráženia wielkiego / y bez vlomności. Abowiem / gdyby sie tráfiło / iżby złoczyńcá dla męki wielkiey vmárł: Sędzia byłby bárzo podezrzány / iákoby mu tákie męki zádáwáć roskázował / nie wedle Práwá álbo zwyczáiu / nie zá miłośćią spráwiedliwośći / nie z miłośierdzia / nie z báczności á z mądrośći: ále z gniewu á z nienawiśći / áby ták z iego sámego vporu człowiek zginął. Byłby mowie Sędzia w tákim podezrzeniu / ieśliby sie słußnie nie wywiodł / iż w tey mierze náśládował Práwá álbo zwyczáiu / łáskáwośći / máiąc Páná Bogá przed oczymá / y spráwiedliwość iego. O tym komu trzebá wiedźieć ßerzey / niechay czyta v tegoż Authorá.

Złoczyncá / o co ma bydź pytan ná męcę.

Złoczyńcá wedle prawá nie ma bydź ná męce o wiecey rzeczy pytan / iedno o które iest oskárzon / á o które nań szychác: z tey przyczyny: iże ná męki żaden nie ma bydź dan / krómia vprzedzáiących znaków: iáko wyszey o tym.

Miedzy wielemi złoczyncámi / ktory ma bydź pierwey męczon.

Gdy wiele Złoczyńców o ieden wystep ná męke máią bydź zdáni: Sędzia ten ma porządek chowác: áby tego pierwey kazał męczyć / którégoby rozumiał bydź ku powodzeniu prawdy skłonnieyszégo. Jáko / iśli oyciec z synem ma bydź męczon: pierwey syn przy obliczności oycowskiey / álbo też w niebytności z wiádomością iego: dla tego / iż oyciec zá żáłością syná swoiégo / rychley sie skłoni ku wyznániu / niż zá własnymi mękámi. A ieśli żoná z mężem: pierwey żoná: dla tego / iż Niewieściá płeć będąc mdleyszey náturý / y nie ták cierpliwey / rychley może bydź przywiedzioná vpominánim / y mękámi ku wyznániu / niż mąż.

O Powtarzániu męki.

Złoczyńcá / który raz dla iákiego podeźrzánégo występku / słusznie á dostátecznie wedle Práwá był męczon / (która dostáteczność ná vznániu Sędziégo zależy) á ná męceby się nic nie zeznał: iuż o tenże występek / drugi raz nie ma bydź męczon: oprócz żeby się iákié nowé znáki pewné nań wynurzyły / któréby były godné ná zdániu powtóré ná mękę / wedle wyższégo opisánia. Wszákże y zá pierwszymi znáki / może bydź dan po wtóré ná mękę / gdy iest iásny iego vczynek / świadectwem dwu godnych ludźi ták dobrze dowiedźiony / iż o nim Sędźia żadnéy wątpliwośći nie ma: tylko po Złoczyńcy zna / iż vczynku swégo / więcey z krnąbrnośći a z zátwárdzenia / niż z niewinnośći przy.

Złoczyńcá / gdy zna vczynek swóy ná męce / á po męce go przy: może bydź wtóré męczon ku pierwszému zeznániu: ále lżéy niż pierwéy. A ná wtórey męce gdyby nie zeznał / ále sstale przał: iuż trzeći raz nie może bydź męczon.

Złoczyńcá / gdy kogo ná męce wyda / tedy wydány ma bydź poiman. Wszákże to wy-

¶ Powołány/ ma być poimány.

dánie ábo powołánie/ nie iest dostáteczny znák/ á żeby powołány miał bydź zdan ná męke/ ieśliże przećiw niemu nie będźie innych znáków/ álbo dowodów. Abowiem powołánie wiele kroć bywa stąd: Iż/ Gaudium est miseris, socios habere pœnarum. A Regułá też iest Prawna: A tormentis incipiendum non est, priusquam præcedant certa indicia.

☞ Przystoi też Sędźiemu/ pierwey niż Złoczyńce zda na męki/ bádáć śie pilnie czásu/ iáko dawno Złoczyńcá kradł/ zbijał. etc. y inne łotrostwo płodźił: ieśli w leśie przemieszkawał/ álbo nie. A to ktemu/ áby wiedźiał iáko wielkie męki ma rozkázáć iemu zádáwáć. Abowiem wiele ich naydźie/ którzy będąc w towárzystwie/ przemieszkawáiąc w leśiech/ w gáiöch/ społem sobie męki zádawáią/ y ćwiczą śie ná wyćierpienie rozmáitych mąk/ áby potym gdyby byli poimáni/ mocne męki wyćierpieli/ króm wyznánia złych vczynków/ y towárzystwá swégo: co z wyznánia złodźieiów poznano.

¶ Złodźieyski kunszt.

O Rozmáitey śmierci rożnych Złoczyńcow.

JAka śmierćią ktory Złoczyńcá ma bydź karan: wypisano Speculo Saxonum lib. ij. Artic: 13. 16. 36. to iest: Złodźiey ma bydź obieszon. Zdraycá / Rozbóynik / Łupieżcá / w koło wpleciony. Mężobóycá / Gwałtownik pánien / y ktoryby ná cudzołostwie był poimány: tákowi máią bydź śćięći: iáko nápisano / Raptores virginum honestarum vel ingenuarũ, siue desponsatæ fuerint siue non, vel quarumlibet viduarum: capitis supplicio puniuntur. Odszczepieniec wiáry Krześćijáńskiey / ma bydź spalon. Táż śmierćią ma zginąć Czárownik / y ktoby komu iad żądał.

¶ O karániu Hæretykow (iż z innych Praw máluczko szérzey powiém) iest też srogi Státut Koronny / Królá Władźisławá Jágiełłá / vczyniony Roku 1424. gdźie iásnie opisano: áby Hæretykowie naprzód mieczem byli karáni: potym też więtsze im karánie iest náznáczone: áby nie ináczey / iedno iáko wystepuiący przećiw Máiestatowi Królewskiemu byli karáni: to iest / nie tylko ná gárdle / ále y ná máietnośći / ktoraby po zámordowánym Heretyku do Skárbu Królewskieg było przyłączoná. Nád to: Dźieći onego Heretyká / wiecznieby były bezecnymi: á ku żadnému Dostoieństwu / áby nie były nigdy obieráné.

¶ Złodźiey.
¶ Zdraycá.
¶ Rozbóynik.
¶ Łupieżcá
¶ Mężobóycá.
¶ Cudzołożnik.
¶ Gwałtownik Páńieński.
¶ Odszczepieniec.
Czárównik
¶ Żądawcá iádu.
¶ Karánie Heretyká / wedle Státutu Koronnégo / y Práwá Duchownégo.

¶ Práwo záśie Duchowné ná Heretyki iest lżeysze. In C. ad abolendam de Hæreticis. gdźie nápisano/ áby Heretykowie ktorzyby doświádczeni byli w odśczepieństwie/ ieśliby sie chćieli bledu swégo odprzysiądz/ vchodzą karánia. A potym ieśliby w tóż odśczepieństwo wpádli: tedy z práwa Duchownégo bywáią podáni Zwierzchności Swieckiéy/ áby byli mieczem karáni. Wszákże ich synowie nie bywáią bezecni/ iáko Práwem Polskim. A gdźie karánié zá iákié złoczyństwo nie iest opisáné/ tám złoczyńcá ma bydź karan wedle vznánia Sedźiégo/ ktoré wiecéy sie skłániáć ma ku łáskáwośći/ niż ku okrućieństwu. Abowiém Práwá ná złoczyńcé są vczynioné/ áby zá boiáźnią ich/ zuchwáli ludźie od złych vczynków sie hámowáli/ á niewinni áby w bespieczeństwie á w pokoiu mieszkáli.

O Złodźieystwie.

Złodźieystwo iest dwoiákie: Iáwné y Táiemné. ¶ Iáwné: gdy Złodźiéy ná złodźieystwie ábo ná onym mieyscu gdźie kradł/ będźie poimány/ w domu/ w ogro

¶ Złodźieystwo iáwné.

dzie/ álbo w Winnicy/ etcæt. ¶ Táiemné/ gdy Złodzieiá nie poimáią ná złodzieystwie/ áni ná onym mieyscu gdzie kradł: ále gdy rzecz krádziona tái: álbo gdy zá czyią rádą y pomocą ssztáło sie złodzieystwo. Jáwni złodzieie/ wedle Práwá Césárskiego bywáią karáni/ Nágrodzenim rzeczy vkrádzioney czworako. Táiemni/ dwoiáko. Téż wedle Práwá Bożégo/ w Stárym Zakonie/ nágrodzeniém rzeczy krádzionéy dwoiáko/ czworáko/ pieciorako/ y śiedmiorako. A ieśliby nie miał czym nágrodzić/ tedy go záprzedawano. Ale wedle Práwá Sáskiégo Máydeburskiégo/ Złodziey ma bydź obieszon. — Táiemné. — Exodi. 22. Prouer. 6.

Karánie v Prági.

JEśliby kto vkradł/ coby Trzy Złoté álbo wysszéy ważyło/ ma bydź obieszon. Bo ácźkolwiek tám mówi de Tribus solidis Speculo Saxonum, lib. ij. artic. 13. Wszákże Solidum wykłáda Złoty/ z Łáciński ego słowá wywodząc/ à soliditate auri. A ieśliby rzecz krádziona mniéy niż trzy Złoté ważyłá/ á kradzieſtwoby sie sstáło we dnie: v Prági ma bydź bit/ y włosy máią bydź oberznioné: co zową Łáćinnicy/ pœnam in cute & crinibus. Któré Práwo około obrzynánia

Obrzezánié vßu miásto włosów.
Czysty frymárk:
Pœnain cute & carne.
Pœna in crinibus.

włosów/ (piße támże) ná ten czás było dáné/ kiedy ludzie długié włosy nośili : potym kiedy krótkié włosy poczeli nośić/ tedy káwálec vchá álbo nosá miásto włosów vrzynáią: á iesliżeby vchá niemiał/ ná twarzy bywa nácéchowan: y názwano to potym pœnam in cute & carne : non in crinibus. Iure Municip: artic: 38.

Ktore Złodźieie cechuią.

TY Złodźieie którzy we dnie krádną / mieśßki / wácki / kálety krijomie rzeżą / ták znáczą. Zá pierwßym kradźiedztwem ie ná twarzy céchuią. Zá wtórym / obiedwie vßy vrzynáią. Zá trzećim / krzyż ná czele żelázem wypaláią: á zá każdym rázem miotłámi ie v prągi biią. Tákié céchowánié ná Złodźieioch dla tego bywa / áby ie ludźie ználi / á ich sie strzegli. A iesliby sie ktory dáléy co tákiégo dopuśćił / iuż ma bydź powrozem ná ßubienicy nácéchowány / áby wiecéy ludźióm nie ßkodźił: gdyż sie zá troiákim ták srogotnym karánim nie vpámietał / iuż máła nádźieiá o nim áby sie miał polepßyć. Iure Municip. artic. 38. Tá iest przyczyná / dla ktoréy złodźieie wieżßą / á Niewiásty topią / álbo y inną śmiercią wedle zwyczáiu ktoréy kráiny trácą / iż

Czemu złodźieie wießą / á Niewiásty topią.

gdyby

gdyby nie byli śmiercią karáni / máłaby nádźieiá po nich byłá vpámiętánia polepszenia / by też naśroższym karániem kromia śmierći byli karáni: ktore karánia oni częstokroć sobie zá śmiech máią / y zá nic nie wáżą. Co mądrzy á báczni Sędźiowie obaczywszy / wynáleźli ten obyczay / áby ták byli karáni / iákoby tego więcey nie czynili. Wszákże Sędźia przy złodźieioch ma pilnie báczyć potrzebę / vbóstwo / czás / rzecz kradźioną: iesli vmyślnie kradł / álbo zá potrzebą wielkiego głodu / iesli z vprzeymey złości / z zwyczáiu / z nieopátrzności / y inne okoliczności / zá ktoremi Złodźiey może sie czásem wymowić. Abowiem iesli zá przywiedźieniem głodu / nie vmysłem zdrádźieckiego zysku / coby tylko ku ziedzeniu álbo piciu / może sie nieiáko obmowić: ponieważ też czytamy o tym: Iż dla wielkiey á ostátniey potrzeby / Rodźicy záprzedawáli Dźieći swoie / y zábiiáli ie ku ziedzeniu / á to iest więtszy występek.

KToby rzecz kradźioną / álbo łupy przechowywał / álbo rády y pomocy ku kradźiectwu dodawał: przeświádczony / táż śmiercią iáko y złodźiey ma bydź karány. Eodem, Libro ij. Articulo 13.

O Rzeczách odietych Złodzieiowi przy poimániu.

PRzy karániu Złoczyńców / Sedzia ma pilnie báczyć / áby też y tym nieprzepuſczał / którzy w ten czás kiedy Złodzieie imuią / rzeczy przy nich nálezioné / ſobie biorą / y inné które im Złodzieie vkázuią. Abowiém Oprawcy / Ceklarze / Cechmiſtrze / y inni Vrzednicy ktemu przynależący / gdy imuią Złodzieie / częſtokroć ich ze wßyſtkiego odziéráią. Nád to ieſcze od nich pytáią: ieſliby kedy co wiecéy krádzionégo záchowáli: to wßyſtko ſobie przywłaſczáią / niewiém którym innym práwem / iedno łupieżnym: chociá też ták dobrze z wyznánia złodzieyſkiégo / iáko z ſwéy właſnéy wiádomośći / wiedzą czyie ſą oné rzeczy przez nie odebráné. Dobrze czáſu ſwego poſtánowiono było to Práwo / które Lorichius w ſwych Kśiegách wſpomina: że rzeczy którékolwiek przy Złodzieiu poimánym záſtawano / Vrząd zábierał: á to w ten obyczay / áby w obcé rece co nie zábłądziło / gdyby káżdému wolno było przywłaſczáć ſobie co nie ieſt iego. Potym wracano oné rzeczy záchowáné / gdy ſie kto do nich ozwał / á dowiódł / iż iego ſą. Ale

teraz / cokolwiek przy Złodzieiu zastáną / to nie ináczey swym włásnym bydź mienią: iákoby tego z własney Oyczyzny swey zá Dziedzictwem dostáli. Przeto DIOGENES Filozoph / gdy vyzrzał czásu iednego tych Pánow ktorych Grekowie ná Seymie wálne od śiedmi Miast syłáli / á oni wiodą iednego / co był z Skárbu złotą fláße vkradł: powiedział: Iż / Wielcy złodzieie máłego wiodą. Y dźisieyßych czásow tákowi w Przypowieść przychodzą: iż gdy máłe Złodzieyki wodzą álbo wießą / sámi zá wietße Złodzieie bywáią miáni / przez tákowe odzieránie á przywłasczánie cudzych rzeczy. Przeto Vrzednicy winniby tego przestrzegáć / áby tácy łupieżni studzy byli karáni / áby rzeczy krádzione przez nie odiete / własnemu pánu były wrácáne.

O Cudzołoztwie.

Cvdzołoztwo / iże wystepiest bárzo ßkodliwy / złaczenie Małżeńskie tárgáiący / nád ktore żadne inne złaczenie pánu Bogu nie iest wdzięcznieyße: áni ku ziednániu

Przyiaćielstwá / żadnéy drógi nie iest snádniey=
széy / iáko Małżeństwo święté. Które pożytki /
ponieważ sie przez Cudzołoztwo porą / á wiele
złégo z Cudzołoztwá płynie : Przeto Pan Bóg
w Stárym Zakonie / Cudzołożniki y Cudzołóż=
Deut. 22. nice / śmierćią kárać roskazał / mówiąc : Si dor-
mierit Vir cum Vxore alterius, vterque morietur.
.i. adulter & adultera : & auferetur malum de me-
Ezech. 16 dio. A v Ezechielá Proroká / strászliwé á ogró=
mné karánié Cudzołożników y Cudzołóżnic iest
náznáczoné / Mieczem á kámionowániém. Ku
którému karániu Bożému / ludźie náuczeni w
Práwie przykłániáiąc sie / vstáwili też Cudzoło=
żniki mieczem kárać / niemniéy dla niezliczonych
złych rzeczy / które ztąd pochodzą : to iest / Krzy=
woprzyśiestwá / fałszywé świádectwá / gwał=
ty / krzywdy / zdrádliwé oszukánia prawdźiwych
Dźiedźiców / porubstwá / nierządy / y innych wie=
le złych rzeczy : iáko też y dla sámégo tego sprosné=
go przed Pánem Bogiem / á hániebnégo w swéy
náturze vczynku. Wszákże dźiśieyszych czásów
v wielu przełożonych Cudzołoztwo iest zá máłé
przewinienié / dla tego / iż sie zpospolitowáło. A
wiele ich snádź iest / którzy ie bespiecznie popeł=
niáią / krom żadnégo nárußenia sumnienia swe=
go / y króm żadnéy kárnośći. Nic ich nie rußáią

przykłády /

przykłády / z ktorych sie vczymy: iáko Pan Bog srogo karał cudzołoztwo. Czytamy iż dla iednégo tylko Cudzołoztwá / pobito było ludzi sześćdziesiąt y trzy Tysiące / boiuiących w pokoleniu Beniámin. A dla zgwałconéy Dyny Córki Jákobowéy / wszystki Sychymity pozabiiano: stąd ich rozebrano / żóne / dzieći / w niewolą pobrano: Miásto zburzono. Czytamy też / iż cudzołożniki / y wszystkié nieczysté ludzi / będzie sądził Pan Bóg / Królestwá Bożégo nie oglądáią. Scortatores, adulteri, non poſsidebunt regnũ Dei. Scortatores, adulteros, iudicabit Deus. A wżdy ich to nic nie ruszy / wżdy Przełożeni nie karzą. Albo też snadź dla tego / iż ták sámi czynili / álbo czynią. Przeto iáko inné złości zá niekárnością mnożą sie / ták też y cudzołoztwo. Nápisano Ecclesiast. viij. Quia non profertur citò contra malos Sententia, ideò abſque timore filii hominũ perpetrant mala. A ták ná karánié Cudzołożników / nie mnieysze trzebá mieć Przełożonym baczenié / iáko y ná innych Złoczyńców / wedle Práwá Bożégo y ludzkiégo. Wszákże tákié okrutné karánié Cudzołożników / Duchowné y Mieyskié Práwo nieiáko vśmierzyło: iż wedle Duchownégo Práwá / Cudzołożniki álbo z Zboru Wiernych wyłączáią / álbo rozwodzą. A we-

Iudi: 15. & 20.

Gene: 14.

1. Corin. 6. Hebr: 13.

dle

dle Práwá Mieyśckiego/ głodem/ wygnániem/ z Pospólstwá wyłączenim/ tych zwłasczá którzy są vbozßy : á bogátßé winą pieniężną/ álbo innym karániém/ wedle vznánia Przełożonych karzą. Niektórzy chcąc áby przedśie karánie Cudzołostwá wedle dawnych Praw trwáło : vstáwili áby Cudzołożnik mieczem był karan/ wedle Práwá. Qui in adulterio fuerit deprehensus, capite plectitur. Specu: Saxon: libro iij. arti: 1. lib. 2. artic. 13. A Cudzołożnicá/ áby była v Prągi bitá/ y od práwá Małżeńskiego oddaloná. In Summa, Práwo nigdźie nie czyni Cudzołożników od karánia wolnych/ choćby też ná mieyscá bespieczné vćiekáli/ áni w Kośćiele/ áni ná Cmyntarzu/ áni w Klaßtorze.

Mąż gdyby Cudzołożniká zástał v swey żony/ co ma czynić.

Mąż/ ieśliby v Żony Cudzołożniká zástał/ á nie mógłby go poimáć/ może go ránić/ álbo zábić : ktemu iest Práwo 12. Táb. Mœchum in adulterio deprehensum necato. Speculo Saxonum lib. 1. articulo 50.

Ieśliby śie przydáło/ iżby Mąż máiąc Żone swoie w Cudzołoztwie podeyzrzáną/ y

vpomionałby Cudzołożniká trzy kroć przed świádkámi / áby iego żenie dał pokóy: á potymby go zástał z nią mówiącégo táiemnie w domu swoim / álbo w domu onégo cudzołożniká / álbo kedy ná pospolitym iáwnym mieyscu / może go własną reką zábić. A iesliby go ná innym mieyscu nálazł z żoną gadáiącégo: tedy trzech Swiádków wezwawszy / którémby dowiódł / iże z żoną gadał / ma go Sedziému oznaymić / który go potym wywiedziawszy sie prawdy / ma wedle Práwá kárác. Libro & Articulo eodem. Articulo 37.

Mąż / kiedy żony o Cudzołoztwo nie ma kárác.

Mąż / nie może Zony kárác o Cudzołoztwo / áni przeciw niéy czynić / w pewnych przypadkách. ¶ Naprzód / gdy też sam Cudzołożnikiem iest. Bo Kruk Krukowi oká nie kluie. ¶ Wtóré / iesli iey przyczyne iáką do tego dał. ¶ Trzecié / iesli z nią nie mieszka / á oná mnimá iżby zmárł. ¶ Czwarté / iesli to zá przymuszenim vczyniłá / nie z chuci / nie z woléy swéy / ále zá gwałtem. ¶ Piąté / iesli Cudzołożniká mnimáłá bydź swym mężem / przez iákié oszukánie Per-

sony: co Łácinnicy zową/ Fraudulentum concubitum per deceptionem Personę. Co może poznáć z tego przykłádu: Sempronius rozmiłował sie iedney Pánny: y żądał Zony Mewiusowey/ áby mu ią ku iego woli ziednáłá: co Zoná Mewiusowá obiecáłá vczynić/ á obiecawszy y nie vczyniłá: ále sámá pewnego czásu ná pewne mieysce wedle zmowy w nocy przyszłá/ á ná onym sie łożu położyłá/ gdźie Pánná bydź miáłá. Sempronius oszukány z niewiádomośći z Zoną Mewiusową spał/ mniemáiąc áby z Pánną. Tu Sempronius z strony żáluiącego Mewiusá nie winien Cudzołoztwá/ ále Páni Mewiusowá. ¶ Szóste/ ieśli po Cudzołoztwie z nią mieszka: ábowiem przez to/ zda sie przyzwaláć ná iey vczynek.

Znáki przez ktore poznáć Cudzołożniká.

IZe Cudzołoztwá pospolićie w táiemnośći bywáią/ ták/ iż Mąż trudno sie ma dowiedźieć o Cudzołożniku y o Cudzołożnicy. Náuczeni w Práwie y tego nie opuśćili/ opisáli znáki przez które to może poznáć. ¶ Naprzód z strony mieyscá/ áby ten komu to przynależy wie-

dźieć / obaczył mieysce gdźie tę parę záſtał: ieſli w ćiemnym / ieſli ná widocznym / ieſli ná świeconym: álbo nie ná świeconym mieyſcu: ábowiém ná mieyſcách poświęconych nie bywa podezrzenia ná Cudzołoztwo. ¶ Wtóre / ma bydź baczenie Perſony: ieſli Krewny álbo Obcy / ieſli Duchowny álbo Swietcki: ábowiém ná Krewnégo / ná Kśiedzá / ná Mnichá / nie ieſt podeyzrzáné Cudzołoztwo. ¶ Trzećié / może poznáć z ſpráwy á poſtáwy onéy pary podeyzrzánéy / ieſli ſie obłápiáią / cáłuią / częſto rozmawiáią / á k ſobie vśmiécháią / etc.

Id verum eſt ſezt.

O Mężoboyſtwie.

Mężoboyſtwo ieſt troiákie: ¶ Naprzód / zábiie kto kogo / áby Imienie iego wydárł y posiadł / álbo by ich wiele pozábiiał: táki koniem około Rynku ma bydź włóczon / potym w koło wplećión.

Mężobóyſtwo troiákié.

¶ Wtóre / zábiie ieden drugiégo z nieprzyiáźni iákiéy: táki ma bydź Mieczem karan. ¶ Trzećié Mężobóyſtwo ieſt / gdy zábiie kogo w obronie

Rozmáitégo Mężobóyſtwá rozmáita śmierć.

¶ Przygodné mężobóystwo.

swoiégo zdrowia / álbo z przygody: iáko / gdyby zrębuiąc drzewo / podrożnégo Człowieká zabił / álbo strzeláiąc ná ptaká / á nie z chuciby to vczynił: táki iesli świadki ma swéy obrony á przygody / sámotrzec Przyśięga sie wyzwoli / odpráwiwszy wargielt: to iest / zápłáciwszy głowę wedle práwá. Przeto tu Sędzia (który winien sędźić wedle práwá) ma bydź w tym opátrzny / á iásną spráwę mieć / iesli z woléy á z vmysłu Mężobóystwo sie sstáło. Abowiém iesli vmyślnie: tedy Mężobóycę ma ná gárdle karać wedle Práwá. A iesli przygodnie / ná Wargielt skázáć. Iure Munic: artic: 38. Specu: Saxon: lib. 2. artic. 13. & 38.

Wargielt.

¶ Wargielt w Práwie zową nágrodzenie / álbo zapłátá iákiéy szkody álbo przewinienia / wedle opisánia w práwie.

Karánie tego / ktoby zábił Oycá álbo Mátkę.

KToby zábił Oycá / Mátkę / Syná / Dźiádá / Bábę / Brátá / Siostrę / Krewnégo swégo: álbo by do tego iáką przyczynę dał: táki zászyty w skórę álbo w wór / ze psem / z kurem / z iászczurką / z máłpą / które z tych ná ten czás może mieć / w Rzékę ma bydź wrzucón / y vtopión.

Ze Psem /

¶ Ze Psem/ dla tego/ iż ten zły człowiek nieznał vczćiwośći/ktorą był powinien Rodźicom swym wyrzedzáć/záślepiony nie ináczey iáko pies ktory sie ślepo rodźi/á do dźiewiątego dniá niewidźi. ¶ Kur/znáczy wysoką á hárdą myśl iego/ ktorą miał przeciw Rodźicom swoim/álbo krewnemu swemu. ¶ Jásczurká/ znáczy niesczęśliwość rodźicow. Bowiem Jásczurká sámiec/ gdy sie z sámicą schodźi/głowę swoie w iey vstá włoży/ktorą potym sámicá w sobie vgryźie. A Jásczurczętá gdy sie máią wylągnąć/ wygryzáią sie z żywotá sámice/tákże y sámicá zdechnie. ¶ Małpá záśie/ iáko sie przypodoba spráwom ludzkim / y podobieństwo człowieká spráwámi swemi okázuie/á człowiekiem nie iest: tákże też ten zábiiácz zda sie być człowiekiem/ále wedle vczynku nie iest: dla tego/iże zábićim Rodźicow swoich/ nie ludzki/ ále wiecey niż bestyálny vczynek popełnił. Speculo Saxon. lib. ij. articulo 14.

☞ Pies.

¶ Kur.

¶ Jásczurká.

¶ Małpá.

Pomocnicy ku Mężoboystwu / tákim karániem máią być karáni/iáko y głowny Mężoboycá. A pomocnicy máią być rozumiáni/ ktorzy sie ná Mężoboystwo iednostáyną rádą á pomocą spikneli y ziednoczyli. Speculo Saxonum libro & Articulo eodem.

Auxiliatores.

Mężoboycá/ kiedy o gárdło nie ma bydź ſądzon.

Mężobóycá / ieſli pierwey nizby go kto o mężobóyſtwo winił / dobrowolnie do Sądu przydźie / znáiąc vczynek / chcąc ſie vſpráwiedliwić / y wywiezdź niewinność ſwoie / iż ſie to zá wielką potrzebą w obronie przydáło : tákiému iuż Sąd nie idźie o gárdło : ále przedśie ma bydź ſkazan ná pokup Sędźiému y ſtronie : to ieſt krewnym zábitégo ná Wargielt : ku ktorégo bróniu przyrodzeni zmárłégo / trzy kroć máią bydź pozwáni. A ieſliby nie ſtáneli / pokóy bróniącéy ſie ſtronie / która przygode ſwą okazáłá / ma bydź nákazan przez Sądowny wyrok : y od płacenia dotąd ma bydź wolná / áż krewni zmárłégo Práwem tego będą dochodźić od niego. A ieſliby zábity ieſcze niepogrzebiony do Sądu był przynieśión / á ná Mężobóyce żałowanoby : tedy obwiniony / dla tego / iż pierwey do Sądu / czuiąc niewinność ſwoie / dobrowolnie ſtánął / bliżſzy ſie odwiezdź / y zmárłégo pokonáć wedle práwá. Speculo Saxon: lib: ij. articulo 14. Lib: I. articulo 64. Które omawia / iże káżdy bliżſzy ieſt zdrowie y dobrá ſwoie obronić / niżliby go kto miał pokonáć.

Pánná

PAnná álbo Niewiástá / gdyby z rospuszczonémi włosy przyszłá do Vrzedu / żáluiąc ná kogo o gwałt sobie vczyniony / ofiáruiąc sie tego dowiéźdź świádkámi / którzy wołánié iéy słyszeli : á obwiniony przyszedłby piérwéy do Vrzedu dobrowolnie / nie związány / nie poimány / chcąc wywiéźdź niewinność swoie / wedle Práwá. Tedy obwiniony zá tákowym wolnym przyściém do Vrzedu / bliższy sie odwiéźdź sámosiódm / niżby go Białagłowá o gwałt miáłá pokonáć. Abowiém Práwo záwżdy iest przychylnieysze stronie obwinionéy / niż żáluiącéy. Iure Municipali Articulo 38.

Ktorzy od Mężoboystwá máią bydź wolni / álbo lżey karáni.

OD Mężobóystwá bywáią wymówioné té persony. Naprzód :

¶ Dzieci / które iesczé baczenia á rozumu nie máią / áni co iest złość á zdrádá nie znáią. Ale iesliby iuż znáło co iest źle / tedy máią bydź karáné : wszákże łáskáwiéy dla młodości / która ich vczynek nieiáko omawia. Abowiém niektóré dzieci / zwłaszczá złégo wychowánia / máią czásem ná — Dzieci.

złé wiele rozumu. Piße S. Grzegórz w niektó=rym Dyalogu: Iże Dyabeł iednému Oycu wyr=wał dźiećie w piąći leciéch z rąk / gdy przyśiegá=ło á bluźniło Páná Bogá: coby był Pan Bóg nie dopuśćił / by było ono dźiećie co iest źle nie rozumiało. A dźiećie ma bydź rzeczono / póki nie doydźie śiedmi lát.

Stárzy.

¶ Item / Ludźie Stárzy / którzy przez wßy=tek czás żywotá swego / záwżdy bez nágány po=bożnie żyli / á z ludźmi státecznémi y z cnotliwé=mi obcowánié mieli: tákowé ich życie bárzo im pomaga / áby zá Mężobóystwo od śmierći byli wolni.

Szaleni.

¶ Szaleni / którzy nie wiedzą co czynią: ábo=wiém ná swym ßaleństwie dosyć karánia má=ią. A człowiekowi vdrzeczonému / wietßy smu=tek y vdrzeczenié nie ma bydź przydáné. Afflicto, non est addenda afflictio. Ale iesliby Szalo=ny zábił przed tym niż ßálał / y w ten czás gdy ßá=leie / ma bydź iáko inny karan.

Porywáiący sie ze snu

¶ Który sie porywa ze snu / podobny ßaloné=mu / ábo wielce piiánému: ále to ták ma bydź ro=zumiano: Jesli sie mu to porywánié nigdy nie przydawáło / á tego do śiebie pierwéy nie znał.

Abowiém

Abowiém iesli to pierwéy czuł do siebie / y z tákiégo porywánia snu / álbo z tákiégo záchwycenia á szaleństwá ludźióm szkodźił : winien iest Mezobóystwá. Bo czásu dobrégo baczenia / powinien sie był opátrzyć / áby sam sypiał w dobrym zámknieniu : álbo by sie kazał dowiézdź do Klozy.

Piiáni karánia zá zły vczynek / dla piiáństwá niewolni.

¶ Item / Piiánice / którzy ku Mezobóystwu vmyślnie piiáństwem sie nágotowáli / áby Mezobóystwo zá wietszą wymówką popełnić mogli : ábowiém ták często mówią : muszę sobie nań podpić. Wszákże te obmowę ták rozumiéy / iże żadnégo piiáństwá niémász tákiégo / któreby zupełnie od złégo vczynku omawiáć álbo wolnégo czynić miało : iedno tylko srogość Sędziému w karániu nieiáko zámiérza. Ebrietas enim qualiscunque non excusat à toto, eos tamen excusat à tanto. A piiáństwo téż tu rozumiéy tákié / któreby było ták wielkié / iżeby człowiekowi rozum á báczność odiéło.

Z przygody zabiiáiący.

¶ Item / Którzy sie dopuszczą Mezobóystwá nie z chuci / nie z vmysłu / nie z vprzéymey złości / ále z tráfunku / przez iákié nieszczeście / w kunszcie / we grze / w robocie / ták iżby z onégo niebá-

cznégo obráženia / potym obrážonégo śmierć záßłá. Abowiém té przygody á tráfunki częstokroć zrządzeniu á przeźrzeniu Bożému przypisują. Et fortuitum casum, nullum humanum consilium præuidere potest. ¶ Ná przykład: Gdyby kto iechał ná płochym koniu / którégoby wodzą hámowáć nie mógł / á dźiećieby ná łonie Mátki poráził: Albo przy gróniu Piły / gdyby ieden drugiégo gónił / á w vćiekániu nogę złamał / y vmárł.

¶ Przikład przygodnégo Mężobóystwá.

¶ Item / Którzy zábiiáią dźieći dźiwnie sie rodzące / nie wedle wyobráženia Ludzkiégo / ále ná kßtałt iákiéy Bestiiéy. Abowiém y tákie nie máią bydź krzczoné / ále zárázem zádáwioné / ábo którymkolwiek obyczáiem máią bydź zátrácone. Które dźiwné rodzenie (iż sie to troche od rzeczy odstąpiwßy powié) pospolićie sie figuruie w żywoćie Mátki / z zápátrzenia iákiéy Bestiiéy / á z zámyślenia o niéy czásu poczęćia. Co sie snádnie okázuie z Historiiéy o Iákobie GEN. xxx. Który chcąc iżby sie mu od trzody iednákiéy bárwy Owiec / różnéy bárwy Owce mnożyły: nákładł do korytá z którégo nápawano / rózg rozmáitéy bárwy / áby Owce przy nápawániu ná nié sie zápatrzáły: ták zá onym zápatrzánim sie ostáło /

¶ Zábiiáiące dźieći / ná kßtałt bestiiéy rodzących sie

iż Owce rózney barwy sie rodziły. Ztąd też niewiásty z cudzołoztwá często rodzą dźieci podobné Mężom swoim: ábowiém w ten czás ná mężá wspomináią/ gdy czynią co nieprzystoi.

¶ Item/ Który po Mężobóystwie popełnionym wytrwał dźieśieć lat/ wolny iest od śmierći: y owszem iesliby dwádźieśćiá lat przetrwał/ nie ma bydź iuż o Mężobóystwo winowan. A té dwie omowie/ ku záchowániu przyiaćiół są bárzo pomocné.

¶ Item/ Oprawcy/ Ceklarze/ y inni Sludzy Vrzędowi/ którzy złoczyńce w poimániu zá potrzebą zábiiáią. Abowiém iesliby sie złoczyńcá mocnie á gwałtownie bronił/ czyniąc sługóm gwałt/ á nie mógłby bydź poiman: Tedy w téy mierze Prawo dopuscza Sługóm Vrzędowym áby Złoczyńce lepiéy zábili/ niżliby zá zły vczynek niemiał bydź karány. Oprawcy.

¶ Item/ Są niektórzy/ co ták rozumieią/ áby ten Mężobóycá miał bydź wolen od śmierći/ który innych zá obietnicą wolnośći wiele łotrów wyda. Wszákże Sędzia tákiému przepuscząć nie ma: ábowiém by tym ksztaltem/ nie sstáło sie Prawu Bożému y ludzkiému dosyć.

¶ Brzemienna Niewiástá obżáłowána/może bydź záraźem skazána ná karánie wedle przewinienia: ále po skazániu ma bydź wolno záchowána do tego czásu áż porodźi. Abowiem dźiećie zá występek Mátczyn niepowinno nic ćierpieć. Potym po porodzeniu/ ma bydź skarána wedle rzeczy osądzoney/ co zásłużyłá. Specu. Saxon. libro iij. Articulo 3. Iure Munic. artic. 96.

O Przygodnym Mężoboystwie.

PRzygodę zową Láćinnicy/ Casum & euentum fortuitum, gdy się co złego przytráfi/ o czym się żaden nic domnimáć niemógł/ áby się to stáć miáło.

CIeśle/ Murárze/ y inni Rzemieślnicy/ álbo ich pomocnicy/ ieśliby kogo zrzucenim ná dół iákiey máteriiey obráźili álbo zábili/ niewinni są Mężoboystwá áni obráżenia: ále ták/ ieśli tego nie vczynili ze złośći/ z nienawiśći/ álbo z iákiey nieprzyiáźni: ieśli też przedtym oznaymili wołániem swym/ áby ludźie przechodzący ná ten czás się wárowáli/ á gdźie kápie nie przechadzáli. Gdźieby też Rzemieślnicy ná górze będąc/ vstáwicznieby mieli wołáć/ dosyć im iest przed

mieyscem niebespiecznym rozściągnąć sznur / álbo iáki inny znák wielki á dobrze znáczny postáwić / według zwyczáiu Miástá: ták iuż Rzemieśnik nie będzie mógł bydź winowan o czyie obrázenié álbo zábicie / chocby też wołánim żadnégo znáku nie dał. ¶ Tóż ma bydź rozumiano o tych / którzy strzeláią z łuków / z kuß / z rußnic / wßedy zwłasczá w Ogrodźie / ná Celstacie / álbo ná innym mieyscu ná to Vprzywileiowánym. Jesli przed strzelánim vpomináli przechodzącé / áby sie wárowáli. ¶ Tóż o Zawodnikoch / którzy koni probuią: A pospolicie o wßystkich / którzy sie báwią około Rzeczy vczćiwych / ku czynieniu dozwolonych / w którychby kogo z tráfunku zá niescześćiém / mógł obrázić álbo zábić: tákowi niewinni są áni obrázenia / áni zábicia / pod Condycyámi wyßéy námienionémi. Wßákże máią bydź karáni / wedle vznánia Sędźiégo: áby potym ostrożnieyßy byli.

O Vznániu wielkiego y máłego przewinienia.

Iże zá większym przewinieniém człowiek ma bydź wiecéy słußnie karan / zá mnieyße / mniéy. Náuczeni w Práwie / ku vznániu tá-

kiégo máłégo y wielkiégo przewinienia / opiſáli przykłády / kłádąc rozność inter dolum malum, culpam latam, culpam leuem & leuiſsimam, inter caſum euentumque fortuitum.

Dolus malus.

¶ Przykład ad dolum malum ten ieſt: Ieſliby Złoczyńcá vciekał do czyiégo domu / áby tám był beſpieczen / á Goſpodarz onégo domu / okázuiąc ſie bydź iego Przyiacielem / przyiąłby go w dóm ſwóy / potym drzwi po nim zámknął / á okno mu otworzył / którymby vciékł: á goniących by Nieprzyiacieli w dóm nie puścił. Tu ieſt wielka chytrość á oszukánié drugiégo: co zową dolum malum, & dolum peſsimum calliditatis, fallaciam, machinationem ad circumueniendum alterum.

Lata culpa

¶ Przykład ad latam culpam: Gdyby Cieślá álbo Murarz / zrzucenim z góry iákiéy máteriiéy kogo zábił / nie opowiádáiąc nic przed zrzucenim / á powiádałby potym / że o tym zwyczáiu álbo o Práwie nie wiedźiał / áby miał głoſem piérwéy zrzucenié opowiádáć / álbo y znák ſtáwiáć. Tu ieſt wyſtep wielki / który zową latam & grauiſsimam culpam: gdyż powinien był to wiedźieć o czym wiedzą wszyſcy / y rozumieć to o czym rozumieią wszyſcy / álbo ich wielka część rozumié / á iemu to zwłaſzczá wiedźieć przyſtało. Przeto bywa winien táki wszyſtkiégo coby

ſie kolwiek złego przez zrzucenié iego ſtáło / y wymówić ſie niewiádomością nie może.

¶ Lżeyſze ieſt przewinienié: Gdy kto wiedząc czyie przyſzłą ſzkode / Bliźniégo od niéy nie przeſtrzeże niedbáłością ſwoią / y mogąc ſie iéy pomóc vwiárowáć / nie pomoże. Tu ieſt leuis culpa v ludźi / ále przed Bogiem grauis, dla niemiłośći / którą tu vkazał przećiw Bliźniému. Gdyż Pan Bóg nád inné rzeczy nawiecéy roſkazał miłość ku Bliźniému / mówiąc: Mandatum do vobis, vt diligatis inuicem. Która miłość ná tym ſie zámyka / áby ieden drugiému wſzytkiégo dobrégo życzył / rády dobréy w potrzebách dodawał / wedle możnośći zápomagał / cudzégo nie żądał / ná ſwym ſkromnie przeſtawał / nikogo nie oſzukał / Spráwiedliwość we wſzyſtkim zachował. Sic non creſcerent immenſa volumina Legum, non creſceret in Orbe dolus. Ztądby ſie mnożył pokóy poſpolity / ztąd miłość ku Pánu BOgu: któremu niechay bedźie cześć y Chwałá ná wieki. Amen.

Leuis culpa.

Dokończenie.

Znáki Mieysc wszystkich opisánych w tym to Porządku ná cztéry Częśći rozdźielonym / ile káżda Część w sobie zámyka: ták w pospolitośći wedle Tytułów głownieyszych / iáko w osobliwośći innych Praw y postępków / ktoré sie pod Tytułmi głownieyszémi zámykáią.

Dla łátwieyszégo ná- leźienia.

Mieyscá Pierwszey częśći.

O Personách Sądowych.

O Sędźim. List v.

O Woycie. ix.

O Przyśieżnikách/ y o Powinowáctwie ich. Támże.

O Pisárzu Mieyskim. Támże.

O Proku-

O Káćie. Támże.

O Zydziech. xxix.

Mieyscá Wtórey Częśći.

O Roznośći Sądow Mieyskich.

O Burgrábskim wielkim Sądzie. List xxxiii.

O Szołtysim Sądzie. xxxviij.

O Wyłożonym Sądzie. xL.

Mieystcá trzeciey Częsci.

O Postępku Sądownym.

O Pomo=

O Appellácyách. Támże.

O Exekuciiey rzeczy osądzoney. Ciiij

O Nakłádách práwnych. Cvi.

O Szperunkách. Támże.

O Inwentarzách. Cxi.

O Drzewie Krewnośći. CXiii.

O Przyiaćiołoch po Małżenst. Cxx.

Mieysca Czwartey częsci.

O Kárnośći Złoczyncow.

O Meczeniu Złoczyncow. CXXI.

O rozmáitey śmierci roznych Złoczyncow. Támże.

O Złodziepstwie. Támże.

Dokończenie Reyestru.

Sentencye z Pismá świętego zebráne/ktore ná mieyscách Sądowych pospolicie bywáią pisáne/ áby z nich ták Przełożeni ná Sądziech/ iáko inne Persony Sądowi przynależące/ przed oczymá záwżdy Powinowáctwo swoie mieli/á wedle nich sye z roskazánia Bożego záchowywáli.

ʒ

SAPIEN. VI.

☞ Audite Reges, & intelligite: discite Iudices finium terrę. Prębete aures vos qui continetis multitudinē,& placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altißimo, qui interrogabit opera vestra,& cogitationes scrutabitur. Quoniā cùm essetis ministri

Regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis Legem iusticię, neq; secundùm voluntatē Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam Iudicium durissimū, in his qui præsunt, fiet.

☞ Sluchaycie Królowie / á rozumieycie: Vczcie sie Sedziowie kráin ziemie. Nákłońcie vszu wszyscy / ktorzy macie pod swoią mocą wielkość ludu / a kochacie sie w Narodziech: iże wam daná iest moc od naiwyższego Bogá / ktory bedzie pytał o wászych spráwách / y bedzie sie bádał o myślách wászych. Abowiem gdyście byli sługámi Królestwá iego / niespráwiedliwieście sądzili / ániście strzegli Zakonu spráwiedliwości: áni wedle woley Bożey chodziliście. Strászliwie á rychło okaże sie wam Pan Bóg / abowiem nasrozszy Sąd bedzie nád témi / ktorzy są Przełożeni.

II. PARALIP. XIX.

Videte quid faciatis, non enim hominis exercetis Iudicium, sed Domini, & ipse vobiscum est in iudicio. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.

☞ Król Jozáphát / gdy iednégo czásu postánowił Sędzie we wszystkich Mieściech / w Zydostwie: ták do nich mówił: Bacżćieß co czynić maćie: ábowiém nie ludzki Sąd spráwuiećie / ále Boży / á on zwámi iest ná Sądzie. Niechayże będzie boiaźn Boża zwámi / á z pilnośćią wßystko spráwuyćie. Abowiém v Páná Bogá náßégo / nie iest złość / áni brákowánié person / áni chćiwość dárów.

DEVTERON. I.

Audite illos, & iudicate eos iuſtè, ſiue Ciuis ſit ille, ſiue Peregrinus. Non agnoſcetis perſonas in Iudicio, ita paruum audietis vt magnum: nec reuereamini cuiuſque perſonarum, quia Dei Iudicium eſt.

☞ Słuchayćie ich / á Sądźćie ie spráwiedliwie: Choć iest Mieśczánin / choć Pielgrzym / choć Sąsiad / choć Przychodźień. Nie będźiećie bráKowáć Personámi ná Sądzie / ták máłégo będźiećie słucháć iáko y wielkiégo. Nie będźiećie sie bać żadnéy Persony / ábowiém Sąd Boży iest.

IEREM. XXII.

Facite Iudicium & Iusticiam, vi oppressum liberate de manu calumniantis: Aduenam, Pupillum, Viduam, nolite contristare, neq; opprimatis iniquè, & sanguinem innocentem ne effundatis.

☞ Czyńcie Sąd á Spráwiedliwość: vćiśnionego gwałtem z rąk potwarce wybawćie. Przychodnią/ Siéroty/ Wdowy/ nie zásmucayćie/ áni vćiskayćie złośćiwie: krwie niewinnéy nie przeléwayćie.

EXOD. XXIII.

Pauperis non misereberis in Iudicio.

☞ Nád vbogim nie bedźieſz miał lutośći ná Sądźie.

DEVTRON. XVI.

Non accipies munera, quia excœcant oculos Sapientum, & deprauant causas iustorum.

☞ Nie bedźieſz brał Dárów/ ábowiém dáry záślepiáią oczy mądrych/ y przewrácáią/ á tepią rzecz spráwiedliwych.

EXOD: XXII.

Viduę & Pupillo non nocebitis, si lęseris eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio: & erunt vxores vestræ viduę, & filii vestri pupilli.

☞ Wdowie y Śierocie szkodźić nie będźiećie: ieśli ich obráźićie / będą wołáć do mnie / á ia wysłucham wołánie ich: rozgniewam śie / y pobiię was mieczem: á będą Zóny wásze Wdowámi / y Synowie wászy śierotámi.

PSAL. LVII.

Rectè iudicate Filii hominum.

☞ Spráwiedliwie sądźćie Synowie ludzcy.

DEVTRON: XXVII.

Maledictus qui peruertit Iudicium Aduenæ, Pupilli, & Viduæ.

☞ Przeklęty iest ktory przewraca Sąd przychodnia / śieroty / y wdowy.

EXOD: XXII.

Maleficos ne patiaris viuere super terram.

☞ Złoczyńcóm nie dopuszczay żyć ná świećie.

DEVTER. XIII.

Auferes malum de medio veſtri.

☞ Zgładźiß złégo z pośrzodku was.

DEVTER. V.

Teſtis mendax peribit.

☞ Kłamliwy Swiádek zginie.

PROVER. XXI.

Qui cuſtodit os ſuum & linguam ſuam, cuſtodit à tribulatione animam ſuam.

☞ Kto ſtrzeże vſt ſwoich y iezyká ſwego / Strzeże od záſmucenia duße ſwoiéy.

PSAL. XXXIII.

Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.

☞ Powśćiągay iezyká ſwego ode złégo / á vſtá twoie niech nie mówia zdrády.

EXOD. XX.

Non loquaris falſum teſtimonium contra proximum tuum.

☞ Nie bedźieß mówił fałßywégo świádectwá náprzećiw bliźniému twému.

LEVIT. XIX.

Non periurabis in Nomine Domini.

Nie bedźieß krzywoprzyśiegał przez imie páńſkié.

DEVT.

DEVTER. V.

Non erit impunitus, qui super rem vanam Nomen Dei assumpserit.

☞ Nie vydzie karánia káždy / który bierze nádáremno Jmie Boże.

PSAL. XIIII.

Qui iurat proximo suo & non fallit, promissionem habet, quòd in domini tabernaculo habitabit, & in monte sancto eius requiescet.

☞ Kto przysięga Bliźniemu swému á nie zdradza: te ma obietnice / iże w Páńskim Przybytku mieszkáć będzie / y ná Górze iego Swiętéy odpoczywáć będzie.

ROM. XIII.

Omnis potestas à Deo. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, & damnationem sibi acquirit. Vis autem non timere potestatem, bonum fac. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat.

☞ Wszelka zwiérzchność iest od Bogá. A ták kto sie sprzeciwia zwiérzchności/ bożému zrządzeniu sie sprzećiwia / y potępienié wieczné sobie iedna. A chceß sie nie bać zwiérzchnośći / czyń dobrze. Jesli źle będzieß czynił/ bóy sie. Abowiém nie bez przyczyny miecz nośi.

Laus Deo. A. 1654 adì 24 8bre.

Possideo [illegible] D[illegible] A. Delectus Reg. [illegible]
A. 1672 30 9bris.

